

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

Гуменяк Андрій Романович

УДК 94(4):271.2:94(477.83/.86)«18/19»

ДИСЕРТАЦІЯ

**ДОМІНІКАНСЬКИЙ ОРДЕН У ЛЬВІВСЬКІЙ АРХІДІЄЦЕЗІЇ В ДРУГІЙ
ПОЛОВИНІ ХІХ – СЕРЕДИНІ 40-Х РР. ХХ СТ.**

Спеціальність 07.00.01 – історія України

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ А.Р. Гуменяк

Науковий керівник:
Жерноклеєв Олег Станіславович,
доктор історичних наук, професор

Івано-Франківськ, 2020

АНОТАЦІЯ

Гуменяк А.Р. Домініканський орден у Львівській архідієцезії в другій половині XIX – середині 40-х рр. XX ст. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.01 – «історія України» – ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Івано-Франківськ, 2020.

Джерельна база дослідження стосується формування мережі ордену проповідників Римо-Католицької Церкви на території Галичини, релігійного та монастирського життя, господарської діяльності. Серед груп джерел за різновидом можна виділити архівні документи, українську та польську пресу, спогади, що виходили протягом другої половини XIX – 30-х рр. XX ст. Існують перспективи дослідження фонду провінціального управління, джерел із висвітленням економіки ордену, громадської діяльності домініканців, значної кількості джерел із фондів осередків на території сучасної Польщі та у Львові й Жовкві.

Історіографія дослідження почала формуватися до досліджуваного періоду. Дослідники, які були сучасниками діяльності згромадження, відображали переважно проблеми історії створення та діяльності окремих осередків, деякі аспекти релігійного життя. Польська історіографія комуністичного періоду відома невеликою кількістю праць, що стосувалися проблеми ідейних питань освітньої діяльності. У сучасних польських дослідженнях порівняно з працями другої половини XIX – 40-х рр. XX ст. діяльність домініканського ордену не ідеалізується з огляду вивчення проблеми міжконфесійних відносин. Найбільше досліджена проблема основ духовності, що містить у собі елементи апостольського життя та доктринальних принципів. У сучасній українській історіографії досліджено проблему діяльності третього чину домініканців, деяких аспектів архітектурної спадщини, історію появи та розвитку домініканської провінції св. Яцека.

Теорія та методологія дослідження передбачає використання методів і принципів дослідження та термінології. При написанні дисертаційної роботи застосовано такі методи: аналізу, синтезу, математично-логічний, дедуктивний, індуктивний, враховано принципи об'єктивності та історизму. Термінологія стосується різних сфер життя: основ духовності, місіонерської діяльності, душпастирства, монастирського життя, економіки, ідейних засад освітньої діяльності, основних аспектів наукової праці та системи освіти.

Історія появи ордену, існування його ідейних течій налічує понад 800 років. Метою ордену був захист догм Римо-католицької церкви, основними аспектами діяльності були різні прояви душпастирства та місіонерства. В ідейних течіях були суперечності в плані дотримання статутів та окремих моментів апостольського життя домініканців. Позитивно на орден вплинули реформи генерала Вінцента Жанделя в другій половині XIX ст. Особливістю духовності домініканців була наявність доктринальних принципів та дотримання апостольського життя.

На процес формування осередків домініканського ордену вплинуло домінування православного обряду у Східній Європі та зміни геополітичного становища Східної Галичини. Негативно на формування мережі на цій території вплинула політика йосифізму. В період Першої світової війни орден занепав, однак окремі представники згромадження брали участь у воєнних діях та були компетентними в політичних питаннях. У міжвоєнний період відбулося відновлення Польської провінції в її колишніх межах та ліквідовано деякі осередки ордену в Східній Галичині для заснування студій та відновлення монастирів на цій території.

Монастирське життя домініканців регламентувалося церковними канонами та статутами, в основу яких покладені Правила св. Августина та Правила св. Домініка. Вони визначали процедуру прийому до ордену, вимоги щодо одягу, право переселення з одного монастиря до іншого та окремі моменти релігійного життя. Статuti неповністю відображають всі моменти повсякдення, оскільки тут не вміщено інформацію про порушення правил

проживання в монастирях. Цей аспект монастирського життя домініканців відображений в архівних документах.

Душпастирська діяльність домініканців являла собою різні форми опіки над парафіянами, зокрема, проповідування, проведення богослужінь, реколекцій, катехизація, здійснення хрещення, вінчання та похоронів тощо. У XIX ст. співвідношення елементів душпастирства дещо змінилося: якщо до цього часу переважало проповідування, то в досліджуваний період на перший план вийшло проведення богослужінь, оскільки необхідно було вдосконалити себе для контакту з парафіянами. У міжвоєнний період переважало душпастирство серед студентів, що мало позитивні результати, а саме – збільшення кількості членів ордену проповідників.

Важливим чинником діяльності домініканців були міжконфесійні відносини. Євреїв звинувачували у моральному злі, хоча в джерелах зафіксовані випадки прийняття їх до ордену в другій половині XIX ст. У відносинах із православними проявлялися такі аспекти: конкуренція в плані навчальних закладів та заснування осередків у Королівстві Польському. Серед позитивних особливостей відносин із греко-католиками варто виокремити: співпрацю окремих діячів у сфері науки, право патронату домініканців у Жовкві над греко-католицькими парафіями, спільні пожертви парафіян на користь домініканців та парафій українських греко-католиків. Серед негативних моментів ставлення домініканців до греко-католиків можна назвати повторні хрещення парафіян та переписування їх до інших метричних книг, негативне ставлення до Української революції, локальні суперечності у господарських та земельних питаннях.

Місіонерська діяльність домініканців, що проживали в Львівській архідієцезії, відбувалася не лише на території Галичини, де формувалися місії, а й у Королівстві Польському, Китаї та країнах Африки. Тут також відображалися різні співвідношення елементів діяльності. На території Галичини основною метою було проведення реколекцій. У Королівстві Польському важливим аспектом діяльності було відновлення осередків.

Важливість місіонерської діяльності в Китаї полягала в ідейному аспекті. Найважливішим аспектом місіонерської діяльності домініканців в Африці була благодійність. Домініканці, як більшість римо-католицьких чернечих орденів, були основною рушійною силою місіонерської діяльності в Східній Галичині.

Господарство домініканців було важливою ланкою їх діяльності, що проявлялося у наявності спеціальних уповноважених осіб, які стежили за мікроекономікою монастирів. Сільське господарство домініканців домінувало в економіці ордену і в другій половині XIX ст. характеризувалося наявністю фільварків. Виокремлено розвиток таких галузей: землеробства, скотарства, лісництва, в деяких осередках рибного господарства, молочної галузі та бджільництва. Відзначено лідерство львівського монастиря. Виділено формування ринкових відносин в аграрній сфері економіки, що проявлялося в розвитку кооперативного руху, продажі землі, оренді окремих ділянок та парцеляції маєтків у міжвоєнний період, яка була несправедливою щодо українців.

Для розвитку промисловості були характерні такі риси: пов'язаність із сільським господарством; співробітництво зі світськими підприємцями та фірмами; розвиток виробництва паперу, каменеобробної галузей, млинарства, дорожнього будівництва і в деяких осередках нафтових промислів; нестача коштів на деякі галузі.

Грошовий капітал структурно поділявся на прибутки та витрати. Незважаючи на формальну рівність монастирів, ці показники були неоднаковими. Доходи в основному були наслідком розвитку галузей господарства та нових для того часу послуг страхування та надання кредитів для більш активних монастирів і пожертв для менш активних осередків. Присутні були й доходи із негосподарських сфер діяльності. Витрати в основному йшли на маєтки та збереження архітектурної спадщини, а також для покриття боргів для кляшторів із невисокими доходами.

Ідейною засадою наукової та освітньої праці домініканців є неотомізм о. Яцека Воронецького. Вчення базувалося на традиційному томістичному вченні,

що модернізувалося в другій половині XIX ст., яке передбачало перевагу розуму над вірою в плані наукового пізнання. Найважливішим у процесі навчання був розвиток особистості, метою було пізнання добра. У вихованні на першу роль висувалася співпраця родини, школи та держави. Особливістю розвитку особистості була всебічність.

Наукова діяльність домініканців мала на меті вдосконалення членів ордену проповідників для оголошення проповідей. Вони вважали, що заняття наукою всебічно може підвищити авторитет у суспільстві, за рахунок чого утримувався певний рівень моралі. Заохочувався розвиток як релігійних, так світських наук. Домініканці вважалися орденем інтелектуалів. Згідно зі статутами св. Домінік передбачав відсутність фізичної праці для отців, щоб ті зосередилися на науковій діяльності. Домініканці приділяли науці та самоосвіті значну кількість часу. Представниками різних сфер наукових знань були отці Яцек Воронецький, Юзеф Марія Бохенський, Фелікс Войцех Беднарський, Тадеуш Сташиця та інші.

Освітня діяльність домініканців мала на меті здобуття прихильників ордену із високим рівнем моральної свідомості. Згромадження мало власну мережу навчальних закладів: шкіл, інтернатів, наукових студій. Для існування мережі необхідно було сформувати певну кількість кваліфікованих спеціалістів. Освітня праця домініканського ордену була малопомітна на тлі державних структур, однак відіграла певну роль в освітній політиці Австро-Угорської монархії та Другої Речі Посполитої.

Предметом подальших розширених наукових студій може стати благодійна діяльність, парцеляція домініканських маєтків у міжвоєнний період, окремі джерела доходів та витрат ордену проповідників (зокрема, пожертви), політична діяльність домініканців тощо.

Ключові слова: Домініканський орден, Львівська архідієцезія, монастир, душпастирство, місіонерська діяльність, господарство, наука, освіта.

SUMMARY

Humeniak A. R. Dominican Order in Lviv archdiocesan in the second part of XIX – middle of 40-th years of XX centuries. – The qualifying scientific work by rights of the manuscript.

The dissertation for the degree of a candidate of historical sciences on the specialty 07.00.01 – «History of Ukraine». – SHEI «Precarpathian National University named after Vasyl Stefanyk», Ivano-Frankivsk, 2020.

The source base of researching concerns forming the Order's chain on the territory of Lviv archdiocesan, religion and monastery life and menage activity. Between groups of sources according to kinds it's possible highlight archive documents, Ukrainian and Polish press, memoirs which appeared during second part of XIX – 30-th years of XX centuries. Perspectives of the researching provincial menage stock, sources with the Order's economy illumination, Dominican's public activity, significant amount of sources from centers on the territory of modern Polish and in Lviv and Zhovkva stocks exist.

Historiography of searching became form before researching period. Scientists, which were contemporaries of Order's activity displayed almost problems of history foundation and separate centers activity, some aspects of religion life. The Polish historiography of the communist period is famous by insignificant amount to flabours which concern problem idea questions of the educational activity. In contemporary Polish studios transition from idealization of the Dominicans' activity to objective vision occurred. The most researched problem is spirituality base that consists of elements of Apostolic life and doctrinal principles. In modern Ukrainian historiography problem of Third Dominican Order's activity, some aspects of architecture heritage revival, history of appearance and development of Saint Jatsek Dominican province were researched.

Theory and methodology of research provides using of researching methods, principles and terminology. Attached to writing of dissertation work such methods were applied: analysis, synthesis, mathematical-logical, deductive, inductive, principles of objective and historicism are taken into account. Terminology and

periodization concern different spheres of life: spirituality base, missionary activity, pastor, monastery life, economy, idea base of educational activity, main aspects of scientific activity and educational system.

History of Order's appearance, existence it's idea currents numbers over 800 years. The Order's goal was defending of Roman-Catholic rules, main aspects of activity were different plans of pastor and missionary activity. Idea currents of Order denied each other in plan of the constitutions observance and Dominicans' Apostolic life. General Vincent Jandel's reforms in the second part of XIX century positively influenced for Order. Dominican's spirituality features were availability of Apostolic and doctrinal spirituality.

Domination of Orthodox rite in East Europe and geopolitical position of East Halychyna territory changes influenced for forming Order's of Preachers centers process. Jozefism politic influenced negatively for forming chain on this territory. Order felt into decay in the period of First World War but some members of Dominican Order took part in war actions and were competentive in political questions in context of it's course. In the middlewar period revival of Polish province in it's former borders was occurred and centers of order in Lviv archdiocesan for studios foundation and revival of monasteries in Polish Kingdom were liquidated.

Dominican's monastery life was reglamented by church rules and constitutions whith the base of Saint Augustine's Rules and Saint Dominic's Rules. They determited procedure of reception to Order, notifications for clothes, law of migration from one monastery to other and some moments of religious life. Constitutions didn't completely search all moments of everyday because information about violation of living rules in monasteries wasn't placed. This aspect of Dominicans' monastery life displayed in archieve documents.

Dominicans' pastor activity meant different forms of ward of parishioners, inparticular, preaching, carrying out worships, recolections, catechesis, implementation of baptism, wedding and funerals etc. Correlation of pastor elements something chainged in XIX century: if preacharing dominated before this time then existed carrying out worships on the first plan in researching period because it was

nessesary improve themselves for contacts with parishioners. Pastor among students prevailed in middlewar period that had positive results in plan of improve of Preachers Order member's number.

Interconfessional relationship was important factor of Dominican's activity. Jews were blamed in moral evil although case adoption them to Order in second part of XIX century were fixed in sources. Such aspects appeared in relationship with Orthodoxes: competition in plan of educational institutions and foundation of centers in Polish Kingdom. Positive aspects of relationship with Greek-Catholics were: the cooperation of separate leaders in scientific sphere, the patronage law of Dominicans' in Zhovkva over Greek-Catholic parishians, common offerings of parishians for Dominicans benefit and Greek-Catholic parishes. Baptisms of parishians and rewrighting them into other metrical books, negative attitude to Ukrainian revolution. Local contradictions inmenage and landed questions are named as negative moments of attitude of Dominicans to Greek-Catholics.

Dominicans' missionary activity in Lviv archdiocese an occurred not only on the territory of Halychyna, where missions were formed, but in Polish Kingdom, China and countries of Africa too. Also different correlations of activity elements displayed here. The main goal was carrying out recollections on the territory of Lviv archdiocesan. Revival of centers was the important aspect of activity in Polish Kingdom. The importance of the missionary activity in China consisted in idea aspect. The most important aspect of Dominicans' missionary activity in Africa was charity. Dominicans as most Roman-Catholic monk Orders were main moving power of missionary activity in Lviv archdiocesan.

Dominicans' menage was important link of their activity that appeared in availability of special authorized persons which followed for monasteries microeconomy. Dominicans' agrarian menage dominated in Order's economy and characterized by availability of filveroks. Development of the agriculture sphere of economics, the cattle-breeding, the forestry, the fish menage in some centers, the milk sphere and apiculture spheres was separated.

Money capital divided for incomes and costs structurally. In spite of formal equality of monasteries these indicators weren't identical. Incomes mainly were results of development of economics spheres, new insurance service for this time, granting of credits for more active monasteries and funds for less active centers. Also incomes from unmanage spheres of activity were availability. Costs mainly spent for felwarok menages and saving of architecture heritage, and for coating depts. For monasteries which not high incomes.

Neo-Thomism by father Jatsek Voronetsky was idea appearance of scientific and educational of Dominicans. The theory was based on the traditional thomistical conception that was modernized in the second part of XIX century and provided the domination of intellect over faith in plan of the scientific knowledge. The most important was development of personality in the educational process, the goal was knowledge of kidness. Cooperation of family, school and state took for first role in plan of education. Feature of development of personality was comprehensiveness.

The goal of Dominicans' scientific activity was improve of Preachers Order's members for advertisement of sermon. They supposed that occupation of science all-round may improve authority in society at the expense of what some level of moral was abstained. Development as religious as secular sciences was encouraged. Dominicans were supposed Order of intellectuals. According to constitutions Saint Dominik provided unavailability physical labor for fathers because their concentration on scientific activity. Dominicans gave to science and selfeducation significant amount of time. Representatives of different scientific knowledges were fathers Jatsek Voronetsky, Jozef Maria Bohensky, Feliks Vojtseh Bednarsky, Tadeush Stashytsia and others.

The goal of educational activity of Dominicans was gaining supporter of Order with high level of moral insight. Order had it's own chain of educational institutions: schools, internats, scientific studios. It was necessary to form some number of qualified specialists for existing of chain. The educational labor of Dominican Order wasn't noticeable on the background of state structures but took

some role in educational policy of Austro-Hungarian monarchy and Second Rich Pospolyta.

Objects of further more developed scientific studios may become pastoral activity, charity, parceling of Dominican estates in middlewar period, separate sources of revenues and expenses of Preachers' Order (for example, donations), Dominicans' political activity etc.

Keywords: Dominican Order, Lviv archdiocesan, monastery, pastor, missionary activity, menage, science, education.

СПИСОК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні результати дисертації

1. Гуменяк А.Р. Основні аспекти освітньої діяльності домініканського ордену в Галичині у другій половині XIX – на початку XX ст. *Мандрівець*. Тернопіль, 2015. №5 (119). С. 14 – 19.
2. Гуменяк А.Р. Основні аспекти церковно-релігійного життя домініканського ордену Східної Галичини в другій половині XIX – 30-х рр. XX ст. *Часопис української історії*. Київ, 2016. Випуск 33. С. 33 – 40.
3. Гуменяк А.Р. Місіонерська діяльність домініканців Львівської архідієцезії в другій половині XIX – 30-х рр. XX ст. *Український історичний збірник*. Київ, 2017. Випуск 19. С. 136 – 148.
4. Гуменяк А.Р. Неотомізм у викладі Яцека Воронецького як ідейна засада освітньої діяльності домініканського ордену в другій половині XIX – 30-і роки XX століття *Карпатський край*. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2017. №1(9). С. 78 – 86.
5. Гуменяк А.Р. Центри діяльності домініканців у Львівській архідієцезії *Гілея: науковий вісник*. К. : «Видавництво «Гілея», 2019. Вип. 149 (№ 10). Ч. 1. Історичні науки. С. 51 – 58.

Наукові праці, в яких додатково відображені результати досліджень

6. Гуменяк А.Р. Господарство домініканців у Станиславівському повіті в другій половині XIX – 30-х роках XX ст.: статистичний аналіз *Науковий журнал «ScienceRise»*. Харків: НВП ПП «Технологічний Центр», 2017. №6 (35). С. 19 – 24.

Апробація роботи (доповіді на конференціях)

7. Гуменяк А.Р. Зміни у забудовах домініканських монастирів у другій половині XIX століття на території Галичини *Актуальні тенденції*

- сучасної науки: *Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 25 жовтня 2015 р.)*. Київ: ГО «Наукове товариство «Атенеум», 2015. С. 14 – 22.
8. Гуменяк А.Р. Повсякденність літургійного обряду домініканського ордену в Галичині в кінці XIX – на початку XX ст. *Матеріали XXXIII-ї Міжнародної краєзнавчої наукової конференції молодих вчених, присвяченої 100-річчю з дня народження Героя України, академіка П.Т. Тронька (1915 – 2011)*. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. С. 46 – 49.
 9. Гуменяк А.Р. Реформи домініканського ордену в Галичині в другій половині XIX – 30-і рр. XX ст. *Особистість, суспільство, політика: Матер. III Міжнар.наук.-практ. конф. / За ред. С. Терещицюго, Ю. Будник, В. Грасимовича, О. Познія. Ч. 1*. Люблін: WSEI, 2016. С. 39 – 40.
 10. Гуменяк А.Р. Господарство домініканських монастирів у Львові та Золотому Потоці у другій половині XIX – 30-х роках XX ст. *Історія релігій в Україні: науковий збірник світлій пам'яті професора Ярослава Дашкевича (1926 – 2010) / За заг. ред. М. Капралю, О. Киричук, І. Орлевич*. Львів: Інститут релігієзнавства філія Львівського музею історії релігії, «Логос», 2016. Частина 1: Церковна історія. С. 619 – 625.
 11. Гуменяк А.Р. Зміни в забудовах домініканських храмів у Станіславівському повіті в другій половині XIX ст. – 1939 р. *Галич і Галицька земля: досвід і проблеми збереження історико-архітектурної спадщини середньовічних міст в Україні та Європі. Матеріали Міжнародної наукової конференції (Галич, 27 – 28 жовтня 2016 року)*. Галич: Інформаційно-видавничий відділ Національного заповідника «Давній Галич», 2016. С. 138 – 144.
 12. Гуменяк А.Р. Ставлення домініканців до греко-католиків у другій половині XIX – 30-х рр. XX ст. *Матеріали XXXIV-ї Міжнародної*

краєзнавчої конференції молодих вчених, присвяченої 50-річчю охорони пам'яток історії і культури. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2017. С. 31 – 34.

13. Гуменяк А.Р. Монастирське життя першого чину ордену домініканців Львівській архідієцезії в другій половині XIX – 30-х рр. XX ст. *Науковий щорічник «Історія релігій в Україні» / За заг. ред. М. Капралю, О. Киричук, І. Орлевич / Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського; Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди; КЗ ЛОР «Львівський музей історії релігії». Львів: «Логос», 2017. Вип. 27. С. 190 – 199.*
14. Гуменяк А.Р. Історія формування осередків домініканського ордену в Галичині *Церква – наука – суспільство: питання взаємодії. Матеріали П'ятнадцятої Міжнародної наукової конференції (29 травня – 3 червня 2017 р.). Київ, 2017. С. 102 – 106.*
15. Гуменяк А.Р. Ліквідація кляшторів домініканського ордену в Галичині після Другої світової війни *Одіссос. Актуальні проблеми всесвітньої історії. Матеріали VI-ї міжнародної конференції «Одеські читання – 2017». – Одеса: Поліграфічна фірма «ТОВ Удача», 2017. С. 150 – 153.*

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	16
ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ 1. СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕМИ	22
1.1. Історіографія проблеми.....	22
1.2. Джерельна база дослідження.....	37
1.3. Теоретико-методологічні засади дослідження.....	48
РОЗДІЛ 2. ПОШИРЕННЯ МІСІЙ ДОМІНІКАНСЬКОГО ОРДЕНУ ТА РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ЗГРОМАДЖЕННЯ В ГАЛИЧИНІ.....	60
2.1. Організаційна структура та духовні засади діяльності OFP.....	60
2.2. Центри діяльності домініканців у Львівській архієпископії.....	75
РОЗДІЛ 3. РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ ДОМІНІКАНЦІВ	97
3.1. Монастирські правила як вияв доктринальної духовності.....	97
3.2. Душпастирська та місіонерська діяльність	112
РОЗДІЛ 4. ЕКОНОМІКА ДОМІНІКАНСЬКИХ ОСЕРЕДКІВ.....	129
4.1. Аграрний сектор осередків OFP.....	129
4.2. Промисловість та фінансова діяльність домініканських монастирів.....	140
РОЗДІЛ 5. РОЛЬ НАУКОВОЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ФУНКЦІОНУВАННІ ОРДЕНУ ПРОПОВІДНИКІВ.....	154
5.1. Неотомізм Яцека Воронецького як ідейна засада розвитку освіти ордену проповідників.....	154
5.2. Наукова, видавнича та освітня діяльність домініканців.....	165
ВИСНОВКИ.....	183
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	188
ДОДАТКИ.....	237

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДАІФО – Державний архів Івано-Франківської області

ДАЛО – Державний архів Львівської області

ДАТО – Державний архів Тернопільської області

ЦДІАЛ України – Центральний державний історичний архів України, м. Львів

AAN – Archiwum Akt Nowych

AGAD – Archiwum Główne Akt Dawnych

APPDK – Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie

OFP – Ordo Fratrum Praedicatorum (орден братів проповідників)

ВСТУП

Актуальність теми. Станом на другу половину XIX – середину 40-х рр. Львівська архідієцезія залишалася контактною зоною між східним (православним) та західним (католицьким) світом. Домініканський орден, як інші чернечі згромадження Римо-католицької церкви, був засобом мирного впливу Апостольської Столиці та поширення католицизму, одним із основних завдань залишалася проповідь євангельських принципів. Згромадження було носієм релігійних ідей, репрезентувало європейські цінності та культуру. Воно спричинило видозміну релігійної свідомості своїх прихильників. Орден проповідників залишив після себе поважну матеріальну та духовну спадщину, значення якої важко переоцінити. Разом із тим, він пристосовувався до умов поліконфесійності та суспільно-політичної ситуації в Львівській архідієцезії задля збереження свого впливу.

Домініканський чернечий орден діє й на сучасному етапі, а принципи духовності, які проповідувало згромадження, залишаються актуальними і в XXI ст. з огляду на велике значення релігії як одного з найважливіших факторів впливу на морально-етичні основи суспільства. Наукова цінність дослідження полягає також у зв'язку теми з історією Церкви загалом, яка вкрай недостатньо вивчалася в радянський період. Зі становленням незалежності України одним із найбільш перспективних напрямів дослідження стало вивчення історії релігії, у тому числі й діяльності чернечих орденів на території Львівської архідієцезії. Це дає можливість чіткіше сформулювати уявлення про історію Галичини загалом. Без дослідження історії формування осередків домініканського ордену в Львівській архідієцезії, взаємодії зі світським середовищем, особливостей духовності, економіки монастирів, ідейних переконань, заняття монахами наукою та системи освіти ордену неможливо розглянути діяльність братів проповідників у цілому.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в рамках загальної наукової теми «Центрально-Східна Європа: етнополітичні процеси, соціальні трансформації, міжнародні відносини» (номер

державної реєстрації – 0112U003030) кафедри всесвітньої історії ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Об'єктом дослідження є організаційні структури Домініканського ордену у Львівській архідієцезії Римо-католицької церкви в період Австрійської імперії (з 1867 р. – Австро-Угорщини), Західно-Української Народної Республіки, Другої Речі Посполитої та Української Радянської Соціалістичної Республіки.

Предметом дослідження є діяльність Домініканського ордену на території Львівської архідієцезії Римо-католицької церкви в другій половині XIX – середині 40-х рр. XX ст. Зокрема, предметне поле дисертації охоплює такі аспекти, як історія ордену, місіонерство, душпастирство, господарство, зв'язки з церковними організаціями у Львівській архідієцезії та зі світським суспільством, розбудова мережі шкіл, монастирське життя.

Мета роботи передбачає аналіз діяльності домініканського ордену у Львівській архідієцезії Римо-католицької церкви в другій половині XIX ст. – середині 40-х рр. XX ст. у контексті історії Галичини. Реалізація мети передбачає вирішення таких завдань:

- проаналізувати джерельну базу, стан наукової розробки теми та методологічну основу дослідження;
- висвітлити історію формування організаційної структури та ідейні засади OFP (Орден Братів Проповідників) у Львівській архідієцезії;
- розкрити особливості душпастирської, місіонерської діяльності та духовності в монастирському житті домініканського ордену;
- виокремити основні аспекти економічної праці ордену проповідників;
- відобразити значення домініканського ордену в науковій та освітній діяльності.

Теоретико-методологічні основи дослідження становлять сукупність дослідницьких методів і принципів науковості та історизму, їх специфічний набір для цієї теми та особливості застосування.

Для розв'язання завдань і досягнення мети використано загальнонаукові, спеціально-наукові та історичні методи: пошуково-евристичний – для пошуку і зібрання джерел; індукції – в участі домініканців у міжконфесійних відносинах; дедукції – в характеристиці різних рівнів освіти; аналізу – створення окремої проблематики, що вирішується; синтезу – в характеристиці парцеляції маєтків, відтворенні цілісної картини ліквідації домініканських монастирів; компаративний – у порівнянні монастирського життя першого та третього чинів, особливості розвитку галузей господарства в осередках; проблемно-хронологічний – у створенні періодизації дослідження, характеристиці окремих груп джерел та історіографії дослідження.

Хронологічні рамки обмежуються періодом відродження та піднесення домініканського ордену в Галичині другої половини XIX – середини 40-х рр. XX ст. Нижньою хронологічною межею є 1861 р., видання заповіту генерала ордену отця Лакордара про початок реформування згромадження. Верхньою хронологічною межею є 12–15 травня 1946 р. – ліквідація осередків домініканського ордену в УРСР органами радянської влади та виїзд ієрархів Римо-католицької церкви до Польщі. Для більш повного дослідження теми автор в окремих випадках виходить за межі визначених хронологічних рамок.

Географічні межі окреслюються територією Львівської римо-католицької архідієцезії. Це території сучасних Львівської, Тернопільської та Івано-Франківської областей і Підкарпатського воєводства сучасної Польщі.

Наукова новизна отриманих результатів зумовлена сукупністю поставлених завдань та засобами їх розв'язання. У роботі

вперше:

- на основі статутів та листування з Архіву отців домініканців у Кракові відтворено монастирське життя домініканців у Львівській архідієцезії;
- сформовано бачення науково-освітньої праці ордену проповідників;

- проаналізовано галузеву специфіку господарства ордену в Львівській архідієцезії; здійснено характеристику парцеляції маєтків Домініканського ордену;
- відтворено цілісну картину ліквідації домініканських осередків у Галичині після Другої світової війни;

уточнено:

- кількість осередків домініканського ордену в Львівській архідієцезії в міжвоєнний період;
 - узагальнено напрями душпастирської та регіони місіонерської діяльності домініканців, що проживали на території Львівської архідієцезії;
 - роль домініканців у міжконфесійних відносинах у Львівській архідієцезії.
- отримали подальший розвиток:*
- розуміння основ духовності домініканців;
 - аналіз неотомізму Яцека Воронецького як ідейної засади науково-освітньої діяльності ордену проповідників.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що матеріали дисертації можуть бути використані у науково-дослідницькій (для підготовки фундаментальних праць з історії України та релігійно-церковної історії), навчальній (для підготовки підручників і науково-методичних посібників з історії Церкви), громадській (для організації діяльності волонтерських товариств), державній (для розробки сучасної моделі взаємовідносин держави і Церкви на основі конструктивного співробітництва) роботах. Практична цінність визначається також доцільністю використання результатів дослідження у розробці програмних завдань, спрямованих на виховання молоді в дусі християнської моралі та досягнення консолідації українського суспільства.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації апробовано на щорічних науково-звітних конференціях професорсько-викладацького складу, аспірантів і студентів ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», а також на міжнародних

конференціях, а саме: IV Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні тенденції сучасної науки» (м. Київ, 25 жовтня 2015 р.); XXXIII Міжнародній краєзнавчій науковій конференції молодих вчених, присвяченій 100-річчю з дня народження Героя України, академіка П.Т. Тронька (м. Харків, 11 грудня 2015 р.); III Міжнародній конференції «Особистість, суспільство, політика» (м. Київ, 17 лютого 2016 р.); 26-й Міжнародній конференції «Історія релігій в Україні» у Львівському музеї історії релігії (м. Львів, 24–26 травня 2016 р.); Міжнародній науковій конференції «Галич і Галицька земля: досвід і проблеми збереження історико-архітектурної спадщини середньовічних міст в Україні та Європі» (м. Галич, 27–28 жовтня 2016 р.); XXXIV Міжнародній краєзнавчій конференції молодих вчених, присвяченій 50-річчю охорони пам'яток історії і культури (м. Харків, 9 грудня 2016 р.); 27-й Міжнародній конференції «Історія релігій в Україні» у Львівському музеї історії релігії (м. Львів, 15–17 травня 2017 р.); 15-й Міжнародній науковій конференції «Церква – наука – суспільство: питання взаємодії» (м. Київ, 29 травня – 3 червня 2017 р.); VI-й Міжнародній конференції «Одеські читання. Актуальні проблеми всесвітньої історії» (м. Одеса, 20–21 жовтня 2017 р.).

Публікації. Результати досліджень висвітлені в 15 публікаціях, з яких п'ять у фахових виданнях, у тому числі одна включена до міжнародних наукометричних баз.

Структура. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, які містять одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та п'ятнадцяти додатків. Загальний обсяг роботи охоплює 260 сторінок (з них основного тексту – 171 с., список використаних джерел – 469 найменувань).

РОЗДІЛ 1. СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕМИ

1.1. Історіографія проблеми

Наукову літературу з теми умовно можна поділити на групи: 1) українська історіографія; 2) діаспорна історична думка; 3) зарубіжні дослідження, серед яких праці польських вчених від другої половини XIX ст. до наших днів, а також західноєвропейських (переважно французьких), американських та російських авторів.

Стан наукової розробки теми можна розглянути шляхом виокремлення дослідників певних країн, домінування проблем дослідження яких дещо відрізнялося. Історіографія проблеми охоплює такі складові: вивчення історії формування осередків домініканського ордену, місійну діяльність чину проповідників, монастирське життя, економічне життя осередків згромадження, ідейні засади освітньої діяльності згромадження, власне науково-освітню діяльність та збереження архітектурної спадщини домініканців у досліджуваний період [325, с. 5].

Вивчення історії чернечих орденів у сучасній українській історіографії тільки розпочинається. Дослідження домініканського ордену в Україні спершу відбувалося в контексті створення студій з історії Церкви. Фундаментальну працю з історії домініканського ордену на Волині в XVI – першій половині XIX ст. видала Н. Сінкевич [325]. Дослідниця вважає орден одним із найбільш інтелектуальних чернечих згромаджень Римо-католицької церкви. На підставі неспростовних фактів автор вказує, що всі осередки на Волині були створені світськими місцевими фундаторами. Доведено відсутність конфліктів на релігійному ґрунті між домініканцями та православними в XVI – XIX ст. (Див. Додаток Б). Цінність дослідження полягає у використанні цінних матеріалів із римського та краківського архівів [325, с. 6].

Заслуговує на увагу видання В. Ульяновського в трьох книгах «Історія церкви та релігійної думки в Україні» (1994) [460]. У другій книзі здійснено

спробу аналізу становлення OFP на території Галицько-Волинського князівства (згодом Руського воєводства) в умовах проникнення католицизму [460, с. 120].

Історіографічному нарису діяльності домініканського ордену в XIII – XIX ст. присвятив статтю І. Модест Чорний (2000 р.) [336, с. 125]. Процес утворення провінції св. Яцека висвітлений у праці А. Мацакевича [317], надрукованій у збірнику історичних праць «Історія релігій в Україні» за 2003 р. [317, с. 335].

Питання діяльності терціаріїв домініканського та францисканського чернечих орденів висвітлено в статті М. Кирюшка та І. Єрмак (2004 р.) (Див. Додаток Б). У дослідженні присутня згадка про діяльність третього чину ордену проповідників у Чорткові [314, с. 284].

Більш поглиблено, ніж у інших дослідженнях, проблема історії третіх чернечих орденів, у тому числі домініканського, розглядається у праці О.С. Жерноклеєва (2014 р.) [313]. Тут викладено основні принципи та напрями діяльності згромаджень, що беруть початок у період Середньовіччя [313, с. 93]. Діяльність домініканського ордену в досліджуваний період розкривається на основі аналізу шематизмів Львівської та Краківської архієпархій (Див. Додаток Й).

В окрему групу досліджень слід виділити праці, присвячені архітектурі храмів на території функціонування осередків ордену. Значної уваги заслуговують праці Н.О. Урсу [331, 332, 333], присвячені скульптурі, архітектурі, живопису та інших галузей культури, що стосувалися домініканського ордену (2008 р.) [331, с. 111]. У дисертаційному дослідженні О. Данилюк (2014 р.) [466] відзначається відданість представників архітектурних шкіл традиційним стилям епох Середньовіччя та Нового часу [466, с. 26].

Низка праць українських авторів присвячена окремим галузям матеріальної культури. Життєпис митця К. Політинського проаналізований у дослідженні О. Садової (2009 р.) [324, с. 184]. Історія коронованих ікон Львова висвітлена в статтях О. Лузан та Н. Матлашенко (2007 – 2010 рр.) [315, с. 60;

316, с. 1034]. Опис водогону львівського домініканського монастиря здійснено у статті М. Пеньковської (2010 р.) [321, с. 1041].

Історіографія шкільництва домініканського ордену в політиці Австро-Угорської монархії наразі розглядається тільки дослідженнями незалежної України (Див. Додаток А). У дослідженнях Б. Ступарика [327, 328] та В. Стинської [326] ця проблема розглядається з погляду історії шкільництва Галичини в даний період і є засобом висвітлення місця приватних шкіл у системі освіти на території регіону [327, с. 7]. Тут здійснено аналіз найважливіших законодавчих документів освітньої діяльності домініканського ордену [328, с. 6; 326, с. 109].

Окремі факти про діяльність домініканців в Україні на початку XVII ст. вивчала Н. Яковенко [338]. Похорон деяких представників православ'я у католицьких храмах, на думку дослідниці, став на той час поширеним явищем, що дає змогу висунути тезу про відсутність такої гостроти конфлікту між православними та католиками, яка представлена в російській історіографії [338, с. 17].

Серед узагальнюючих видань можна виділити багатотомну «Історію релігії в Україні» (2001 р.) [458] та «Енциклопедію Львова» (2008 р.) [456, с. 608]. Багатотомне загальне видання П. Яроцького та Г. Колодного «Історія релігії в Україні» має суттєве значення, оскільки в ньому розроблено методологічні принципи релігієзнавчого вивчення загальних релігійно-культурних, релігійно-політичних, державно-церковних процесів в Україні, що дозволяють адекватніше підійти до вивчення діяльності римо-католицьких чернечих орденів. Тут вміщено короткі відомості з історії існування домініканського ордену в Галичині та виокремлено наслідки занепаду господарства ордену, а також відображено проблему поширення католицизму як основну в діяльності навчальних закладів домініканського ордену [458, с. 335].

Стосовно церковно-історичних робіт українських дослідників-емігрантів, зокрема, Римського осередку, який складався з представників уніатського

духовенства і мав доступ до Ватиканських архівних зібрань, то вони розглядають діяльність домініканців виключно через призму їхньої унійної діяльності, насамперед – у Галицько-Волинській державі [325, с. 31]. Зокрема, у дев'ятитомній праці А. Г. Великого [311] можна простежити аспекти діяльності домініканців у період становлення ОФР на Русі в контексті формування адміністративної структури Римо-католицької церкви [311, с. 249].

Деякі питання діяльності католицьких орденів згадуються в загальних фундаментальних працях з історії Церкви на теренах Російської імперії. У межах цих досліджень діяльність домініканського ордену на руських землях трактується як одна зі спроб Римської Церкви відірвати руське населення від Православ'я. Найбільше уваги проблемам стосунків Православної Церкви з іншими конфесіями в Південно-Західній Русі присвятив митрополит Макарій Булгаков [310, с. 6]. Праця М. Булгакова написана на широкому колі документів і вирізняється на загальному тлі подібних досліджень науковим підходом до вивчення активності неправославних конфесій. Однак при дослідженні католицьких впливів на Русі автор приділив головну увагу справам ордену єзуїтів (Див. Додаток Б). Згадки про домініканський орден фрагментарні, стосуються тільки їхньої діяльності в XIII ст. і не характеризуються науковою новизною [325, с. 26].

Загалом російські праці другої половини XIX – початку XX ст. були написані представниками Російської Православної Церкви Московського патріархату, що перебували під впливом імперської ідеології. В їхньому уявленні католицизм на Русі завжди був чужорідним елементом і не міг претендувати на будь-яку позитивну оцінку. Однак низка постульованих у цих працях положень має беззаперечну цінність, насамперед з огляду на критичний підхід до деяких тверджень польської історіографії, яка загалом схильна ідеалізувати, а подекуди й перебільшувати роль католицького чернецтва в регіоні [325, с. 29].

Історія Церкви, а особливо Католицької, не входила в коло інтересів російських радянських дослідників. Незначна кількість літератури, присвяченої

католицизму, наскрізь проникнута антирелігійними поглядами та відвертою ворожістю до Риму. Не внесла радянська історіографія нічого нового й у плані фактології. Переважна більшість робіт, де розглядається історія католицизму, має суто публіцистичний характер і слугує атеїстичній пропаганді, а не науковим цілям. Тільки відносно пожвавлення дипломатичних стосунків між Папським Престолом і Москвою та загальна лібералізація суспільно-політичного життя в СРСР у 1980-х рр. викликали появу низки серйозних наукових праць, присвячених історії католицизму, в тому числі й на українських землях. Серед них варто виділити, насамперед, статтю московського медієвіста Н. Щавелевої [325], де розглянуто історію київської домініканської місії в XIII ст. [325, с. 31]. Дослідниця при написанні праці залучила відомості найновішої зарубіжної історіографії. І хоч наприкінці своєї роботи Н. Щавелева доходить традиційного для радянської історіографії висновку про поразку домініканської місії як чергового наступу Папства на Русь, її дослідження є першою і єдиною в радянській історіографії спробою наукового підходу до проблем домініканської історії на Русі [337, с. 49].

Історія домініканського ордену побіжно проаналізована і в сучасній російській історіографії. Можна виділити ростовське видання дослідника А.Р. Андрєєва [307] про чернечі ордени в період Середньовіччя. У праці коротко проаналізовано появу та основні напрями діяльності домініканців [307, с. 60].

Загалом, дослідження історії домініканського ордену на Русі діаспорними українськими авторами мають фрагментарний характер і не відповідають рівню європейської історіографії в плані методології та тематики вивчення діяльності чернецтва. Марксистська ідеологія, якої дотримувалися радянські дослідники, вплинула на переважання праць, наукова цінність яких відсутня [325, с. 31].

Значний внесок в дослідження історії ордену проповідників зробили члени згромадження та польські вчені. Розвиток історичної науки домініканців відбувався й до досліджуваного періоду, починаючи з XVI ст., в рамках кожної провінції вони створили власні осередки вивчення історії чину. Їх розвиток був перерваний через антицерковну політику головним чином Російської імперії та

Королівства Пруссії. Тим не менше, закоріненість традиції історичної науки вимагала від домініканців подальших наукових студій [355, s. 16].

З-поміж робіт, присвячених історії формування мережі осередків OFP в другій половині XIX – 40-х рр. XX ст., варто виділити насамперед праці сучасників, написання яких припадає на вказаний період. У польській історіографії початку XX ст. проаналізовано окремі аспекти діяльності осередків домініканців у Львові та Підкамені, особливо збереження історичної спадщини. Серед них найвідомішим був польський дослідник вірменського походження Садок Баронч [340, 345], який у другій половині XIX ст. досліджував історичні коріння появи монахів-домініканців на території Руської провінції. Автор розглядав окремі домініканські осередки, як, наприклад, історію монастиря в Підкамені. Польський історик акцентував увагу на місіонерській діяльності ордену. Діяльність домініканців у Галичині подавалася із відвертою цивілізаторською тенденційністю і приховуванням усіх суперечливих моментів у взаєминах домініканців із місцевим православним та греко-католицьким населенням. Вказувалося тільки на суто церковно-організаційну та місіонерську роботу домініканців серед нечисленних католиків та окремі позитивні прояви взаємин ченців із представниками світської влади [340, s. 200].

Історичні праці Садока Баронча є цінною пам'яткою з погляду присутності суто наукових методів при тому, що цей автор був свідком ряду описуваних ним подій. Його праці стосуються окремих осередків діяльності ордену проповідників (Підкамінь, Борек Старий, Ярослав) та видавничої, наукової діяльності організації [343, s. 112].

Найбільшу наукову цінність має двотомник Садока Баронча «Діяльність домініканців у Польщі», виданий у 1861 р. Праця охоплює періоди XIII – XIX ст. Тут висвітлюється історія діяльності домініканського ордену в Польській провінції, особливо апостольська праця та наукова діяльність. У другому томі йдеться про життя та діяльність єпископів з ордену проповідників у Польщі,

вчених та існування монастирів у польській, литовській та руській провінціях [344, s. 321].

Велику історіографічну цінність становлять праці Леона Гроховського [369], Владислава Жили [455], Францішека Кляйна [369, s. 20; 455, s. 32]. Важливим дослідженням є опублікована книга Ф. Кляйна про архітектуру тернопільського костелу та монастиря, видана в Кракові у 1910 р., яка зберігається у бібліотеці Архіву польської провінції отців домініканців у Кракові [380, s. 22].

У книзі Л. Гроховського «Знищення костелу і монастиря отців домініканців у Підкамені», виданій у Києві 1917 р., здійснено характеристику архітектури і реставрації костелу й монастиря в Підкамені до знищення цих будівель російськими військами у Першій світовій війні [369, s. 21].

У контексті розгляду архітектури храмів і монастирів окремих осередків варто відзначити працю В. Жили. У ній розглядається діяльність домініканців у досліджуваній період, архітектурні особливості костелу Божого Тіла у Львові, його антураж та інтер'єр, опис монастиря. Висвітлена історична довідка про ікону львівської Богоматері, яка свідчить про шанування Діви Марії отцями домініканцями. На думку В. Жили, львівський костел є поєднанням барокових та рококових елементів [455, s. 77].

Історія діяльності домініканців у польській історіографії міжвоєнного періоду розглядається у проблемному розрізі. Принцип науковості дослідження літургійного обряду в домініканському ордені помітний уже в праці Болеслава Правдоти [422], де підкреслюється відданість домініканців старохристиянським літургійним традиціям [422, s. 14].

Спроба цілісного відображення основних напрямів праці жіночого домініканського ордену в контексті діяльності римо-католицьких чернечих орденів у Польщі здійснена у праці М. Пірожинського [464, s. 73].

У період комуністичної Польщі умови дослідження домініканського ордену не були сприятливі, однак у плані видання праць з історії згромадження здійснена плідна робота. Ряд досліджень цього періоду в Польщі присвячені

окремим моментам історії домініканського ордену в Східній Галичині в другій половині XIX ст. Зокрема, у праці Людвіга Змачинського (1957 р.) [454] розглядається відродження домініканського ордену в другій половині XIX ст. [454, s. 10]. Автором першої праці про неотоміста Яцека Воронецького, що вийшла в 1959 р., став Павел Келар [379], історик, представник домініканського ордену [379, s. 4].

Працею, що заслуговує на увагу в контексті розгляду господарського життя домініканців, є видання Єжи Ключовського «Вивчення історії домініканців у Польщі 1222 – 1972» (1975 р.) [381], де проаналізовано господарське життя осередків Львівської архідієцезії в цілому. У плані доходів та витрат мікроекономіка домініканців Станиславівського повіту вважається менш ефективною порівняно з великими монастирями. Грошовий капітал львівського конвенту перевищував у десятки разів доходи єзупільського, богородчанського та тисменицького монастирів (кожного зокрема) [381, s. 20].

Серед загальних видань можна виділити «Біографічний словник отців домініканців у Польщі» Роберта Швентоховського (1979 р.) [441] та «Католицьку енциклопедію» (1983 р.) [462], де розглянуті основні віхи діяльності домініканців та внесок окремих монахів у діяльність згромадження [441, s. 131; 462, s. 1000].

Реформам домініканського ордену присвячене дослідження З. Мазура «Значення Яцека Воронецького в реформі Польської провінції домініканців (1909 – 1945)» [394], надруковане в познаньському виданні «W drodze» у 1986 р. Завданнями реформ, як підкреслює автор, були відновлення осередків у Королівстві Польському коштами, здобутими внаслідок парцеляції осередків у провінції св. Яцека, та зміна вчительського й викладацького складу в навчальних закладах для покращення якості освіти [394, s. 418]. Важливою працею в плані дослідження основ духовності ордену проповідників є дослідження домініканця Яцека Салія «Домініканська духовність» (1986 р.) [374, s. 85; 427, s. 12].

Проблему господарського життя згромадження висвітлюють деякі статті, присвячені окремим промисловим об'єктам, що належали домініканському ордену. Однією із них є дослідження В. Будки «Діяльність папірні у Зашкові-Завадові» (1988 р.) [356, s. 2].

У сучасній польській історіографії розширилися напрямки досліджень домініканського ордену. З'явився ряд монографій та статей, присвячених церковно-історичній топографії, пам'яткам культури домініканських монастирів, дослідження про розвиток освіти згромадження, діяльності ордену в житті міст Галичини. Здійснено аналіз недоступних раніше польських документів [462, s. 1000].

Темі душпастирської діяльності домініканського ордену в контексті діяльності чернечих орденів РКЦ присвячене дослідження П. Гаха (1999 р.) [366]. Автор аналізує різні напрями їх душпастирства на польських територіях Австро-Угорщини [366, s. 30].

Відомим польським автором є домініканець Марек Мілавіцький [395, 407], що опублікував ряд досліджень, серед яких можна виділити статтю «Студії в домініканському монастирі Божого Тіла у Львові» (2006 р.). У праці відображені деякі аспекти освітньої діяльності домініканців у другій половині XIX ст. На думку автора, студії були аналогом вищої теологічної освіти і тривали 3 роки. У цих навчальних закладах вивчалися теологія та філософія. Організація студій була одним із напрямів співпраці з іншими чернечими орденами РКЦ [404, с. 39].

Науковець є автором дослідження про душпастирство домініканців у період існування Другої Речі Посполитої (2011 р.). Автор виокремив всі осередки, що існували в Львівській архідієцезії, та основні напрями душпастирської діяльності [397, s. 112]. У контексті висвітлення функціонування ордену проповідників історик розглянув проблему ставлення домініканців до УГКЦ. Цінність його праці полягає у висвітленні причин релігійних конфліктів, однак у розпорядженні автора не було достатньо

документів, які б висвітлювали позитивні моменти у ставленні домініканців до греко-католицької церкви [403, s. 149].

М. Мілавіцький також присвятив одну із публікацій видавничій діяльності домініканців міжвоєнного періоду (2011 р.). Автор звертає увагу на продуктивність праці ордену проповідників у цій сфері та наголошує на спадкоємності традицій видавничої справи ордену проповідників, яка бере початок з другої половини XIX ст. [407, с. 119].

У статті автора про символіку та використання домініканського габіту в повсякденному житті ордену проповідників (2011) проаналізовані окремі моменти монастирського життя монахів. Як зауважує автор, кожний колір одягу домініканців символізував окремі християнські чесноти [399, s. 87].

Ще одне дослідження М. Мілавіцького (2016 р.) присвячене темі передумов ліквідації осередку домініканців у Чорткові в радянський період. Тут відображена трагедія ночі з 1 на 2 липня 1941 р., коли енкаведисти розстріляли вісьмох чортківських домініканців. У статті також подається біографічна довідка ченців, які проживали в монастирі перед його ліквідацією [395, s. 902].

Проблематика формування неотомізму як ідейної засади освітньої діяльності домініканців стала об'єктом уваги польських дослідників у наш час (Див. Додаток А). Роботи з цієї проблеми можна поділити на дві групи: біографічні нариси (І. Блешинська [349], Р. Поляк [419]) та праці, що відображають вчення неотомістів загалом (Я. Гжибовський [370, 371], П. Шидловський [435]) або окремі їхні аспекти (А. Потоцький [421]) [349, s. 69; 371, s. 151]. У польських дослідженнях присутня теза про вплив патріотизму на неотомістичне вчення Я. Воронецького та виховання дітей у домініканських школах [371, s. 151; 419, s. 235].

Особливості домініканського літургійного співу розглядаються в статті Юзефа Равського (2007 р.) [424]. У ній розкрита спеціальна підготовка органістів для участі в богослужіннях [424, s. 19]. Історія органної музики в домініканських монастирях розглядається у дослідженні Владислава Капеча [378, s. 15].

Історіографічний нарис домініканського ордену XVII – XIX ст. підготував у 2007 р. Славомір Бжозецький [355]. Він підкреслює, що всі автори XIX ст. описували діяльність провінції лише в контексті існування окремих монастирів. Провінція як цілісний організм згадувалася в контексті заснування ордену до моменту керівництва генеральним капітулом або як територія управління провінціалів. Загалом працям XIX ст. бракує детального аналізу душпастирської діяльності, наявності студій, шкільництва, фундацій монастирям світськими особами [355, s. 16].

Історіографія дослідження окремих домініканських монастирів у Львівській архієпархії ще не представлена комплексними дослідженнями. У сучасних українських та польських дослідженнях присутні лише окремі елементи компаративного аналізу [453, s. 98]. Спираючись на розгляд візитаційних актів, спогадів, проектів реставрації та археологічних даних, автори розкрили дану проблему в контексті історії окремих монастирів або біографічних даних митців (Див. Додаток А).

У плані дослідження історії формування мережі домініканського ордену можна виділити 23-томне видання «Костели і монастирі Руського воєводства», у якому вміщені статті про формування окремих осередків домініканського ордену в Галичині [436, s. 272]. Серед них можна виділити працю Юзефа Шкрабського про домініканський костел у Тернополі, в якій здійснено аналіз історії домініканського монастиря в Тернополі від часів його заснування до періоду ліквідації радянською владою [436, s. 273].

Серед робіт, присвячених питанням стану осередків у другій половині XIX ст. варто виділити дослідження Яна Анджея Спежа [431, 432], присвячені діяльності домініканців у Польщі загалом та співпраці польських та чеських проповідників зокрема, а також висвітлено відновлення Польської провінції домініканцем Пьотром Жачеком у 1890 р. [432, s. 212].

Відоме дослідження Мартіна Санака «Галицька провінція ордену проповідників св. Яцека в 1886 р. Статистичний аналіз» [428]. Тут

розглядається загальний стан згромадження та відображено статистичні дані походження домініканців у Львівській архідієцезії [428, s. 3].

Видавнича діяльність відображена у статті К. Яблоновського (2008 р.) [376]. Значення цього напрямку поширення релігійних ідей, на думку дослідника, полягало у поширенні вчення домініканців серед римо-католицького населення. Як і М. Мілавіцький, автор вважає видавничу діяльність ордену проповідників у досліджуваний період продуктивною [376, s. 159; 407, s. 2].

Проблему наукової діяльності домініканців розкрито у дослідженнях, присвячених біографіям окремих проповідників. Серед них можна виділити праці Д. Кантиповича [377], Д. Кнутеля [382], М. Краснодембського [377, s. 24; 382, s. 34]. Вони відображають життя та діяльність науковців згромадження, зокрема, Садока Баронча, Юзефа Бохенського та Войцеха Беднарського [386, s. 29].

В окремих польських виданнях варто виокремити проблему біографічних досліджень окремих членів ордену. Серед них заслуговує на увагу відомий «Словник польських домініканських письменників» отця домініканця Кипріяна Яна Віхровича [465], виданий у 2012 р. У цьому виданні висвітлено життя домініканців та різноманітність тематики їх зацікавлення. Крім безпосереднього використання джерел автор словника використав праці: «Польська бібліографія» К. Естрейхера, «Біографічний словник отців домініканців у Польщі» отця домініканця Роберта Швентоховського, «Словник польських католицьких теологів», «Енциклопедія католицька», «Старопольське письменництво агіографічне» [465, s. 333].

Меншою мірою відображена в історіографії проблема розвитку господарського життя домініканців. У польській історіографії досліджено лише деякі галузі їхнього господарства. При цьому в працях польських дослідників присутній аналіз впливу світської економіки на монастирську [437, s. 358]. Економічному життю домініканців у Львівській архідієцезії в контексті

розгляду господарства Галичини присвятив статтю К. Шлюсарек (2014) [437, s. 360].

Монастирське життя та основи духовності ордену проповідників відображене в монографії Криштофа Палиса [418] та Шимона Поплавського (2015). Тут висвітлено основні аспекти монастирського повсякдення: спільне життя, дотримання християнської моралі, постів, молитви та інтелектуальний потенціал згромадження [351, s. 36].

Пам'яткам культури присвячене дослідження Б. Рока «Костел львівських домініканців – привід вивчення храмів давньої Речі Посполитої» (2010 р.) [426], у якому ця споруда постає творінням європейської цивілізації [426, s. 805].

У західноєвропейській та американській історіографії діяльність домініканців на території Львівської архідієцезії майже не розглядається, за виключенням окремих аспектів: заснування ордену проповідників, основ його духовності та реформ, що вивели згромадження із занепаду. Ф. Раймунд Девас [425], британський дослідник домініканського ордену у Європі, основним чинником діяльності організації у провінціях Австро-Угорської монархії вбачає реформи Марії Терезії та Йосифа II. Поєднання австрійського абсолютизму з ідеалом християнської монархії, як стверджує автор, давало змогу домініканцям поширювати свої ідеї далі на схід і водночас затверджувати свою структуру [425, p. 121].

Реформування обрядів богослужінь розглянуто у праці американського дослідника В. Бонівелла [352]. У монографії висвітлено історію домініканської літургії з часу створення ордену до 1945 р. Щодо досліджуваного нами періоду тут проаналізовано хід реформування богослужінь ордену проповідників на рубежі XIX – XX ст. вищою ієрархією католицької церкви та її результати для домініканців Європи. Відображено місце цього явища у змінах у духовному житті ордену проповідників [352].

Ініціатива проведення реформ керівництвом домініканського ордену розглядається у дослідженні «Отець Лакордар» французького вченого

А. Дюваля (1986 р.) [361]. У праці згадується існування двох течій: поміркованої, яку представляло молодше покоління, та радикальної зі старшим поколінням. Поміrkована течія виступала за пом'якшення вимог статутів, у той час як радикальна голосувала проти цього. Врешті, як зазначає автор, генерал Вінсент Жандель, представник молодого покоління, прийняв рішення послабити дотримання постів, мотивуючи це необхідністю пристосування до нових суспільних реалій [361, s. 412]. Важливо звернути увагу на дослідження американського вченого В. Хіннебуша «Домініканці – короткий нарис діяльності» [374, s. 83]. Відома також стаття французького науковця Франсуа-Домініка Бьофсплуга про ідейні основи монастирського життя домініканського ордену (1986 р.) [351, s. 36].

У студії ірландського вченого П. Мюррея «Молоде вино домініканської духовності» (2007 р.) [408] розкривається основний принцип душпастирської діяльності домініканського ордену Римо-католицької церкви, що полягає в присвяченні життя Богу та любові до ближніх. Книга починається цитатою з листа наступника св. Домініка генерала Йордана з Саксонії, який говорить про Євангеліє як молоде вино. В основі духовного життя домініканців бачив спільне життя, молитву і навчання [408, s. 68].

У дослідженнях папи римського Бенедикта XVI «Жебруючі ордени – францисканці і домініканці» (2010 р.) та «Відомі францисканці і домініканці» (2012 р.) [347, 348] ідеалізується діяльність римо-католицьких чернечих згромаджень (Див. Додаток А). Їхнім значенням, на думку церковного діяча, було життя на зразок апостольського: «...домініканці, ідучи по слідах своїх засновників, показали натомість, що можливе життя євангельським убозством; що церква є правдивим надбання Євангелія і Святого Письма», а завдання проповідників полягало в навчанні інших своїм прикладом [347, s. 6; 348, s. 3].

Отже, друга половина XIX – 30-і рр. XX ст. стали періодом відродження історіографії домініканського ордену. Дослідники, які проживали на території Австро-Угорської монархії та Другої Речі Посполитої, здійснили спробу відображення окремих аспектів діяльності домініканців сучасного їм періоду,

зокрема, аналізу мережі домініканських монастирів, проблеми жіночого ордену домініканців та проведення богослужінь як одного з найвагоміших напрямів діяльності чину проповідників.

У період Другої світової війни та комуністичної Польщі вийшли загальні видання та деякі історичні розвідки, що розкривали в основному історію становлення та деякі інші моменти діяльності домініканського ордену. Переважна більшість праць представників польської історіографії про згромадження проповідників вийшла після розпаду Радянського Союзу та краху комуністичних режимів Центрально-Східної Європи. У польській історіографії в концептуальному плані відбулися зміни: якщо Садок Баронч та інші дослідники XIX ст. ідеалізували діяльність ордену, то на сучасному етапі здійснена спроба критично відобразити міжконфесійні відносини. Кожен автор намагається вичерпно представити окрему проблему у власних дослідженнях. На даному етапі в історіографії найбільше розкрито проблему місійної та душпастирської діяльності, а також історію формування осередків домініканського ордену. Важливим досягненням сучасної історіографії є поява світських істориків, що не належать до чернечих орденів. Здійснюється аналіз великого масиву джерел. У західноєвропейській історіографії здійснено аналіз проблем реформування ордену протягом другої половини XIX – середини 40-х рр. XX ст. та основ духовності, в основному в контексті становлення чину проповідників. Здобутки української історіографії в контексті дослідження є скромнішими, оскільки тут лише починається розгляд домініканського ордену в другій половині XIX – середині 40-х рр. XX ст. Більшість праць радянської та сучасної російської історіографії не мають наукової цінності з точки зору розгляду даної теми та висвітлюють діяльність домініканського ордену з позиції історії православ'я.

Отже, на сучасному етапі немає єдиного систематизованого дослідження, присвяченого діяльності домініканського ордену в другій половині XIX – 40-х рр. XX ст. у Львівській архієпархії.

1.2. Джерельна база дослідження

Джерельна база дослідження досить обширна і стосується усіх сфер життя домініканського ордену у Львівській архідієцезії. Вона умовно може бути поділена на такі групи: 1) архівні матеріали, в тому числі статистичні матеріали 2) опубліковані документи включно зі спогадами та періодичними виданнями.

До першої групи джерел належать архівні документи Центрального державного історичного архіву України, м. Львів, Державного архіву Львівської області, Державного архіву Івано-Франківської області, Державного архіву Тернопільської області, Головного Архіву Актів Давніх у Варшаві, Архіву Актів Нових у Варшаві та Архіву Польської провінції домініканців у Кракові [53, арк. 99; 1, арк. 15].

До архівних документів ЦДІАЛ України належать звіти, списки, листування та інші документи про стан парафій в основному львівського, жовківського, підкамінського монастирів, що зберігаються у фонді 146 «Галицьке намісництво. 1448 – 1939 рр.» ЦДІАЛ України (Див. Додаток А). Тут прослідковується вплив економіки на різні сфери життя, особливо на благодійну діяльність, яка, однак, мала другорядну роль для домініканців [8, арк. 109; 53, арк. 99].

У ЦДІАЛ України зберігаються документи фонду 418 «Монастир домініканців, м. Львів», зокрема, листування та протоколи успішності учнів, де відображається наукова та освітня діяльність ордену проповідників. Документи висвітлюють в основному душпастирську, освітню працю та господарське життя домініканців у досліджуваній період. Із листування дирекції львівської домініканської школи із Окружною міською шкільною радою та Крайовим відділом з питань освіти дізнаємося про навчальні досягнення дітей [54, арк. 34]. У справі 860 цього ж фонду про скаргу монаха зафіксовані факти нелюдського поводження з ним монастирського керівництва [55, арк. 1].

Документами про стан економіки зазначеного фонду також є орендні справи, судові процеси, скарги селян, записи про пожертви, книги обліку

витрат та прибутків, справи про грошові операції із земельним фондом, звіти про стан господарства монастиря, повідомлення про будівництво доріг, списки селян, що виконували повинності [58, арк. 3]. Циркулярні та директивні документи стосувалися в основному будівництва доріг та галузей, що потребували втручання державних структур. Епістолярні джерела відображають в основному орендні та закупівельні операції [58, арк. 3].

У вказаному фонді зберігаються чернетки церковних проповідей, датовані 1932 – 1934 рр. Вони відображають тематику, яка могла зацікавити парафіян. Правдивість тез проповідей аргументувалася цитатами зі Святого Письма [53, арк. 100].

Відомості про діяльність домініканського чернечого ордену розкриваються в актах світського походження. Такими є обіжники, розпорядження, патенти представників світської влади, що зберігаються у фонді 851 «Римо-католицький монастир домініканців та парафіяльний уряд при ньому в містечку Золотий Потік. 1609 – 1935 рр.» ЦДІАЛ України, який налічує 118 справ. Власне патентами є укази цісаря Австрійської імперії щодо організаційно-адміністративної діяльності ордену проповідників [60, арк. 19]. Обіжники та розпорядження були документами як центральної, так і місцевої влади щодо законодавчого регулювання різних напрямів діяльності домініканського ордену на території Галичини [61, арк. 34; 62, арк. 73]. Тут зберігається також листування державних шкільних структур із приводу шкільних питань [57, арк. 65].

У вказаному фонді зберігаються автобіографічні дані пріора монастиря Ієроніма Лангави [56, арк. 93; 59, арк. 12]. Вони розкривають окремі моменти господарської, наукової, душпастирської та освітньої діяльності домініканського ордену на території осередку в містечку Золотий Потік [67, арк. 23].

Економічна діяльність домініканців у Львівській архідієцезії відображає невелика група листів із Львівським та Краківським воєводським управліннями й повітовим староством у Тарнобжезі Державного архіву Львівської області (13

справ), що зберігається у фонді «Львовское воеводское управление. Отдел по делам вероисповеданий» (№1) [84, арк. 23; 85, арк. 31]. Листи із Львівським воєводським управлінням відображають продаж, орендні операції та позики земельних угідь [73, арк. 5; 74, арк. 16].

У контексті душпастирської діяльності незначна увага приділяється метричним книгам. Відома метрична книга м. Тисмениці 1924 р., що зберігається в Державному архіві Івано-Франківської області у фонді «Колекція метричних книг церков, костелів, синагог Станіславського воєводства» (№ 631). Свідчення зазначеного виду джерел показують, що продуктивність проведення душпастирської діяльності була результатом діяльності й найменш активних осередків [68, арк. 115].

До світських документів про стан економіки належать кадастрові карти Державного архіву Тернопільської області (фонд 146 «Міністерство сільського господарства УРСР (Див. Додаток А). Управління землеустрою Тернопільського сільхозуправління 1944 – 1980 рр.», фонд 231 «Тернопільське воєводське управління» 1921 – 1939 рр.). Тут зображене детальне планування земельних володінь. Цей вид джерел вказує на парцеляцію ділянок у міжвоєнний період [88, арк. 3; 93, арк. 40].

У фонді 303 «Акти парафій римо-католицького віросповідання із львівської архідієцезії 1601 – 1685, 1740 – 1951» Головного Архіву Актів Давніх зберігаються документи, що висвітлюють душпастирську діяльність домініканського ордену. До складу фонду входять акти з 51 парафіального управління на терені Львівської архідієцезії (274 справи) та акти, зв'язані із діяльністю дієцезіальних керівництв (10 справ). В актах міститься інформація про діяльність, списки парафіян, хворих, передшлюбні протоколи, кореспонденція. Після 1918 р. польська мова в актах стала домінуючою [108, к. 31].

Матеріалом до вивчення теми також є архівні документи фонду 14 «Міністерство релігійних віросповідань та народної освіти в Варшаві. 1917 – 1939» Архіву Актів Нових, де зберігаються документи з питань церкви та

освіти. Справи 904 – 920 присвячені католицьким чернечим орденам, у тому числі домініканцям. У справі 904 відображені статистичні дані щодо осередків домініканського ордену [100, к. 92]. Справа 906 вказує на основні напрями діяльності домініканців [101, к. 133; 102, к. 250]. Справи 908 та 914 присвячені статистичному аналізу осередків відповідно чоловічих та жіночих римо-католицьких орденів [103, к. 213; 104, к. 205].

У фонді «Провінціальне управління» Архіву Польської провінції домініканців у Кракові містяться пастирські листи єпископів, генералів та генеральської курії до провінції, енцикліки провінціалів провінції Галіції та Лодомерії, протоколи справ ордену провінції св. Яцека та звітність провінціального управління цієї територіальної одиниці [219, к. 43; 220, к. 123].

У фонді монастиря отців домініканців у Золотому Поточі знаходиться список книг та актів архіву ордену проповідників осередку, вільні акти, що стосуються парафіян, виписки із костельних метрик [216, к. 63; 217, к. 45].

Із фонду осередку отців домініканців у Підкамені використано хроніки монастиря в Підкамені під авторством Садока Баронча, Анджея Гурнісевича, Гундислава Юніка та Ангеліка Матури. У цих документах відображена історія монастиря в цілому, зокрема найважливіші події, пов'язані з організацією ювілейних дат [159, к. 210; 160, к. 138]. Хроніки, крім духовного життя, відображають окремі моменти господарського життя домініканських монастирів. У цьому контексті варто виділити парафіяльну і монастирську хроніку отців домініканців у Єзуполі (1600 – 1943), хроніку отців домініканців у Жовкві (1652 – 1946) та хроніку конвенту отців домініканців у Тернополі (1903 – 1914) [175, к. 117; 176, к. 46].

У фонді монастиря отців домініканців у Богородчанах Архіву польської провінції отців домініканців в Кракові зберігаються такі різновиди документів: звітність про стан економічного життя, акти візитацій монастиря домініканців у Богородчанах, звітність про стан доходів, акти, що стосувалися маєтків Старуня та Жураки. Окремі справи стосувалися діяльності пріорів та отців

домініканського ордену. З джерел можемо твердити про значну роль пожертв у доходах згромадження проповідників у Богородчанах [109, к. 44].

Фонд монастиря отців домініканців у Єзуполі містить господарські рахунки. Вони повністю відображають структуру господарства монастиря в плані доходів і витрат та відтворюють відносини зі світськими особами [122, к. 15; 123, к. 147].

У фонді монастиря отців домініканців у Золотому Потоці зберігаються інвентарні описи костелу та монастиря з XIX ст., фінансові звіти. Інвентарні описи містять інформацію про речі, які зберігалися в монастирях. Фінансові звіти відображають стан доходів та витрат у галузях господарства та обіг грошового капіталу загалом за певний період часу [190, к. 143; 214, к. 36].

Фонд конвенту отців домініканців у Жовкві Архіву польської провінції домініканців у Кракові найбільше представлений у дисертаційному дослідженні. Тут зберігаються страхові поліси, акти господарських об'єктів жовківського монастиря, господарські акти маєтків, податкові акти [204, к. 93]. У цьому фонді також зберігаються документи, у яких розкривається науково-освітня праця домініканців: листування інтернату в Жовкві із провінціальським управлінням та державною владою, реєстраційна книга інтернату в Жовкві, протокол успішності учнів інтернату в Жовкві (1931 – 1938) та у Львові (1938 – 1939), списки префектів та вихователів інтернату, щоденник інтернату у Жовкві та Львові (1932 – 1938), двотомна книга інтернату (1930 – 1937), касова книга бібліотеки домініканців жовківського монастиря, акти візитації монастиря отців домініканців у Жовкві. Листування та фінансова звітність Архіву домініканців польської провінції в Кракові стосується стану маєтків та їх парцеляції, а також права патронату над греко-католицькою церквою [182, к. 43; 205, к. 74]. Фонд монастиря отців домініканців у Жовкві містить плани та акти відновлення костелу і келій [195, к. 10]. До архівних документів домініканців досліджуваного періоду відносяться ілюстративні матеріали про шанування Матері Божої Жовківської, що є цінним джерелом з основ духовності [211, к. 6].

У фонді монастиря отців домініканців у Тисмениці зберігаються енцикліки провінціалів провінції Галіції та Лодомерії, протокол канцелярії парафіяльного управління про ліквідацію тисменицького осередку ордену проповідників у 1936 р. [227, к. 22; 229, к. 34].

Фонд монастиря отців домініканців Тіла Христа у Львові Архіву польської провінції домініканців у Кракові містить документи, що стосуються освітнього життя [140, s. 144; 147, к. 4]. Це, зокрема, хроніки новіціату та студентату у Львові, списки аспірантів новіціату, спогади з канікул у студентаті в 1934 р., протокол успішності львівської монастирської школи в 1932 р., списки вчителів та зарплати викладачам школи та інтернату [141, к. 29; 142, к. 183]. Тут також зберігаються листи про місійну діяльність, що відображають вартість закордонних місій (справи 326 та 453). Завдяки їх аналізу можна зробити висновок про незначний розмір витрат [144, к. 85; 149, к. 78]. Листування справи 614 фонду монастиря отців домініканців Божого Тіла у Львові дає відомості про наявність промислів [138, к. 98; 151, к. 32].

У цьому фонді Архіву Польської провінції отців домініканців у Кракові зберігається фінансова звітність із витрат на реставрації. Щодо відновлення архітектурної спадщини показовою є справа 507, що стосується відновлення львівського монастиря (1908 – 1912) та його електрифікації в 1914 р. [150, к. 26].

Окремою групою архівних документів, у якій відображена ліквідація домініканських монастирів у Східній Галичині, – можна виділити радянські документи [94, арк. 33]. Вони зберігаються у фондах Р-388 «Уповноважений Ради зі справ релігійних культів при виконкомі Івано-Франківської ради депутатів (1945 – 1983 рр.)» Державного архіву Івано-Франківської області, Р-1332 «Уповноважений Ради зі справ релігій при РМ СРСР у Львівській області 1944 – 1970 рр.» Державного архіву Львівської області, Р-3239 «Уповноважений Ради у справах релігійних культів при Раді Міністрів УРСР у Тернопільській області, м. Тернопіль. 1945 – 1965 рр.» Державного архіву Тернопільської області [69, арк. 23; 86, арк. 18]. У джерелах цей процес

підкреслюється як результат антирелігійної політики радянської влади [70, арк. 48; 97, арк. 5].

До другої групи джерел належать опубліковані документи. До них можна віднести конституції та статuti (Див. Додаток А). Існували Конституції («Constitutiones») Александра Вінсента Жанделя (1872) для першого ордену проповідників та правила Муньо де Замори для домініканців третього чину (1285). Фрагменти Конституцій В. Жанделя вміщені в праці Раймунда Деваса «Відродження домініканського ордену в ХІХ столітті». Вони регламентували основи духовності, дотримання постів та статутів і відправлення богослужінь [417, р. 170]. Правила Муньо де Замори складаються із чотирьох глав, які регламентували організацію, дотримання моральної християнської поведінки, духовне життя та повсякдення. Додатки до статутів стосуються форми одягу та прийняття кандидатів до ордену [241, р. 135].

Статутні документи стосуються монастирського життя братів конверсів та представників третього чину. Вони зберігаються в бібліотеці польської провінції отців домініканців у Кракові. Статuti братів конверсів уклав домініканець Чеслав Мончка, провінціал провінції св. Яцека, у 1913 р. Вони складаються із правил св. Августина та статутів ордену проповідників для братів конверсів. Власне статuti складаються із двох частин. Перша частина містить основні обов'язки домініканців та складається із двох розділів: пояснення поняття членства ордену та основних обов'язків домініканців. Друга частина містить загальні та особливі права ордену проповідників. У додатках до другої частини міститься інформація про відпусти та укладення присяги [243, s. 33].

У 1933 р. вийшли нові статuti братів конверсів за редакцією провінціала провінції св. Яцека Мартіна Гіллета, що являв собою розширений варіант статутів 1913 р. У них присутні доповнення щодо порядків у новіціаті та проведенні душпастирства та місійної діяльності першим орденем. Розширений розділ про керівні структури ордену. Доданий розділ про маєтки та майно

домініканських монастирів. Доповнено інформацію про вихід з ордену [250, s. 21].

Нові статuti для Третього чину затвердив папа Римський Пій XI у 1923 р. На їх основі отець Чеслав Каняк у 1926 р. уклав Правила Третього ордену св. Домініка. Вони складаються із 20 розділів, присвячених різним аспектам монастирського життя ордену проповідників. У книзі Правил Третього ордену св. Домініка виокремлено відпусти, привілеї та індульти третьому ордену, вміщено церемоніал згромадження [244, s. 26; 279, s. 69].

Організаційні статuti у справі Центрального управління лісами провінції уклав у травні 1932 р. провінціал провінції св. Яцека Калікст Швьонтек. Метою була централізація управління лісовим господарством для зростання доходів через брак фахівців [245, s. 3].

Відомі документи, що фіксують порушення статутних норм домініканського ордену. Заслуговує на увагу видання екс-домініканця Августина Новацького «Орден домініканців у Галичині». Тут відображені порушення монастирських статутів у львівському монастирі [251, s. 21].

До опублікованих документів належить путівник львівського монастиря Станіслава Кунасевича [240, s. 32]. Він зберігається у відділі рідкісної книги бібліотеки ім. В. Стефаника у Львові. Праця присвячена священикові Юзефові Кутшебі, канонікові в Неполоміцах, і видана у Львові в 1876 р. У путівнику львівського монастиря Станіслава Кунасевича відображено збереженість пам'яток мистецтва, що стосуються ордену проповідників. Джерело яскраво виражає високий рівень наративності деталей антуражу та інтер'єру костелу Тіла Христа у Львові [240, s. 23].

У рамках цієї групи джерел можна відзначити книгу померлих членів домініканського ордену під авторством Еммануеля Дзяли та Алоїзія Барвача, що видана в Варшаві в 1987 р. та зберігається в бібліотеці Архіву польської провінції отців домініканців у Кракові. Книга охоплює період з 1900 по 1987 рр. Еммануель Дзяла опрацював період до 1974 р., наступні роки –

Алоїзій Барвач. У книзі померлих зафіксовано дату народження та прийняття до ордену й дату смерті домініканців краківського осередку [239, s. 188].

До опублікованих джерел можна віднести документи, що відображають статистичні дані домініканського ордену [248, s. 354]. Організаційна та ієрархічна структура домініканського ордену висвітлена у шематизмах Львівської і Краківської архідієцезій 1900 та 1905 рр., що відображають стан діяльності органів церковної влади. Тут викладена історія формування окремих осередків домініканського ордену у Львівській архідієцезії [246, s. 234; 247, s. 455].

Перелік шкіл здійснено у шематизмі народних шкіл Львівської архідієцезії Римо-Католицької Церкви, виданому у Львові в 1865 р. Цей документ був укладений під наглядом львівського римо-католицького митрополичого консистора. Значну участь в укладенні документів взяв дієцезіальний наглядач народних шкіл священник Кароль Мосінг, схоластик капітули львівської митрополії, радник консистора, асесор судів у подружніх справах та просинодальний екзаменатор. Шематизми цілісно не відображають усієї системи навчання. На основі їх вивчення можна визначити лише кількість шкіл на території Львівської архідієцезії [249, s. 32].

Варто виділити спогади Цирила Маркевича, видані в Кракові в 1957 р. Вони є цінними з огляду на територіальні межі, відображені у джерелі: домініканець проживав у всіх монастирях Львівської архідієцезії, відтак за його біографією можна прослідкувати особливості душпастирства різних осередків [242, s. 114].

До опублікованих джерел відносяться періодичні видання. Цінним з погляду дослідження місійної діяльності в міжвоєнний період є, зокрема, місячник «Нива», в якому розглянуто цей аспект праці католицьких чинів та конгрегацій. Тут зазначено, що в 1923 р. у сфері місійної діяльності в Галичині працювали 500 домініканців [256, с. 120]. У статті «Католицькі місії в період світової війни 1916 р.», опублікованій у тижневику «Католицька місія», що зберігається в ДАТО, йдеться про участь окремих членів чернечих орденів РКЦ

у Першій світовій війні [275, s. 6]. У цьому ж виданні в 1927 р. опубліковано статтю Ю. Кжишковського «Міжнародний академічний місійний з'їзд у Познані». Захід був організований о. Яцеком Воронецьким для популяризації місійної діяльності серед студентів та організації академічного душпастирства в Польській провінції [273, s. 490].

Цінними з точки зору розгляду питань основ духовності домініканців є періодичні видання домініканців «Духовна троянда» і «Школа Христа». Часопис «Духовна троянда» присвячений вшануванню Найсвятішої Діви Марії Святого Розарію. Виходив у 1898 – 1939 рр. у Львові. Щороку виходило по 12 номерів, у 1914 та 1939 рр. – по 9 номерів, лише в 1915/1916 рр. – один номер часопису [410, s. 372; 278, s. 259]. У кожному річному випуску вміщено 12 глав: 1 глава – вступні статті, друга – інформація про патронів місяця, третя – інформація та молитви до Діви Марії, четверта – історії, пов'язані з шануванням Богородиці, п'ята – фрази про св. Розарій та катехизм, шоста – про події в ордені, сьома – про третій чин, восьма – відомості про Розарій, дев'ята – некролог, десята – молитви, одинадцята – домініканський календар, дванадцята – список відпустів [287, s. 311; 292, s. 41].

Часопис «Школа Христа» присвячений різним аспектам духовного життя. Виходив у 1930 – 1939 рр. Щороку виходило по 2 томи часопису, лише в 1930 р. – один том; всього вийшло 19 томів [277, s. 121; 278, s. 225]. У часописі вміщені статті та бібліографія наукових праць, присвячених релігійним питанням [350, s. 230]. Метою випуску видання було «...підтримувати внутрішнє життя, допомагати духовенству в керуванні душами на шляху до досконалості». Видання часопису розглядалося як дотримання духу Святого Письма та традицій католицької церкви [266, s. 226; 356, s. 54].

У 1939 р. виходив кварталник «Польський томістичний огляд». Це періодичне видання присвячене теології та її історії. Редакторами «Польського перегляду томістичного» були Юзеф Марія Бохенський та Анджей Гмурковський [305, s. 112].

Світські джерела публіцистичного характеру українського походження вказують на неоднозначність відносин між домініканцями та українцями. Вони стосуються переважно міжвоєнного періоду та розкривають продаж майна, що належало греко-католицькому ордену василіан, і парцеляції земельних ділянок у Львові та Жовкві. Без сумніву, ці два явища мали антиукраїнський характер [255, с. 2; 253, с. 1]. Цінною є преса в контексті відображення ліквідації осередків домініканського ордену в роки Другої світової війни [258, с. 4; 260, с. 2].

Важливим із погляду на дослідження українського національного відродження є збірник опублікованих документів у 5 томах і 8 книгах за редакцією О. Карпенка, у яких відображено вказівки і розпорядження органів державної влади ЗУНР. Суспільно-політичним зацікавленням домініканців відповідає «Зарядження Державного секретаріату освіти про зміну навчальних планів», оскільки документ сприяє можливостям монахів, більшість із яких була поляками, викладати в школах польською мовою [234, с. 258].

Отже, високий рівень репрезентативності джерел пояснюється всебічністю діяльності ордену проповідників. У рамках джерельної бази з вивчення домініканського ордену в другій половині XIX – середині 40-х рр. XX ст. за змістом можна виокремити такі різновиди: документи, що відображають формування мережі монастирів, висвітлюють релігійне та повсякденне життя домініканців, основи духовності, господарську діяльність ордену проповідників, наукову та освітню працю чину та стану храмів, а також ліквідацію домініканських монастирів після Другої світової війни. Джерела є достовірними з огляду на авторство документів, яке належить людям із високим рівнем морально-ціннісної орієнтації.

Повнота джерельної бази дозволяє розкрити тему дослідження, але кількість документів не обмежена зазначуваними в дослідженні. Зокрема, у фондах Архіву польської провінції домініканців в Кракові та ЦДІА України, м. Львів є значна кількість джерел, які можуть дозволити змінити бачення монастирського життя та освітньої діяльності ордену проповідників у

подальшому. Інформативність джерельної бази дозволяє дещо уточнити бачення більшості сфер життя домініканців.

1.3. Теоретико-методологічні засади дослідження

Теорія і методологія дослідження охоплює загальнонаукові, спеціальнонаукові й історичні методи та принципи дослідження.

При написанні дослідження використано принципи науковості та історизму. Принцип науковості наголошує на об'єктивному баченні проблем та явищ, висвітлених у досліджуваній темі. Сама наука є засобом відображення правдивої дійсності, яка є об'єктом дослідження. Історик повинен досліджувати події всебічно, оскільки ігнорування окремих різновидів джерел призводить до відсутності об'єктивного відображення факту. Лише на основі співставлення свідчень в окремих різновидах документів можна сформулювати власне ставлення до подій. Історик повинен зробити вибір на користь довіри джерелу або сумніву в факті, наявність якого неможливо довести. Зокрема, власну діяльність домініканці ідеалізують, однак, судячи зі свідчень української преси в Другій Речі Посполитій міжвоєнного періоду, відбувалися міжконфесійні суперечності у Львівській архідієцезії. В історіографії існує теза про відсутність фіксованості в писемних документах ордену проповідників конфліктів домініканців з іншими конфесіями [397, s. 112].

Принцип історизму передбачає висвітлення фактів такими, які вони відображені в джерелах, застосованих при написанні дисертаційної роботи [238, s. 104]. Події чи явища повинні аналізуватися з точки зору епохи, у даному випадку через призму досліджуваного періоду. Тому одним із основних завдань дослідника є відчуття часового виміру факту. Важливим з цієї точки зору є використання термінології в рамках явищ, які вони відбувалися: поняття «Русь» відповідає часовому виміру появи домініканців на цій території. Термін «Україна» не є точним з цього приводу, оскільки це географічні рамки, пов'язані з прикордонним розташуванням руських земель у складі сусідніх держав [312, с. 93].

Пошуково-евристичний метод передбачає пошук і відбір джерел. У даному способі дослідження присутній елемент джерелознавчої евристики – наукового здогаду і знань про місця збереження документів [397, s. 112]. Джерела підібрані відповідно до завдань, заданих у дослідженні. Зокрема, у дисертаційній роботі більшість документів стосуються душпастирської, місіонерської діяльності ордену проповідників, монастирського повсякдення домініканців та економічного життя згромадження [106, k. 20; 107, k. 201].

Метод індукції як перехід від часткового до загального передбачає здійснення висновків щодо сукупності подій у рамках конкретного явища, що дає змогу відобразити саме явище [425, p. 137]. У рамках дисертаційної роботи його застосування можна проаналізувати на прикладі участі ордену проповідників у міжконфесійних відносинах. У дослідженні відображено ставлення домініканців до Греко-католицької церкви та євреїв, підкреслено моменти співпраці та локальних конфліктів між представниками різних обрядів. Загалом на основі фактів протистоянь та співпраці домініканців з іншими конфесіями у Львівській архієпархії можна зробити висновок про прихильність до домініканців виключно представників римо-католицького обряду [250, s. 41].

Метод дедукції як перехід від загального до часткового передбачає можливість здійснення висновків щодо подій завдяки дефініції явищ, у рамках яких вони відбуваються. У контексті дослідження застосований у відображенні ефективності освітньої праці домініканців на основі дослідження різних рівнів освіти [351, s. 36]. Навчальними закладами ордену проповідників були початкові школи, семінарії, інтернати й студії, що відповідали початковій, середній та вищій світській освіті. Загалом відзначається надійність виховання особистості та формування бази знань в освітніх установах [418, s. 125].

Метод аналізу зумовлює створення окремої проблематики, що вирішується, на основі якої відображаються окремі події та явища. Іншими словами, це висвітлення окремих складових конкретного факту [304, s. 210]. Елементом даного методу дослідження є визначення завдань дисертаційної

роботи. У рамках діяльності домініканського ордену в другій половині XIX – середині 40-х рр. XX ст. виділено такі складові: поява OFP на Русі й особливості його духовності; формування мережі ордену; душпастирська й місіонерська діяльність; монастирське повсякдення; економічне життя й науково-освітня праця [319, с. 210].

Метод синтезу – об'єднання окремих подій у єдине цілісне явище на основі певного критерію [455, s. 33]. Використання помітне в відображенні парцеляції маєтків. Варто відзначити проведення такого аспекту земельної політики як з ініціативи отця Яцека Воронецького, так з боку урядів Другої Речі Посполитої. Виокремлено найважливіші моменти розподілу земельних ділянок у найбільших монастирях. Аналогічний характер методу синтезу прослідковується у відтворенні цілісної картини ліквідації домініканських монастирів: використано інформацію з архівних документів про скасування кожного осередку зокрема [250, s. 11].

Компаративний метод відображає порівняння подій та явищ на основі певних критеріїв [249, s. 32]. У відображенні монастирського життя першого та регулярного третього чинів прослідковуються відмінності функцій вищої ієрархії та положень, що стосуються клявзури. Щодо особливостей розвитку господарства в осередках варто відзначити порівняння економічного становища монастирів [105, k. 102; 301, s. 140].

У роботі використані спеціально-історичні методи наукового дослідження: історико-генетичний, історико-порівняльний, історико-типологічний, історичної періодизації, проблемно-хронологічний, синхронний, комплексно-хронологічний, комплексно-тематичний, статистичний методи [165, s. 111].

Історико-генетичний метод відображає появу, обставини існування та властивості явищ, що відбуваються. Вказаний спосіб дослідження застосований при аналізі формування центрів функціонування згромадження проповідників та місіонерської діяльності домініканського ордену [402, s. 239]. Становлення домініканського ордену на периферії діяльності відповідає географії студій,

обмежена Львівською архідієцезією – церковно-адміністративною одиницею Римо-Католицької Церкви, яка в другій половині XIX – початку XX ст. практично збігалася з територією півавстрійської Східної Галичини та Буковини (де були відсутні домініканські монастирі). Після Першої світової війни відбулася зміна кордонів Львівської архідієцезії Римо-Католицької Церкви, у результаті якої в її рамки увійшли домініканські монастирі в Тарнобжезі, Ярославі та Борку Старому [88, арк. 380]. Варто виділити назви населених пунктів, на території яких існували маєтки домініканців. У дослідженнях прийнято вказувати географічні назви мовою оригіналу, у випадку досліджуваної теми – українською. Як приклад, можна навести такі населені пункти, де існували домініканські фільварки: Пониковиця (Ponikowica), Вербівчик (Wierzbowczyk), Голі Гори (Gołogóry) тощо [68, арк. 110].

Варто відзначити побіжну згадку таких територій – Королівство Польське, Китай, Північна Африка, Чикаго – в контексті явищ, які стосувалися діяльності домініканського ордену в досліджуваний період, а саме – місіонерської діяльності та зв'язків домініканців, що проживали у Львівській архідієцезії, з іншими провінціями ордену. Необхідно відзначити також застосування терміну «Королівство Польське» в значенні територіально-адміністративної одиниці в Російській імперії. У міжвоєнний період на цій території була відновлена Польська провінція ордену проповідників [415, s. 23].

За допомогою історико-порівняльного методу відбувається аналіз декількох явищ, спільних та відмінних особливостей, специфіки появи та існування, простежується можливий взаємозв'язок між подіями на різних територіях. Із його допомогою можна дослідити особливості місіонерську діяльність домініканців у Львівській архідієцезії, Північній Африці, Китаї та в період відновлення Польської провінції [401, s. 115].

Ще одним прикладом можливого застосування історико-порівняльного методу в перспективі є діяльність 4 католицьких архідієцезій у Галичині в XIX ст., у рамках яких функціонував домініканський орден: Краківська,

Перемишльська, Львівська та Тарнувська. Три перші були засновані в Середньовіччі, а Тарнувська була створена після першого поділу Польщі із частини Краківської дієцезії. В наступні десятиліття від них відокремилася частина на території Королівства Польського, де було сформовано Келецьку архідієцезію. Краківська архідієцезія перебувала під юрисдикцією папи Римського. В 1865 р. генерал ордену Вінцентій Жандель долучив до цієї територіально-адміністративної структури монастир св. Трійці в Кракові (до 1911 р. він перебував під його юрисдикцією). Не варто забувати, що територія Галичини перебувала в межах провінції св. Яцека, у рамках якої діяли місцеві органи керівництва ордену та статутні положення [402, s. 147].

За допомогою історико-типологічного методу можна здійснити класифікацію окремих явищ згідно з певними критеріями. Зокрема, із XIV ст. існували окремі відгалуження домініканського ордену, які мали різні погляди щодо дотримання статутів та повсякденного життя в монастирі [317, с. 336].

Метод історичної періодизації створює умови для виокремлення етапів існування явищ у вказаний проміжок часу. Завдяки аналізу архівних джерел, матеріалів та літератури виокремлено такі періоди діяльності домініканського ордену в Львівській архідієцезії в другій половині XIX – 30-х рр. XX ст.:

I. Період Австро-Угорської монархії (1867 – 1918):

- 1) 1867 – 1895 рр. – період активного впровадження реформ генералом В. Жанделем, що мали на меті відновлення ордену; наприкінці періоду спостерігалось примирення з українськими греко-католиками в результаті політики « нової ери »; піднесення господарського життя за рахунок пристосування до модернізації; активне відновлення архітектурної спадщини; домінування неотомізму як ідейної засади ордену;
- 2) 1895 – 1914 рр. – продовження реформ спільного життя та літургії; поступове зростання кількості членів ордену; поява нових статутів для першого чину; активізація місіонерської діяльності; заміна примусової праці на найману; продовження відновлення архітектурної спадщини;

- 3) 1914 – 1918 рр. – період Першої світової війни, що дещо призупинив діяльність домініканців; участь окремих членів ордену в воєнних діях; зменшення масштабів душпастирської діяльності; матеріальні втрати ордену; продовження відновлення архітектурної спадщини ордену [455, s. 31].

II. Період Другої Речі Посполитої (1918 – 1939):

- 4) 1918 – 1927 рр. – ліквідація провінції св. Яцека в умовах відродження Другої Речі Посполитої; продовження реформ корпусу прав ордену; поява нових статутів для третього чину; відмова від патронату над греко-католиками; піднесення господарського життя після Першої світової війни; реалізація освітньої та наукової діяльності за кордоном;
- 5) 1927 – 1939 рр. – відновлення Польської провінції; проведення освітньої та господарської реформ; розширення масштабів душпастирської та місіонерської діяльності за рахунок зростання кількості парафіян; невдалі спроби відновлення мережі, що існувала до 1772 р.; дещо інтенсивніше піднесення господарства ордену в результаті парцеляції маєтків [462, s. 1001].

III. 1939 – 1946 рр. – Друга світова війна та повоєнний період, що характеризувався складними геополітичними умовами для діяльності домініканців, що стали передумовами ліквідації осередків ордену в Львівській архідієцезії [462, s. 1002].

Проблемно-хронологічний метод – спосіб дослідження, на основі якого виокремлена основна проблематика, що аналізується в дослідженні з заданими хронологічними рамками [457, с. 335]. Особливістю використання в дослідженні є присутність у створенні періодизації дослідження. Кожен етап діяльності домініканського ордену в другій половині XIX – середині 40-х рр. XX ст. мав певні особливості [67, арк. 1]. В аналізі окремих груп джерел та історіографії дослідження прослідковується й хронологічна послідовність. Стан наукової розробки теми враховує здобутки праць, починаючи від сучасників подій другої половини XIX – середини 40-х рр. XX ст. і завершуючи сучасними

студіями в українській, польській, російській, західноєвропейській і частково американській історіографії [465, с. 13].

Синхронний метод відображає сукупність декількох окремих явищ у вказаний період, що відбувалися одночасно та формують загальну картину дослідження. Існує можливість взаємовпливу окремих подій та явищ на різних територіях. Зокрема, в міжвоєнний період відбувалися такі явища, що стосуються домініканського ордену: парцеляція домініканських маєтків, ліквідація окремих монастирів ордену в 1930-і рр., душпастирська та місіонерська діяльність [431, с. 230].

За допомогою комплексно-хронологічного та комплексно-тематичного методів здійснено пошук та відбір джерел, що відповідають темі дослідження та хронологічним рамкам її висвітлення. Визначені верхня та нижня хронологічна межа, що полегшують можливість доступу до архівних документів, зумовлюють вибір архівних установ та фондів для дослідження теми, сукупність явищ, які зацікавлюють дослідника [52, арк. 5].

У дисертаційному дослідженні згідно з комплексно-хронологічним та комплексно-тематичним методами враховано невідповідність державних кордонів й адміністративних меж провінцій домініканського ордену, що перешкоджала представникам світської знаті формувати єдині правові норми для контролю за фінансово-матеріальною діяльністю орденських осередків. Лише під час секуляризаційних реформ австрійського імператора Йосифа II (1784 – 1786) в межах значної частини земель Священної Римської імперії держава успішно вирішила проблему зрівняння меж орденських провінцій із адміністративними межами єпископій і коронних країв [449, с. 8].

Статистичний метод у дисертаційному дослідженні дає змогу прослідкувати динаміку окремих явищ при висвітленні проблеми формування мережі монастирів, парафій, навчальних закладів, загальної кількості членів ордену проповідників у Львівській архідієцезії. Визначення статистичних даних дає можливість деталізувати особливості та вказати динаміку змін при аналізі

душпастирської, освітньої діяльності, вказати фактори, які можуть детермінувати хід подій [431, s. 231].

У дослідженні вжита термінологія, що стосується джерельної бази [249, s. 10]. У дисертації є визначення, що стосуються появи ордену, формування гілок та основ духовності [340, s. 49]. Окремі дефініції охоплюють гілки домініканського ордену та політику Австрійської монархії щодо згромадження [317, с. 336]. Певна термінологія, як бачимо в Додатку Б, стосується також основ духовності домініканського ордену. Є поняття, що позначають одержання ступенів святості та поклоніння святим. Існують поняття щодо відновлення архітектурної спадщини ордену. Передусім варто відзначити наявність архітектурних стилів. Виокремлено і основні частини костелів [332, с. 211].

У дослідженні викладена термінологія, що стосується душпастирської діяльності [366, s. 27]. Є поняття, що стосуються місіонерської діяльності [381, s. 20]. Виокремлено дефініції, що позначають наявність римо-католицької церковної ієрархії та адміністративних одиниць, в межах яких діяв домініканський орден. У дослідженні присутні терміни, що стосуються чернечих орденів, з якими контактували домініканці [269, с. 3; 397, s. 131]. Виділено деякі терміни, що означають релігійні богослужіння та обговорення. Робота містить терміни, пов'язані зі Святими Тайнами. У дисертації відображена термінологія, що стосується монастирського життя. Передусім, виділені деякі типи правил, якими керувалися домініканці в монастирському повсякденні [243, s. 45]. Окремо виділена термінологія, що позначає членство в ордені. Виокремлено терміни, що означають спосіб відправлення церковних обрядів. Певні поняття стосуються посад та органів керівництва ордену. Виділено терміни, що означають належність до офіціалістів – членів ордену, що займали вищі керівні посади при монастирі [244, s. 28]. Присутні дефініції, що стосуються новіціату – спеціальної підготовки для набуття членства в ордені. Відзначено терміни, що стосуються клявзури – обмежень у монастирі для

гостей (Див. Додаток Б). Деякі поняття стосуються засобів духовного оновлення. Частково термінологія стосується релігійного співу [414, s. 10].

Наявні дефініції трьох обітниць, які давали домініканці для набуття членства в ордені. Обітниця послуху – обітниця виконувати положення церковних канонів та статутів. Обітниця убогості – обітниця відсутності власності. Обітниця чистоти – обітниця відсутності гріхів. Целібат – обітниця чистоти і безшлюбності [414, s. 15]. Існує термінологія щодо означення санів членів ордену [243, s. 39].

Наявна термінологія, що стосується сільського господарства [400, s. 486]. Деякі поняття стосуються одиниць вимірювання земельних ділянок та розмірів урожаю. В контексті господарського життя домініканців в останній третині XIX – 30-і рр. XX ст. варто відзначити термінологію, що стосувалася торгівлі та грошових операцій. Присутні дефініції грошових одиниць Австро-Угорщини та Другої Речі Посполитої [66, арк. 26]. Виокремлено термінологію, що означає цінні папери та позики [155, k. 113].

У дисертації викладена термінологія, що стосується ідейних засад освітньої діяльності. Існує група понять, пов'язана із філософськими вченнями, на яких вони базуються [390, s. 151]. В контексті ідейних засад освітньої діяльності можна виділити дефініції, пов'язані з ідейними засадами виховання [352, s. 222]. У дослідженні присутня термінологія, що стосується наукової та освітньої діяльності [458, с. 334].

Отже, теорія та методологія вивчення домініканського ордену в останній третині XIX – середині 40-х рр. XX ст. містить у собі методи дослідження, терміни, пов'язані з історією появи згромадження та особливостями духовності, місіонерською та душпастирською діяльністю, монастирським життям домініканців, господарською діяльністю, ідейними засадами освітньої діяльності та науковою й освітньою діяльністю ордену проповідників, а також і спробу періодизації.

Сукупність методів, використаних при написанні дисертаційного дослідження, вичерпно обґрунтовує основні положення роботи. Вони дали

змогу змінити бачення окремих аспектів діяльності ордену проповідників та критично осмислити життя домініканців у цілому. Загалом набір методів для дослідження теми формує ставлення автора до процесів, які перебувають у рамках його бачення. У дисертаційній роботі не ідеалізується діяльність ордену проповідників у досліджуваний період, а використовуються принципи науковості та історизму для об'єктивності бачення явищ, пов'язаних із функціонуванням згромадження.

Періодизація дослідження дає змогу конкретизувати хронологічні рамки запропонованих етапів. Вона всебічно висвітлює явища, що відбувалися в ордені або з якими була пов'язана його діяльність. Періодизація дає змогу здійснити короткий компаративний аналіз кожного з етапів, виокремити явища, що мали місце в Австро-Угорській монархії, Другій Речі Посполитій та УРСР.

Термінологія відображає зміст всіх основних аспектів діяльності домініканців. Вона забезпечує послідовність та логіку викладу подій та явищ, характеризує їх властивості.

Загальні висновки до розділу 1.

Отже, стан наукової розробки та джерельної бази дослідження теми залишається в процесі активного вивчення.

Історіографія домініканського ордену зародилася в період нового часу. Її цінність полягає у тому, що авторами майже всіх праць є представниками домініканського ордену. У другій половині XIX ст. бачення діяльності ордену проповідників було ідеалізованим, однак вже на той час був відомий стан мережі та історія її становлення. Після Першої світової війни з'явилися розвідки, присвячені історії осередків згромадження; присутні елементи аналізу в працях. У міжвоєнний період розглядалися проблеми збереження архітектурної спадщини, а також духовної культури на прикладі наративного аналізу богослужінь домініканського ордену. У період комуністичної Польщі почалася наукова розробка проблеми основ духовності. Більшість праць, що стосуються проблемного викладу історії діяльності ордену, вийшла в Польщі на сучасному етапі. Створюються наукові дослідження і в незалежній Україні.

Активно досліджується проблема душпастирської та місіонерської діяльності, окремі аспекти участі домініканців у міжконфесійних відносинах у Східній Галичині, бачення основ духовності ордену проповідників та аналіз неотомізму Яцека Воронецького як ідейної засади науково-освітньої діяльності згромадження. Наразі необхідно відтворити монастирське життя домініканців у Східній Галичині, сформуванати бачення їх науково-освітньої праці, проаналізувати галузеву специфіку господарства ордену, здійснити характеристику парцеляції маєтків та відтворити цілісну картину ліквідації домініканських монастирів у Галичині після Другої світової війни.

Джерельна база дослідження повністю репрезентує стан мережі, основи духовності, душпастирську та місіонерську діяльність, монастирське життя, господарську діяльність, стан архітектурної спадщини ордену проповідників та ліквідацію домініканських монастирів у Галичині після Другої світової війни. Авторство більшості документів належить домініканцям, тому є підстави довіряти джерелам. Їм притаманний високий рівень інформативності. Найбільша кількість джерел зберігається в Архіві польської провінції домініканців у Кракові. Багато документів ще не побували в полі зору дослідників. Другорядні на перший погляд джерела можуть стати документами, із допомогою яких можна підійти до вивчення ордену проповідників більш детально та поглиблено; окремі факти, висвітлені в джерелах, не оминуть дослідники в майбутньому. Світські документи відображають ставлення до домініканців, в той час, як ті ідеалізували свою діяльність. Деякі аспекти освітньої діяльності, господарського життя та міжконфесійних відносин (утраквізація шкіл, продаж майна василіан, несправедлива парцеляція) розглядалися в різко негативному світлі у викладі україномовної преси.

Теоретико-методологічні засади написання дисертаційної роботи обґрунтовують погляд на події та явища другої половини XIX – середини 40-х рр. XX ст. з точки зору реалій досліджуваного періоду. Теоретичний спосіб пізнання дозволяє сформуванати цілісну картину дослідження, визначити причини, хід та наслідки певної події чи явища. Він дає змогу виокремити

закономірності подій, що відбулися; узагальнити суть досліджуваного явища. Теоретико-методологічні засади дали змогу сформулювати мету й завдання теми. На прикладі методів, використаних у дисертаційній роботі, можна охарактеризувати хід опрацювання автором наукової інформації та шляхи формування його ставлення до подій та явищ. Принципи об'єктивності та історизму дозволяють сформулювати об'єктивність бачення автора крізь призму знань про досліджуваний період. Для дослідження проаналізовано якомога більше джерел, що репрезентують різні групи авторів, співставлено факти, проаналізовані в роботі. Термінологія відображає сучасне бачення фактів, подій та явищ. Запропонована періодизація дослідження дає змогу проаналізувати окремі складові дисертаційної роботи.

[1, 8, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 66, 67, 68, 69, 70, 73, 74, 84, 85, 86, 88, 93, 94, 97, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 122, 123, 138, 140, 141, 142, 144, 147, 149, 150, 151, 155, 159, 160, 165, 175, 176, 182, 190, 195, 204, 205, 211, 214, 219, 220, 216, 217, 227, 229, 234, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 253, 255, 256, 258, 260, 266, 269, 273, 275, 277, 278, 279, 287, 292, 301, 304, 305, 307, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 319, 321, 324, 325, 326, 327, 328, 331, 332, 333, 336, 337, 338, 340, 343, 344, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 355, 356, 361, 366, 369, 370, 371, 374, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 386, 390, 394, 395, 397, 399, 401, 402, 403, 404, 407, 408, 410, 414, 415, 417, 418, 419, 421, 422, 424, 425, 426, 427, 428, 431, 432, 435, 436, 437, 441, 449, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 460, 462, 464, 465, 466]

РОЗДІЛ 2. ПОШИРЕННЯ МІСІЙ ДОМІНІКАНСЬКОГО ОРДЕНУ ТА РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ЗГРОМАДЖЕННЯ В ГАЛИЧИНІ

2.1. Організаційна структура та духовні засади діяльності OFP

Русь була лише частиною території, де домініканці проводили свою діяльність. Вона становила східну межу організаційної структури ордену проповідників у Європі. Цей фактор впливав на специфіку функціонування домініканців, однак на особливості духовності впливали тільки вимоги часу.

Орден домініканців був заснований у 1216 – 1217 рр. Домініком Гусманом для поширення «словом та прикладом» євангельського апостольства. Підставою його діяльності стали правила св. Августина та орденські статuti на зразок норбертанських. Члени ордену проводили душпастирську діяльність, реколекції для світських осіб та духовенства, опікувалися хворими та проводили місіонерську діяльність [414, s. 5].

У другій чверті XIII ст. почалася організація домініканських місій і монастирів у руських містах. Світська влада неоднозначно ставилася до створення мережі центрів діяльності ордену проповідників у Київському та Галицько-Волинському князівствах [310, с. 245]. У 1225 – 1228 рр. була заснована Польська провінція домініканців, провінціалом якої став Жерард із Вроцлава. В 1228 – 1232 рр. Яцек Одровонж здійснив місію до Києва, звідки членів ордену вигнав київський князь Володимир Рюрикович (1222 – 1238), в 1238 – 1241 рр. – до Галича [311, с. 4; 313, с. 93]. У 1320 р. була заснована латинська єпархія в Києві, першим єпископом якої став домініканець Генріх. Центром домініканської місії в Русі був монастир у Львові [308, с. 4]. Проникнення домініканців на територію Галицько-Волинської держави було вигідне Ватикану з огляду на монголо-татарську загрозу [467, с. 59].

У 1255 р. було створено спеціальну місіонерську організацію «Братство пілігримуючих для Христа в землях невірних», яка проводила місіонерську роботу серед іновірців і підпорядковувалася папі римському. Провінціали орденських провінцій втратили право здійснювати повноваження на

некатолицьких територіях. Тому польські провінціали до середини XIV ст. вже не могли контролювати територію Галицько-Волинської держави. У 1321 р. Братство пілігримуючих висвятило першого київського католицького єпископа, домініканця Генріха. В умовах політичної нестабільності на Русі робота домініканських осередків була малоефективною [469, с. 4].

Домініканський третій чин з'явився близько 1260 р. завдяки сприянню єпископа Фулка із Тулузи, графа Симона де Монфора, та св. Домініка. Він складався із дворян та був спочатку призначений для боротьби проти альбігойців (див. Додаток Б). Спочатку він носив назву Військо Ісуса Христа [296, с. 23]. У 1285 р. сьомий генеральний настоятель ордену домініканців Муньо де Замора підготував перші правила життя, які були засадничо схожими із правилами св. Домініка. Вони діяли до початку XX ст. Цікаво, що Правило було офіційно затверджене папою римським Інокентієм VII у 1405 р. [313, с. 92].

Появу домініканського третього чину на Русі історіографічна традиція пов'язує з княжною Констанцією, дружиною Лева. Проте прямих підтверджень, що вона була першою терціаркою, в письмових джерелах нема, а появу Третього Чину слід, очевидно, віднести до пізнішого часу, коли Львів був заселений «католицькою нацією» з характерними для неї особливостями обряду й духовними потребами [297, с. 20]. Новочасні пам'ятки ордену зберегли відомості про терціарку Магдалену, вірменку, навернену домініканцями, яка в 1393 р. подарувала родинну кам'яницю, розташовану безпосередньо поблизу домініканського монастиря Божого Тіла, для влаштування садиби «сестер третього ордену». Щодо діяльності спільноти в той час жодної інформації більше не збереглося. Натомість джерела останньої чверті XV ст. дають багато доказів її існування, згадують імена окремих терціарок (Барбара, Анна та ін.). Відомо, наприклад, що вівтар однієї з каплиць домініканського монастиря був споруджений на пожертви терціарки на ім'я Анна [313, с. 93].

На початку XIV ст. у структурі домініканського ордену відбулися зміни, викликані різним розумінням приписів внутрішніх статутів чину (передусім щодо аскези та відсутності майна) та проблемами, котрі виникали під час затвердження меж провінцій без урахування державних та етнічних кордонів (Див. Додаток А). У той час домініканці поділилися на декілька груп: спіритуалісти, обсерванти, пілігрими та конвентуалісти [317, с. 337].

Церковно-політична ситуація у Львівській архієпархії Римо-католицької церкви кардинально змінилася у другій половині XIV ст. Активна експансивна політика Польського королівства і Великого князівства Литовського щодо руських князівств, ліквідація загрози широкомасштабної татарської агресії і німецько-польські господарсько-колонізаційні процеси в містах Галичини, Волині та Поділля сприяли розширенню соціальної бази для роботи домініканців. Через церковну і політичну кризу у Східній Римській імперії та подальше церковно-політичне піднесення православ'я у північно-східних князівствах Русі суттєво послабив його вплив на представників державної влади Польської Корони та Великого князівства Литовського [469, с. 6].

Перешкодами діяльності домініканського ордену в XIV – XV ст. були: діяльність інших конкуруючих чернечих орденів, боротьба з католицьким парафіяльним духовенством за володіння храмами, обмеженість методів поширення католицизму орденем проповідників, неможливість проведення інквізиції з огляду на кількісну перевагу представників православної конфесії, існування диспропорції в матеріальному забезпеченні між монастирями ордену, відсутність пристосування структури ордену до етнополітичної та конфесійної специфіки в українських землях. Загалом І. Модест Чорний констатує неефективність діяльності домініканців без військової та матеріальної підтримки з боку державної влади [469, с. 7].

Домініканський орден мав підтримку з боку державної влади. Під час правління в Галичині намісника польського короля Людовика I князя Владислава Опольського (1372 – 1378) почала формуватися земельна власність ордену. Згідно зі статистичними даними Є. Клочовського, протягом другої

половини XIV ст. було здійснено 25 фундацій домініканським монастирям. Для захисту угорських інтересів Владислав Опольський підтримав створення у 1378 р. окремого руського вікаріату, який був місіонерською структурою. В умовах політичної кризи папства й Домініканського ордену на українських землях не відбувалися секуляризації монастирського майна через зацікавленість світської влади у протистоянні між католицьким парафіяльним духовенством та жебруючими чернечими орденами [469, с. 7].

Найвідомішим вікарієм домініканців наприкінці XIV ст. був Матернус, котрий проявив себе у поширенні шанування Діви Марії та Тайни Євхаристії. Слід зазначити, що ще попередник Матернуса Ян із Бжега здобув славу своїм трактатом про Святу Трійцю та агіографічними оповідями [460, с. 119].

В ордені протягом періоду його існування змінювалася церковно-адміністративна структура в залежності від релігійних поглядів членів згромадження. Домініканці у низці країн домагалися лібералізації суворих умов чернечого життя, їм протиставлялися прихильники чіткого дотримання заповіді Святого Домініка: дотримуватися любові, покорі і добровільної убогості [317, с. 337]. Результатом релігійних суперечностей шляхом відокремлення від Польської провінції у 1612 р. утворена Руська провінція св. Яцека, від якої відокремилася в 1644 р. Литовська провінція домініканського ордену [462, с. 1000].

У XVII – XVIII ст. представники шляхти Речі Посполитої продовжували надання матеріальної підтримки домініканським монастирям. Руська провінція св. Яцека відігравала важливу роль у керівних структурах ордену, оскільки провінціали брали участь у генеральній капітулі, мали право голосу на виборах генералів. Востаннє це відбулося в 1777 р., коли провінціал провінції св. Яцека Казимир Віламовський приїхав на капітулу до Риму, де за його порадою провінціалом був обраний Балтазар де Куннонес, провінціал Святої Землі [317, с. 336].

В останній чверті XVIII ст. Руська провінція св. Яцека перестала впливати на діяльність керівних структур ордену. Уже на той час спостерігався

моральний занепад більшості членів ордену. Після поділів Речі Посполитої багато ченців-домініканців переселилися у Польську провінцію, інші залишили монастирі й очолили парафії. Сам провінціал Норберт Чайковський виїхав у Російську імперію, де заснував нову (Руську) провінцію (1782 – 1813), яка згодом з'єдналася з Литовською [317, с. 337].

Поділи Речі Посполитої призвели до змін в організаційних структурах Церкви, отже, й орденів: на територіях, підвладних Австрії, було утворено Галицьку провінцію. У 1785 р. усі конвенти в Галичині були об'єднані в єдину провінцію, для котрої кожні шість років обирався провінціал. Для допомоги і кращого нагляду над ченцями він мав комісарів (по одному на кожну дієцезію), якими були львівський, перемишльський, чортківський (для кам'янецької дієцезії) та дзиковський (для тарнувської) пріори. Кордони Галицької провінції внаслідок першого поділу Речі Посполитої не змінилися, оскільки провінціали не зазнавали труднощів у виконанні своїх обов'язків за кордоном [462, s. 1000].

Церква в Галичині зіткнулася з болючою для неї політикою доби йосифізму, тобто створення в монархії Габсбургів державної церкви, розпочатого імператрицею Марією Терезією (1740 – 1780) і завершеного її старшим сином Йосифом II (1780 – 1790). Метою запроваджених ними реформ була передача Церкви під нагляд держави й суспільства. У той період було закрито чимало монастирів. Більшість із них стали державними або приватними установами [313, с. 93].

У період «весни народів» (1848 – 1849 рр.) домініканці зберігали заборонену літературу та надавали притулок емісарам польських політичних товариств із Франції. Були безпідставними звинувачення ордену в обстрілі австрійських солдатів. Після Січневого повстання в Польщі 1863 – 1864 рр. генеральний конвент у Кракові для збереження впливу попросив перенести збори конвенту до Руської провінції (на території Галичини). Тоді ж австрійське військо стало залогою у монастирі, а новіціат перенесено до Львова [457, с. 234].

У другій половині XIX ст. відбувалося відновлення престижу домініканського ордену в ході реформ та завдяки підтримці політики австрійської влади й Апостольської Столиці. Існувало ряд передумов здійснення реформ. Австрійська влада наприкінці XVIII – на початку XIX ст. була в антагонізмі з папством, і, як наслідок, із католицькими чернечими орденами, в тому числі й домініканським [291, s. 148]. Ослаблення ордену було наслідком політики австрійської влади. Діяльність ордену ускладнювалася закриттям деяких костелів у зв'язку із прикордонним розташуванням Галичини у першій половині XIX ст. та ревізією їх після польського повстання 1863 – 1864 рр. Вказаний період характеризувався наявністю політичного лібералізму та романтизму в літературі [466, с. 5].

Як стверджував отець Яцек Кормер, «не було насправді повного занепаду ордену, але релігійне життя ордену було ослаблене, дисципліна і дотримання постів мало виконувалися. Втрачено первинну традицію, і, згідно зі словами Лакордара, в ордені бракувало живильних соків» [414, s. 15]. У 1777 – 1832 рр. не відбулося жодної генеральної капітули ордену, однак у 1832 – 1865 рр. вона збиралася 5 разів [414, s. 16].

Слід зауважити, що період другої половини XIX – початку XX ст. характеризувався потужними модернізаційними процесами, які були тісно пов'язані з промисловим переворотом та індустріалізацією, суттєвими змінами в соціальній структурі суспільства, появою нових засобів інформації та комунікації, і загалом відчутним прискоренням темпів повсякденного життя. На політичну арену вийшли робітничий та соціалістичний рухи, відбувалося становлення масових політичних партій сучасного типу, підвищилася роль парламентів, поширювалося загальне виборче право, розпочалася боротьба за права жінок. Усе це супроводжувалося розвитком науки та зміцненням віри в силу раціонального наукового знання як головного чинника прогресу, що в цілому забезпечує перехід від традиційного аграрного суспільства до індустріального й світського [313, с. 93].

Ініціатором реформ домініканського ордену був генерал Лакордейр (1802 – 1861), який започаткував їх заповітом 1861 р., однак втілив їх у реальність його наступник Александр Вінсент Жандель. У ході двох турів візитацій він наново окреслив кордони провінцій. У 1856 р. та 1860 р. В. Жандель візитував монастир у Підкамені і був задоволений його станом, у 1869 р. він же відвідав монастир у Борку Старому [449, s. 151]. В контексті реформ здійснена невдала спроба відновлення осередків у Російській імперії (1856 р.). 18 березня 1858 р. папа Римський Пій IX змінив процедуру присяг [458, с. 319; 449, s. 152].

У 1872 р. вийшла остаточна версія Конституції, модифікована та пристосована до нових умов. Затверджено новий статут студій. Перед смертю генерал Вінсент Жандель присвятив орден Найсвятішому Серцю Ісуса, свято якого додано до літургійного календаря домініканців. 1872 р. Римський папа Пій IX офіційно відновив орден. Після візитації 1884 р. вікарія-генерала Т. Ансельма у Львові створено новіціат [425, р. 77; 462, s. 1000].

Деякі реформи В. Жанделя натикалися на спротив і непорозуміння. Восени 1890 р. для покращення дисципліни в краківському монастирі отець Пій Маркл відіслав до Кракова трьох інших отців із сусідніх провінцій ордену, розташованих на території Австро-Угорської монархії: австрійця Домініка Азулу та чехів Пьотра Жачека і Садока Вербертера [302, s. 300]. 50-літній Домінік Азула став пріором, отця Пьотра Жачека візитатор о. Антонін Тір іменував 5 листопада 1890 р. промагістром новіціату та членом ради монастиря, роком пізніше – пріором монастиря [302, s. 301]. Це не дало успішних результатів, але викликало напруження у міжнаціональних відносинах. До того ж, домініканці у Львівській архієпархії негативно поставилися до деяких нововведень у плані дотримання статутів та постів, зокрема, впровадження тонзури та заборони їсти м'ясо [375, s. 254].

Реформа літургії була одна із найнеобхідніших перетворень ордену та передбачала публікацію нових літургійних книг, формування культу святих, впровадження рецитації Псалтиря раз на тиждень і Святого Письма кожний день року та скорочення урочистої частини літургії [299, s. 243].

Реформи В. Жанделя діяли до Другого Ватиканського собору (1962 р.), оскільки наступники були послідовними в його поглядах. Генерал Анджей Фрувірт (1891 – 1904) додав п'ятого асистента та започаткував «Аналекту» – офіційну публікацію ордену. Крім давніх куріальних посад (генерал, прокуратор, постулятор канонізації, архівіст) встановлено промоторів до справ місій, братств, членів ордену та терціаріїв, синдика (Див. Додаток Б). Загалом на другу половину XIX ст. кількість членів ордену налічувала не більше 5 – 6 тис. осіб [346, s. 114].

У 1891 р. папа Лев XIII наказав ордену ліквідувати одноосібне життя в монастирях та впроваджувати спільноти у всіх конвентах [282, s. 124; 293, s. 85]. До 1907 р. орден практично цілком перейшов до спільного життя в монастирях: було заборонено проживати в монастирі одній особі. У 1885 – 1913 рр. папою Пієм X впроваджувалася належність членів ордену швидше до провінцій, ніж до конвентів. Це уможливило гнучке розміщення кадрів [425, p. 150].

Відродження домініканського ордену завершилося в 1895 р. після реформ жіночих монастирів сестрою Домінікою Кларою. Основні принципи реформування ордену В. Жанделем збереглися до Другого Ватиканського собору [288, s. 55; 454, s. 26].

Наслідками реформ були: відновлення діючої ієрархії ордену та його єдності, модифікація статутів, створення єдиного корпусу церковного права для регулювання монастирського життя, зростання кількості прихильників ордену та кандидатів на вступ до нього в другій половині XIX ст., зміцнення спільнот, покращення моральної дисципліни, економічне піднесення. Засновувалися нові навчальні заклади. Підвищилася продуктивність діяльності домініканців порівняно з початком XIX ст. Основним напрямом діяльності стало проведення літургії, а не оголошення проповідей [425, p. 150].

У 1905 р. покращилися зв'язки із домініканцями західних губерній Російської імперії завдяки відкриттю кордонів із Австро-Угорщиною та виданні

постанови про віротерпимість. До цього часу російська влада забороняла діяльність католицьких чернечих орденів [444, s. 233].

Із костельних хронік можна дізнатися про участь домініканців у подіях Першої світової війни. Домініканці були добре обізнані із ситуацією на міжнародній арені, на фронті та на власних теренах завдяки тому, що саме тоді члени ордену почали цікавитися громадсько-політичним життям Галичини [406, s. 642]. У період Першої світової війни орден у Галичині був на межі знищення. Багато про воєнні події згадують хроніки осередків у Тернополі, Підкамені та Львові. У хроніці монастиря у Підкамені зафіксовано, що у липні 1917 р. він був знищений. Зафіксовано факт мародерства російських солдатів. У березні 1918 р. російські війська залишили Підкамінь [406, s. 643].

Окремі представники домініканського ордену брали безпосередню участь у Першій світовій війні на боці Австро-Угорщини. У Німецькій імперії та Австро-Угорщині від початку війни до другої половини липня 1916 р. 5878 осіб із усіх чернечих орденів були призвані на військову службу. В боях загинули 350 осіб, поранено 695, полонених 80 [275, s. 5]. Серед учасників війни були відомі члени ордену. Зигмунт Юліан Ян Огарек, викладач Католицького Любельського університету, студій у Львові та редактор видання «Школа Христа», був військовим капеланом у Першій світовій війні [441, s. 124].

У 1918 – 1927 рр. провінція св. Яцека формально припинила своє існування. Режим «санації» був сприятливим періодом для діяльності домініканського ордену. У 1927 р. в колишніх межах відновлено Польську провінцію домініканців, вона була однією із 12 найкращих провінцій ордену в міжвоєнний період [462, s. 1000].

У міжвоєнний період тривала реформа корпусу права ордену. У 1918 р. вийшов новий Кодекс канонічного права, в результаті чого відбулася ревізія Конституцій В. Жанделя. У 1929 та 1932 рр. були видані нові Конституції ордену, більш радикальні. Відтоді орден знову мав єдиний корпус права. Відбулося нове присвячення ордену Серцю Ісуса генералом ордену А.

Фрувіртом. Генерал А. Суарес присвятив орден Непорочному Серцю Марії [270, s. 30; 427, s. 12].

В організаційній структурі ордену було вище керівництво, до якого належали: генерал ордену, генеральна курія, вікарій провінції, провінціал, провінціальний капітул, пріори, заступників пріорів (Див. Додаток А). Офіціалами конвенту чи дому були заступник пріора, вікарій пріора або керівника, консилиарій, прокуратор, секретар консилиуму, захристіан, бібліотекар, архіваріус, депозитаріус, магістри конверсів та постулантів, інфірмаш та опікун гостями [250, s. 43].

Завданням домініканців був захист католицького обряду [268, s. 11 – 12]. Внаслідок центральної ролі вивчення домініканцями священної істини духовність ордену проповідників поєднує два напрями: доктринальну та апостольську духовність (Див. Додаток Б). Духовною метою домініканців було спасіння душ за допомогою проповіді. Засобом спасіння було вчення [456, s. 182; 384, s. 68]. Вона не була інтровертною і не ставила за мету концентрування на самому собі, а екстравертною і експансивною з погляду необхідності поширювати католицький обряд [319, с. 22].

У правилах св. Августина виділено основні принципи духовності домініканців: любові та спільного життя, покори, життя в молитві, дотримання постів, піклування про ближніх, чистоти та скромності поведінки, спільності проживання та власності, збереження миру, читання та виконання правил, послух перед керівництвом, знання статутів [250, s. 15; 281, s. 241].

Для домініканців важливо було любити Бога та ближнього. Без цього спільне життя було неможливе [303, s. 145]. Проживати у монастирі чи домі належало у згоді, для цього й організовано згромадження. У правилах св. Августина вказано: «нехай серед вас буде єдина душа і єдине серце в Бозі» [243, s. 16]. Жодна річ не могла бути чиеюсь власністю, вона була спільною, справедливо поділеною між усіма пріором відповідно до потреб кожного. У спільному житті кожен знаходив своє місце і ставав важливим, і заодно неповторною частиною від цілого [447, s. 180; 351, s. 36].

Орден засновувався на принципах солідарності та співпраці, задовольняв духовні потреби людей і відчував відповідальність за кожну людину, якій проповідував [263, s. 13; 300, s. 275]. Спільне життя домініканців визначало й однодумство. Спосіб життя був свідомо вибраний і прийнятий св. Домініком, оскільки наслідував апостольський [418, s. 128].

Покора є якістю, протилежною гордині, яка є смертним гріхом. Гординя могла проявлятися у зневазі до габіту чи навпаки, у належності до статусу члена ордену, пиха у наявності великого багажу знань, зарозумілість через світський статус. Було чимало прикладів серед домініканців вразливості до критики, особливо після проповідей. Покора проявлялася у скромності одягу, згоді з рішеннями конвенту, виконанні статутів тощо [385, s. 257; 368, s. 52].

У документах відображено прагнення вдосконалити духовне життя домініканського ордену [362, s. 202]. Метою чернецтва було вдосконалення себе, оскільки без авторитету серед народу домініканці не могли здобути успіху в своїй діяльності. В свою чергу, керівництво ордену намагалося здобути повагу серед решти представників згромадження. У всіх аспектах діяльності домініканці прагнули довести свою любов до Бога [289, s. 141; 319, s. 30].

Домініканці приділяли велику увагу молитві, яка мала бути обов'язковою перед трапезами. Молитві необхідно було присвячувати певну кількість зазначеного часу. У місці, присвяченому для молитви, ніхто не мав права займатися іншими справами [393, s. 90]. Заохочувалася молитва у вільний час у місці, не призначеному для цього. Загальнохристиянським принципом, який виконували домініканці, була молитва за ворогів. Необхідно було дотримуватися постів, утримуватися від їжі та пиття, наскільки дозволяло здоров'я [404, s. 45].

Підставою для піклування про ближніх були дві заповіді любові (любити Бога та любити ближнього, як самого себе) [277, s. 120]. Із хворими ділилися їжею, інші не повинні були нарікати з цього приводу. Для піклування про хворих спеціально призначався один мешканець монастиря. Особам, що вступили до ордену, давали певну кількість майна, їжі, вбрання, постіль. Ніхто

не мав права домагатися того, що дають іншим, і шукати вигоди від членства в ордені [413, s. 100].

Перебування в ордені не мало бути розкішшю для членів згромадження, ніхто не мав прагнути комусь подобатися одягом, лише поведінкою. Регламентувалося спільне проведення вільного часу [404, s. 46]. В ордені існував цілібат – обітниця присвячення домініканців Богові та безшлюбність. Згідно з монастирською, і в тому числі домініканською традицією, природу можна перемогти, і це можливо. Якщо людина розвинена духовно, то це завжди важливіше від фізичного життя. Тому спільне життя було одним із шляхів подолання самотності [418, s. 63].

Жебручість була умовою мобільності, оскільки воно не пов'язувало домініканців із певною роботою і робило можливим прийняття будь-яких викликів. Вона означала також свободу завдяки виконанню духовних прагнень, а не матеріальних [415, s. 140]. Домініканці та францисканці тривалий час противилися ідеї зиску. Домініканці вважали дотримання обітниці убогості проявом незалежності від світськості. Бідності в ордені у другій половині XIX ст. не було, бо кожен мав, що потрібно. Важливо було не нагромаджувати власності. Для цього домініканці займалися благодійністю [418, s. 141].

Згідно із засадами спільного проживання домініканців у Львівській архідієцезії одяг зберігався в спільному місці під наглядом одного чи двох братів і належав до спільного майна. Прислів'я «не шукай, що є своє» потрібно було розуміти так: спільне важливіше за особисте, а не навпаки. Було заборонено дарувати комусь особисті речі, бо тільки пріор мав право визначати, спільними чи особистими вони є. Якщо хтось переховував якусь подаровану річ, того карали, як злодія [250, s. 33].

Віра в силу Слова є однією з засад домініканської харизми. Це також життя Словом, яке слухають і проповідують [250, s. 34]. Проповідування не було б ефективним без інтелектуального клімату в домініканських монастирях та особистого прикладу зразкової поведінки. Для проповідування домініканці не вивчали риторики, однак вони вважали харизму важливішою для

оголошення проповіді. Проповідник повинен був любити людей, яким проповідував [346, s. 78].

Специфікою домініканської духовності було наукове споглядання теології, яке народжується з мисленням та навчанням. З відкриттям правди в науці народжується відкриття прихованої правди. Теологія оживляє справедливе бачення віри. Важко було уявити домініканців, які б не займалися наукою, чому вони присвячували 15 годин щодня. Вважається, що св. Домінік створив орден інтелектуалів. Домініканська традиція вчила незалежності мислення та не сприймала інтелектуальну поверхневність [418, s. 122].

У домініканців було сильне почуття влади, сили ініціативи, вірності церкві. Святий Домінік не передбачав тяжкої фізичної праці для братів проповідників, які винятково зосереджувалися на духовній праці [444, s. 143].

У самих коренях духовності домініканців була свідомість, що оголошення Євангелія та розвиток церкви є хвалою Бога та шляхом для спасіння людей. Це не мало нічого спільного з ідеологічною експансією. Підставою діяльності ордену є милосердя [416, s. 193]. Слово Боже не може бути пропагандою, адже єднання з Богом добровільне. Принципом домініканців було навчання інших того, що виконують вони самі. Умовою хорошої проповіді є не тільки власне єднання з Богом; ціла спільнота повинна була бути проникнута Духом Божим. Умовою поваги до інших людей є самоповага [418, s. 150].

Конституції домініканського ордену вказували на студії як форму аскези, оскільки вони формують самодисципліну і дають можливість побути на самоті. Найвидатніші домініканські науковці у Львівській архідієцезії були найбільш дисциплінованими людьми, що проводили суворе життя. Спілкування домініканців із Богом поглиблювалося через вивчення священних книг, які вони знали напам'ять [418, s. 151].

Спосіб приготування кандидатів до членства в ордені домініканці запозичили з традицій інших, давніших чернечих орденів, однак мусили ввести зміни, щоб молоді проповідники були готові до діяльності. Для вступу до

ордену давали обітниці чистоти (присвячення себе Богові та намагання не робити гріхів), бідності (відмова від власності) та послуху (виконання правил ордену). Істотними рисами духовності домініканського ордену були: скасування фізичної праці, скорочення часу співу псалмів та спільних молитв на користь студій, рівність між членами ордену [427, s. 12]. Важливим елементом духовності домініканців було їх ставлення до світу: створений Богом, він не злий, але зіпсований гріхом [445, s. 189].

Домініканці вважали, що щасливим може бути тільки правдивий християнин. Сміх і щастя вважалось блаженством. Орден проповідників своє життя і вивчення Євангелія ототожнювали з образом пиття вина, який, згідно із домініканською традицією, означав доброту та щасливе життя. Домініканці мали почуття інтелектуального гумору [374, s. 84].

Домініканці не були передусім покутниками, хоч покута високо цінувалася в ордені і могла бути більш цінною, ніж у житті інших орденів, що присвячували своє життя покуті. Понад усе ставилася літургійна служба Божа та публічна молитва. Домініканці все своє життя присвячували літургії. Вони носили літургійні шати весь вільний від сну час. В домініканських статутах існували вимоги щодо одягу, що суперечили обітниці бідності. Зanedбаний літургійний одяг був злочином, який підлягав покаранню [422, s. 36].

У XIX ст. орден не поділяв ідею аскетизму, оскільки він не сприяв духовному здоров'ю (Див. Додаток Б). Прагнення до власної слави вважалось, а кожна проба аскези, яка мала за мету власну досконалість, є виключно духовною косметикою, яка не має нічого спільного із християнською святістю [289, s. 141; 373, s. 89]. Згідно з традиціями ордену, необов'язково аскеза означала самобичування. Найважливішим було не дати умовності занедбати церковний обряд, варто було лише усвідомити присутність Бога. Домініканський орден не був проти контактів зі світськими людьми. Практика жебруючого убозтва була джерелом покути. Святий Домінік казав, щоб брати брали приклад із людей, що шукають спасіння собі та своїм ближнім. Домініканці XIX ст. були поміркованішими щодо релігійного фанатизму:

замість 4 –5 годин сну в ордені спали 7 годин, щоб зберегти своє здоров'я [294, s. 192; 418, s. 176].

Домініканці мирно вирішували суперечки, щоб «гнів не переріс у ненависть. Тому читайте: «хто ненавидить брата свого, вбивцею є». Сенсом духовного життя домініканців було позбавлення себе від егоїзму, щоб відновити первинну гармонію [250, s. 44].

Важливим елементом духовності домініканців був послух перед керівництвом. Пріора треба було слухати, як батька; той, у свою чергу, мав піклуватися про своїх підлеглих. Пріор мав знати все про своїх співмешканців. Керівництво ордену не повинне було бути щасливим тільки через те, що мало владу, «лише може вам служити в любові». Домініканці шанували своїх пріорів. Вони мали бути особистим прикладом хороших вчинків [427, s. 13].

Марійний культ домініканці ухвалили не тільки за материнську опіку над Ісусом, а й через вибір нею габіту (одягу) для членів ордену та св. Домініка за керівника ордену. Домініканці святкували день опіки Діви Марії у другу неділю листопада, під час присяги давали обітницю покори Богородиці, готувалися до урочистостей під час постів. Домініканців називали «синами Марії» [211, k. 5]. Одним із найважливіших об'єктів шанування Богородиці в Львівській архідієцезії була ікона Матері Марії з Дитятком Ісусом в костелі львівських домініканців, коронована в 1751 р. Домініканці також шанували канонізованих домініканських святих: Домініка, Тому Аквінського, Вінцентія Фереріуша, Яцека Одровонжа та іншим [272, s. 160].

Для домініканців у Львівській архідієцезії знання і виконання статутів означало бути вільним перед законом. У разі невиконання статутів члени ордену повинні були шкодувати за вчинені проступки та не повторювати їх у майбутньому, молитися за прощення провини та запобігання спокусі [250, s. 50]. Брати повинні були нагадувати одне одному про дотримання статутів ордену. Виною братів було замовчування провин інших членів ордену, оскільки «допустили втрати брата вашого, яку могли виправити викриттям». Вина мала доводитися мінімум двома свідками. Той, хто здійснив проступок, мав понести

покарання, призначене пріором або керівником, який мав над тим владу. Тих, хто не бажав виконати покарання та вийти з ордену, виганяли зі згромадження. Згідно з правилами св. Августина, «це не є рисою строгості, а лише милосердя, щоб заразною хворобою не згубив когось» [250, s. 51].

Відпочинок для домініканців був часом, який належало витратити так, щоб більше пізнати і зрозуміти світ. Для членів ордену важливо було уникати світських забав [431, s. 270].

Отже, поява домініканського ордену та функціонування згромадження не всюди зустріли підтримку з боку світської влади. Наявність третього чину свідчила про популярність домініканців серед світської еліти. Домініканський орден не здійснював масштабне окатоличення населення, однак зберіг підтримку серед католиків. Домінування православної церкви зумовило не досить стрімке поширення впливу ордену проповідників у XIII – XIX ст. Відсутність конфліктів між конфесіями свідчила також про релігійну терпимість членів ордену. Зміни в церковно-адміністративній структурі зумовлювалися геополітичною ситуацією. Реформування домініканського ордену в другій половині XIX дало поштовх для піднесення згромадження, однак престиж згромадження дещо знизився. Сформована домініканцями апостольська та доктринальна духовність свідчила про збереження ними давньої монастирської традиції, пристосованої до реалій другої половини XIX – середини 40-х рр. XX ст.

2.2. Центри діяльності домініканців у Львівській архідієцезії

Орден проповідників був організованою спільнотою, у підпорядкуванні якої перебувала значна кількість монастирів. У Галичині була наявна чітка організація мережі, яка існувала протягом тривалого часу і змінювалась під впливом суспільних чинників.

Мережа ордену проповідників на Русі почала встановлюватися разом із його появою на цій території. У 1228 р. було утворено Польську домініканську провінцію. Упродовж XIII ст. в її межах домініканці змогли заснувати свої

монастирі тільки в Галичі і Львові. Впродовж XIV – XV ст. кількість монастирів зростає. На початку XV ст. з'явилися домініканські монастирі в Коломиї та Тереховлі. Монастир Діви Марії у Коломиї заснований королем Владиславом Ягайлом й освячений у 1413 р. перемишльським єпископом Мацеєм. Він був своєрідним форпостом для поширення польського впливу на Угорщину. Монастир св. Миколая в Тереховлі заснований, ймовірно, тоді ж. У 1413 р. у власність монастиря надано став у селі Дриговець. Ці давні осередки не мали великого землеволодіння, як львівський [460, с. 121].

Станом на початок XVI ст. Польська провінція домініканців мала 63 чоловічих монастирі, з них 15 на руських землях [313, с. 93]. У 1612 р. було утворено окрему Руську провінцію св. Яцека, яка охоплювала Руське, Волинське воєводства та Правобережжя України. Як бачимо в Додатку Б, на момент створення вона налічувала 12 монастирів, а до 1648 р. їхня кількість зростає до 69 чоловічих та 3 жіночих, однак більше половини з них було знищено в добу Руїни другої половини XVII ст. На 1772 р. Руська домініканська провінція св. Яцека налічувала 35 монастирів. Найбільші домініканські осередки діяли у Львові, Кам'янці-Подільському, Підкамені, Старому Константинові, Жовкві [414, с. 34; 313, с. 93].

У 1777 – 1791 рр. тривала ліквідація монастирів австрійським імператором Йосифом II. У цей період у Руській провінції ліквідовано 23 осередки, у 1820 р. – ще 5. За ліквідацію монастиря в Бохні домініканці одержали єзуїтський монастир у Ярославі [458, с. 335]. У Королівстві Галичини і Володимирії ліквідовано 36 домініканських монастирів. Австрійська влада ліквідувала осередок у Борку Старому біля Жешува в 1820 р., куди домініканці повернулися через 15 років. Був ліквідований також монастир у Велких Очах, заснований у 1667 р. Галицькі домініканці його остаточно залишили в 1929 р. [396, с. 158].

У 1787 р. заплановано ліквідацію ще кількох важливих монастирів у Підкамені, Жовкві та Золотому Потоці, однак завдяки зв'язкам у владних колах цьому плану запобігли. Однак осередок у Жовкві став на деякий час військовим

шпиталем та магазином збіжжя, у Тисмениці – військовим складом. Подібна ситуація була з тернопільським монастирем, де частина будинку стала будинком повітового управління та повітовою касою. Підкамінський осередок втратив каплицю, передану в 1788 р. греко-католикам. Та все ж у Королівстві Галиції і Володимирії не було таких значних масштабів ліквідації, як у Російській імперії, у першу чергу через поразки у наполеонівських війнах [396, s. 159].

Маєтки ліквідації монастирів перейшли до власності держави. Серед осередків були 15 чоловічих і жіночих (45 % від усіх ліквідованих), що мали середньовічну історію (Галич, Перемишль, терціарки в Кракові тощо). Інші ліквідовані монастирі були засновані в пізніші періоди: 3 – з кінця XVI ст., 15 – з XVII ст. і 2 – з XVIII ст. Переважно ці спільноти були невеликі, що сприяло їх ліквідації. Багато костелів були передані іншим чернечим орденам [390, s. 159]. Згідно із Августином Новацьким, ліквідація домініканських монастирів розцінювалося як переслідування християнської релігії [251, s. 14].

Реформування В. Жанделем домініканського ордену не пододало всіх наслідків ліквідації монастирів австрійським урядом, оскільки мережа повністю не була відновлена. У львівській архієпархії станом на 1867 р. існувало 8 осередків ордену проповідників. Найстарішим був львівський монастир (1270 – 1946); також ордену належали осередки у Підкамені (1464 – 1945), Жовкві (1653 – 1946), Чорткові (1610 – 1946), Богородчанах (1691 – 1945), Єзуполі (1600 – 1944, з 1944 до 1945 р. – у Станіславі), Золотому Потоці (1609 – 1935) та Тисмениці (1630 – 1936). У Західній Галичині в цей період існували 5 монастирів домініканців: у Кракові, Тарнобжезі, Велких Очах, Ярославі та Борку Старому. Всього у провінції св. Яцека збереглося 13 домініканських осередків [397, s. 114].

У другій половині XIX ст. спостерігалось незначне збільшення кількості членів ордену. У 1886 р. у провінції св. Яцека діяли 97 членів ордену, серед яких 33 особи проживали в Кракові. Така кількість монахів пояснювалася історичним значенням заснування монастиря в Кракові та наявністю

навчальних студій. Середній вік отців та братів станом на 1886 р. становив близько 46 років [374, s. 94]. Показник середньої кількості домініканців на монастир повільно зростав – навіть у 1914 р. не дійшов до загальнокрайового показника 1772 р. (12 осіб на монастир). Аж до 1890 р. 20 – 30 братів разом із кліриками мали тільки 2 осередки Галичини: Львів і з 1865 р. Краків. Монастир домініканців у Підкамені дуже рідко, як в 1839 р., налічував понад 12 осіб [341, s. 55].

На початку XX ст. кількість членів домініканського ордену зростала повільно. Як бачимо в Додатку Й, станом на 1905 р. у Львівській архідієцезії було 9 чоловічих домініканських монастирів із 37 священниками, 8 братами й 33 мирянами. Всього у Львівській архідієцезії було 78 членів чоловічого домініканського ордену, серед них – троє українців (Йоанн Чесак, Констанцій Жукевич, Лаврентій Кондзелевич), очевидно, представники української ополученої інтелігенції. Станом на 1913 р. у львівській архідієцезії проживали 85 домініканців [248, s. 451; 249, s. 452].

Досить численним було домініканське терціарство того часу, переважно жіноче. Так, у всій Австрійській державі на початку XX ст. нараховувалося 24 доми Третього ордену з 355 сестрами. Шематизм львівської католицької архідієцезії за 1905 р. фіксує також наявність двох домів сестер третього ордену св. Домініка з 12 терціарками: у Раві-Руській (1887 р.) та Журові (1889 р.), один чоловічий терціарський осередок існував у Чорткові [312, с. 187; 313, с. 91]. У підавстрійській Галичині також існували монастирі Згромадження сестер домініканок третього чину у Вельовсі (1860) та Білій Нижній (1881). Воно займалося шкільництвом та лікуванням хворих. Найвідомішими його представницями були Роза Колумба Бялецька та Юлія Родзінська [278, s. 263; 290, s. 24].

У міжвоєнний період відбулися зміни кордонів Львівської архідієцезії, до її складу увійшли монастирі домініканців у Ярославі, Тарнобжезі, Велких Очах та у Борку Старому. Отже, кількість центрів діяльності ордену в Львівській архідієцезії у міжвоєнний період збільшилася із 9 до 13. До польської провінції

також належав конвент домініканців у Кракові [103, к. 221]. У міжвоєнний період існували 6 осередків третього жіночого ордену св. Домініка: у Львові, Тернополі, Ходорові, Раві-Руській, Золочеві та Журові. До 1939 р. існував чоловічий терціарський осередок у Чорткові [104, к. 222; 314, с. 284].

У 1927 р. постановлено ліквідувати домініканські монастирі в Велких Очах, Богородчанах, Золотому Потоці та Тисмениці, а також інкорпорувати до львівського монастиря парафії в Костейові та Кротошині для відновлення осередків у Польській провінції [374, s. 87]. У 1928 р. був ліквідований осередок у Велких Очах, у 1935 р. – у Золотому Потоці, у 1936 р. – у Тисмениці. Отже, після 1936 р. кількість монастирів у Львівській архідієцезії знизилася із 13 до 10, а у всій Галичині – з 14 до 11 [462, s. 1001].

Найбільш активними осередками були Львів, Підкамінь, Жовква та Чортків. Історія кожного монастиря частково відображає динаміку розвитку цілої мережі осередків домініканського ордену. Костел Божого Тіла і монастир у Львові планував заснувати ще Яцек Одровонж, однак через несприятливі для цього умови йому здійснити це не вдалося. Там, де зараз знаходяться домініканські костел і монастир, знаходився палац короля Лева. В історіографії існує думка, що його дружина Констанція заснувала домініканський осередок близько 1270 р. Спочатку костел і монастир були дерев'яні, однак після пожежі 1408 р. було муровано нові, знищені під час пожеж 1511 та 1527 рр. [344, s. 455]. У XVI – XIX ст. функціонував дерев'яний водогін. У 1604 р. була збудована каплиця за кошти львівського підкоморного Яна Свошовського [321, с. 1042; 342, s. 456].

У 1749 р. великий коронний гетьман і краківський каштелян Юзеф Потоцький розпочав будову костелу, який у 1778 р. у результаті реставрації, відображеної в Додатку Г, одержав сучасний антураж. 2 липня 1751 р. відбулася коронація ікони Матері Божої, розміщеної на центральному вівтарі. Ікона згідно з легендою написана святим апостолом і євангелистом Лукою і привезена до Києва із Константинополя. Звідти ікона була перевезена до Галича, потім – до Львова [315, с. 60].

На користь львівського монастиря здійснено багато пожертв. Найбільшим меценатом конвенту був князь Владислав Опольський, який у 1377 р. подарував монастирю фільварки в Кротошині, Зашкові, Костейові та 4 двори у Мержвиці. Галицький архієпископ Якуб Стжемен дав дозвіл на будівництво каплиць у Костейові та Кротошині. У 1402 р. Миколай Бенько подарував село Зарудець, яке конвент вважав одним із найважливіших володінь. У 1601 р. Ян Свошовський подарував село Бірки. У 1628 р. домініканці одержали права на села Давидів, Черепін та Куп'ятин. У власності домініканців був маєток у Жовтанцях. Станом на 1790 р. конвент домініканців у Львові мав капітал близько 70 тис. золотих ринських [344, s. 456].

Згідно зі спогадами Генрика Богданського, у 1856 р. відбувся ремонт каплиці та вівтаря костелу, відреставровано зображення домініканських святих на його стінах. У 1895 р. відбулася ґрунтовна реставрація, яка була незавершеною. Відновлення внутрішньої частини проводилося у 1905 – 1914 рр., що можна побачити на Додатку Д. У 1908 – 1912 рр. в ході реставрації костелу здійснено відновлення хору домініканців, пресбітерію та головного виходу [335, с. 135; 150, k. 18].

Перервані перед Першою світовою війною реставраційні роботи не були пізніше продовжені. Виконано тільки в 1920 р. нову амбону згідно із проектом Зигмунда Гендля. Костел пережив реставрацію на початку 1920-х рр. Загалом вона забезпечила відновлення первинного характеру зовнішньої частини костелу [426, с. 806]. В 1930-х рр. на перший план висунулася справа реставрації великого вівтаря. До виконання цього плану не дійшло, хоч потрібний матеріал був підготовлений [332, с. 123].

Ще одним із найбільш відомих центрів діяльності ордену проповідників був монастир домініканців у Жовкві. Датою заснування костелу Вознесіння Найсвятішої Діви Марії та св. Марка і осередку в Жовкві вважається 1653 р., коли Теофіля Собеська, матір короля Яна III, на пам'ять полеглого сина Марка під Батогом 1652 р. здійснила пожертву на утримання членів ордену. В 1655 р. вимуруваний костел освятив львівський архієпископ Ян Тарновський. У 1658 р.

фундаторка пожертвувала 60 тис. злотих, село Зіболки та фільварок Ліпіни за умови, що в монастирі мали проживати 18 осіб. У 1677 р. осередок згорів, в 1680 р. реставрацію організував о. Станіслав Збаський, перемишльський єпископ [343, s. 301].

У 1700 р. було запроваджено студії. У 1710 р. згорів монастир, у 1754 р. – костел. Тоді ж почато мурування нового монастиря. В 1777 – 1805 рр. тут існував склад збіжжя. У 1831 р. був військовий шпиталь, 18 травня 1833 р. згоріли костел і кляштор. У 1849 р. жовківські домініканці взяли під своє керівництво навчання в школі нормальній [343, s. 302].

У XIX ст. проведено ряд реставрацій. Архівні джерела фіксують, що на замовлення ордену в жовківському костелі у 1827 р. працював будівничий-архітектор Олександр Вікера, котрий провадив реставраторські роботи у стилі пізнього бароко, результат яких відображений у Додатку Е. У 1857 р. був перебудований фасад храму. На зламі XIX – XX ст. реставрацію провадив жовківський будівничий Алойзій Фішер і львівський архітектор Левитський під наглядом директора Закопанської промислової школи, а пізніше львівського архітектора і реставратора, професора Едгара Ковача, учня Готфріда Семпера і Карла фон Хосенауера [332, с. 126].

До плеяди живописців, що працювали у XIX – XX ст. над розписами і образами жовківського домініканського костелу, можна долучити Яна Стажевського, котрий у 1800 р. намалював для ченців Гроб Господній, Яна Жильського, який у 1856 р. розписав і позолотив пізньобароковий головний вівтар, зображений у Додатку Д. Зображення св. Марії Магдалини, св. Антонія Падуанського (1871) намалював Кароль Рафаїл Сагновський. Максиміліан Стадукевич відновлював вівтарні образи у 1881 р., львівський живописець Юліан Кручковський 1898 р. розписав інтер'єр. Дещо пізніше (1900 – 1902) поліхромний розпис храму виконав відомий живописець Кароль Політинський [331, с. 114].

Напередодні Першої світової війни було здійснено генеральний ремонт монастиря, проведено каналізацію. У 1920 – 30-і рр. у жовківському монастирі проводилися ремонти амбони, дзвонів, частково нави та даху [195, к. 201].

Одним із найактивніших центрів діяльності ордену проповідників можна назвати осередок у Підкамені. Костел Вознесіння Марії, Святого Хреста, апостолів Петра і Павла і всіх святих та монастир були засновані Петром Цебровським за сприяння львівського архієпископа Григорія з Сянока у 1464 р. Петро Цебровський пожертвував монастирю домініканців у Підкамені фільварки Поповці та Нємяч і десяту частину солі, великої рогатої худоби і надав право риболовлі у ставках та річках. Під час пілігримства до Риму у 1475 р. Петро Цебровський одержав відпуст на 100 днів для домініканського монастиря у Підкамені від папи Римського та відпуст на 40 днів від львівського архієпископа. На сandomирському капітулі 1477 р. відбулося затвердження конвенту домініканців у Підкамені [344, s. 17].

У 1519 р. татари зруйнували костел. На його місці тимчасово була збудована дерев'яна каплиця, де раз на рік у день Успіння Діви Марії відправлялося богослужіння. За сприяння власника міста Балтазара Цетнера в 1612 р. розпочато мурування костелу, а в 1617 р. пріором монастиря у Підкамені став Вінцентій з Ярослава. У 1661 р. князь Михайло Вишневецький, пізніше польський король, записався до братства Розарію. У 1672 р. тривали напади татар. 15 серпня 1727 р. була коронована ікона Підкамінської Богоматері. Через два дні перед заходом сонця над костелом з'явилася вогняна корона [344, s. 17].

У 1730 р. пріор Рафал Русян заснував семінарію для убогих дітей на місці замку Цебровських, 5 червня пожертвував на утримання цього закладу 50 тис. злотих. Тоді ж волинський староста Стефан Ледоховський збудував каплицю Діви Марії. Наступного року коштом монастиря була збудована аптека. У 1727 р. було короновано ікону Богоматері в Підкамені. У 1733 р. організовані генеральні студії. У 1739 – 1741 рр. російські війська також збудували каплицю Діви Марії. У 1741 р. збудовано підземелля та заплановано розширити

помешкання. В 1776 р. домініканці відправили тут чотиритижневу місію під час ювілею. В 1778 р. папа Римський Пій VI запровадив у Підкамені 40-годинне богослужіння у неділю, понеділок та вівторок Зелених свят [341, s. 255].

Після поділів Речі Посполитої більшість отців виїхала за кордон, генеральні студії перенесені до Пінська, однак пріор Миколай Биліна зумів організувати реставрацію костелу та зберегти стабільність доходів. У 1831 р. організовано новіціат. 1 липня 1856 р. у домініканський монастир у Підкамені прибув князь Вільгельм Радзивілл, який здійснив пожертву на виготовлення нових органів у костелі [344, s. 18].

У другій половині ХІХ ст. в костелі ордену в Підкамені виконував розписи представник львівської школи живопису Мартин Яблонський. Він увібрав кращі традиції художніх шкіл Варшави, Кракова, Відня. У Підкамені він займався відновленням костельних і монастирських образів. У 1866 р. М. Яблонський виконав портрети католицьких домініканських святих та священників, що на той час перебували в монастирі. У грудні 1870 р. викрадено папські корони з чудесного образу Підкамінської Матінки Божої. Нові корони, виконані за проектом Яна Матейки, було урочисто встановлено на образ жовківським абатом Йосифом Новаковським 4 серпня 1873 р. В 1891 р. скульптор Христіан Рабісер виконав для костелу в Підкамені фігури Успіння Богородиці й Вознесіння Божої Матінки до неба для відправлення обряду «поховання Марії» [344, s. 17].

У вересні 1915 р. костел у Підкамені був знищений. Збитки від руйнування підкамінського домініканського костелу становили 588 тис. рублів [368, s. 256]. У листі до воєводського бігра фондушу праці в Тернополі згадується намір покрити дах костелу в Підкамені бляхою. Конвент домініканців у Підкамені просив виділити на реставрацію 10 тис. злотих. У 1927 р. була повторно коронована ікона Богоматері в Підкамені. В 1935 р. було відновлено дерев'яні вівтарі, дах покрито бляхою та виготовлено залізну конструкцію ліхтаря на куполі за 372 тис. корон [341, s. 23].

Помітним центром діяльності був і монастир ордену проповідників у Чорткові. Костел Найсвятішої Діви Марії та св. Єпископа і мученика Станіслава і монастир були засновані 22 лютого 1610 р. руським воєводою і барським старостою Станіславом Гульським. Він заповів домініканцям частину фільварку Шманьківці. 26 листопада 1624 р. у Шманьківцях було збудовано замок для оборони від татар. У XVIII ст. замок був розібраний, а матеріал було використано для будівництва муру костелу. Домініканці із Чорткова мали бібліотеку, архів та тривіальну школу. В цей період маєток Шманьківці зазнавав нападів із боку шляхти. Зокрема, густинський хорунжий Константин Лянцкоронський на чолі 200 озброєних людей «двох ксьондзів і одного брата покалічив; а о. Франциска Пішковського, прив'язавши до коня, мчав півмилі»[343, s. 305].

8 травня 1740 р. відбулося урочисте ввезення ікони благословенного папи римського Бенедикта XI. Очолив це дійство о. Адам Война Оранський, єпископ беленський та шуфраган кам'янецький, у присутності римо-католицького і греко-католицького духовенства, представників рицарства та багатьох людей. Особливо у XVIII ст. відбувалися пожертви польської шляхти чортківському монастирю: Стефан Потоцький заповів 10 тис. злотих, Ленгевич – 3 тис. злотих. В основному пожертви призначалися на молитви за померлих: Ленгевичі та Острозькі жертвували по 2 тис. злотих [343, s. 306].

Форму первинного костелу домініканців у Чорткові можна відтворити на підставі описів та скромних іконографічних переказів на рубежі XIX – XX ст. Однак все вказує, що стан храму був незмінний із XVII ст. Як бачимо в Додатку 3, будівля була схожа на латинський храм. Костел мав дві нави та пресбітерій, впоперек знаходилася пара каплиць, що повторювали форму напівзамкненого кола пресвітерію (Див. Додаток I). До пресвітерію з північного боку прилягала прямокутна ризниця. Під костелом було підземелля. Дах покритий оцинкованою бляхою. Купол був високий, восьмикутної форми із квадратними вікнами [417, s. 98].

На схід від костелу знаходився монастир, який містив парафіяльну канцелярію, кімнату для проживання та кухню. На захід знаходилася каплиця, на південь і захід від монастиря – муровані господарські забудови. Прикостельна ділянка була оточена муром із півночі, півдня та сходу. На схід від костелу в лінії муру була масивна брама-дзвіниця, в плані наближена до квадрату. Отвір брами та прямокутні вікна були оцинковані [417, s. 93].

З 1860 р. у чортківському костелі було 7 вівтарів, а їх вигляд зазнав змін з часу опису (акт візитації 1816 р.). У головному вівтарі містився образ Матері Божої і Св. Станіслава. Із правого боку від нього розміщувалися вівтарі св. Антонія, Ісуса Христа, Домініка, а з лівого – Вінцента Фереріуша, Томаса Аквінського та Гієроніма [417, s. 94].

У костелі знаходився також дерев'яний хрест з мідною таблицею про відпуст, наданий папою на честь місії 1779 р. У монастирі розміщувалася тривіальна школа, бібліотека та архів. До прикрас будинку належали портрет Станіслава Гольського та зображення Яна Казимира перед Чортківською Матір'ю Божою [344, s. 233].

З 1878 р. надійшли листи керівництва ордену до пріора в Чорткові про необхідність усунення неполадок у костелі. В 1884 р. постав проект доставлення із західного боку неоготичного ганку та ризниці під керівництвом інженера Романа Бобровського. Невідомо, чи постали зміни в результаті одного чи двох етапів роботи [417, s. 96].

На початок ХХ ст. піднято питання про загальну розбудову костелу. Проект запропонував Ян Сас-Зубрицький. Перша очевидна інформація належить щоденнику архітектора в Чорткові від 9 – 13 квітня 1904 р. У документі занотовано, що костел потребував ремонту бічних нав. На тому етапі перебудова полягала на реорієнтації костелу та додаванні зі східного боку нового корпусу [417, s. 100].

У 1907 – 1910 рр. було змінено планування костелу. Ремонт коштував 250 тис. злотих. В 1913 р. з'явилася неготична амвона, але вона мала значно простішу форму [335, s. 140]. У міжвоєнний період реставрацій майже не було.

В 1923 – 1926 рр. було заплановано виконання головного вівтаря до костелу домініканців у Чорткові, однак невідомо результат завершення його виготовлення [335, с. 141].

Дещо менш помітною була діяльність домініканців у Богородчанах. Костел домініканців був збудований Катериною Коссаковською в 1691 р. На початку XIX ст. мури Богородчанського костелу і монастиря перебували у доброму стані, а монастир був покритий новим дахом. В 1807 – 1810 рр. через реквізицію храм втратив срібні предмети: монстрацію, 5 келихів, чашу та процесійний хрест. У 1846 р. Миколай Гласс впровадив ремонт монастирських будинків, де було змінено дах над пресвітерієм [334, с. 162].

У 1858 – 1859 рр. під керівництвом пріора Кароля Кассіла було збудовано новий мур і дахи каплиць при костелі, а також поштукатурено і вибілено приміщення монастиря над ризницею. У другій половині XIX ст. у монастирі жили 2 отці та 1 брат, була тривіальна школа. В 1886 р. знову поміняли дах [331, с. 112].

В 1904 р. костел реставрували. Під час Першої світової війни костел утратив усі дзвони. Внаслідок обстрілів під час Першої світової війни постраждав фасад костелу, обвалився склеп, нави, частина стін та склепінь у навах, обвалився дах [467, с. 25].

Найістотнішою виявила реставрація богородчанського домініканського монастиря в 1920 – 30-і рр. XX ст. У 1923 р. Альфред Броневський опрацював проект відбудови костелу і монастиря в Богородчанах, у якому передбачено заміну склепінь у бічних навах на шпиль купола зі збагаченням форм фасаду храму. У 1926 р. почався ремонт цілого фасаду. Він проведений стараннями пріора Едварда Хатманна і тривав до 1933 р. Нові малюнки в корпусі храму виконав Ян Казимир Смучак, реставрацію вівтарів – Анджей Квятковський, а столярськими роботами керував Чальчинський. Нові розписи у стилі необароко богородчанського костелу перед 1933 р. здійснив Ян Казимир Смучак; реставрацію нового вівтаря і реконструкцію бокових вівтарів та амвонів провів

Анджей Квятковський; конфесіонали спорядив майстер Мартинець [329, с. 116].

Дещо більш продуктивною була діяльність ордену св. Домініка в Єзуполі. Домініканський монастир заснований у 1598 р. У 1732 р. монахів місцева влада вигнала з монастиря, куди проповідники повернулися вже в 1747 р. До 1848 р. домініканці відправляли богослужіння в каплиці до будівництва костелу Каєтаном Дідушицьким [343, с. 115]. Із приходом австрійської влади в Єзуполі розпочалося будівництво нового костелу, не була повністю замінені частина вежі та стіни до вікон. Ремонт до кінця не було завершено. В 1881 р. столяр Йосиф Земінський виконав позолочену фігуру Христа. В 1883 р. у період деканської візитації зафіксовано завершення нового покриття даху. В 1886 р. зроблено віттар, біля якого зроблено нові фігури святих. Пріор о. Флоріан Бєлат у 1894 – 1897 рр. відреставрував новий головний віттар та дзвони. Додано бічні нави та вежі над головною навою. Автор проекту – Ян Томаш Кудельський зі Станіславова. Маляр Крупський відреставрував малюнки [453, с. 113].

Під час Першої світової війни костел було зруйновано. Перший план відбудови костелу виконав у 1917 р. Ян Шпорек. Від осені 1919 р. відбудова костелу керувалася проектом архітектора Зигмунта Бокуна зі Станіславова. Середина покрита псевдосклепінням з дощок. До виконання поліхромії відбудованого костелу був причетний Кароль Політинський. Відбудова завершена в 1922 р. В 1924 р. під час канонічної візитації архієпископ Болеслав Твардовський консекрував костел. Образ Матері Божої Єзупільської, який під час Першої світової війни було вивезено до Чехії, повернено в 1925 р. Тоді ж змайстровано лавки та привезено три дзвони [453, с. 115].

У 1936 р. різьбяр Ян Фішер зі Львова виконав проект віттаря. Інший різьбяр Ян Серафим працював до початку Другої світової війни. В 1938 р. виконано реставрацію головного віттаря, в серпні 1939 р. відновлено віттар святого Домініка та святого Яцека. Відновлено також нові дубові конфесіонали на суму 400 злотих. Відновлено мури костелу, дах покрито бляхою. Відновлено дзвін св. Бернарда в пам'ять ювілею Воскресіння Христа [453, с. 116].

Значну увагу привертає діяльність центру ордену проповідників у Тернополі. Костел св. Вінцентія Фереріуша і монастир був збудований великим коронним гетьманом Юзефом Потоцьким у 1749 р., який пожертвував монастирю село Стегниківці. 29 вересня 1820 р. надвірна канцелярія наказала домініканцям залишити монастир для єзуїтів. Тернопільські монахи переїхали до Жовкви. Лише з 1903 р. після домовленості з єзуїтами проповідники дістали можливість повернутися до осередку в Тернополі [344, s. 507].

Одним із найменш активних центрів діяльності знаходився в Золотому Потоці. Костел св. Мученика Стефана та монастир було засновано у 1609 р. фелінським старостою та брацлавським воєводою Стефаном Потоцьким. Згідно з легендою, заснування відбулося після повернення воєводи з турецької неволі, якому шляхтич завдячував св. Домінікові. Його дружина Марія Могилянка сприяла муруванню костелу. У костелі знаходиться ікона Діви Марії, стіни оздоблені фресками, що містять фрагменти з життя Стефана Потоцького. На монастир Стефан Потоцький пожертвував 12 тис. злотих. Першим пріором став о. Адам, субпріором – о. Марк, проповідником – св. Феліціан, сповідником – о. Міхал. Кожного року нащадки С. Потоцького повинні були надавати певну суму пожертв на користь монастиря за умови, що кількість осіб у монастирі повинна була бути не меншою, ніж 12 осіб [63, арк. 3].

У Золотому Потоці реставрація костелу відбувалася у 1907 – 1911 рр. В 1911 – 1914 рр. будови проводив Реджинальд Радовицький, який мав збудувати мури навколо монастиря та накрити бляхою дах. В 1909 – 1910 рр. відбувалася реставрація вівтаря. В 1921 – 1932 рр. відбувалась перебудова костелу в дещо іншому місці. Місце під будову костела подарував Леон Лавлук. Закуплено три нові дзвони, для яких перебудовано дзвіницю [63, арк. 19].

Єдина згадка про митців, що працювали у костелі ченців у Золотому Потоці, стосується 1935 р., часу його віддання в руки дієцезіальним священикам. Після нищівної пожежі 17 липня 1934 р. орден відремонтував храм і відразу ж залишив осередок [332, с. 140].

Не варто оминати історію центру діяльності домініканців у Тисмениці. Костел св. Миколая і св. Софії та монастир були збудовані краківським каштеляном та великим коронним гетьманом Миколаєм Потоцьким у 1630 р., 14 січня 1631 р. він здійснив пожертву на користь домініканського монастиря. Першим вікарієм дерев'яного монастиря був Шимон Окольський. 21 грудня 1640 р. генерал ордену Миколай Рудольфі дав дозвіл на пріорство в Тисмениці. В 1641 р. Миколай Потоцький із другою дружиною Єлизаветою Казановською пожертвував маєток Клубівці та 10 тис. злотих на користь монастиря. В 1646 р. Тома Пінчовський здійснив пожертву в розмірі 1,4 тис. злотих, привіз ікону Матері Божої, написаної в Гданську, органи, позолочений келих, лампи, два дзвони. 12 вересня 1676 р. татари знищили місто разом із монастирем. В 1677 р. дерев'яні костел і монастир були відбудовані. В 1690 р. почала мироточити ікона Ісуса [344, s. 509].

У 1721 р. було розпочато мурування костелу й монастиря (до 1736 р.), на що здійснила пожертву Йоанна з Потоцьких Вельгорська. 7 червня 1763 р. відбулася пожежа, в результаті якої згоріли костел і монастир. Наступного року осередок знову реставрували. Тоді капітал складав 36,3 тис. злотих. В 1781 р. було відправлено місію під керівництвом о. Іларіона Яворніка. В 1813 р. існував військовий магазин у приміщенні монастиря. У 1845 р. було організовано парафіяльну місію [344, s. 510].

Варто відзначити центри діяльності ордену проповідників на польській території, зокрема в Ярославі. Дерев'яний костел і монастир заснували домініканці-місіонери з Перемишля у 1381 р. Згідно з легендою, місцевим пастухам з'явилася ікона на дереві, а поруч із нею знаходилися місіонери. Ікона була перенесена до костелу. У 1387 р. дружина польського короля Владислава Ягайла Ядвіга захопила замок у Ярославі, ворота якого відкрили міщани. Оскільки цьому успіхові вона завдячувала Матері Божій Ярославській, то в 1392 р. вона надала домініканцям дари. В 1410 та 1420 рр. татари спалили костел, ікону вдалось врятувати. У 1421 р. Рафал із Тарнува, перемишльський

каштелян і генеральний староста Руської землі вимурував костел із родинним гербом над входом [340, s. 122].

В 1434 та 1440 рр. костел знову спалили татари, однак статую Божої Матері Болісної оточило світло, з'явилися ангели і перенесли статую на місце. З приводу цього папа Римський Олександр VI надав пожиттєві відпусти палігримам, які прибували на те місце відправляти Святі Тайни, і 100-денні відпусти тим, хто приходив на свята Небовзяття, Благовіщення та Різдво Діви Марії. У 1498 та 1502 рр. на костел знову напали татари. У 1619 р. Анна, дочка Яна Костки із Штембергу, гданського каштеляна та сандомирського воєводи, віддала костел домініканців єзуїтам, а за 10 років розпочала будівництво нового костелу [344, s. 423].

21 квітня 1787 р. до Ярослава прибули 22 домініканців із Перемишля і відновили там осередок [340, s. 123]. У 1813 р. у монастирі містилися магазин для збіжжя та військовий шпиталь. 19 серпня 1851 р. папа Римський Пій IX надав тимчасовий відпуст тим, хто молився за християнську владу, піднесення католицької церкви та винищення єретиків у день Внебовзяття Найсвятішої Діви Марії, відправив 40-годинне богослужіння на Зелені Свята. 8 вересня 1856 р. відбулася урочистість з нагоди 100-ліття коронації візерунку Найсвятішої Діви Марії Болісної. В 1864 р. о. Донат Пйонтковський видав з цього приводу книжку для богослужінь. У 1882 р. була відправлена урочистість з метою реставрації костелу Діви Марії [344, s. 424].

Одним із найбільш фінансованих центрів діяльності був монастир домініканців у Борку Старому. Передумовою для заснування костелу стала поява візерунку Діви Марії. Традиції душпастирства католицької церкви сягали тут XIV ст. У 1420 р. засновано парафію домініканців у Борку Старому. У 1465 р. був заснований костел св. Петра і Павла у Борку Старому. У 1624 р. татари спалили дерев'яний костел св. Петра і Павла. На його місці в 1640 – 1649 рр. була збудована нова мурована церква. В першій половині XVIII ст. її реставрацію доведено із незначними змінами до сучасного стану. До 1733 р. парафія міста утримувала будинок бідних. У 1904 р. утворено парафіяльну

раду. У 1912 р. архітектор М. Текельський виконав план розбудови, згідно з яким костел мав вміщувати близько 4,5 тис. осіб. Перша світова війна перешкодила здійсненню цього проекту. У 1920 – 30-х рр. ксьондз Й. Посєрб відбудував костел згідно з планом архітектора Владислава Вікерта [438, s. 93].

Біля костелу знаходився цвинтар, вперше освячений у 1420 р. перемишльським єпископом Матеєм Яніною, другий, що знаходився за 200 метрів від нього – у 1878 р. У 1930 р. у зв'язку із затопленням цвинтаря через меліораційні роботи було освячено новий, що зберігся дотепер [438, s. 94].

Велику роль відіграв ярославський канонік ксьондз Матей Нівіцький, який у 1669 р. здійснив пожертву домініканцям. У 1684 р. він пожертвував 4 воли, 2 корови, інструменти для господарських робіт та 7 господарських приміщень. Завдяки пожертвам у 1742 р. було збудовано музичну школу. У монастирі зберігаються портрети меценатів М. Нівіцького та ксьондза Орцингера, який у 1789 р. здійснив пожертву 100 злотих на богослужіння за капеланів та парафію. Тут була й парафіяльна школа (1870 р.), якою керував Себастьян Зажель [342, s. 26].

Історія монастиря домініканців у Тарнобжезі пов'язана з існуванням шляхетської родини Тарновських, яка з'явилася тут у XIV ст. У їх замку знаходилася чудотворна ікона Дзиковської Богоматері (оголошена такою краківським єпископом Анджеєм Трембіцьким у 1675 р). Костел домініканців був заснований у 1677 р. краківським єпископом Миколаєм Оборським, й сюди було перенесено родинний архів Тарновських. 20 травня 1678 р. ікона Богоматері була перенесена із замкової каплиці до домініканського костелу. У 1688 р. за сприяння Софії Тарновської було розпочато будівництво нового, мурованого костелу Матері Божої Розарію, яке було завершене у 1706 р. У 1862 р. пожежа знищила костел. На період реставрації, до 1872 р., ікона Дзиковської Богоматері була перенесена до родинного замку Тарновських [424, s. 18].

Ікона Матері Божої Дзиковської була коронована в 1904 р. У 1932 р. місцеві домініканці мали 4 парафії: в Тарнобжезі, Мехоцині, Хмельові та Тарнувській Волі. У 1939 р., у перші дні Другої світової війни, була

пошкоджена вежа та повипадало скло з вікон, однак повного знищення костелу не відбулося [424, s. 20].

У період першої радянзації західноукраїнських земель відбувалися репресії проти членів ордену проповідників. У ніч з 1 на 2 липня 1941 р. були вбиті 8 чортківських домініканців. У листопаді 2006 р. у Ватикані було прийнято рішення про беатифікацію ченців [395, s. 902].

У період Другої світової війни у Польській провінції ордену проповідників загинуло 16 домініканців. Зокрема, в 1941 р. у Львові загинув провінціал Чеслав Каняк. 5 вересня 1942 р. у концентраційному таборі в Дахау помер один із авторів видання «Духовна троянда» отець Северин Єндрисік, 6 вересня 1944 р. під час Варшавського повстання загинув отець Міхал Чарторийський [414, s. 29].

Після Другої світової війни домініканські монастирі в УРСР були ліквідовані і перенесені до Польщі, після чого члени ордену продовжували функціонувати у Гданську, Вроцлаві, костелі і монастирі св. Яцека в Варшаві, парафії у Прудніку [414, s. 30].

Передумовою припинення існування домініканського ордену в Галичині була суперечливість між духовними принципами згромадження та атеїстичною догмою в Радянському Союзі. Ліквідація римо-католицьких монастирів, в тому числі й домініканських, відбувалася згідно із договором про Дружбу і кордон між СРСР та Польщею 1944 р., який передбачав виселення поляків, що проживали на території західних областей Української РСР, до Польщі, де орден продовжив існування [69, арк. 3]. Згідно з радянськими документами, завданням римо-католицьких священників стало встановлення католицизму. Радянська влада звинувачувала їх у службі німецькому командуванню та «враждебности к советской власти» [98, арк. 25; 87, арк. 38].

У зв'язку з масовим виїздом поляків у Польщу радянська влада брала на облік порожні костели та монастирі та передавала різним підприємствам та організаціям для культурно-просвітницьких цілей, брала на облік окремих священнослужителів та націоналізувала церковне майно [99, арк. 3; 97, арк. 2].

У 1944 р. після знищення радянською владою домініканського осередку в Єзуполі члени ордену переселилися до Станіслава. У 1945 р. було ліквідовано монастир у Підкамені [71, арк. 106; 320]. Протягом 1945 р., як свідчить «Інформаційний звіт про роботу та стан релігійних культів з 1 серпня минулого року за IV квартал 1945 року по Станіславській області», домініканці покинули осередки в Богородчанах та Станіславі [72, арк. 113]. До початку 1946 р. проповідники виїхали з Чорткова та Тернополя. У листуванні між уповноваженим зі справ релігій Ради Міністрів СРСР та головою Тернопільської міської ради депутатів трудящих 19 квітня – 17 травня 1947 р. йдеться про рішення Тернопільського облвиконкому від 15 січня 1946 р. переобладнати монастир для культурних потреб. Згідно з постановою виконкому Тернопільської обласної ради депутатів трудящих «Про передачу молитвенного приміщення – костела Віруючій общині рускої православної церкви» до власності Російської православної церкви переходив домініканський монастир у Чорткові [96, арк. 26; 95, арк. 2]. 26 квітня та 12 – 15 травня 1946 р. у зв'язку з ліквідацією ієрархії римо-католицької церкви до Польщі примусово виїхали всі представники римо-католицьких чернечих орденів, в тому числі домініканці львівського та жовківського монастирів [323; 87, арк. 25].

Отже, стан мережі домініканських монастирів у Львівській архідієцезії протягом XIII – XIX ст. залежав від геополітичного фактору. Найбільшу кількість монастирів орден проповідників налічував на момент створення провінції св. Яцека, однак разом із занепадом Речі Посполитої спостерігалася деградація згромадження. Політика йосифізму сприяла ліквідації мережі, яка не могла відновитися навіть внаслідок реформ ордену. Відповідно повільними темпами відновлювалася й кількість членів згромадження. Перша світова війна не внесла суттєвих коректив у стан мережі домініканського ордену. У міжвоєнний період зросла кількість осередків третього чину, що дає можливість говорити про збільшення кількості прихильників ордену. Через пріоритет розбудови організаційної структури в Королівстві Польському було

ліквідовано монастирі в Золотому Потоці та Тисмениці. На прикладі історії найбільш активних осередків домініканців можна говорити про складні відносини зі світською владою та прагнення ордену зберегти свою архітектурну спадщину. Ліквідація домініканських монастирів після Другої світової війни завершила функціонування ордену проповідників у Галичині.

Загальні висновки до 2 розділу

Отже, процес формування осередків на території Галичини був тривалим і проходив від заснування домініканського ордену до другої половини XIX ст. Політика Галицько-Волинської держави, Великого князівства Литовського та Речі Посполитої загалом сприяла організації монастирів. Окрім того, у Львівській архієпархії існувала організована мережа чоловічих та жіночих терціарських згромаджень домініканського ордену. Більшість домініканських монастирів заснована в XVI – XVII ст., у період існування Речі Посполитої. Незважаючи на невелику чисельність, їхня діяльність у рамках захисту церковного обряду була продуктивною. Особливостями церковно-релігійного життя домініканців другої половини XIX – середини 40-х рр. XX ст. були наявність напрямів, пов'язаних зі світським життям (зокрема, наука), участь у політичних подіях, заснування терціарських згромаджень, відданість традиційним аспектам діяльності.

Суттєво на стан мережі ордену проповідників вплинула політика австрійського імператора Йосифа II. Негативними наслідками ліквідації монастирів йосифінськими реформами були зменшення кількості осередків та занепад ордену. Перша світова війна не внесла суттєвих коректив в існуючу мережу монастирів ордену проповідників. Натомість пізніше було ліквідовано осередки в Тисмениці та Золотому Потоці.

Найбільш активними осередками ордену проповідників були монастирі у Львові, Жовкві, Чорткові та Підкамені. Заснування центрів діяльності було здебільшого пов'язане з історією польських шляхетських родин, і вони до поділів Речі Посполитої відігравали важливу роль в історії розвитку монастирів. Зокрема, саме за сприяння фундаторів та членів їх родин монастирі

одержували відпусти та пожертви. Саме в період існування Речі Посполитої набула розвитку фільваркова система господарювання при монастирях. Тоді ж вдосконалено архітектурні прийоми, зокрема, відбувалося будівництво домініканських храмів із каменю в стилі бароко, рококо та неокласицизму.

На прикладі розвитку окремих найактивніших монастирів прослідковується занепад всього ордену, який найяскравіше проявився в роки реформ Йосифа II, метою яких було підпорядкування церкви державі. Деякі найактивніші осередки, зокрема, в Жовкві, були місцями співіснування домініканців та імперських світських установ. У другій половині XIX – першій половині XX ст. відбувалося масове відновлення архітектурної спадщини, здебільшого шляхом ґрунтовної реставрації, яка передбачала незмінність планування костелів та монастирських приміщень. Навіть у період Першої світової війни зафіксовано окремі реставраційні роботи. Після 1918 р. потреба відновлення архітектурної спадщини постала більш гостро і вимагала значних витрат.

Із політикою радянської влади на західноукраїнських землях пов'язана ліквідація мережі осередків домініканців у Львівській архієпархії. Впродовж 1939 – 1941 рр. відбувалися масові репресії щодо членів ордену проповідників, а також націоналізація домініканських монастирів. Негативно вплинула на становище домініканських монастирів Друга світова війна: окремі центри зазнали людських жертв та матеріальних втрат. У повоєнний період орденом проповідників було враховано досвід політики радянської влади 1939 – 1941 рр., тому більшість домініканців переселилися до Польщі добровільно. Остаточна ліквідація мережі домініканських осередків завершилася разом зі скасуванням ієрархії Римо-католицької церкви в УРСР.

[63, 69, 71, 72, 87, 95, 96, 97, 98, 99, 103, 104, 150, 195, 211, 243, 248, 249, 250, 251, 263, 268, 270, 272, 275, 277, 278, 281, 282, 288, 289, 290, 293, 294, 296, 297, 299, 300, 302, 303, 308, 310, 311, 313, 314, 315, 317, 319, 320, 321, 323, 329, 331, 332, 334, 335, 340, 341, 342, 343, 344, 346, 351, 362, 368, 373, 374, 375, 384, 385,

390, 393, 395, 396, 397, 404, 406, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 422, 424, 425, 426,
427, 431, 438, 441, 444, 445, 447, 449, 453, 454, 456, 457, 458, 460, 462, 466, 467,
469]

РОЗДІЛ 3. РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ ДОМІНІКАНЦІВ

3.1. Монастирські правила як вияв доктринальної духовності

Домініканці були одним із найбільш розповсюджених та впливових чернечих орденів. Метою ченців було самовдосконалення, оскільки без авторитету серед світських людей згромадження проповідників не могли здобути успіху в своїй діяльності. В свою чергу, керівництво ордену намагалося одержати повагу в очах решти представників згромадження. У всіх аспектах діяльності домініканці прагнули довести свою любов до Бога. Бути членом ордену означало стати вільним від світських клопотів та присвятити себе службі Богові, прагнути до досконалості шляхом любові та молитви до Бога і дотримання присяг.

У своїй діяльності орден проповідників керувався церковними канонами, приписами Апостольської Столиці, Правилем св. Августина, розпорядженнями генеральної капітули та генерала ордену і правовими звичаями, апостольськими привілеями та статутами [409, s. 10].

Домініканці жили згідно з правилами св. Августина та статутів св. Домініка. Силу конституцій мали норми, укладені в статутах, генеральних капітулах, пріорською капітулою або накази, видані папою Римським або керівництвом ордену. Накази діяли до часу, доки вони не скасовувалися або до зборів наступної генеральної капітули чи виборів іншого генерала. Розпорядження провінціальної капітули тривали до наступної провінціальної капітули [243, s. 45].

Конституції та розпорядження генеральних капітул подавалися до відомості через оголошення актів генеральних капітул і ставали чинними за два місяці після їх оголошення. Вони могли бути скасовані трьома генеральними капітулами або однією капітулою генерала ордену [243, s. 12].

Монастирське життя для домініканців у Львівській архідієцезії в досліджуваній період регламентувалося Конституціями генерала В. Жанделя 1872 р., статутами 1913 та 1933 рр. для першого ордену та Правилем Муньо де Замори 1285 р. і статутами 1923 р. для регулярного третього чину [243, s. 13].

Складені в ході реформ В. Жанделя Конституції 1872 р. були дещо доповнені в 1886 р. і такими збереглися до Другого Ватиканського собору [419, р. 144]. Конституції були результатом реформ, відновлення та зміцнення домініканського ордену. Ними було регламентовано спільне життя монахів, дотримання норм моральної поведінки та постів. Передбачалося збереження старохристиянських елементів літургійного обряду. Було відмінено всеношні у більшості домініканських монастирів за умови виконання денного офіціуму (Див. Додаток Б). Регламентувалося дотримання постів, правила носіння вовняного одягу та заохочувався розвиток нових монастирів і зміцнення старих [425, р. 145].

Статути братів конверсів 1913 р. уклав домініканець Чеслав Мончка, провінціал провінції св. Яцека. Вони склалися з правил св. Августина та статутів ордену проповідників для братів конверсів. Власне статути мали дві частини. У першій частині висвітлено основні обов'язки домініканців та вміщено два розділи: пояснення поняття членства ордену та основних обов'язків домініканців. У другій частині охарактеризовано загальні та особливі права ордену проповідників. У додатках до другої частини містилася інформація про відпусти та укладення присяги [243, s. 10].

У 1933 р. вийшли нові статути братів конверсів за редакції провінціала провінції св. Яцека Мартіна Гіллета, що являли собою розширений варіант статутів 1913 р. У них вміщено доповнення щодо порядків у новіціаті та проведенні душпастирства та місіонерської діяльності першим ордену. Розширений розділ про керівні структури ордену. Додано пункти про маєтки та майно домініканських монастирів. Доповнено інформацію про вихід із ордену [250, s. 6].

Правила Муньо де Замори (1285 р.) для секулярного третього ордену св. Домініка склалися із чотирьох глав, які регламентували організацію, дотримання моральної християнської поведінки, духовне життя та повсякдення. Додатки до статутів стосувалися форми одягу та прийняття кандидатів до ордену [409, s. 10].

Нові Правила для секулярного третього ордену св. Домініка затвердив папа Римський Пій XI у 1923 р. на основі статутів генерала Людвіга Тейслінга, згодом, у 1926 р., отець Чеслав Каняк взявши їх за основу, уклавши статuti для домініканців у Львівській архієпархії (Див. Додаток Б). Вони складаються із 20 розділів, присвячених різним аспектам монастирського життя ордену проповідників. У книзі правил Третього ордену св. Домініка виокремлено відпусти, привілеї та індульгенції третьому чині, вміщено церемоніал згромадження [409, s. 11].

Монастирське життя домініканців характеризувалося виконанням трьох обітниць. Обітниця чистоти – це обітниця відсутності здійснення гріхів та уникнення розкоші. Обітниця послуху – виконувати правила та статuti і накази вищого керівництва ордену, церковні канони. Обітниця бідності означала відмову від власності [298, s. 87].

Конституції проголошували дійсними рецитацію Офіціуму, спільне життя та дотримання монастирських статутів. Щодо відспівування літургії, було дуже важко пристосуватися до вказівок багатьох генеральних зборів, тому літургійний обряд зберігав риси, які надавалися вказівками св. Гумберта, п'ятого генерала ордену. Завданням пріорів та провінціалів був розвиток конвентів, організація процесій та релігійних церемоній. У конвентах мали відправлятися меси щонеділі та у святкові дні [431, s. 270].

Щодо утримання від м'яса, то завжди заборонялося його їсти навіть хворим братам. У деяких випадках з дозволу провінціалів та пріорів можна було їсти м'ясо. Пісні дні співпадали з церковними пісними днями. Генерал сам міг регулювати правило носіння вовняного одягу на великий відрізок часу (більше, ніж на рік). Молитва мала проводитися двічі на день по півгодини зранку і ввечері, крім формальних годин навчання, коли вимагалось тільки півгодини щодня. Ті, хто молилися двічі на день, необов'язково мали дотримуватися нічного Офіціуму – певної кількості молитов «Отче наш» та «Богородице Діво» [425, p. 144].

Дозволялося заснування нових конвентів лише за умови дотримання статутів та наявності 12 осіб для встановлення осередку, із яких 10 – клірики. Заохочувався розвиток великих конвентів. Планувалося встановлення одного головного конвенту в кожній провінції, де мали проживати понад 30 братів, новики та студенти [425, р. 145].

Згідно з конституціями 1872 р. відправлялися нічні богослужіння опівночі або посеред ночі, відданість цій традиції сягала сотні років: цей звичай був затверджений ще на капітулі у Валенсії у 1647 р., однак у деяких провінціях через недбалість членів ордену, потребу пристосування до нових умов або інші причини відмовились від всеношних. Однак конституції вимагали, щоб у одному чи двох конвентах кожної провінції відправлення нічних богослужінь відновили. У інших конвентах провінцій обов'язково відправлялися утрєні та вечірні [420, s. 146].

Реформування літургії не передбачало ліквідації традицій обряду. Вона увібрала в себе елементи римо-католицького богослужіння та виконувалася згідно з канонами домініканських статутів. Невід'ємними частинами літургії були молитви, проповіді та хоровий спів. Незважаючи на повсякденність, їм була притаманна масова участь, урочистість, відданість старохристиянським традиціям (зокрема, поділу хору на дві частини) (Див. Додаток Б). Літургія займала важливе місце у духовному житті ордену проповідників [409, s. 10].

Ідейною засадою монастирського життя згідно зі статутами для першого ордену домініканців 1913 та 1933 рр. було виконання трьох обітниць і принципів солідарності та співпраці. Дотримання статутів було суворо регламентовано, оскільки передбачено покарання за цілий ряд відхилень від норм. Ряд правил стосувався дотримання правил поведінки в монастирі, проходження новіціату, обряду облечин, клявзури, покарань за порушення статутів, одягу, офіціуму, трапези, одержання відпустів, прав та обов'язків монахів, подорожей та тимчасової відсутності в монастирі. Важливим аспектом життя в монастирі було уникнення світських розваг. Підкреслювалася добровільність членства в ордені [409, s. 10].

У Львівській архідієцезії до ордену згідно з першим розділом першої частини другої книги статутів 1933 р. приймали католиків із хорошими моральними якостями. Не могли бути прийняті до ордену особи, що зреклися католицизму, не досягли відповідного віку, недобровільно вступали до ордену. Після іспиту та облечин прийняття аспіранта мало бути піддане голосуванню консиліуму та капітули конвенту [243, s. 46].

Процедура набору до ордену відрізнялася для кандидатів на капеланів (кліриків) та для братів конверсів. На противагу сьогоднішнім звичаям у другій половині XIX – середині 40-х рр. XX ст. не було спільного терміну новіціату чи постулату. Кандидати на капеланів, що вступали до ордену, після коротких реколекцій одягалися у вбрання ордену та розпочинали новіціат. Згідно із канонічним правом він тривав цілий рік. Після новіціату вони складали присягу. Канонічне право не дозволяло скорочення терміну проходження новіціату, але давало можливість його подовження. Підготовка в новіціаті проводилася магістром новіціату. Новіціат для кліриків розміщувався у монастирі св. Трійці в Кракові [242, s. 27].

Згідно з другим розділом першої частини другої книги статутів 1933 р. пріор конвенту мав призначити для виховання новиків магістра та певну кількість сповідників. Вони мали вивчити Правила св. Августина і св. Домініка та молитися, вивчати християнську науку [250, s. 43].

Процедура залучення кандидатів до братів конверсів була триваліша. Новіціат для них розпочинався після тижневих реколекцій. З 1891 р. перед новіціатом необхідно було пройти постулат, який тривав від шести місяців до року та містився у різних монастирях. У деяких випадках постулат тривав понад рік, це залежало від індивідуальної ситуації постулантів. Це був пробний термін, коли кандидати ще не носили вбрання ордену [292, s. 42].

У домініканському ордені згідно з другим розділом першої частини статутів 1913 р. складалася подвійна присяга: перша (проста і тимчасова) тривала три роки або довше, якщо аспірантові не виповнилося 21 року; друга, урочиста, могла скластися після завершення трьох років від простої присяги

[243, s. 33]. Згідно з четвертим розділом першої частини другої книги статутів 1933 р. проста присяга складалася протягом трьох років, провінціал міг продовжити термін підготовки ще до трьох років. Кандидатові мало виповнитися 16 років. Брати конверси повинні при кінці триліття від простої присяги відновити присягу на друге триліття за згодою провінціала та консилиуму і капітулу конвенту, провінціала провінції афіліації [250, s. 43].

Наступним етапом були урочисті присяги. Клірики їх складали у ході студій. Брати після студій, що тривали від трьох до п'яти років, висвячувалися на капеланів. В останній рік студій відбувалася здача юрисдикційного екзамену, що давало право на оголошення проповідей та проведення сповідей, відправлення богослужінь. Висвячення відбувалося для капеланських братів від 23 до 27 року життя [374, s. 85]. Позбавлення членства в ордені відбувалося за ініціативи пріора, який скликав конвент, де вирішувалася доля кожного домініканця [381, s. 46].

Окремо регламентувався порядок спільного прийому їжі. Сигналом початку трапези для домініканців був дзвін у трапезній. До їдальні входили парами, починаючи від наймолодших. У такому ж порядку подавали трапезу, крім випадку наявності гостей. Нікому не подавалися особливі страви, за винятком хвороби. Після завершення трапези пріор давав сигнал дзвоном, а під час читання Святого Письма належало прибрати рештки трапези [418, s. 146; 422, s. 23].

У кожному монастирі мала зберігатися папська клявура. Її право поширювалося на весь осередок. Поза клязурою не належало впускати до монастиря осіб із інших монастирів, тільки із поважної причини і з дозволу пріора. Фіртяний записував на спеціальну таблицю імена осіб, які входили чи виходили. Брама зсередини закривалася, щоб перехожі не змогли самотійно потрапити в монастир. Зовнішня брама конвенту ввечері замикалася, а ключі відносили до пріора [418, s. 150].

Не можна було виходити з монастиря без дозволу товариша, призначеного пріором. Після повернення потрібно було відрекомендуватися

пріорові та попросити його про благословення. Ніхто не міг зайти до кімнати іншого домініканця без крайньої потреби, не дозволено до власної кімнати приводити інших без дозволу пріора [220, к. 15].

У монастирі повинен виконуватися обов'язок тиші, за його порушення карали. Особливо його дотримувалися брати у галереї померлих, в коридорах, хорі, захристії, трапезній та при столі. Поза спільною трапезною провінціал міг звільнити від обов'язку тиші всіх братів, що їли разом з ним. Іноді з дозволу провінціала найстарший під час трапези міг дозволити говорити, однак сам зберігав мовчання [422, s. 30].

У домініканському ордені на території Львівської архідієцезії зважали на заборони релігійно-етичного характеру, про що йдеться у другому розділі третьої книги статутів ордену за 1913 р. Найважчою провиною для члена домініканського ордену була відсутність релігійного вдосконалення та невиконання покути [243, s. 66].

Відступниками від ордену були брати, що безправно залишали монастир і не мали наміру повертатися назад. Керівництво сприяло поверненню таких членів ордену. Відступники не були звільнені від статутів, конституцій та присяг. У разі повернення вони втрачали право голосу, від них вимагалось прохання про пробачення. Траплялися випадки втеч із монастирів, за що призначалися найважчі покарання [422, s. 31].

Молитву відправляли із увагою та побожністю. Вимагалось виразно вимовляти слова. Домініканці повинні були виголошувати щоденні молитви, богослужбові молитви, молитви за душі померлих, молитви Діві Марії. Офіціум братів домініканців – відмолювання певної кількості разів «Отче наш» і молитви Богородиці. Офіціум ділився на сім частин згідно з канонічними годинами: утрєня, пріма, терція, секста, нона, вечірня та комплета. В зазначені години відбувалося читання книг. Брати домініканці могли у різні дні виголошувати певні групи молитв [220, к. 12].

Молитва в тиші повинна була забезпечити домініканців від прив'язаності до світського життя. Вони повинні були відправлятися двічі на день: півгодини

вранці та 15 хвилин увечері і повинна відбуватися в хорі у зазначений час. Молитви в тиші відправлялися спільно або окремо, від них залежав добробут духовного життя та одержання відпустів. Домініканці повинні бути присутні на св. молебні. У Великий четвер і Велику п'ятницю цілий день кожний домініканець був зобов'язаний перебувати на молитві перед Святими Тайнами [422, s. 42].

Домініканці повинні були приступати до сповіді хоча б раз на тиждень, до св. Причастя – щоденно. Брати-новики сповідалися в отця магістра. Домініканці сповідалися в тих отців, яких пріор монастиря призначив до сповіді, або в отця за вибором згідно з дозволом пріора. Якщо в час сповіді домініканець знаходився поза межами осередку згідно з дозволом пріора, можна було сповідатися в затвердженого отця з дієцезії або ордену загалом [220, k. 16].

Пости в домініканців призначалися навіть у дні, в які церквою вони не постановлені (основними церковними постами є великодний, Петрів піст, спасівський, різдвяний піст). Встановлено, щоб у дні церковного посту та у п'ятниці члени ордену не брали їжі, крім овочів без хліба; у понеділки та середи після Воздвиження Святого Хреста вони мали їсти тільки хліб. Подорожуючі повинні постити тільки в Адвент, п'ятниці цілого року, в період очищення та Різдва Діви Марії, в період церковних постів та крайових постів. В інші періоди постів подорожуючі домініканці могли їсти двічі на день, як у дні без постів. Пріор міг звільнити від посту домініканців монастиря після Воздвиження Святого Хреста один або два рази на тиждень, в Адвенті – тільки під час хвороби. У статутах згадується необхідність молитви «Богородице Діво» і «Хвала Отцю» до і після трапези. Ніхто не міг приступати до трапези без дозволу пріора [220, k. 17].

Одяг повинен був бути тільки із вовни, одяг із інших видів тканини був заборонений навіть хворим, і провінціал не мав повноваження на його використання. Допускалося використання речей із лляного, конопляного чи бавовняного полотна. Монахам дозволялося використання полотняних

простирадл. Черевики та рукавиці можна було використовувати в подорожі, якщо це було потрібно. Монахи не носили плащів, у разі дозволу провінціала це можна було робити. Вони старалися не одягати верхнього вбрання на габіт через публічність одягу [221, к. 24].

Каптури домініканці мали одягати під час св. молебня, у святкові дні, під час св. Причастя та виходу з монастиря, перебування у хорі. Під час поїздки в село ченці мали носити тільки габіт. Голова повинна бути накрита каптуром у хорі, в костелі та у всіх публічних місцях. Волосся мало бути голене так, щоб воно не спадало на верхню частину вуха, на голові повинна була бути тонзура – округлий пучок волосся [146, к. 150].

Поза часом трапези заборонялося їсти. Окремі положення статутів присвячувалися хворим та спільному зберіганню речей. Спільні справи для домініканців мали бути важливіші за особисті. Заборонено дарувати речі із монастиря світським особам без дозволу пріора. Регламентовано прати одяг та приймати ванну для збереження здоров'я. Домініканці не відмовлялися від послуг лікарів у разі тяжкої хвороби. Для лікування хворих призначався уповноважений член монастиря [418, s. 55].

Кожна провінція ордену повинна була мати мінімум три конвенти. Належність братів до провінції називалась афіляцією. Афіляція до конвенту відбувалась після прийняття габіту, а не після присяги, і мала бути вписана до книги прийняття габіту та підписана новіціушем (Див. Додаток Б). Трансфіляція, або перехід від одної провінції до іншої, міг відбутися за дозволом генерала за згодою провінціалів та провінційних рад [175, к. 130].

Призначенням братів у міжвоєнний період була фізична й господарська праця та допомога капеланам у читанні Євангелія. Наприклад, брат Альварій Корона виконував господарські обов'язки у монастиря у Підкамені, Тисмениці та Богородчанах. Брат Шимон Матей був кухарем у краківському монастирі. Брат Марколін Адамовський виконував обов'язки кравця [397, s. 115].

Асигнація означала призначення брата членом капітулу та надання йому права голосу. Депутація – призначення брата до провінції, конвенту чи дому

терміном, не довшим за чотири місяці. Після цього терміну ніхто не міг бути депутований на цілий рік у той чи інший конвент без дозволу генерала ордену (Див. Додаток Б). Видатки депутованих братів покривав конвент чи дім, у якому вони перебували. Асигнація братів відбувалася згідно з наказом та листом генеральної капітули або генерала ордену до провінції або провінціала чи провінціальної капітули до якого-небудь конвенту провінції [177, к. 53].

Подорожі домініканців до Риму могли відбутися тільки зі згодою генерала ордену. У всіх конвентах існувала функція брата, що приймав гостей. Брати, що перебували в гостях, повинні були показати документи пріору. Гості без дозволу не могли вийти з монастиря. Згідно зі статутами, гості з тієї самої провінції, які перебували в монастирі понад шість днів, повинні були внести певну суму грошей до каси [176, к. 88].

На життя поза монастирем був потрібний дозвіл пріора (на два місяці) або дозвіл генерала ордену (на шість місяців). Для виходу з ордену надсилали прохання через конгрегацію генеральному прокураторові ордену. Бажаючий вийти з ордену брат із двома свідками підписом мав підтвердити автентичність прохання. Екземпляр прохання із підписаним дозволом мав бути відісланий до архіву провінції. У разі отримання від провінціала або генерала ордену дозволу перебування поза орденем член ордену далі виконував свої обов'язки, крім тих, від яких його звільнив пріор [212, к. 108].

Із сьомого розділу першої частини другої книги статутів 1933 р. дізнаємось, що про смерть братів повідомляли цілу провінцію та родину померлого. Прізвище померлого, дата смерті та вік вписувалися до книги померлих дому та провінції та оголошувалися у актах капітули провінції із короткою біографією померлого. Тіло померлого мало бути вбране в габіт. Після смерті професів або новіціушів їх тіло перед похованням заносили до костелу, де відправлялись похоронні церемонії. Кожен конвент або дім повинен був мати окремий цвинтар [250, s. 48].

Домініканці мали власний літургійний обряд, що відрізняється від римокатолицького та бере початок від періоду реформ Пія V з огляду на більш, ніж

200-літню традицію та старожитність. Загалом традиція домініканської літургії почерпнута з практики інших спільнот, головним чином від бенедиктинців та цистерціанців. Обряд містив ряд старохристиянських та середньовічних рис, які себе вичерпали у католицькій традиції [352]. Збереглися вказівки домініканців Ієроніма з Моравії та Гумберта з Риму, які регламентували поведінку та поставу під час літургії [424, s. 19].

Виконання обряду відбувалося наступним чином: домініканці поділені на два хори, які вимовляють вірші псалмів та гімнів. Один хор співав, а другий слухав, оскільки тільки так, згідно з твердженням домініканців, наставало зіслання Святого Духа. Вони під час співу псалмів накривали голови каптурами, причому один хор сидів, а другий стояв, змінюючись при кожному псалмі [292, s. 42; 462, s. 1000].

Взагалі вставання на утрєню та переривання сну належали до обов'язкових практик. Домініканські статuti вимагали тільки, щоб у найбільших кляшторах всеношні відправлялися по можливості раз на тиждень. Фактично виконувалося набагато більше, ніж вимагали приписи. У великих кляшторах Польської провінції проводилися всеношні, за винятком періоду від св. Трійці до 1 вересня [422, s. 18].

У третій частині четвертої книги статутів 1933 р. ішлося про майно домініканців. Конвентові належало майно, яке заробили брати, що до нього належали, чи отримали згідно з постановами провінціального капітулу. Провінції належало майно усіх членів ордену, майно, яким брати ділилися, джерело добровільних пожертв, зокрема на постулатів та новиків, розширення та утримання місій, доходи зі справ, видатки яких провінціал записав на себе. Ордену належало майно з праці братів, асигноване генеральній курії, та їх пожертви. Жоден з братів, тільки дома, провінції, орден мали право приймати пожертви [250, s. 42].

Ряд положень статутів 1285 р. регулював норми життя представників секулярного Третього чину. Для того, щоби вступити в Орден покаяння св. Домініка, треба було мати засвідчення, що життя кандидата характеризується

високим рівнем моральності та глибокою вірою. Згідно Правил, постулянти мали набути ревності св. Домініка, щоб захищати і поширювати догми католицької церкви. Вказувалося, що мета ордену – апостольське служіння. Для вступу до ордену необхідно було віддати борги та примиритися з ворогами [313, с. 94].

Із розділу 18 Правил Муньо де Замори дізнаємось, що прийом постулатів відбувався за згодою більшості членів третього ордену. Церемонія вступу означала дійсне канонічне приєднання до ордену без права виходу з нього задля вступу в інший орден або повернення до звичайного світського життя. Винятком міг бути лише вступ до чернечого згромадження з урочистими обітами [241, р. 41].

Члени секулярного третього ордену були зобов'язані брати участь у Божественній Літургії якомога частіше. У неділі й святкові дні з 1 листопада до Пасхи вони мали обов'язок також брати участь у всеношній. Для них встановлювалися суворі правила посту й утримання; м'ясо дозволялося їсти тільки в неділю, вівторок і четвер. Члени третього чину мали відкинути марноту мирського життя, уникати гучних зборів, забав і танців [234, с. 33].

Терціарії перебували в послуху своїх керівників і навіть не могли залишити місто без їхнього дозволу. Свої особливі обов'язки були в тих членів ордену, хто через хворобу не міг виконувати всі вимоги, а також у тих, що присвятили себе молитві. Винятки із загального правила можливі були тільки з найповажніших причин [235, с. 231].

Згідно з 19 розділом Правил Муньо де Замори розкаяні, які бажали належати до цієї асоціації, мали прагнути бути повністю під керівництвом і настановою глави домініканського ордену чи місцевого провінціала братів проповідників. Це зроблено «для їх кращого збереження та розвитку... в тих питаннях, які стосуються їхнього стилю та формули життя» [241, р. 42].

Кожне братство мало просити домініканського ченця-священника у настоятеля ордену чи місцевого провінціала. Цей священник мав скликати щомісячні зустрічі братств та сестринств (жіночих громад) у місцях зустрічей

розкаяних або в храмі братів проповідників. Він мав проповідувати та служити Літургію для групи. Це мало супроводжуватись читанням і поясненням правила розкаяних. Монах-священник мав повну владу карати розкаяних, які порушили чи знехтували правилом. Точний дозвіл мав бути даний ним чи місцевим священиком також на подорожі розкаяних, навіть якщо вони планували здійснити паломництво [313, с. 94].

Брат проповідник також відповідав за призначення настоятеля мирянського братства чи настоятельки сестринства (жіночої громади) за порадою старійшин капітулу. Заступники настоятелів могли призначатись таким же способом. Правило чітко визначало, що настоятель чи настоятелька затверджувалися щорічно протягом октави Великодня (восьми днів після свята) за погодженням із найстаршими членами об'єднання [297, s. 20].

Процедурою прийняття керував монах-священник, духівник чи їхній призначений вікарій у присутності настоятеля групи та інших розкаяних. Інші брати-проповідники (ченці) мали бути також присутні. Процедура прийняття точно наслідувала обряд прийому до Першого чину [313, с. 94].

Розкаяним нагадували «відвідувати церкви, парафіянами яких вони є, та високо шанувати священиків їхніх власних церков, а саме, єпископів та їх підлеглих». Чотири рази на рік вони повинні були ретельно сповідати свої гріхи та причащатися (на Різдво, Великдень, Трійцю та на свято Успіння або Різдва Пресвятої Діви Марії). З дозволу свого духівника вони могли причащатися й частіше [313, с. 95].

Згідно зі статутами 1926 р., секулярний третій орден був заснований згідно з дозволом ординаріуша окремо для чоловіків та жінок. Кандидат третього чину повинен був бути моральним католиком із хорошою репутацією віком від 17 років. Зазвичай одружених людей не приймали до третього чину за деякими винятками. Процедурою прийняття керували генерал ордену, провінціал, керівник згромадження або в деяких випадках встановлений делегат. Іноді до ордену приймали капелани, делеговані генералом ордену або

провінціалом. Прийом до Третього чину відбувався за згодою ради згромадження [306, s. 96].

Згідно з третім розділом статутів 1926 р., одяг терціаріїв складався з білого габіту, пояса та чорного каптура для братів і велону та опаска з білого полотна для сестер. Зазвичай терціарії замість повного убору могли носити під світським вбранням одяг із вовняної тканини. Публічне використання одягу поза обрядами допускалося за спеціальним дозволом генерала ордену і місцевого єпископа. Після смерті терціаріїв одягали у повний убір Третього чину або братів домініканців чи сестер домініканок [244, s. 52].

Терціарії мали відмолювати щодня давній офіцій, що складається з «Отче наш», або малий офіцій до Матері Божої за обрядом ордену, або 150 молитв до Богородиці, або один із малих офіцій, або третю частину молитв до Богородиці (50). До тайни Сповіді терціарії мали приступати два рази на місяць і могли щодня причащатися. Щодня вони слухали св. молебень. Кожен терціарій щороку мав відправити триденну реколекцію. Крім церковних постів терціарії дотримувалися постів у період урочистостей на честь Діви Марії, св. Домініка та св. Катерини Сієннської, п'ятниці кожного тижня [297, s. 21; Див. Додаток Б].

У 9 розділі статутів 1926 р. вказано, що терціарії повинні були уникати світських розваг та допомагати священникам у справах парафій та навчанню катехизму молоді. У статутах є стаття про відвідання хворих та допомозі їм у матеріальних та духовних потребах. Із 13 розділу дізнаємося, що терціарії повинні були брати участь у похованні померлого. Протягом восьми днів після смерті терціарія члени того ж згромадження мали за його душу молитися 50 разів молитви про Богородицю, бути присутнім на одному богослужінні та приступити до св. Причастя [234, s. 99].

Третій чин св. Домініка безпосередньо підпорядковувався генералові ордену та провінціалам у межах провінцій. Вони мали право на щорічну візитацію або за потребою. Терціарії, які не були членами згромаджень, мали вважати своїм пріором генерала ордену або провінціала. Управління пріора

(директора) тривало три роки, після чого він міг бути повторно обраним на цю посаду. Він мав раз на рік прислати провінціалові звіт про стан і розвиток підпорядкованого йому згромадження [313, с. 95].

У 14 розділі статутів 1926 р. вказано, що рада згромадження не повинна була налічувати понад 12 членів. Всіх на посаду призначав провінціал. Рада згромадження ліквідовувалась, якщо всі або частина її членів із певних причин не могли виконувати своїх обов'язків. Рада мала повноваження покарання терціаріїв і могла повторно прийняти до згромадження [244, s. 43].

Головний обов'язок пріора – докладання старань за виконанням підопічними статутів. Терціарії мали спільне зібрання раз на місяць для слухання від директора слова Божого та призначення часу для св. молебня. Директор мав нагадувати права та обов'язки представників згромадження. На зібраннях виголошувалися молитви за живих і померлих та відбувалося ухвалення санкцій за порушення статутів [313, с. 124].

Терціарії одержували відпусти у день вступу до ордену, в день присяги, після сповіді і причастя, після відправлення триденної реколекції, раз на місяць у разі медитацій, після відправлення першої меси в чині капелана. Відпусти також одержувалися на Різдво, Великдень, день Зіслання Святого Духа, Божого Тіла, Святого Домініка, св. Катерини Сієнської, на щомісячних зібраннях. Благословення від папи Римського терціарій міг одержати двічі на рік після сповіді та св. Причастя в тому самому місці. Також існували часткові відпусти строком на 7, 5 років і 300 днів, за виголошення певних молитв [244, s. 44].

Існували факти грубого порушення монастирських статутів, особливо в період реформ. Відомий факт знущання над окремими членами ордену: переривання трапези, нищення одягу тощо. У скарзі одного з монахів відзначене прохання про виключення кривдників з ордену [55, арк. 1].

Пріор підкамінського монастиря отець Лімінський годував братів лише капустою, горохом та картоплею, у монастирі не здійснював покращень умов життя, монастирськими фундаціями поповнював свої особисті доходи. Були передачі спадку пріорів-небіжчиків їх родичам, що не належали до ордену.

Отець Францішек, пріор львівського монастиря, мав близькі стосунки із жінкою професора, кілька років після смерті якого вона народила дитину. Пріор їх утримував за кошт монастиря. Його збиралися вигнати з ордену, але генерал цього не зробив. Інший отець – Фінкель перейшов із юдаїзму в католицизм, однак не навчившись говорити по-польськи, навіть став пріором. Отець Никодим Гласс мав коханок, однак наказав переслідувати за аморальні дії священика Маннеса [251, s. 24].

Отже, монастирське життя домініканців було виявом доктринальної духовності. Члени ордену проповідників повинні були строго дотримуватися статутних положень. Порушення будь-якої статті чи канону спричиняло осуд серед співмешканців монастиря, адже права та обов'язки були для всіх домініканців однаковими незалежно від їх світського статусу в минулому. Дотримання статутів свідчило про рівень не лише доктринальної, а й апостольської духовності, бо виконання приписів було показником християнських чеснот. Приписи носили глибоко етичний характер: порушення їх було провиною перед Богом.

Наразі можна припустити, що в цілому статутні норми домініканського ордену порушувалися рідко та з поважних причин, найбільша кількість порушень відбувалася в ході реформ згромадження. Виходячи із різноманітності та строгості статутних норм, можна стверджувати про незначну присутність аскетизму в монастирському житті домініканців.

3.2. Душпастирська та місіонерська діяльність

Душпастирська та місіонерська діяльність домініканців мали на меті виховання у парафіян релігійності та високого рівня моралі. Ці напрями роботи ордену являли собою комплексну працю з питань проповіді, християнської науки, організації реколекцій та різних форм опіки над парафіянами.

Орден продовжував виконувати основну функцію – проповіді Святого Письма та вчень святих згромадження. Вони оголошувалися наприкінці кожного богослужіння. Проповіді переважно стосувалися сюжетів Нового

Завіту і виголошувалися у недільні та святкові дні. Вони торкалися філософських, повсякденних та теологічних питань. Проповіді мали форму повчань, оповідей, звернень, похвал тощо [53, арк. 18].

Душпастирство стало поширеним, набрало різнорідних форм і належало до головних функцій домініканців. У XIX ст. ця діяльність домінувала над іншими формами роботи. У XVII – XVIII ст. утвердилися два типи парафій ордену: примонастирські на базі костелів та позамонастирські, що обслуговувалися капеланами. Вони розміщувалися в межах маєтків, поблизу абатств та більших монастирів. Під час ліквідації маєтків у роки Першої світової війни парафії збідніли [366, s. 29].

Орденські капелани в XIX ст. виконували душпастирські обов'язки в капеланіях. Вони з'являлись у замках, палацах, шляхетських дворах, при жіночих монастирях, шпиталях та школах. У медичних закладах переважно працювали представники жіночих згромаджень. З другої половини XIX ст. зросла кількість шпиталів та капеланів. Для цього під час повстань та війн засновувалися польові та військові лазарети, монастирі та приватні будинки. Специфічною функцією була опіка над арештованими і в'язнями. Вона виконувалася згідно з домовленістю з начальниками в'язниць. В'язничні капелани сповідали в'язнів, відправляли богослужіння, надавали медичну допомогу. Вони опікувалися над політичними в'язнями та учасниками повстань, обслуговували святині у різних місцевостях [374, s. 89].

Домініканці реалізували різні форми душпастирства, починаючи зі звичайного парафіяльного душпастирства і завершуючи спеціальним для певних груп осіб, зокрема молоді, інтелігенції, студентів. Парафіяльним душпастирством займалися передусім священники, а в деяких парафіях також призначувалися для допомоги вікарії. Із архієпископських шематизмів можна довідатися про виконання функцій отців у зазначених парафіях. Досить довго пріором у Львові був отець Антонін Гурнісевич, який ще наприкінці XIX ст. заснував часопис «Духовна троянда». У Підкамені велику роль відіграв отець Стефан Плащиця, який дбав про розвиток шанування Діви Марії. Управління

цього пріора існувало в Богородчанах, де відбудував знищений Першою світовою війною костел і монастир, був священником у парафії в Костейові та Кротошині. Протягом 1907 – 1932 рр. у парафії в Золотому Потоці пріором був Єронім Лангава. У період Другої світової війни він був убитий енкаведистами із сімома братами в Чорткові [397, s. 114].

Парафіяльне душпастирство передусім проявлялося у відправленні богослужінь (Див. Додаток Б). Очевидно, на першому місці були Євхаристія і свята сповідь. Кожен священник мав за обов'язок відправляти святу службу в неділю та служби за парафіян. Важливе місце займала опіка над хворими парафіянами. Як підкреслює ксьондз Веслав Пжигода, душпастирство в марійних святинях не відрізнялося істотно від загального [397, s. 115].

Домініканські парафії діяли на території Львівської архідієцезії (1361 р.) ще з Середньовіччя. Їх кількість зросла у йозефінський період, однак із ліквідацією монастирів вони переходили під керівництво дієцезіального кліру. У Львівській архідієцезії в другій половині ХІХ ст. домініканці керували десятима парафіями (у Львові, Костейові, Кротошині, Жовкві, Підкамені, Чорткові, Золотому Потоці, Богородчанах, Єзуполі та Тисмениці) [397, s. 116].

Із указів духовної влади впливала регламентація душпастирства для домініканців. Священнослужителі зобов'язувалися проводити богослужіння у встановлений час. Домініканці повинні були відповідати всім критеріям для співу в хорі. Реформами місцевої влади як результат передбачалася духовна трансформація від стагнації до готовності до змін [64, арк. 21]. У 1871 р. львівським деканатом була видана резолюція, згідно з якою регламентувалися зміни в релігійних культах ордену, моральні настанови членів ордену, стан пожертв та благочинна діяльність [397, s. 116].

Серед функцій домініканців у рамках душпастирства прийнято відзначати хрещення, вінчання та відправлення похоронів. У період Першої світової війни спостерігається зменшення масштабів душпастирства ордену проповідників. Якщо в 1884 р. при парафії тисменицького домініканського костелу було

хрещено 96 осіб, то в 1918 р. тут було хрещено 23 парафіяни та 49 похованих [68, арк. 113].

Однією із менш значних за масштабами була благодійна діяльність. Допомога бідним, на думку домініканців, була виявом виконання двох заповідей любові (любові до Бога та любові до ближнього). Зокрема, витрати монастиря у Львові на допомогу бідним у місті і були одними із найбільших серед напрямів використання коштів. У 1872 р. було пожертвовано бідним близько 256 злотих. У листі 12 травня 1894 р. згадується про існування шпиталю для бідних у Чорткові. 22 вересня 1917 р. у листі до делегації краківського єпископа підкреслювалася необхідність кредитної позики для допомоги бідним людям [43, арк. 10].

У Львові існувало Товариство взаємної допомоги органістів, кількість якого налічувала 37 осіб. Дохід товариства в 1904 – 1905 рр. становив 1514 корон. Вдовам, сиротам померлих членів виплачувалася компенсація у певному відсотковому відношенні до доходу органіста: вдови та сироти до 18 року життя отримували 25 %. Кожний органіст мусив не лише грати на органі, а й співати та декламувати. З 1 липня 1924 р. товариство дістало змогу одержати нові органи в Варшаві. Відповідно до нових вимог техніки виготовлялися механічні, пневматичні та електричні музичні інструменти [378, s. 223].

Парафіями керували парафіяльні комітети, що знаходилися в межах маєтків [284, s. 90]. Вони фінансово забезпечувалися конвентами отців домініканців. У 1906 р. комітет у Зіболках Жовківського повіту отримав 310 золотих ринських від отців домініканців у Жовкві на будівництво парафіяльних будинків [181, k. 242].

Завдяки наявності земельних володінь домініканці мали патронат над римо-католицькими парафіями у Львівській архідієцезії. Зокрема, львівський монастир мав парафії в Давидові (щерзецький деканат) і Жовтанцях (жовківський деканат), монастир у Підкамені – у Голих Горах (золочівський деканат). Проведенням реколекцій керували пріори монастирів. За це вони могли автоматично стати директорами Третього чину св. Домініка [103, k. 214].

Суперечливим було ставлення домініканського ордену до Греко-католицької церкви, яке фактично стало ключовим фактором позиції згромадження до українського національного відродження у другій половині XIX – на початку XX ст. [254, с. 6]. Негативними моментами відносин між домініканцями і греко-католиками були відсутність надій повернення храмів домініканцям, яка належала в цей період греко-католикам; «крадіжка душ» – повторне хрещення дітей та переписування прізвищ з однієї метричної книги в іншу; події українсько-польської війни; суперечки господарського характеру (про придатність доріг на парцелах, заборона домініканцями продавати парцельовані ділянки українцям у міжвоєнний період); продаж церкви василіан у Львові отцям домініканцям у 1932 р. [255, с. 2; 262, с. 3].

Варто наголосити і на позитивних моментах відносин домініканців та представників Української Греко-католицької церкви: науково-дослідницька співпраця окремих діячів (зокрема, Садока Баронча з Антоном Петрушевичем); співпраця монастирів (жовківського монастиря домініканців і крехівського монастиря василіан); пожертви римо-католицьких парафіян спільно для домініканських та греко-католицьких парафій (особливо в 70 – 90-і рр. XIX ст.); проведення спільних місій (зокрема, місії в Тисмениці 19 – 28 жовтня 1935 р.) [269, с. 16]. Домініканські парафії жовківського монастиря в Зіболках та Звертові мали право патронату над місцевими парафіями Української Греко-католицької церкви відповідно в 1737–1911 та 1736 – 1918 рр. [283, с. 2]. Негативним було ставлення домініканців до євреїв, яких вони звинувачували у моральному злі (розп'ятті Ісуса Христа). Аналізуючи наведені дані, можна говорити про індиферентне ставлення домініканців до українського національного відродження в другій половині XIX ст. та засудження членами ордену подій Української революції 1917 – 1923 рр., зокрема, відмову передачі Холмщини й Підляшшя Директорії УНР, що було зумовлено підтримкою політики польської світської влади [397, с. 113]. У періодичних виданнях висвітлено негативне ставлення домініканського ордену до ЗУНР, підкреслюючи прихильність до ідеї польського патріотизму з огляду на

звинувачення в знищенні Українською Галицькою Армією мирних польських жителів [264, s. 91].

У міжвоєнний період домініканці були найбільше залучені до парафіяльної праці та проведення пілігримського душпастирства при своїх марійних осередках. Особливо очевидним це було на території Львівської архідієцезії. Домініканці займалися іншими формами спеціального душпастирства, особливо серед академічної молоді (Товариство католицької академічної молоді «Відродження»), але також серед дітей, гімназійної молоді та дорослих (в рамках Католицької Акції або різних домініканських братств: братства Діви Марії, св. Томи Аквінського) [242, s. 132].

Душпастирство серед студентів та інтелігенції в міжвоєнний період стало одним із головних завдань домініканців. Домініканський орден у цей період переживав стагнацію і шукав нових форм взаємодії із суспільством, яке допомогло би вийти із занепаду. Велику роль у цьому відіграв отець Яцек Воронецький, який вважав, що власне домініканці мають бути тими, хто займається релігійною формацією польської інтелігенції. Тому саме університети стали осередком поповнення прихильників домініканського ордену [242, s. 130].

До середини 1930-х рр. у Львівській архідієцезії залишилося 9 домініканських парафій (Богородчани, Чортків, Єзупіль, Костейов, Кротошин, Золотий Потік, Тисмениця, Львів та Підкамінь). Серед дев'яти монастирів тільки два (у Жовкві та Тернополі) не мали парафій. Три парафії належали львівським домініканцям [381, s. 120].

Невід'ємним елементом функціонування парафії була катехизація. Парафія була відповідальна за навчання вірних катехизму та правд віри. Аналіз дієцезіальних шематизмів дозволяє стверджувати, що катехизація відбувалася як у школах, так у парафіях. Нею поза школою займалися отці із Підкаменя та Єзуполя. В інших місцевостях релігія викладалася в школах. У Чорткові отець домініканець Адам Ковалек працював у жіночій вчительській семінарії, префект, згодом директор цього навчального закладу. Останні роки провів у

Богородчанах, надалі займаючись катехизацією. Помер у тамтешньому кляшторі 28 квітня 1933 р. «Щоденний ілюстрований кур'єр» підкреслював його «великі заслуги щодо піднесення католицької віри». Чортківські домініканці були катехитами в тамтешній гімназії та у головній чоловічій та жіночій школі. Богородчанські та тисменицькі домініканці проводили катехизацію у головній школі для хлопців. Невідомо, чи навчали релігії львівські отці. На терені парафії Тіла Христа було кілька шкіл, але викладали тут дієцезіальні священики [402, s. 245].

Парафіяльна діяльність виражалася у співпраці з іншими чернечими орденами, особливо жіночими спільнотами. На першому місці у співпраці виходила капеланська діяльність, особливо сповідь сестер чернечих орденів, дещо менше вона прослідковувалася в освітній та благодійній діяльності. Зокрема, в Чорткові отці сповідали сестер йозефіток, які тут же володіли кількома дитячими садочками для дітей (Див. Додаток Б). Один із них, у Білій Чортковській, сестри збудували завдяки пожертві земельних володінь домініканцями. Йозефітки із Чорткова допомагали домініканцям у парафіяльній праці. Львівський монастир підтримував діяльність кухні йозефіток, даючи безплатне молоко [431, s. 280].

Ще одним елементом душпастирства були рекреації (організація дозвілля серед молоді), що були пов'язані із вшануванням пам'яті святих чи святкуванням іменин. 2 червня 1930 р. домініканці святкували іменини отця Садока Мацков'яка. Було влаштовано урочистий обід, на якому були присутні провінціал та пріор [189, k. 132].

Оскільки кількість польських родин у міжвоєнний період зростала, постала потреба збільшення масштабів душпастирства. В 1930-і рр. у маєтку Зіболки жовківського монастиря домініканців було збудовано каплицю, яку конвент передав у власність згромадження сестер домініканок в Білій біля Струж [181, k. 289].

Ключовим моментом діяльності польської провінції домініканців була її візитація отцем Мартіном Гіллетом у 1933 р. Він доручив провести реформу

провінції о. Яцеку Воронецькому. Ціллю реформи була зміна характеру діяльності. До душпастирства планувалося залучити парафіян та дієцезіальне духовенство, зосередити увагу на душпастирстві серед студентів [394, s. 418].

В окремих осередках домініканці організували церковні товариства серед молоді. В 1934 р. в єзупільській парафії було організовано католицьку акцію, в листопаді 1935 р. – Католицьке товариство місцевої молоді, в грудні 1935 р. – Католицьке товариство мужів, в січні 1936 р. – католицьке церковне товариство [134, k. 21].

Місіонерська діяльність домініканців не була пріоритетним напрямом діяльності ордену, проте її важливою ідейною засадою було проголошення євангельських принципів серед віруючих. Місії були засобом поширення серед римо-католицького населення Слова Божого. Вони виконували освітню, духовну, виховну та пізнавальну функції. Саме завдяки місіям зростала кількість прихильників домініканського ордену, парафіян та охочих вступити у згромадження. Місії популяризували, робили відомими проповідників не лише на теренах львівської архідієцезії, а й у інших країнах [256, с. 118]. Згідно з 2 частиною 6 розділом статутів 1933 р. справа святих місій вважалася дуже важливою частиною апостольського покликання, «бо і сам св. Домінік так прагнув навернення невірних, що був готовий понести серед них мучеництво» [250, s. 60].

Згідно зі статутами 1933 р., що стосувалися домініканців Львівської архідієцезії, у кожній парафіяльній місії генерал ордену, дефінітори провінціальної капітули або провінціал із консиліумом призначав спільно з консиліумом орденського пріора. Він мав владу у місії, як вікарій у провінції відносно до орденського життя. Його повноваження завершувалися призначенням наступника або завершенням місії провінціалом та консиліумом провінції (Див. Додаток Б). Він повинен був раз на рік здійснювати візитацію підконтрольних територій з метою контролю над виконанням членами ордену конституцій та декретів св. Конгрегації з питань віри [250, s. 78].

Місії розпочиналися з привітання, місіонери були одягнені в чорні туніки і тримали хрест у руці. Якщо костел був далеко, дозволено носити білий габіт [279, s. 69]. Процесія завершувалася кропленням вірних свяченою водою із піснею «Сердечна Матір» та входом її учасників у храм. Після відспівування молитви до Святого Духа парафіяльний священник заходив на найвищу сходинку головного вітваря та вітав місіонерів, оголошуючи вступну науку. Після цього починалося богослужіння. Всередині костелу місіонери ділилися на дві колони і приймали святі тайни, потім оголошувався порядок обрядів та місійних наук на час тривання місій [250, s. 102].

Під час місій та реколекцій тривала наука для віруючих [280, s. 60]. Час її тривалості становив 30 – 45 хвилин, він залежав від категорії парафіян. Вона повинна включати справи, які цікавлять усіх римо-католиків. Місійні науки вкладалися в певну тематичну цілісність, яка підходила певній категорії парафіян. Під час кожної реколекції або місії оголошувалися молитви залежно від присвячення релігійних заходів [358, s. 41].

Під час місії важливим був обряд посвячення місійного хреста. Він складався із богослужіння без проповіді, самої церемонії, процесії із хрестом навколо костелу, місійної науки під хрестом, обряду завершення місії. На місійному хресті знаходився відповідний напис, на раменах хреста – гасло зі змістом основної думки місії. Під час пронесення хреста несли дві запалені свічки, кадило і свячену воду, виконувалася пісня «Серце Твоє, Ісусе» [358, s. 42].

Обряд хресної дороги відправлявся у наступний спосіб. Капелан, вбраний у рясу фіолетового кольору (місіонер – у чорний одяг ордену), два міністранти несли хрест і дві запалені свічки, із якими виходили до вітваря. Після вклякання перед вітварем відмовлялася вступна молитва, потім проходили 14 стацій. Після останньої стації капелан разом із міністрантами поверталися до вітваря, вклякали на найнижчій сходинці і відмолювали кінцеву молитву, після чого відходили до захристії. Проходження хресної дороги гарантувало одержання відпустів [358, s. 54].

Для участі у місії ченці мали добре освоїти християнську науку, щоб могли допомагати капеланам проповідувати та навчати парафіян; підготовка до місій відбувалася також у плані ремесел: рільництва, кухарства, малярства, столярства, механіки. Її контролював пріор для забезпечення виконання статутних положень під час місій [358, s. 68].

Всі члени ордену мали відбути щороку 10-денну реколекцію. В період реколекцій члени ордену мали перебувати окремо від інших крім хору та їдальні. У цей період вони повинні присвячувати щоденній молитві дві години часу, читанню літератури та оголошенню проповідей. Після завершення реколекції відправлялася генеральна сповідь [462, s. 1000].

До місій парафіян готували заздалегідь, переважно місяць наперед. Розсилалися письмові звіти про підготовку до інших парафій та управління провінції. Наприклад, для благословення місії в Тисмениці 19 – 28 жовтня 1935 р. відправлено молебень на честь Діви Марії. Після молебня було оголошено науку та розпорядок місії. Протягом терміну перебування місіонерів у Тисмениці оголошувалися місійні науки, науки для дітей, богослужіння, сповіді та причастя. На місії були присутні віруючі греко-католики [228, k. 17].

Домініканці створювали парафіяльні місії на території власних осередків. Зокрема, 1 – 4 лютого 1900 р. у костелі домініканців у Жовкві відбулася беатифікаційна урочистість на честь Раймунда Капуйського, генерала ордену отців-домініканців. У перший день святкувань виголосили урочисту проповідь на честь святого. Програма передбачала богослужіння та молитви Серцю Ісуса, сповіді та причастя, а також процесію. Святкування завершилося молитвою «Тобі, Господи» [181, k. 290].

Домініканці, що проживали в Львівській архієпископії, брали участь у місіонерській діяльності за межами території. Для місіонерської діяльності в Російській імперії планувалося відновити ліквідовані царським урядом монастирі. Генерал ордену Яцек Кормер мав намір створити нову провінцію в Королівстві Польському з 1907 р. Генерал отець Людвік Тейслінг домагався скасування малих конвентів та залучення їх отців до реставрації Польської

провінції. Передумови для місіонерської діяльності в Російській імперії створила 1907 р. реформа о. Яцека Воронецького (1878 – 1949), що передбачала відновлення монастирів, ліквідованих наприкінці XVIII – на початку XIX ст. В 1907 р. отець листувався із керівництвом провінції св. Яцека про необхідність відродження осередка в монастирі св. Станіслава у Любліні. У зв'язку з цим було зібрано 6 тис. підписів жителів міста. Яцек Воронецький писав про необхідність приїзду отців провінції св. Яцека для організації духовного життя в монастирі. Однак до проголошення незалежності Польщі так і не було організовано жодного монастиря на території Російської імперії та Королівства Пруссії [398, s. 381].

Перші кроки в справі відновлення монастирів у Королівстві Польському здійснив отець Флоріан Бєлат (1860 – 1934), який керував провінцією у 1903 – 1911 рр. Сподівання на повернення до давніх осередків давав виданий царський указ 1905 р. в Російській імперії, що регламентував можливість свободи діяльності католицькій церкві. У випадку чернечих орденів він дозволяв приймати нових кандидатів, однак забороняв засновувати нові осередки [398, s. 381]. Однак надії на дозвіл існували. 15 липня 1907 р. куявсько-калішський єпископ Станіслав Здзітовецький (1854 – 1927) написав лист із проханням до домініканського керівництва провінції св. Яцека вплинути на рішення варшавського генерал-губернатора відновити монастирі в Гідлях, Серадзі, Пьотркуві та Бресті Куявському. Подібне прохання до вищих ієрархів він вислав у січні 1918 р. про необхідність заснування монастирів у Пьотркуві Трибунальському або Серадзі чи збільшити кількість кандидатів в осередку в Гідлях [398, s. 383].

У прибутті нових домініканців до своєї архієпархії був зацікавлений варшавський митрополит, архієпископ Вінцентій Теофіл Попель-Хошцяк (1825 – 1912). Це впливає з кореспонденції папського посла Міхала Карського (1869 – 1928), яка відсилалася домініканцям із провінції св. Яцека в 1907 р. Архієпископ був готовий віддати членам ордену монастир св. Яцека у Варшаві. Сам Міхал Карський здійснював переговори про повернення домініканцям

монастиря в Климонтові (1613 – 1901). Незважаючи на це, домініканці не повернулися до давніх осередків через перешкоди світської та церковної влади [398, s. 384].

Варто відзначити участь отця Мефодія Каптуркевича в період існування Австро-Угорської монархії. Деякий час він проповідував на території Російської імперії, організовував реколекції та засновував братства. Більшість братств допомагали організовувати й жіночі осередки. Капелан Зигмунд Огарек у період Першої світової війни був військовим капеланом, а потім допомагав отцю Яцекові Воронецькому організовувати академічне душпастирство в Люблінському католицькому університеті [439, s. 330].

Місіонерська діяльність домініканців у міжвоєнний період регулювалася Кодексом канонічного права (1917 р.), декретами Конгрегації пропаганди віри та Конгрегацією духовенства в східних провінціях ордену разом зі спеціально виданим генералом ордену «Статутом місіонерів» [398, s. 385].

Після проголошення незалежності Другої Речі Посполитої плани на відновлення монастирів на колишніх російських та пруських територіях мав генерал ордену Людвік Тейслінг (1856 – 1925), що керував орденем у 1916 – 1925 рр. З 1918 р. провінції св. Яцека було заборонено відновлювати осередки на цих теренах [284, s. 5]. Цю справу мали організувати генеральний вікарій отець Петро Жачек та отець Яцек Воронецький, однак плани не втілилися в реальність [398, s. 386].

Однак домініканці провінції св. Яцека наполягали на участі в відновленні монастирів у Польській провінції. Свій внесок здійснив отець Гундислав Юнік (1880 – 1954), делегат провінції св. Яцека та правовий експерт. У рамках конференції вищих настоятелів ордену неодноразово піднімав питання відновлення домініканських осередків. Велике значення мав підготовлений на зустрічі в Кракові (13 – 14 грудня 1922 р.) меморіал з питання «маєткових відносин орденів у Польщі» [431, s. 330; 439, s. 330].

Наступником Альберта Новінського був отець Августин Печек (1920 – 1926). В 1921 р. на прохання римо-католицького митрополита Йозефа

Більчевського (1860 – 1923) приготував перелік об'єктів та маєтків, які австрійська влада секуляризувала на території Галичини. У грудні 1924 р. провінціал просив польських єпископів видати декларацію про уможливлення повернення домініканців до своїх давніх осередків [398, s. 424]. У 1924 р. Рада провінції ухвалила ліквідацію монастирів в Тисмениці, Богородчанах, Єзуполі, Борку Старому, Великих Очах, парафій в Костейові та Кротошині. Цей крок реформи Яцека Воронецького мав сприяти відновленню монастирів у Королівстві Польському та Вільні [394, s. 419].

Постанова генерала А. Тейслінга заборонила приймати пропозиції про заселення домініканцями їх колишніх осередків. Керівник ордену не погодився на викуп домініканцями із Підкаменя монастиря в Бродах. Завдяки старанням провінціала Августина Печки генерал дав згоду на відновлення монастирів після генерального капітулу в Римі в 1924 р. Можна припустити, що вплив на цей крок мав провал планів А. Тейслінга створити нову провінцію, незалежну від провінції св. Яцека [351, s. 37].

У 1923 р. у хроніці конвенту в Єзуполі згадується про місійну діяльність місцевих домініканців у цей період. 7 – 8 лютого 1924 р. в Єзуполі відбулася реколекція, присвячена відбудові костелу. У ній взяли участь 403 парафіяни [123, k. 25].

27 жовтня 1926 р. у Познані відбувся з'їзд місіонерів, на якому був присутній краківський домініканець Яцек Воронецький. Тут ішлося про потреби місій та їх користь для молоді, цілі та завдання місіонерської діяльності. На з'їзді відбулося 8 зборів та було зачитано 14 рефератів [273, s. 490].

Місіонерську діяльність у Галичині домініканці організовували спільно із Содаліцією (релігійним братством) св. Петра Клявера та місійним інститутом у Любліні. На африканські місії Содаліції св. Петра Клявера 1926 р. здійснювалися невеликі пожертви, здебільшого кілька доларів або церковні предмети. Особливо африканські місії підтримував третій орден. Видатки 1927 р. на місії становили 124 злотих [149, k. 77; 295, s. 220].

Натомість вдалося завершити справу створення Польської провінції домініканського ордену. 2 липня 1927 р. наступник генерала ордену А. Тейслінга отець Бонавентура Грація де Падерес (1866 – 1936), генерал ордену в 1926 – 1929 рр., відновив Польську провінцію на протигагу провінції св. Яцека. Він надав їй права та привілеї давньої Польської провінції [398, s. 390].

У домініканців Львівської архієпархії існували зв'язки з деякими іншими провінціями згромадження. У Чикаго, у провінції св. Йозефа, працював домініканець Вацлав Пец, який співпрацював із галицькими домініканцями та організував збір коштів на місію домініканців у Китай. У 1937 р. була створена місія в Китаї польською провінцією домініканського ордену. У грудні 1937 р. прибули три домініканці з Польщі. Цей факт оцінювався домініканцями як продовження діяльності св. Яцека Одровонжа [351, s. 40].

Матеріальну допомогу, як і у більшості місій, надсилав апостольський вікарій та Конгрегація пропаганди віри в Римі. Ситуація з матеріальною допомогою була дуже скрутною через перебіг японсько-китайської та Другої світової воєн. У першому році місії вдалося заощадити кошти на подальші роки перебування в Китаї. Великі клопоти були пов'язані із нестачею одягу та предметів, пов'язаних із літургією. Отці з Польщі періодично пересилали домініканцям у Китаї значні суми. Однак переважно місіонери були змушені жити тільки з того, що їм вдалося заробити та з допомоги єпископа з Хонгквінга. Від липня 1937 до вересня 1939 рр. на місії в Китаї зібрано понад 9 тис. злотих [401, s. 16].

Для організації місії в Китаї провінціал і його рада призначили промотором місії о. Анджея (Флоріана) Гмуровського, завдання якого полягало у координуванні діяльності місіонерів. Подорожі до Китаю передували численні реколекції, проповіді та організації пожертв. Після приїзду в Китай домініканцям зразу було виділено каплицю. Там було дуже мало можливостей для основних напрямів діяльності, однак ситуацію рятувала побожність місцевих католиків [274, s. 213; 401, s. 29].

У Китаї домініканці заснували власний Апостольський Вікаріат, поділений на 13 дистриктів. Домініканці були об'єктами нападів з боку місцевих бандитів: отець Лукаш Гусарський 30 червня 1938 р. був пограбований і сильно поранений. Лише після двох місяців лікування він зумів зосередитися на своїй діяльності. Місія тривала 15 років. Вона згідно з планами домініканців Польської провінції мала спричинити розвиток місійного руху та збільшення кількості вступів до ордену [287, s. 311; 401, s. 35].

Приїзду нових місіонерів у Китай перешкодила Друга світова війна. Планований виїзд із Польщі в Китай 25 вересня 1939 р. двох домініканських отців Урбана Шремета та Далмація Куласа був зірваний. Домініканки місіонерки не могли приїхати на місію в Китай, бо їх згромадження ще діяло на дієцезіальному праві [429, s. 87].

Отже, виявом духовного життя, що передбачало поширення апостольської духовності серед світських людей, були душпастирська та місіонерська праця. Душпастирська та місіонерська діяльність домініканців у досліджуваній період були зовнішнім виявом їх духовності. Орден проповідників не лише поширював релігійні ідеї, а й збільшував рівень релігійності в парафіян. Самі домініканці вважали свою діяльність духовною опікою людей, адже вони доводили на власному прикладі невід'ємність спілкування з Богом та виконання Його заповідей у житті кожного. Наслідком продуктивності душпастирської та місіонерської діяльності ордену проповідників було поступове зростання кількості його прихильників. Стан домініканських парафій дозволяв проповідникам прирівнювати їх до сім'ї. Міжконфесійні відносини в досліджуваній період були складними з огляду на геополітичну ситуацію. В контексті розгляду питання про місіонерську діяльність варто відзначити пристосування її до потреб парафіян, тому в кожній країні домініканці в досліджуваній період ставили різні цілі.

Загальний висновок до 3 розділу

Монастирське життя домініканців базувалося на дотриманні давніх традицій чернецтва, пристосованих до умов досліджуваного періоду. Кожен

член ордену був зобов'язаний знати свої права та обов'язки проживання в монастирі.

Виконання статутів та конституцій було важливим в організаційних моментах. Згуртувати чернечу спільноту могли лише сильні в плані моральних якостей лідери, які могли б на власному прикладі забезпечити порядок і дисципліну в організації. Тому недарма серед домініканських святих можна перелічити осіб, які багато досягли в плані створення мережі осередків або зробили значний внесок в інші напрями діяльності: св. Домінік, св. Яцек Одровонж, св. Гумберт, св. Вінцентій Ферреріуш, св. Тома Аквінський тощо.

Виконання статутів було не лише формальністю, бо воно мало керуватися не страхом бути засудженим чи просто зобов'язанням, а любов'ю до Бога й до ближніх. Варто також відзначити, що статuti були укладені для монахів – людей, що в своєму житті зробили важливий свідомий вибір богопосвяченого життя, що передбачало служіння Богу. Тому статuti принаймні більшістю членів ордену виконувалися добровільно, оскільки вони мали серйозні наміри щодо життя в монастирях і не використовували його для власного збагачення. У статутах враховувалася давня традиція життя в монастирі, тому практика виконання норм була звичною, однак пристосованою до реалій другої половини XIX – середини 40-х рр. XX ст.

Душпастирство було формою поширення релігійної свідомості серед парафіян. Воно мало такі складові: оголошення проповідей, катехизацію, проведення реколекцій, організацію різних форм опіки. Цей вид діяльності призначався для виховання в світських людей релігійності та наслідування апостольського способу життя. Душпастирська діяльність мала певні успіхи в плані поповнення лав ордену. Парафії були осередками зміцнення релігійної свідомості. В плані душпастирської діяльності проповідь виходила на перше місце.

Складність міжконфесійних відносин у Східній Галичині зумовила популярність домініканців майже виключно серед римо-католиків. Незважаючи на ідеї, які домініканці проповідували, існували несправедливі моменти у

ставленні ордену проповідників до українців, зокрема, відмова у праві на їхню державність. Згромадження проповідників не виконувало посередницьку роль і не займало нейтральної позиції щодо конфесій у Східній Галичині, а репрезентували римо-католицьку церкву та поділяли її ставлення до православних, українських греко-католиків та євреїв. Тому варто зауважити, що політизація вплинула на суспільну думку щодо ордену.

Місіонерська діяльність домініканців характеризувалася заснуванням парафіяльних місій для збільшення кількості прихильників римо-католицизму. Вона проводилася на регіональному та міжнародному рівнях. Її організація вимагала високого рівня підготовки, яка проводилася під керівництвом вищих ієрархів ордену. Місіонерська діяльність дорівнювала за ефективністю функціонування душпастирській діяльності, оскільки метою було прищеплення євангельських засад парафіянам. Незважаючи на деякі труднощі, завдяки місіонерській та душпастирській діяльності домініканців зростала кількість прихильників та членів ордену. Вони вимагали високого рівня релігійної свідомості членів ордену проповідників для встановлення зразка апостольської духовності.

Отже, духовне життя домініканців мало на меті удосконалення інших шляхом самовдосконалення. Поширення основ духовності домініканського ордену серед віруючих вимагало виховання парафіян на власному прикладі. Завданням згромадження проповідників була репрезентація католицької церкви, тому виконання монастирських правил та душпастирська й місіонерська діяльність організовувалися на якомога вищому рівні.

[43, 53, 55, 64, 68, 103, 123, 134, 146, 149, 175, 176, 177, 181, 189, 212, 220, 221, 228, 234, 235, 241, 242, 243, 244, 250, 251, 255, 256, 262, 264, 273, 274, 279, 280, 283, 284, 287, 292, 195, 297, 298, 306, 313, 351, 352, 358, 366, 374, 378, 381, 394, 397, 398, 401, 402, 409, 418, 419, 420, 422, 424, 425, 429, 431, 439, 462]

РОЗДІЛ 4. ЕКОНОМІКА ДОМІНІКАНСЬКИХ ОСЕРЕДКІВ

4.1. Аграрний сектор осередків OFP

Релігійне життя домініканців було лише одним найважливішим напрямом діяльності ордену. Мікроекономіка монастирів дає змогу нам детальніше дізнатися про їхній стан у другій половині XIX ст.

В період Австро-Угорської монархії господарські відносини регулювалися візитаціями генерала або провінціала ордену. Головними правовими документами, що регулювали господарські відносини домініканців у міжвоєнний період, були «Кодекс канонічного права» (1917 р.) та інші ухвали генеральних капітул ордену, а також деякі розділи домініканських канонів і конкордату з Ватиканом 1925 р. Перед здобуттям Польщею незалежності 1918 р. основним нормативним актом домініканського ордену була Конституція В. Жанделя, створена 1872 р., яка залишалася в силі до 1932 р. В конституціях з 1932 р. господарському життю присвячені канони 866 – 875. Згідно з ними майном монастиря було рухоме та нерухоме майно та капітал із їхнього доходу, пожертвування для монастиря та будь-який товар [351, s. 40].

Відповідальним за господарство монастиря був старший отець, якому допомагав синдик, прокуратор конвенту. Завданням синдика, яким міг бути тільки капелан, було виконання розпоряджень старшого отця та розрахунки розміру власності. Його обов'язком був також догляд за хворими. Уповноваження синдика регулювалися владою пріора та монастирської ради, що обирали на таку посаду на трилітній термін. Синдик не міг обиратися третій раз підряд. Він був зобов'язаний щомісяця звітувати про управління монастирським маєтком. Подібний звіт складався наприкінці кожного року та перед відставкою після кожного терміну перебування на посаді. Письмові звіти передавалися в архів монастиря і в архів провінції [351, s. 41].

В середині XIX ст. господарське життя домініканців лише почало відроджуватися після тривалого занепаду, спричиненого скасуванням деяких осередків ордену та ліквідації земельних угідь на користь держави [458, с. 334; 13, арк. 86].

Основою економічної діяльності домініканців було сільське господарство та торгівля. Господарською одиницею монастирів протягом другої половини XIX ст. залишалися фільварки у навколишніх населених пунктах. Зокрема, монастир у Львові володів маєтками у селах Зарудці, Зотляріце, Вовків, Жовтанці та Давидів [20, арк. 54; 21, арк. 34]. Серед галузей аграрного сектору економіки найбільш розвиненими були рослинництво й тваринництво. У структурі рослинництва домінувало вирощування зернових культур [10, арк. 95; 42, арк. 6].

Орден мав елементи економічної судової влади в межах римо-католицьких парафій. У другій половині XIX – на початку XX ст. маєтком безпосередньо керував економ. У донесенні селян у селі Зарудець Львівського повіту на економа Станіслава Драницького (1882 р.) вказано розмір майнових збитків у вартості 270 золотих ринських [34, арк. 16; 22, арк. 45]. У протоколі судового рішення визначено необхідність усунення Драницького з посади у зв'язку з неможливістю господарств забезпечити свої потреби і заплатити за користування пасовищами [44, арк. 14].

Нагляд за роботою в маєтках та адміністративними справами в міжвоєнний період здійснювало Центральне Управління в особі делегата. Фільварки самофінансувалися для зменшення витрат конвентів [14, арк. 34; 15, арк. 59]. В 1932/1933 господарському році фільварок у Зарудцях мав дохід на суму 10 тис. злотих, у Бірках Домініканських – понад 4,5 тис. злотих. Маєтки не приносили великих доходів, що не сприяло швидкому розвитку рільничих господарств. Більші дефіцити приносили фільварки в Давидові та Завадові під управлінням держави. Від'ємне сальдо першого маєтку за 1932/1933 рр. становило понад 4,5 тис. злотих [402, s. 240].

Молочарство повністю забезпечувало внутрішні потреби. Витрати молока щомісяця лише у селі Бірки Домініканські, що належало львівському конвенту домініканців, становили близько 3 – 5 тис. літрів, у тому числі на господарські потреби майже 80 % [23, арк. 118; 50, арк. 5]. На початку 1930-х рр. молочарство збагатилося на торгівлі. У квітні 1932 р. дохід із продажу молока

становив 260 злотих за місяць. Продаж молока зростав у період посту, коли відпадала потреба виробництва молочних продуктів для власних потреб [400, s. 490].

Селяни платили домініканцям повинності грошима та продуктами. Лише в селі Зарудець на Львівщині їх виплачували 176 осіб, і тільки двох людей було звільнено від виплат. Річна грошова повинність була незмінною і становила 140 золотих ринських з особи. Виплата відбувалася поквартально. Цей вид виплат здійснювали 8 селян [36, арк. 28; 47, арк. 9]. Більшість селян платили натуральні повинності (чинш). Від них монастирі одержували чималий дохід. Зокрема, у 1891 р. із виплат повинностей жителями села Волкув львівський монастир одержав прибуток у розмірі 12239 золотих ринських 24 гроші [29, арк. 16; 41, арк. 18]. У 1722 р. домініканці дістали привілей нагляду над населенням, щоб не працювало в неділю та свята, яким користувалися і в другій половині XIX – 40-х рр. XX ст. [35, арк. 19; 41, арк. 19].

Однак на рубежі XIX – XX ст. повинності були скасовані, і домініканці почали використовувати найману працю. Лише у селі Бірки Домініканські налічувалося станом на 1931 р. 190 працівників, переважно будівельники, конюхи, пастухи та ключники. У переважній більшості робітники перебували на службі в ордену невизначений термін, і лише двоє осіб – протягом одного року. Вони одержували зарплату розміром 80 – 150 злотих щокварталу та земельну ділянку. Для утримання всіх робітників домініканці витратили 1670 злотих на пшеницю, 1042 – на ячмінь та 315 – на гречку. За грубі порушення контракту відбувалися стягнення із заробітної плати працівників [30, арк. 80; 48, арк. 23].

Домініканці монастиря в Золотому Потоці володіли маєтками у Золотому Потоці (8400 сажнів, або 1,8 га), селах Тудорів (285 моргів, або 159,6 га), Вербівчик (3 га), Попівці (4 га), Накваша (7 га), Паликорови [63, арк. 28; 66, арк. 10].

Домініканці монастиря в Золотому Потоці брали участь у кооперативному русі. Після Першої світової війни діяльність каси Стефчика

принесла їм значний дохід. Був заснований рільничий кооператив, яким керував брат Гнєв-Опольський. Його метою було становлення домініканських господарств на зразок фермерських. З метою торгівлі домініканці виїжджали до Львова та Тернополя. На міських ярмарках існував попит на товари, які були сировиною для легкої промисловості. У свою чергу, домініканці мали змогу придбати товари для дрібних промислів та будівництва [67, арк. 2].

Монастир домініканців у Чорткові мав маєтки у селах Шманьківці та Шманьківчики. Перший маєток знаходився на відстані 13 км від міста і мав площу понад 594,51 га. 62 % складали орні землі, 29 % – лани, 3 % – луки, 2 % – пасовища, 3 % – ставок і 0,5 % призначалися для господарських будівель і споруд, решта земель неосвоєна. У 1900 р. було зібрано 119 коп збіжжя, домініканці мали близько 300 голів худоби. Біля ставка знаходилися два млини. Доходи фільварку в 1905 р. становили 6435 золотих ринських (Див. Додаток Б). Лише дохід із продажу деревини становив близько 2 тис. золотих ринських. Маєток у Шманьковчиках мав площу 110 моргів. У 1909 р. на проведення 382 богослужінь у Чорткові здійснили пожертви 21 особа [120, к. 130].

У маєтку Зіболки конвенту домініканців у Жовкві існувало рибне господарство. Серед господарських будівель у маєтку були шпихлір, стайня, курник та приміщення для зберігання дров. Найбільшою із них була стайня площею 1108 квадратних метрів [2, арк. 15; 207, к. 23]. На прикладі стодоли можна уявити зовнішній вигляд будівлі: мурований північний та південний бік, на сході та заході муровані слупи, оббиті сосновими дошками. Будівля крита бляхою. Домініканцям жовківського монастиря належав маєток Звертів. Селяни виплачували чиншовий податок чотири рази на рік [4, арк. 95; 206, к. 53].

Після Першої світової війни основним джерелом витрат підкамінського монастиря були маєтки. У листі до Міністерства освіти і віросповідань 30 квітня 1921 р. конвент домініканців у Підкамені просив надання позики у розмірі 200 тис. злотих на відбудову маєтку Пониковиця Мала [103, к. 112].

В 1922 р. було продано земельні наділи домініканців у Пониковиці, Зарудці, Голих Горах, Голих Гірках, Майдані, Сцянці, Кожилові, Присівцях та Травотолоках для сплати податків на користь держави. У 1923 р. домініканський монастир у Підкамені відмовився від постачання деревини греко-католицькій парафії в Поніковиці [168, к. 8; 169, к. 19]. У маєтку в Голих Горах знаходився осередок рибного господарства. В 1926 р. домініканці розводили рибу на загальну вартість 1 тис. злотих [167, к. 36].

Домініканський монастир у Тернополі володів фільварком у Стегниківцях. На рубежі XIX – XX ст. здійснено перші спроби переходу до ринкових відносин [4, арк. 18; 7, арк. 39]. У листі львівської єпископської курії до конвенту домініканців у Тернополі згадується приватизація монастирської земельної ділянки в селі Стегниківці Василем Дячуном у 1902 р. [177, к. 34].

У листі конвенту домініканців у Тернополі до Міністерства освіти і віросповідань згадується контракт 12 березня 1925 р. продажу 27 моргів землі у Стегниківцях [177, к. 35].

Витрати домініканських монастирів стосувалися і справ цілої провінції. Провінційне управління отців домініканців засвідчувало, що конвент у Тернополі 20 листопада 1927 р. виплатив до каси провінції контрибуцію на утримання кліриків та її управління квоту 11 тис. золотих ринських [5, арк. 34; 177, к. 36]. В свою чергу, консиліум провінції визначив конвентові суму 10 тис. злотих за 1928/1929 рр. Виплачувався кошт тернопільським конвентом і на особисті витрати провінціала, близько 600 злотих за рік [176, к. 28].

У селі Стегниківці, що належало тернопільському монастирю домініканців, існували млин і став, де розводили рибу [37, арк. 38; 38, арк. 101]. В 1930 р. млин і став орендував у домініканців пан Леон Пікгольз. Умовами оренди були сплата паном чиншу, в 1934 та 1935 р. доставка 100 кг збіжжя. Деякі орендарі не справлялися зі своїми обов'язками: пан Пікгольз заборгував конвенту домініканців у Тернополі 1479 злотих, в тому числі за невиплачені податки понад 900 злотих. Це змусило пана Леона внести депозит на рахунок конвенту в Іпотечний Банк 439 доларів і за вексель 450 доларів [178, к. 7].

Богородчанський монастир після реформ відроджувався повільно. В актах візитації на середину XIX ст. провінціал Іполіт Пшезловський відзначив, що в адміністрації богородчанського конвенту Міхала Войти господарські обов'язки виконувалися недбало та недостатньо інтенсивно, закликав виправити усі прорахунки в господарюванні [109, к. 8].

У богородчанському осередку розвивалося лісове господарство. Згідно з даними листа пріора 25 липня 1852 р. для реставрації монастиря в Богородчанах було використано 1500 штук деревини [109, к. 12]. Тут виконували грошові та натуральні повинності 140 осіб. Щорічно розмір грошових повинностей у маєтку Жураки становив 2267 золотих ринських із усіх слуг, натуральних – близько 850 золотих ринських [109, к. 13].

Господарство богородчанського осередку домініканців спеціалізувалося на вирощуванні овочевих, зернових культур та льону. Щорічний збір урожаю протягом 1870-х рр. в середньому був такий: 12,5 коп озимої пшениці, 1 копа ярої пшениці, 22 копи озимого жита, 2 копи ячменю, 35 коп проса. Є дані про вирощування кукурудзи, гороху, квасолі. Молочна галузь тут ледве забезпечувала потреби господарства. Загальний капітал богородчанського конвенту домініканців становив 10 тис. золотих ринських [109, к. 21].

Богородчанський осередок домініканців мав маєтки у Старуні та Жураках. Прибуток від цих маєтків разом становив близько 170 золотих ринських щорічно [110, к. 26]. Через дефіцит власних земельних володінь домініканці богородчанського осередку купляли нові земельні ділянки та жили на пожертви. У середньому земельна ділянка коштувала 200 крон (Див. Додаток М). Зафіксовано факти продажу телят і коней [110, к. 14].

Худоба домініканців в основному була куплена, очевидно, в місцевих жителів. Кількість худоби в богородчанському осередку була такою: 2 коней, 5 корів, 1 теля та 7 свиней. Основною статтею продажу домініканцями були хліб та деревина. Домініканці щоквартально продавали 50 фур деревини. Прибуток від продажу картоплі приносив 200 золотих ринських у 1876 р. [114, к. 10].

Домініканський єзупільський монастир володів маєтком в Узині. Доходи фільварку йшли переважно на його розбудову. В 1937 р. збудовано нові стайні з бетону, сад обгороджено парканом, збудовано нові господарські будівлі з каменю. В 1939 р. збудовано нові господарські будівлі. Маєток був розміщений на шляху Єзупіль – Ганусівка – Ястребіць – Узин – Підлужжя – Станиславів на 9 км від Єзуполя та 14 км від Станиславова. На той час у селі проживало 2 тис. осіб, з них $\frac{3}{4}$ греко-католики, і розміщено 250 садіб [16, арк. 19; 130, к. 29].

Луки були розміщені в долинах трьох струмків. У 1932 р. на луках зібрано 10 копиць сіна хорошої якості. У лісах домінували листяні рослини: дуб, граб, береза. Лісове господарство особливо в роки Першої світової та радянсько-польської війн перебувало у стані занепаду і не відновлювалося стабільно за підтримки фахової опіки. В 1930 – 1932 рр. посаджено 15 тис. саджанців. Затверджено господарський план 1932 – 1941 рр. воєводським урядом у Станиславові щодо лісу [17, арк. 9; 130, к. 27].

Плата зі слуг у 1850 – 1880-х рр. у маєтку через убогість села була мінімальною: із хлопця влітку 1 золотий ринський, зимою 90 грошей, із дівчини влітку 90 грошей, зимою 70 грошей. Домініканці платили земельні податки в розмірі 3463 золотих ринських та оплату за користування дорогами в сумі 788 золотих ринських. Розмір річних комунальних платежів становив понад 100 золотих ринських [130, к. 28].

Основу аграрного сектору економіки єзупільського маєтку становило землеробство. У фільварку також налічувалося 26 корів, 1 бик, 100 свиней та 8 овець станом на 1936 р. У єзупільському маєтку було поширене овочівництво та вирощування зернових і бобових культур. У 1881 р. було зібрано урожай пшениці на суму 203 золотих ринських, ячменю – понад 130 золотих ринських, гороху – на 28 золотих ринських, квасолі – на 49 золотих ринських. Тут були 2 млини. Незважаючи на те, що господарем був Аньол Брия, досвідчений у цій справі, дохід від сільського господарства у 1934 – 1935 рр. був низький через посуху. Тяглої сили в кількості 15, переважно старих, коней було недостатньо [18, арк. 8; 122, к. 15].

У правовій та фактичній власності монастиря домініканців у Єзуполі перебувало 129 парцел площею понад 590 га, із них понад 4 га припадали на оранку, 24 га – на луки, 10 га – на пасовиська, 389 га – на ліси. Перед Першою світовою війною домініканцям подаровано ділянку землі зі школою, визнану табулярною власністю конвенту. Маєток з висоти пташиного польоту утворював форму підкови. Ґрунт середньої родючості, глибина орних земель становила 0,5 – 2 м. Орні землі знаходилися на південь від забудівель фільварку на трьох потоках для можливості зрошування [122, к. 17].

Домініканці в Єзуполі мали право сервітутів – власності на ліс та пасовища. 11 травня 1800 р. Якуб Потоцький надав їм привілеї, згідно із якими вони одержували десятину від збіжжя від земель, вільне користування лісами та риболовлю. В акті про парцеляцію 16 січня 1930 р. узаконено поділ земель єзупільського осередка з привілеями домініканців (Див. Додаток Б). Вартість парцел складала 8 тис. злотих [122, к. 18].

Оскільки єзупільський маєток забезпечував потреби у зернових та бобових культурах у надлишку, вони надходили у продаж світським господарям. Домінували у продажі кукурудза та квасоля. Доходи з продажу рослинних сільськогосподарських культур у 1881 р. становили понад 2 тис. золотих ринських [129, к. 21].

Оскільки вирощування збіжжя перевищувало потреби єзупільського маєтку, його вивозили на продаж. За серпень 1936 р. було продано жито та просо вартістю 200 злотих. За три останні місяці року було продано пшеницю вартістю понад 1500 злотих [129, к. 20].

З цієї причини домініканці здали в оренду парцельований фільварок в Узині Степану Смолію, Василю Солонивному та Рафалу Борковському. Контракти були підписані адвокатами і були подані до кадастру, внаслідок чого конвент домініканців у Єзуполі платив податки до 1936 р. [130, к. 89].

У єзупільському маєтку культивувалося бджільництво. У Додатку Н вказано, що дохід від нього у 1881 р. становив понад 130 золотих ринських за

рік, чистий прибуток дорівнював 33 золотих ринських. Доходи також становили суми чиншу з 27 слуг узинського маєтку [130, к. 55].

Монастир домініканців у Борку Старому мав у своєму розпорядженні фільварки у Тичині, Любіні та Сідлиськах. Лише фільварок у Тичині 1869 р. приніс доходи у розмірі близько 1 тис. золотих ринських [156, к. 99].

Домініканці тарнобжезького монастиря володіли маєтками в Дзикові (площа 3 га), Хмельові (7 га), Мехоцині (6 га) та Тарнувській Волі (10 га). У 1882 р. в плані доходів та видатків вийшло нульове сальдо (по 1589 золотих ринських на одну особу). У 1911 р. відбулася парцеляція маєтку в Тарнобжезі, земельна ділянка була поділена між чотирма особами. Згідно з контрактом купівлі-продажу 22 грудня 1922 р. земельні наділи домініканців були продані Войцеху Дрику і передані у власність його сину Яну. У міжвоєнний період (1927 р.) доходи від господарства становили 27461 злотих, видатки – 24521 злотих [225, к. 112; 226, к. 77].

Парцеляція домініканських маєтків згідно з реформою о. Яцека Воронецького (1907 р.) мала на меті організацію осередків ордену в Королівстві Польському за рахунок коштів від продажу земельних наділів світським землевласникам. Її зміст зводився до поділу великих господарств та зміцнення дрібних, навіть до створення фермерських володінь. Указом перемишльського єпископа 10 липня 1919 р. планувалося дещо збільшити дрібніші господарства розміром 6 моргів до площі 20 моргів для повного забезпечення їх потреб [49, арк. 1].

17 квітня 1925 р. було видано указ про парцеляцію земельних ділянок. Витрати мали покривати конвенти. Контракт земельних операцій мав бути надісланий провінціальний касі разом із капіталом конвенту, який ці операції проводив. Документами, що засвідчували законність парцеляції маєтків, були акт та домовленості [101, к. 112]. 7 грудня 1926 р. міністр аграрних справ Другої Речі Посполитої надав право дозволу придбання або відмови від ділянки протягом трьох місяців від виходу постанови [101, к. 113].

Було парцельовано маєтки львівського монастиря в Давидові, Бірках Домініканських, Зарудцях та Кротошині [81, арк. 5; 138, к. 66]. Парцеляційне бюро зобов'язувалося розпарцелювати ділянки згідно із ринковими цінами, у гміні Зарудець львівського монастиря домініканців 1 морг землі коштував 1 тис. злотих, для осадників 800 злотих, що робило умови купівлі вигіднішими для польських землевласників [82, арк. 11; 178, к. 193].

Парцеляції маєтку в Жовтанцях львівського конвенту домініканців передувала здача його в оренду у 1922 – 1923 рр. [76, арк. 11]. У 1923 – 1934 рр. поділ земельних ділянок проводився через Земський Кредитний банк. Ділянки розпарцельовані на 21 частину, однак ще двоє власників (Дмитро Вихопень та Іван Свинар) станом на 1923 р. не одержали своїх маєтків, бо не дістали дозволу Земського управління [138, к. 67].

Справа парцеляції маєтку Звертів жовківського конвенту домініканців розглядалася повітовим земським управлінням та пересилалася до окружного земського управління. Продавалися різні за якістю ділянки за різними цінами, кращі дісталися польським осадникам, що спричинило незадоволення українських селян [208, к. 54]. Умовою продажу українським селянам земель домініканців був перехід до католицького віросповідання [262, с. 3; 269, с. 16]. За маєток Звертов конвентом виплачувалася контрибуція у розмірі 5 тис. злотих [193, к. 188].

Парцеляція маєтку Зіболки жовківського конвенту домініканців розпочалася в 1935 р. і наткнулася на труднощі, пов'язані із низьким рівнем урожайності та розкиданістю семи поділених земельних ділянок, нестачею охочих осадників. Саме тут була найбільша кількість проданих ділянок українцям, кількість яких становила близько 90 %. Вони одержали 37 % парцельованих ділянок, римо-католики – 63 %, луки залишилися нерозпарцельованими [181, к. 223].

Парцеляція в маєтку Зіболки відбувалася за умови відсутності боргів покупців земель та принаймні 1/3 ціни від купівельної вартості. Готівкова плата відбувалася за присутності пріора жовківського монастиря. Найнижча

купівельна ціна за ділянку маєтку Зіболки становила 660 злотих за 1 морг. Покупець мав право на купленій ділянці дібрати собі помічників для подальшої парцеляції ділянки [194, к. 116].

Після аграрної реформи парцелювалися великі господарства монастиря домініканців у Золотому Потоці [89, арк. 2]. Здійснено поділ маєтків у Золотому Потоці на 14 парцел (1925, 1930, 1937 рр.) та селах Тудорів, Вежбовчик на 12 парцел (1929 р.), Попівці (1927 р.), Паликорови на 16 ділянок (1921 – 1933 рр.), Накваша (1927 – 1929 рр.), Пеньківці (1921 – 1933 рр.) [90, арк. 2; 92, арк. 67]. Внаслідок аграрних перетворень поглибилася спеціалізація сільськогосподарських районів. У селі Пеньківці Бродівського повіту найбільш поширеною рослинною культурою стало просо [91, арк. 23]. У Тернополі парцеляція проводилася під суворим наглядом конвенту, плата за нагляд становила 1% від вартості маєтку. Парцеляція маєтку Стегниківці тернопільського конвенту домініканців відбувалася в 1917 – 1938 рр. [179, к. 178].

У міжвоєнний період масово відбувався продаж нерухомості осередків третього чину, що належала домініканцям [78, арк. 10; 79, арк. 4]. У 1923 р. відбулася передача будинку монастиря сестер-домініканок початковій школі у Белині Перемишльського повіту. Вона відбулася згідно із процедурою подачі іпотечного кредиту [80, арк. 1; 83, арк. 6].

Однак парцеляція маєтків спричинила дещо зменшення популярності отця Яцека Воронецького. В одному зі своїх листів до провінціала отця Генрика Якубця писав, що перестав їхати до монастирів та переконувати всіх щодо слушності його пропозиції [394, s. 419].

Отже, рослинництво, тваринництво та допоміжні промисли були найбільш розвиненою сферою економіки домініканського ордену в Львівській архідієцезії протягом досліджуваного періоду. Особливостями економіки домініканських монастирів були: домінування аграрного сектору в господарській сфері ордену, пережитки фільваркового типу господарства, зокрема наявність економічно залежних селян, що виплачували чинш,

переважання виробництва зернових культур, провідна роль львівського монастиря, вплив духовного життя щодо обмеження занять окремими напрямами господарства протягом посту. Динаміка розвитку пояснюється зростанням фінансових показників протягом другої половини XIX ст. та незначним зниженням до початку Першої світової війни.

У міжвоєнний період домініканцями здійснювалася парцеляція маєтків, результатом якої стало підвищення рівня доходів від продажу землі, спеціалізація господарств та створення осередків домініканського ордену в Польській провінції. Спостерігалось збільшення продажу й оренди земельних володінь, якісний збут товарів та вдосконалення організації окремих галузей сільського господарства домініканського ордену. Після Першої світової війни фінансові показники економіки монастирів покращувалися до економічної кризи в Другій Речі Посполитій, після чого спостерігалось зниження доходів монастирів від промисловості, сільського господарства та фінансових операцій.

4.2. Промисли та фінансова діяльність домініканських монастирів

Важливою особливістю економіки домініканського ордену з другої половини XIX ст. стали розвиток промислів та збільшення ролі грошового капіталу в господарстві. Домініканці дедалі більше пристосовувалися до реалій досліджуваного періоду.

Найбільше промисли були розвинені у львівському монастирі Тіла Христа. 250 років діяла папірня у Зашкові-Завадові. Брак інвестицій у це підприємство зумовив його ліквідацію в 1869 р. [369, s. 30; 151, k. 24]. У Завадові існувала каменоломня. У листі керівника повітового управління до конвенту отців домініканців у Львові йшлося про дозвіл ламання каменю в Бірках Домініканських. В 1933 р. для власної потреби було вивезено до Бірок Домініканських близько 40 фур каменю для будівель маєтку [24, арк. 33, 151, k. 25].

У господарствах домініканського ордену в Львівській архідієцезії з легкої і харчової промисловості однією із найбільш розвинених була борошномельна.

У 1921 – 1923 рр. було орендовано млин у Завадові Львівського повіту. У листі конвенту отців-домініканців у Львові до управління Львівського воєводства від 16 січня 1922 р. умовою оренди млина стала виплата за нього чиншу, що повністю відповідала місцевим відносінам [25, арк. 65; 75, арк. 9].

Одним із найбільш традиційних сфер промисловості була лісова галузь, яка в третій чверті XIX ст. на 100% забезпечувала потреби господарств. Ліси були головним джерелом доходу [11, арк. 54; 437, s. 360]. Наприкінці 1866 р. доходи із вирубки лісу та переробки деревини дорівнювали витратам. Продано за цей час понад 40 фур деревини. Понад 300 фур витрачено на паливо. Продукція лісового промислу витрачалася на реманент, потреби конвенту та світських господарств, школи, скарбниці та будівництва господарських споруд. На частину лісів домініканці одержали право сервітутів [12, арк. 18; 40, арк. 8].

Адміністративне господарство на цих територіях було обов'язком лісництв, які мали власну касу та вели записи. У більшості лісництв напередодні Першої світової війни видатки перевищували доходи [39, арк. 114; 33, арк. 110]. Лісництва в Зарудцях, Жовтанцях та Хоронові приносили збитки, лісництво в Давидові становило нульове сальдо. Найбільше доходів приносило лісництво в Завадові. Найвищою статтею доходу для лісництв виступив роздрібний продаж (46 %). Значно менше доходів приносив оптовий продаж (16,9 %). До найбільших видатків належали витрати на потреби монастиря (41 %) [9, арк. 56; 34, арк. 33].

У міжвоєнний період фаховий догляд за лісами проводив інженер Адам Зауха, резиденція якого знаходилася в Завадові. Він був призначений конвентом львівських домініканців 13 вересня 1930 р. управителем львівських лісів, 23 грудня 1932 р. управління польської провінції св. Яцека призначило його інспектором лісів Польської провінції. 1 січня 1933 р. влада провінції провела централізацію адміністрації лісів, віддавши всі ліси конвентів під єдине управління у Львові. Кожний господарський рік тривав від 1 липня до 30 червня. Управлінці були зобов'язані до складання львівському конвентові

річних бюджетів, а після закінчення року – обрахункових господарських звітів [245, s. 5].

У другій половині XIX століття спостерігався розвиток інфраструктури. Відбувалося масове будівництво і ремонт доріг та мостів. На кінець XIX ст. було створено мережу шляхів, що з'єднувала монастирі та основні пункти розміщення фільварків [26, арк. 93; 27, арк. 88]. У 1895 р. було збудовано дорогу від Зарудець до Львова, у 1877 р. – до Костейова, 1884 р. – дорогу по селу, 1892 р. – до Зашкова. Разом на дорожні роботи витрачено 624 дні [46, арк. 27].

Львівський домініканський монастир здійснював внесок у розвиток деяких галузей промисловості краю. Про це свідчить листування Крайового Сейму та львівського конвенту домініканців про будівництво залізничної колії Львів – Жовква – Рава Руська [45, арк. 3]. Оскільки значна територія Жовківського повіту була власністю домініканського ордену, він мав пожертвувати 100 тис. золотих ринських готівкою на будівництво дороги. Конвент видав на будівництво лише $\frac{1}{4}$ суми, натомість віддав на користь держави землі для побудови залізничних колій [28, арк. 38; 46, арк. 22].

У листі пріора конвенту Підкамінь до Міністерства публічної праці 24 лютого 1920 р. відображено прохання реалізувати проект будівництва залізниці Броди – Підкамінь для перевезення матеріалів для відбудови костелу і монастиря домініканців у Підкамені та відновлення зруйнованих районів міста. Проект був створений у роки існування Габсбурзької монархії, однак із його реалізацією зволікали [103, k. 111].

У сфері господарства орден нерідко вдавався до співробітництва чи допомоги фірм та світських людей. У 1928 р. тернопільський конвент домініканців замовив у пана Цесінського 150 літрів вина ціною 4 злотих за літр [6, арк. 98; 176, k. 69].

Промисловість розвивалася і в деяких менш активних осередках. У маєтку Узин єзупільського домініканського монастиря відкрито великі поклади білого алебастру, видобування якого було відкладено на подальші роки. У

1930-і рр. було збудовано кузню в Узині [125, к. 11]. Богородчанський монастир активно співпрацював з Нафтовою спілкою в Старуні [112, к. 22].

Особливістю економічного розвитку домініканського ордену в Східній Галичині була велика диспропорція між монастирями в плані грошових доходів. Була група з 6 найбільш осередків, у яких витрати навіть перевищували доходи. Це контрастувало з великими річними доходами 5 монастирів, вказаними в Додатку К (Львів – 60 тис. золотих ринських, Жовква – 22 тис. золотих ринських, Підкамінь – 30 тис. золотих ринських, Чортків – 8 тис. золотих ринських, Єзупіль – 7 тис. золотих ринських). Згідно з даними Августина Новацького, пріори, практично ніким не контролювані, брали гроші на особисті цілі, часом далекі від ідеалів ордену. На кожного монаха припадало 4 тис. золотих ринських [1, арк. 18; 251, s. 28].

Яскравим фактом впровадження ринкових елементів економіки й водночас джерелом доходів були орендні відносини [42, арк. 7]. Кількість земельних операцій особливо зросла у міжвоєнний період. В 1922 – 1925 рр. було здано в оренду фільварок львівського монастиря в Кротошині. Загалом було орендовано 10 об'єктів лише на території власності львівського монастиря [31, арк. 11; 77, арк. 17].

Ще одним джерелом доходу була нерухомість у Львові. Із винаймання будівель монастир одержував чинш, який у 1932/1933 рр. становив понад 9 тис. злотих. Загальний дохід із нерухомості становив понад 14 тис. злотих [51, арк. 22; 52, арк. 3]. До видатків із нерухомості належали державні та комунальні податки (понад 4,5 злотих за 1932/1933 рр.), зокрема за вивіз сміття, проведення водогону, освітлення, забезпечення від цивільно-правової відповідальності [400, s. 486].

Львівський монастир Тіла Христа в 1930 – 1933 рр. проводив податкову політику в напрямку одержання від влади дозволу знизити податки або пізнішою сплати як боргу під низькі відсотки. Завдяки старанню адміністрації осередку деякі податки вдалося знизити: державний земельний податок, комунальні податки на незабудовані площі. Вдалося здійснити можливість

сплати при низькому опроцентуванні земельного податку 1932 р. вартістю 15 тис. злотих. Це означало, що держава ішла на поступки для збереження домініканського ордену. Незважаючи на економічну кризу в світі та Польщі, львівський монастир успішно справлявся з фінансовими труднощами [400, s. 489].

У 1934 р. конвент домініканців у Львові отримав облігації на 6% позику в розмірі 50 злотих строком на 50 років. Облігації не оподатковувались, її власники звільнялися від державних виплат. Викуп за облігацію перші 30 років становив 20%, за подальші 10 років 25%, ще за 10 років 30 %. Облігація виплачувалася раз на чотири місяці: 2 січня, 1 травня та 1 вересня [129, к. 14].

Важливим джерелом доходів львівського домініканського монастиря був продаж майна. У маєтку Жовтанці львівського домініканського монастиря 31 грудня 1935 р. було продано оптом фірмі «Spatz and Ziemand» соснову пилораму за 15,6 тис. злотих [32, арк. 24; 176, к. 58].

Значна частина доходів монастирів домініканського ордену складалася з пожертв. На користь тернопільського монастиря здійснювалися грошові внески на значні суми. В 1930 р. шкільний інспектор у Тернополі Теофіл Вольський пожертвував домініканцям через Скарбову Касу 300 злотих [176, к. 59].

1 травня 1935 р. конвент домініканців у Тернополі взяв позику 3% облігації 100 злотих. Проценти від облігації платні за кожне півріччя з 2 січня і 1 липня кожного року. Позика діяла до 2 січня 1945 р. [176, к. 60].

У домініканців існувала вексельна система (Див. Додаток Б). Депозит конвенту домініканців в Тернополі за рахунок векселів за 1929 – 1939 рр. становив 450 доларів та 4 тис. злотих. В 1937 р. Владислав Папєж заборгував домініканцям 100 злотих, Ян Курило – 50 злотих [175, к. 210]. Борги конвенту були однією з найважливіших проблем, вони становили понад 11 тис. злотих за 1938 р., у тому числі краківському конвенту домініканців 7 тис. злотих [178, к. 200].

Домініканці жовківського монастиря платили податки на користь місцевої влади. У листі до Міністерства віросповідань і народної освіти конвент

домініканців у Жовкві просив відмінити доходний податок для юридичних осіб 10 серпня 1928 р. [3, арк. 18; 101, к. 112]. Конвент отців домініканців у Жовкві мав виплатити ґрунтовий податок в сумі 5280 злотих за 1932 – 1933 рр. Якщо він не виплачував хоча б 900 злотих за цей час, то в 1934 р. керівництво місцевими ділянками мало здійснювати місцеве управління [204, к. 113].

Монастир домініканців у Підкамені в 1860-і рр. мав фінансові труднощі в зв'язку з занепадом ордену в першій половині XIX ст. У 1867 р. рахунки підкамінського осередку переведено на користь митрополичої консисторії [159, к. 230]. Монастир домініканців у Підкамені здійснював пожертви на користь парафій греко-католицької церкви в Пониковиці, Сцянци, Волі Гологурській, Зарудці, Єзержанцях та Зборові в 1846 – 1892 рр. Лише за 1878 – 1882 рр. він пожертвував 1580 золотих ринських [166, к. 199]. У міжвоєнний період на кожного проповідника у підкамінському монастирі припадало від 20 до 2 тис. злотих у залежності від потреб кожного. У 1935 р. особисті витрати домініканців у Підкамені перевищували 10 тис. злотих [164, к. 44].

Для домініканців у Золотому Потоці дохід був наслідком не тільки торгівлі сільськогосподарською продукцією та орендних відносин, а й продажу церковного майна, богослужінь, пожертв, весіль. 10 серпня 1871 р. із костельної каси Янові Орнатовському видано за віск 10 злотих. За 1891 р. дохід домініканців на одну особу в середньому у Золотому Потоці становив 127 золотих ринських 78 грошей, витрати – 100 золотих ринських 78 грошей [66, арк. 10].

Лише за 1 рік пожертви 58 людей становили 111,465 тис. золотих ринських, витрати – 9592. Тому нерідко пожертви забезпечували орден понад його потреби. За 1890 р. дохід у монастирі в Золотому Потоці становив 988 золотих ринських, 1895 р. – 1,374 тис. крон, 1897 р. – 1,535 тис. крон, 1898 р. – 1,315 тис. крон (у середньому на одну особу) [65, арк. 22].

Основними пунктами витрат монастиря у Золотому Потоці були продукти харчування для священників та слуг у монастирі; утримання слуг у фільварках; утримання коней та худоби; господарські будівлі, опалення,

вчителі, корчма тощо. У довоєнний період домініканці здійснили великі вклади в рухоме і нерухоме майно. Після війни домініканці закупили коней, молочарні, млини та плуги, докупили чверть морга поля, провели меліорацію ділянок [67, арк. 1].

З монастирів збирали податки, які домініканці регулярно сплачували. Як бачимо на прикладі богородчанського осередку, вони з кожним роком зростали: за 1852 р. його розмір становив 86 золотих ринських, в 1853 р. – 100 золотих ринських. Поширеним явищем залишалася оренда землі. Єврей Гофсефор за оренду земельної ділянки мав виплатити 150 золотих ринських за рік, однак за умовою продовження оренди він мав виплатити піврічну плату наперед. У разі втрати євреєм доходів від ділянки домініканці мали згідно з умовою контракту виплатити за кожний місяць 50 золотих ринських компенсації. У 1857 р. був орендований монастирський сад Гаїмом Гейфром та Шрулем Швейцером за 70 золотих ринських, однак через спеку пообпадали фрукти, і ціна опустилася до 50 золотих ринських [109, к. 83].

Сума монастирських доходів богородчанського конвенту 1881 р. становила 2493 злотих. В основному найбільшими джерелами його доходу стали облігації та чинш селян фільварків. Як вказано в Додатку М, видатки на слуг у другій половині XIX ст. становили в середньому 200 золотих ринських на рік. На кожного слугу видавалося 78 золотих ринських щорічно та надбавки, зважаючи на потреби кожного [116, к. 200]. На час лікування слуги звільнялися від повинностей та резолюцій циркулярів. У Додатку Л зазначено, що 72 золотих ринських витрачалися на податки із фільварків у Старуні та Жураках. Податки із власності становили 320 золотих ринських за рік. У 1907 р. за пріорату Альберта Мізери у касу конвенту відкладено 251 крону, дохід цього ж року становив 6,7 тис. крон, який у порівнянні з кінцем XIX ст. зріс у 2,5 рази [113, к. 14].

Домініканці брали кошти в кредит на господарські потреби. У богородчанському осередку в кредит у Банку Крайовому на 4% річних протягом 1894 – 1903 рр. було взято суму 50,4 тис. крон, у перший рік Великої

війни ця сума зросла до 68,6 тис. крон (Див. Додаток Б). Облігації від індемнізації богородчанського конвенту з 1 травня 1893 р. становили 6,9 тис. крон [116, к. 201].

Надавалися великі пожертви на домініканські богослужіння в богородчанському монастирі з боку місцевих магнатів. У 1875 р. Констанція Потоцька пожертвувала 12 тис. золотих ринських, завдяки цьому річні доходи зросли на 750 золотих ринських. Домінік Коссаковський пожертвував 12 тис. злотих у 1925 р., Христофор Маковецький – 1,2 тис. злотих, Анджей Романовський – 1 тис. злотих. При цьому домініканці були зобов'язані відправити певну кількість мес та літургій. Із 1926 р. домініканці в Богородчанах повинні були відправляти щороку 1 урочисту месу. Провінціальське управління внесло до конгрегації прохання про відправлення фундаційних мес у 1914 – 1932 рр. у кількості близько 3 тис. богослужінь [111, к. 11].

У єзупільському монастирі існували елементи ринкових відносин. Зафіксовано два факти продажу домініканцями земельних ділянок: $\frac{1}{2}$ морга поля Янові Гринькову Бундусові за 250 злотих та $\frac{1}{2}$ морга поля Владиславові Гринькову Бундусові за 250 злотих. В 1930 р. продано 9,5 моргів поля для відбудови костелу і монастиря, знищеного під час війни. В 1925 та 1927 рр. було продано 18,5 моргів поля за 17 тис. злотих для відновлення головного вівтаря костелу в Єзуполі [111, к. 37].

Серед промислів варто виокремити виробництво будівельних матеріалів. Загалом на 1930 р. було витрачено на переробку сировини 7248 злотих, зокрема, на дошки 2300 злотих, цемент – 1000 злотих, скло – 608 злотих, вапно – 200 злотих, гіпс – 140 злотих [126, к. 18].

У Єзуполі до вересня 1920 р., у період радянсько-польської війни, перебували більшовицькі війська, після чого довелося відновлювати маєток. Збитки, завдані конвенту домініканців у Єзуполі та маєтку в Узині, складали 100 тис. злотих, тому домініканці в лютому 1921 р. були змушені взяти першу позику в розмірі 65,250 тис. злотих для відновлення господарства. Остаточо

господарські показники до рівня довоєнних були відновлені в 1928 р. [127, к. 24].

Сальдо доходів та витрат у монастирі домініканців у Єзуполі практично кожного року було додатним, що вказано в Додатку Н. У 1881 р. доходи дорівнювали 6097 золотих ринських, сальдо – + 22 злотих. У 1890 – 1893 рр. доходи дорівнювали разом 32003 злотих і дещо зросли в середньому щорічно, але дефіцит дорівнював 84 злотих за 3 роки. У 1908 р. доходи від господарства порівняно із попередніми роками зросли та становили понад 27 тис. злотих. У 1929 р. – понад 70 тис. злотих. В 1930-і рр. господарство було нестабільним: доходи 1936 р. становили близько 13 тис. злотих. У 1939 р. доходи дорівнювали 23,5 тис. злотих, в тому числі з роботи отців (600 злотих), капіталів, лісів, фільварків та костелу. Витрати дорівнювали 18,7 тис. злотих і призначалися для церкви, адміністрації маєтків, деякі особисті витрати в розмірі 400 злотих, податки, лікарів тощо [127, к. 33].

У листі 21 вересня 1917 р. до Президіуму комітету порятунку львівської делегації краківського єпископа йшлося про необхідність господарської відбудови Галичини. Для відбудови домініканських господарств Крайовий центр підготував партію будівельних матеріалів: вікон, дверей, проекти для господарських та житлових будівель. Згубно вплинула на господарство домініканців контрибуція, встановлена військовими залогами в ході Першої світової війни для найманих робітників та парафіян – для кожної сім'ї від 4 до 12 крон [128, к. 221].

У міжвоєнний період домініканці єзупільського монастиря платили маєтковий податок. У листі до конвенту домініканців у Єзуполі 24 жовтня 1928 р. зазначено, що 11 серпня 1923 р. було видано статут про маєтковий податок, згідно з яким конвент мав заплатити до кінця 1926 р. понад 11 млн злотих. Однак Міністерство фінансів Другої Речі Посполитої обмежило податок до 72 тис. злотих та подовжило термін до 10 грудня 1928 р. У разі несплати податку у вказаний термін ця сума стягувалася разом зі штрафами [128, к. 222].

У період Другої Речі Посполитої домініканці отримали можливість застраховувати своє майно від нещасних випадків. Один з таких документів одержали домініканці 10 листопада 1936 р. для страхування маєтку в Узині від пожежі на суму 17,39 тис. злотих. Страхування майна було вдалим способом покрити витрати. Відповідальним за операцію був повітовий інспектор у Станиславові. У разі знищення майна домініканці мали право поскаржитися на органи Загальної установи взаємних страхувань. Вони були зобов'язані виплатити штраф у разі відсутності вказаних у маєтку будівель, зміни у будівлях або перестрахування в іншій установі. 8 січня 1937 р. маєток ще раз був застрахований на суму 47,69 тис. злотих [133, к. 210].

Домініканці в Єзуполі були клієнтами таких установ: Земське кредитне товариство у Львові, Акційний іпотечний банк у Львові, Державний аграрний банк у Львові, торгівельна фірма «Карпати» у Львові. Іноді з питань банківських операцій ченці зверталися до адвокатів. Відомий лист 2 серпня 1923 р. до станиславівського адвоката Теодора Яйдлера про отримання довідки про депозит і право володіння кількома десятками моргів землі в Ольшаниці [133, к. 220].

Члени ордену зверталися до послуг нотаріусів для вирішення документального підтвердження власності: відомий нотаріальний акт 1938 р., згідно з яким складено кадастр на земельні парцели домініканців у Єзуполі та вирішено питання іпотечного кредиту. Ченцям було видано декларацію, що підтверджувала їх земельні володіння. Домініканці також користувалися послугами гродських судів для посередництва в торгівельних операціях [137, к. 11].

Домініканці тисменицького монастиря були клієнтами кредитового товариства «Єдність». Воно приймало ощадні вклади на рахунок розміром від 2 до 4 тис. крон. Кожна плата та повернення вкладу вписувалися до вкладкової книги, що підписувалася касиром та директором. Товариство платило відсотки від вкладів. Зволікання виплат компенсації страховою компанією загрожувало їй судовим позовом [19, арк. 34; 231, к. 10].

27 травня 1922 р. конвент домініканців у Тисмениці продав сімом власникам 49 моргів землі вартістю 19,6 млн польських корон. У листі 3 липня 1924 р. згадується продаж землі тисменицького домініканського монастиря [100, к. 84].

У 1936 р. частина ліквідованих маєтків у Тисмениці та Клубівцях були передані монастирю отців василіанів у Погоні. У листі ради провінції св. Яцека до пріора домініканців у Єзуполі Климента Колви 17 листопада 1937 р. йдеться про купівлю 5 моргів ґрунту, витрати якої було дозволено покрити продажем полів у Тисмениці. Земельні операції дозволялися тільки державною владою [228, к. 12].

Монастир домініканців у Ярославі був одним із найактивніших і найрозвиненіших в економічному плані, незважаючи на невелику чисельність домініканців. Це відобразилося в розмірі грошових доходів: якщо в 1917 р. доходи становили 20 тис. крон, то в 1927 р. – 47 тис. злотих [154, к. 98].

Борек Старий та Тарнобжег в господарському плані були відсталими порівняно з монастирями львівського та тернопільського повітів. Як і монастирі Станиславівського повіту, вони поступалися рівнем доходів решті конвентів через заборгованості [155, к. 22]. Видатки осередку призначалися в основному на потреби церкви, а не на розвиток галузей господарства, за 1872 р. вони становили 268 золотих ринських. Грошові доходи домініканського монастиря в Борку Старому в основному були результатом надання парафіянами пожертв. В 1916 р. вони становили 2955 крон [156, к. 109].

Домініканці в Тарнобжезі входили до Спількової каси ощадності і позик у Тарнобжезі. Туди вкладалися кошти під відсотки розміром від 1 крони. Відсоток обчислювався щопівмісяця. У міжвоєнний період домініканці в Тарнобжезі входили до земельно-торгівельної спілки «Gleba» [226, к. 23].

На розвиток промислів та грошового капіталу домініканців вплинула модернізація економіки на рубежі XIX – XX ст. Як наслідок, зростала роль грошового капіталу в господарстві. Домініканці дедалі більше пристосовувалися до реалій тогочасного життя. Особливостями розвитку

промислів були: тісний зв'язок із аграрною сферою і духовним життям; виробництво сировини на продаж; провідна роль львівського монастиря; наявність найманих працівників; співпраця зі світськими особами та установами. Розвиток промислів гальмував, з одного боку, тип господарювання, що не дозволяв виділення коштів на промисли, а також деякі аспекти релігійного життя: зокрема, обітниця бідності не дозволяла прагнути до власного збагачення. Розвивалися лісовий, паперовий і каменоломний промисли.

Щодо використання грошового капіталу було багато засобів забезпечення співвідношення доходів та витрат. Незважаючи на формальну рівність монастирів, існувала відмінність у розмірах доходів та витрат між окремими з них. Поряд із традиційними статтями доходів та витрат з'явилися нові: страхові, кредитні, адвокатські та нотаріальні послуги, існування вексельної системи, позики та банківські операції.

Загальний висновок до розділу 4.

Отже, домініканці прагнули пристосуватися до вимог часу для успішності економічної діяльності.

Модернізація не оминула економіки домініканського ордену, в першу чергу аграрної сфери та обігу грошового капіталу. Перехід до ринкових відносин вплинув на зростання мікроекономічних показників, збільшення засобів грошових доходів; відбувалися спроби переходу від екстенсивного господарства до інтенсивного. Праця залежних селян замінювалась найманою, що більш відповідало релігійним ідеям домініканців. Успішність господарського життя ордену проповідників залежала не тільки від фінансування монастирів з центру, а й від ініціативи окремих монастирів: незалежно від формальних принципів їх рівності й солідарності мікроекономіці домініканців була властива нерівномірність доходів. Ще однією ознакою переходу до ринкових відносин були спроби парцеляції земельних наділів окремих монастирів. Розвивалася торгівля, орендні відносини; також з'явилися

нові для домініканців методи грошових операцій: вексельна система, банківські операції, позики.

Економіки ордену проповідників у другій половині XIX ст. торкнулися наслідки промислового перевороту. Почасти через особливості основ духовності домініканців не розвивалася важка промисловість. Були наявні традиційні промисли (паперовий) та нові (каменоломний та нафтовий), здебільшого орієнтовані на виробництво й продаж сировини та пов'язані з аграрною сферою. У промисловій сфері існувала як співпраця, так і суперечності між домініканцями та світською владою. Динаміка фінансових результатів характеризувалася коливанням у залежності від процесів у рамках ордену та суспільних умов.

Менш активними в господарській сфері домініканці були в роки Першої світової, українсько-польської та радянсько-польської воєн. Відбудова домініканських монастирів вимагала значних господарських витрат та втручання світської влади.

У міжвоєнний період проходив процес масової парцеляції земельних ділянок, ініційований отцем Яцеком Воронецьким та світською владою. Наділи продавалися світським власникам, у результаті чого створювалися невеликі світські фермерські володіння. Кошти, виручені з продажу, були потрібні на відродження монастирів у Королівстві Польському. Парцеляція була несправедлива щодо українців, яким надавалися гірші ділянки за вищими цінами. Перевага в землеволодінні надавалася польським осадникам. Загалом парцеляція була матеріально вигідною домініканцям, що відображено в архівних документах.

Як бачимо, економіка домініканців, хоч і не відігравала головну роль у їх діяльності, усе ж була чинником, значення якого не варто применшувати.

[1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 63, 65, 66, 67, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 89, 90, 91, 92, 100,

101, 103, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 116, 120, 122, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 133, 137, 138, 151, 154, 155, 156, 159, 164, 166, 167, 168, 169, 175, 176, 177, 178, 179, 181, 193, 194, 204, 206, 207, 225, 226, 228, 231, 245, 251, 262, 269, 351, 369, 394, 400, 402, 437, 458]

РОЗДІЛ 5. РОЛЬ НАУКОВОЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ФУНКЦІОНУВАННІ ОРДЕНУ ПРОПОВІДНИКІВ

5.1. Неотомізм Яцека Воронецького як ідейна засада розвитку освіти ордену проповідників

Наукова діяльність домініканців передбачала ідейні засади, які мали стати підґрунтям для розвитку сфер знань про об'єктивну реальність. Неотомізм домініканців у другій половині XIX – першій третині XX ст. став базою для розвитку науки членами ордену.

Неотомізм – це модифіковане вчення томізму, що сформувалося в другій половині XIX ст., і, як томізм, передбачало примат розуму над волею в системі пізнання світу (Див. Додаток Б). В зазначений період філософія Томи Аквінського була пристосована до нових умов. Період модернізації відбився й на освіті домініканців, які сформували нові прийоми навчання, виховання та формування світосприйняття учнів. Завданням дослідження неотомізму є визначення способів пристосування вчення до освітньої діяльності домініканського ордену у вказаний період [320, с. 267].

Св. Тома Аквінський (1225 – 1274) був одним із філософів, що вирішував проблему універсалій – першість віри або розуму в спілкуванні з Богом. Погоджуючись з П'єром Абеляром, він стверджував, що розум мав бути зброєю віри. Однак сила віри також має велике значення. В певних ситуаціях, коли філософія хибна або стає критерієм віри, філософія переосмислюється у порівнянні зі священною доктриною [319, с. 176].

В «Сумі теології» розкрито 5 доказів існування Бога: рушій, першопричина, джерело необхідності, джерело ступенів досконалості та досягнення мети. Бог пізнає одиничні речі в якості їх причини і Йому дано пізнання зла, бо пізнання чогось доброго вимагає пізнання його протилежності. Є три види пізнання Бога: через розум, через одкровення і через інтуїцію [459, с. 309].

Наприкінці XIII – на початку XIV ст. томізм став однією з найбільш домінантних систем філософських знань Католицької церкви, яку створили

члени домініканського ордену. У результаті реалізації просвітницьких ідей та демократичних перетворень у більшості європейських країн змінилася суспільна ситуація, внаслідок чого 1879 р. було встановлено офіційність томізму в рамках розповсюдження провідних ідей Римо-католицької церкви, що дало змогу розвинутися неотомізму - видозміненій томістичній теорії [318, с. 268].

Томізм передбачав виховання морально-ціннісних якостей школярів, встановлених суспільством і Церквою, як одне з найважливіших завдань освіти. Для цього необхідно нагадувати про загальноприйняті християнські та гуманістичні цінності не лише під час навчального процесу, а й у період дозвілля, залучаючи школярів до реалізації суспільних та духовних потреб. Важливими умовами виховання учнів є можливість бачення школярами прикладу для наслідування моральних якостей авторитетних і поважних людей, виконання правил та норм поведінки відповідно до світських та церковних вимог [318, с. 270].

Прихильники томізму вважали, що навчальні заклади повинні бути осередками особистісного розвитку, мають сприяти формуванню інтелектуального потенціалу, соціалізації учнів та успішній реалізації власних соціальних потреб. Шкільні точні та гуманітарні предмети забезпечують всебічність створення правильного уявлення дітей про світ. Згідно з томістичним вченням, фізичний, соціальний та релігійний розвиток є невід'ємними складовими виховання учнів [318, с. 271].

На думку томістів, важливими завданнями викладання шкільних предметів є формування знань учнів та виховної мети, створених у результаті наукових досліджень, які вводяться в навчальний процес згідно зі встановленим порядком викладу та врахуванням рівня можливості дітей засвоювати певну інформацію. Навчальні програми повинні бути осучасненими та відповідати провідним науковим досягненням [318, с. 272].

Для виховання особистості необхідно сформувати комунікативні рамки між вчителями та вихованцями. Вимоги до працівників шкіл були високими й

зумовлювалися необхідністю поєднання знань та особистості. Викладання шкільних предметів повинне містити виховну та навчальну мету, а також враховувати компетентністний підхід до учнів щодо здобутих ними вмінь та навичок. Важливими складовими професійних навичок педагога є красномовність, високий рівень інтелекту та вміння формувати в учнів зацікавлення до предметів та знань у рамках шкільних курсів [318, с. 272].

Вчителі, будучи прикладом моральних якостей для учнів, повинні дотримуватися тих цінностей, виконання яких пояснюється і на які діють настанови. Педагоги повинні формувати власне життєве кредо згідно з християнськими принципами й відповідно поводитися з огляду на формування ідеалу для учнів. Сан священика, який був обов'язковий для викладання в школах домініканців, виправдовував можливість поєднання заняття наукою та духовне життя згромадження. Тому до світських осіб у наш час підвищені вимоги з огляду на потреби виконання християнських настанов [318, с. 273].

Освіта є лише однією зі складових реалізації школярами інтелектуальних та духовних потреб. До вказаної мети залучається родина, яка впливає на схильність школярів здобування знання та виховуватися в певному оточенні. Саме батьки починають і сприяють формуванню особистості та морально-етичних цінностей, що допомагають досягти успіху. Співпраця школи та сім'ї посилює взаємоконтроль над формуванням у дітей християнського світогляду, виконанням інституціями виховних функцій та забезпечує стабільність у майбутньому [318, с. 274].

У формуванні пріоритетів домініканського шкільництва помітну роль відіграло педагогічне вчення неотоміста Яцека Воронецького (1878 – 1949), польського священика, викладача, засновника Згромадження Сестер Домініканок Місіонерок Ісуса і Марії (1932 р.), який тривалий час працював у Львові. Діяльність домініканця та його педагогічне вчення розвивалися в контексті становлення неотомізму наприкінці XIX – на початку XX ст. [319, с. 333]. Педагогіка Яцека Воронецького – це «практична етика», частина філософії, яка має на меті внутрішнє перетворення людини. Це теорія

виховання, що базується на філософії Арістотеля та Томи Аквінського, а також патристичній та схоластичній традиції і Святому Письмі (Див. Додаток Б). Він формулює поняття «педагогіка» як науку про виховання та частину етики, що послуговується даними психології та спирається на досягнення інших наук (біологія, соціологія та історія) [370, s. 25].

Теологізація педагогіки Я. Воронєцьким проявилася в дефініції католицької педагогіки. «Під католицькою педагогікою варто розуміти наукову систему виховання та навчання не тільки згідно з теологією та християнською філософією, а й із пов'язаним у їх світлі виховним досвідом» [373, s. 295].

Педагогіка Я. Воронєцького базується на емпіричному та теоретичному засобах пізнання, її завданням є універсальне виховання людини. Метою виховання є формування сили волі, завдяки якій людина може формувати цілі свого життя. Сила волі спричинюється наявністю в людини бажання. Педагогіка – це практична наука, що формує життєвий шлях. Для Я. Воронєцького виховання має релігійний вимір, оскільки наукова система виховання і навчання співпадає із християнською філософією та теологією. Піднято питання зв'язків між вчителем та учнем, особистого та суспільного вдосконалення людини. Педагогіка не має ідеологічного характеру, вимагає індивідуального підходу до кожної людини. Велике значення має роль відповідальності у вихованні. Ціллю виховання є навчання вихованців відповідальності за себе та самовиховання. Педагогіка Я. Воронєцького надає людині властивостей бути вільною та розумною. Моральне життя потребує певного мінімуму теоретичних відомостей, що є предметом виховання [349, с. 225].

Людина є особливою в контексті питання буття, вона має необмежені можливості для свого розвитку. Людські вчинки характеризуються добровільністю та відповідальністю за свої дії. Із добровільністю людської діяльності пов'язується її ціль. Суб'єктивною ціллю життя людини є досягнення повного щастя, що полягає на задоволенні своїх потреб або актуалізації

потенційних можливостей. Об'єктивною метою є трансцендентне добро [353, s. 234].

Критерієм моральності є розумна людська природа. Розум, пізнавши об'єктивний порядок речей, нормуючи ставлення до себе, інших та Бога, дає їй об'єктивні відомості, що слугують підставою діяльності совісті. Вона полягає на необхідності творення добра та уникнення зла. Для виконання своєї функції совість повинна виховуватися та формуватися людиною [442, s. 365].

У вченні Яцека Воронецького розглядається проблема моральності та етики. Діяльність, спрямована на розвиток та прагнення до досконалості, є невід'ємним елементом людського життя. Одним із істотних завдань людини є розвиток особистості. Жодна інша істота, крім людини, не здатна на розвиток. Завдяки моралі людина керує собою і своїм зовнішнім та внутрішнім світом і тільки в цей спосіб реалізує себе. Людська мораль сприяє внутрішньому вдосконаленню людини. Людина себе усвідомлює як «я», відокремлене від «інших». Людську моральність формує співвідношення добра і зла. Ціллю етики є формування поведінкових стереотипів людини в суспільстві [434, s. 320].

Виховання вимагає від людини тверезих роздумів у бік вибору доброго та правдивого. Істотну роль у системі виховання Я. Воронецького відіграє розсудливість. Вона відповідає за морально-ціннісну орієнтацію та допомагає здійснювати певні кроки в людській діяльності, вимагає вільного та розумного вибору. В «Католицькій етиці виховання» Я. Воронецький вважає розсудливість якістю, яка допомагає дистанціюватися від злого та фальшивого. Отець стверджує, що діяльність людини виникає завдяки рішення, яке постає завдяки діалогу розуму і волі, при чому розум керується правдою буття, а воля – добром [390, s. 161].

Одним із підставових завдань етики та теорії виховання, піднятих Я. Воронецьким, є проблематика моральних чеснот. Він розрізнив вади та чесноти з погляду моральності людських вчинків. Чеснота – це моральна чистота людини, яка дає можливість досягнення добра. Вихователь не повинен

допускати вад у вихованні. Я. Воронецький виділяв чотири початкові чесноти, які спрямовують людину до морально добрих вчинків: розсудливість – досконалий розум; хоробрість, поміркованість та справедливість. Теологічні чесноти мають за завдання вдосконалити людину на такому рівні, щоб вона могла досягнути остаточну ціль свого земного буття – єднання з Богом. Це дає діяльності людини надприродний характер, наближаючи її до Бога [390, s. 163].

Отець Я. Воронецький здійснив аналіз людської психіки із її можливістю формування внутрішнього світу. Він вказав елементи, які стають носієм розвитку людської особистості та її деградації. У кожної людини є різний рівень інтелекту та потенціалу розуму для пізнання світу [449, s. 165].

Першим видом виховання є індивідуальне та суспільне виховання, які не відокремлюються одне від іншого. Найважливішим місцем суспільного виховання є родина, школа та церква. Виховання релігійне і моральне забезпечують насамперед дві останні категорії. Основним чинником, що впливає на самовиховання, є віра. Виховання не може показати позитивний результат без співпраці сім'ї з іншими одиницями суспільства, церквою та школою. Яцек Воронецький закликав виховувати в руслі спільного добра, яким є лад, порядок, добробут та родинний спокій. Роль молодіжних організацій, на думку домініканця, зводилася до навчання співпраці та заохочення ентузіазму. Школа повинна підготувати людину до життя в суспільстві. Без етики педагогіка не може виконати цілей та завдань, які ставить перед собою людина [371, s. 155].

Педагогіка християнського геоцентризму Я. Воронецького визначає виховання як розвиток моральних, фізичних та розумових властивостей людини. Воно є непорушним правом людини та виражається у гармонійному прагненні людини до досконалості. Формою виховання є самовиховання, яке полягає у формуванні характеру людини на базі інтелекту та моралі. Я. Воронецький поділяє виховання на нормативне та цільове. З погляду на мету виділено напрямки виховання: пайдоцентризм, гетероцентризм та християнський геоцентризм [412, s. 185].

Пайдоцентризм наголошує, що мета виховання в самій дитині та поділяється на: 1) адаптацію – виховання полягає у пристосуванні до зміни умов існування; 2) раціоналізм – метою виховання є створення всебічних зацікавлень дитини; 3) ціль виховання, якою є реалізація власного інтересу. У гетероцентризмі мета виховання лежить у певних цінностях. У християнському геоцентризмі – досягнення певної досконалості вихованця. Він проголошує розумність людської природи (Див. Додаток Б). Першим вихователем є Бог, а потім сама людина по відношенню до себе, а пізніше інші люди. Безпосередньою метою виховання є залучення людини до матеріально-духовної культури, виховання хороших якостей людини [412, s. 186].

Велике значення у вихованні має ідеал, який є взірцем наслідування. Воно може бути мимовільне або цільове. Вихователю повинен показувати приклад для вихованців, йому повинні бути притаманні наступні якості: 1) добре виховання, керування власними вчинками, непідвладність капризам; 2) працьовитість, моральність, вільність від гніву. Любов є невід’ємним чинником у вихованні; 3) увага та приязнь, розсудливість, покора, терпеливість [412, s. 187].

Педагогіка Я. Воронецького є синтезом давньогрецької та християнської педагогіки. Виділяються поняття «чеснота» та «звички». Чеснота відповідає за інтегральне та гармонійне виховання людини, звички пов’язані з навчанням. Виховання людини полягає на інтелектуальній праці та моральних чеснотах. Виховання – пошук внутрішньої гармонії інтелекту та волі, внутрішньої культури людини [375, s. 248].

Головним зовнішнім чинником, який впливає на особистість, є реальність. Пізнання правди і добра, що відбувається під впливом буття, повинне контролюватися суспільством. Участь у суспільному житті формує ставлення до реальності, об’єктивізм підходу до дійсності, створює ідеї та теорії, які є суб’єктивними помислами [379, s. 40].

Оцінюючи можливість використання томістичної концепції у вихованні, належить звернути увагу на факт, що підхід до виховання є вибіркоким. Яцек

Воронецький підкреслював, що в центрі томістичної педагогіки є питання діяльності, яке сформоване через людину чи через розумну і вільну дію. На практиці томізм швидко переходить від теми правди до формулювання потреб. Труднощі в питанні, як мотивувати людину до добрих вчинків, вирішуються відповіддю, що правдиве і добре – це те, як належить діяти [444, s. 50].

Ціллю хороших дій людини є винагорода, якою для людини згідно з Я. Воронецьким є єднання з Богом. Завданням церкви є створення релігійної спільноти на землі, яка існує, взаємодіючи із державою. Людина вільно і добровільно пізнає Бога. Якщо релігія нав'язується людині, дуже часто вона не пізнає істинну віру, але приймає зовнішню релігійність. Виховання, в якому акцент здійснюється на правді, перестає бути вихованням, а стає моралізуванням або навчанням [442, s. 364].

Домініканець цікавився суспільними проблемами, що доводить праця «Уваги з приводу «Нашої молоді» скриптора» (Львів, 1903). В ній Я. Воронецький закликає молодь прийняти відповідну етичну підставу згідно із суспільними обов'язками, що мають виходити з морального обов'язку дотримання суспільного порядку [419, s. 225].

Дуже багато уваги домініканець присвятив суспільним проблемам та життю католицької церкви. Підкреслював потребу поглиблення релігійного навчання в середовищі польської інтелігенції. В «Методиці і програмі навчання моральної теології» (Люблін, 1922) вимагав від вчителя, щоб він вирізнявся особистою мораллю. Моральна теологія повинна викладатися з методикою, властивою теологічним наукам, і опиратися на Святе Письмо і церковні канони. У «Католицькій виховній етиці» (Краків, 1948) домініканець перше місце в процесі навчання віддав формуванню характеру через виховання і самовиховання [383, s. 256].

Я. Воронецький пропонує поділ своєї педагогіки на три розділи: предмет виховання – те, що має бути результатом процесу виховання; об'єкт виховання – людина, що виховується; вихователь – не тільки особа, але все суспільство, відповідальне за процес виховання. Домініканець є прихильником

педагогічного універсалізму – всебічного сприйняття виховання при врахуванні всіх чинників, які його детермінують. Вихованцями суспільства є не тільки окреслена група дітей та молоді, а всі, хто може вдосконалювати особистість та піддатися на вплив виховання незалежно від походження, раси, мови, національності, конфесії, суспільного статусу. Розвитку особистості потрібне всебічне виховання. Виховання людини триває аж до її смерті. У вихованні співіснують природні засади, здобуті досвідом, та надприродні, отримані від Бога [386, s. 43].

Теологізація першої частини педагогіки полягає у тязі до джерел пізнання, через що людина одержала первородний гріх. Наслідком цього гріха є розлад істотних складових людини, які проявляються у трьох негативних недоліках: хтивість тіла (сексуальні нахили та обжерливість), хтивість очей (непоміrkована жага матеріального добра) та пиха життя (звичайна пиха та зарозумілість). Вони є проявами схильності об'єкту виховання до гріха [419, s. 226].

Теологізація другої частини педагогіки є очевидна поза всяким сумнівом. Риси характеру ідеалу вихованця окреслює теологія, яка виховує порядних людей, дітей Божих, християн. Виховання людини повинне бути христоцентричне. Предмет виховання інспірований через трактат про теологічні чесноти: віру, надію та любов, які керують цілим моральним життям людини. Теологізація третьої частини педагогіки, присвяченої вихованцям, полягає в тому, що головним вихователем виступає Бог і церква, делегована Богом для виховання людини [419, s. 227].

Важливим чинником виховання є атмосфера, в якій формується особистість. Оточення в такому разі виступає прикладом для вихованця, від нього залежить шлях, який вихованець долає до особистості. Люди наслідують приклад інших людей, бо відчують обов'язок до цього. Добрий приклад відіграє істотну роль, особливо в дитячому віці, бо тоді людина найбільше піддається впливу оточення [421, s. 130].

Я. Воронецький вважає, що не існує виховання без співпраці вихователів із вихованцями. Основне завдання вихованця – стати свідомим себе та навколишнього середовища. Його праця над самим собою має стати його свідомою діяльністю. Згідно із Я. Воронецьким, в цілому суспільстві необхідно поширювати переконання про велику відповідальність у вихованні та впливі на інших людей кожної людської одиниці незалежно від обов’язків чи посади. Не існує несупільного виховання, оскільки ціллю виховання є розвиток не тільки одиниці, а й суспільного ладу [442, s. 365].

Я. Воронецький постулює, що показниками формування послуху мають бути міць, твердість і витримка. Щоб виховати послух, потрібні наступні умови: щоденне життя потрібно організовувати згідно із певними правилами та врахуванням конкретних умов людей, місця і часу. Підлеглі повинні відчувати, що в інституції, яка їх опікує, є лад і порядок, про які свідчить регулярність, чистота, пунктуальність, тиша та сумлінність у виконанні обов’язків. Настрій порядку сам по собі вказує, що належить робити, не допускаючи занедбань та браку покарань. Сам вихователь має піддатися цій атмосфері та давати особистий приклад. Належний поділ праці становить у підлеглих вироблення духу послуху. Вихователь повинен відчувати, щоб усякі зміни були передбачувані, приготовані та добре продумані. Вони мають бути проведені поступово, а не в останній хвилині. Останньою умовою створення у вихованців духу послуху – вихователь має вміти охопити цілісність діяльності, енергійно керуючи нею згідно з планом [419, s. 230].

Керування становить перший елемент тріади керівництва над учнями, за чим іде формування послуху. Кожний вихователь повинен знати статuti і правила та прийоми, що спонукають його вихованців їх виконувати. Вихованці, що виконують накази вихователя, повинні знати, коли, чому і для чого їх треба виконувати. На діяльність керування погано впливає зарозумілість та малодушність, недостатнє знання статутів та правил, погана організація, порушення субординації та відсутність поділу праці [383, s. 255].

Другим елементом формування послуху є командування. За допомогою команд та нагадувань вихователь повинен керувати діяльністю своїх вихованців. Команди повинні бути погоджені з Божим та людським моральним правом. Вони мають бути старанно продумані та представлені в управлінні. В іншому разі може послабитися повага вихованців до вихователів. Команда має бути видана вчасно, оскільки вихованцям потрібен час на її виконання. Вихователі повинні знати спосіб мислення, розуміння та мовлення вихованців, щоб ті зрозуміли наказ [383, s. 256].

Третій елемент послуху – це покарання. Його ціллю є виправлення вихованців. Перша засада виправної функції покарання – цілковите керування вихователя над вихованцем; гнів не повинен бути джерелом покарання, ним є справедливе знесення покути за негативний вчинок. Друга засада виправлення – застереження, щоб не повторювати провини, за яку отримано покарання. Вихованець повинен зрозуміти користь, яку йому воно приносить. Надмірна суворість покарання є неприпустимою. Однак і надмірна поблажливість може створити анархію серед вихованців. Я. Воронецький акцентує увагу на великому значенні похвали у своїй практиці формування послуху. Як зазначає домініканець, «хвала ближнього є актом покори» [435, s. 211].

Загалом науковці домініканського ордену в Східній Галичині, як і Яцек Воронецький, дотримувалися неотомістичного вчення. У філософа було багато послідовників у плані відображення доктрин св. Томи Аквінського та пристосування вчення до сучасних умов. Зокрема, під керівництвом Яцека Воронецького Пій Марія Францішек Белх здобув орденський ступінь лектора теології в результаті написання праці, присвяченої висвітленню проблеми універсалій. Оскільки більшість домініканців не поділяли аскетизм, члени ордену проповідників в цілому адекватно сприймали вчення Яцека Воронецького з огляду на зацікавленість світськими проблемами [464, s. 40].

Отже, неотомізм як філософське вчення піддався впливу не лише релігії, а й суспільних подій другої половини XIX – 30-х років XX ст. У цьому плані типовим прикладом є ідейні засади освітньої діяльності у викладі отця Яцека

Воронецького. Вчення мало практичне спрямування щодо навчання й виховання дітей та вміщувало в собі передові ідеї навчального процесу для досліджуваного періоду, поширювалося серед членів ордену, в тому числі в Львівській архідієцезії. Отець Яцек Воронецький значну увагу приділив проблемі моральності й етики та їх зв'язку з педагогікою. Вчений підкреслював значення христоцентричності виховання у формуванні розуму та волі як засобів пізнання. Отець Яцек Воронецький розкрив роль теологічних наук у методиці викладання в домініканських школах. Він розкрив роль взаємодії тріади «вчитель – сім'я – суспільство» у вихованні дітей, що полягає у формуванні адекватного сприйняття дійсності. Як бачимо, значення неотомізму полягало в пристосуванні освітньої діяльності домініканців до нових умов.

5.2. Наукова, видавнича та освітня діяльність домініканців

Важливість наукової та освітньої праці домініканців пояснювалася необхідністю пізнання та передачі інформації. Функціонування домініканців в інтелектуальній сфері мало вагоме значення для збереження традицій ордену та поповнення його новими представниками.

Серед домініканців було багато представників науки, діяльність яких тісно пов'язана з Львівською архідієцезією. Одним із найбільш відомих науковців ордену можна вважати теолога Яцека Воронецького. З 1914 р. він викладав етику на студіях у Кракові і працював в архіві ордену. Був членом Комісії історії філософії у Кракові, працював у Люблінському та Варшавському університетах. Велику роль Я. Воронецький відіграв у створенні Товариства св. Фоми Аквінського й функціонуванні філософсько-теологічної студії домініканців у Львові, де займав посаду ректора. Написав ряд праць із теології. Найбільша заслуга Яцека Воронецького полягала у збільшенні рангу студій провінції [349, s. 132; 392, s. 38].

Відомим краєзнавцем був Садок Баронч (1814 – 1892 рр.). У 1854 – 1857 рр. він був одним із чотирьох провінціальних дефініторів. Садок Баронч – дослідник історії міст та домініканських монастирів Галичини, історії василіан

та бернардинів, історіограф ордену св. Домініка. Систематично співпрацював із редакцією енциклопедії Оргельбранда. У 1858 р. він став членом кореспондентом Наукового Краківського Товариства. У 1863 р. домініканці виступили з метою надати йому ступінь магістра теології. Мав індивідуалістські і радикальні погляди [382, s. 35].

Багато домініканців у львівській архідієцезії стажувалися за кордоном. Філософ Фелікс Войцех Бернадський (1911 – 2006) вступив у Кракові до домініканського ордену в 1932 р., а в 1936 р. у Львові одержав сан капелана. З 1937 р. вивчав у Римі моральну теологію. Там же було видано декілька із 370 праць, присвячених нормам моралі та вихованню підростаючого покоління. Він був автором праць, присвячених філософським та етичним питанням, із позиції яких відображалися питання, пов'язані зі світським життям [386, s. 35].

Домініканці були представниками також наук, не пов'язаних із релігією. Юзеф Марія Бохенський (1902 – 1995) вивчав право та економію у Львівському та Познанському університетах. В 1931 – 1934 рр. був слухачем теологічних студій у Римі. Тут же у 1934 – 1940 рр. був професором логіки [413, s. 90]. В 1936 р. утворив Краківське Коло, метою якого було дослідження томізму – напряму, що домінував у теологічних та філософських вченнях ордену проповідників. Був військовим капеланом у Другій світовій війні, брав участь у вересневих кампаніях 1939 р. і в битві при Монте Кассіно (1944), потім – в Армії Польській на Заході (1944 – 1945). Вважав свої заняття філософією Божим покликанням. Юзеф Марія Бохенський займався також єгиптологією. Для багатьох домініканців наукова діяльність дорівнювала та іноді перевищувала за важливістю душпастирську [430, s. 246].

Серед світських наук домініканці проявили себе як поліглоти. Крім німецької, польської та латинської мов, деякі отці володіли іншими мовами. Отець Єфрем Глинський (1910 – 1949) відбув лекторат із гебрійської та грецької мов. На теологічному відділі Ягеллонського університету він викладав гебрійську мову. Славився енциклопедичністю знань та хорошою пам'яттю.

Багато домініканців викладали також теологію, соціологію і інші світські науки в європейських університетах [441, s. 228].

Відомим домініканцем був Міхал Чарторийський (1897 – 1944). До ордену вступив у 1927 р., був представником краківського монастиря. Очолював Третій орден у Варшаві та Кракові. Вивчав теологічні та юридичні науки. Активний учасник реколекцій у Львові та Кракові. Найбільш показовою була участь у з'їзді Товариства реколекцій св. Домініка з доповіддю «Мета, характер та тип реколекцій, організованих товариством». Науковець доводив значення організації духовної віднови для повсякденного життя парафіян. Загинув у ході Варшавського повстання 1944 р. [377, s. 36].

Вартою уваги є діяльність у сфері права о. Гундислава Юніка (1880 – 1956). У 1897 р. був прийнятий до ордену. У 1905 р. став лектором теології, викладав у Львові канонічне право, історію церкви, Святе Письмо, апологетику, моральну теологію. Був катехитом у вчительській семінарії в Чорткові та у Львові у монастирі ордену бенедиктинок. Друкував вірші та праці в домініканських часописах. Серед праць з права відомі «Вписування шлюбів до метричних книг» та «Як організувати братство Розарію та Розарій вічний». Внесок науковця зумовлений поглибленим дослідженням організації душпастирства домініканців. У 1935 р. о. Гундислав Юнік переклав із латинської мови «Статут св. Августина» [438, s. 330]. Ще одним відомим юристом був домініканець о. Тадеуш Сташиця (1909 – 1966). У 1936 р. став лектором з теології. Вивчав і викладав канонічне право, психологію, моральну та практичну теологію [440, s. 331].

Одним із напрямів діяльності залишалося видавництво книг, що стосуються в основному проповідей, публічних диспутів та теологічних питань. Відомим книговидавцем був пріор львівського домініканського монастиря Леон Уляновський. Власним накладом видав: «Коротко накреслену відомість історичну про чудотворний образ Матері Божої та св. Луки Євангелиста, намальований у костелі Божого Тіла у Львові» (Львів, 1851), «Ікона Найсвітлішої Марії Матері Божої та Євангелиста Луки...», «Дедикація до пана

Марцела Гутковського, єпископа підляського та кавалера ордену св. Станіслава», короткий витяг зі справи «Гасла Слова Божого», «Коляда для побожних у Бозі християн» (Львів: Оссолінеум, 1854). Від 1930 р. видавався часопис «Школа Христова», а в 1939 р. – «Польський томістичний огляд» [465, s. 404].

Домініканці видавали два часописи у Львові. «Троянда духовна» була призначена для широкого кола віруючих, видавалася в 1898 – 1939 рр. «Школа Христа», що видавалася для львівської інтелігенції, друкувалася в 1930 – 1939 рр. У двох часописах обов'язково вміщувалися відомості про життя домініканців [407, s. 119].

Директорами видавництва у Львові з 1930 р. були отці Анджей Гмуровський (1930 – 1931), Зигмунт Огарек (1931 – 1932), Теодор Налешняк (1932 – 1933), Бертран Чирнек (1933 – 1937), Сильвестр Палух (1937 – 1939). Власним накладом у Львові домініканці видавали часопис «Троянда духовна», каталоги домініканської провінції св. Яцека. Видання друкувалися у друкарні «Бібліотека релігійна». Загалом у Львові за міжвоєнний період видавалися 22 назви з маріології, 289 назв аскетичних, 53 назви життєписів та 15 назв наукових видань. У каталозі домініканського видавництва з 1938 р. подано шість видавничих заповідей. Діяльність видавництв у Львові мало велике значення для всієї Польщі, оскільки друковані книжки та часописи потрапляли на західні креси Другої Речі Посполитої і навіть за межі країни. Видання були популярні серед дієцезіального та орденського духовенства, сестер домініканок, світських осіб. Друга світова війна перервала видавничу діяльність домініканців аж до появи познанського видавництва «W drodze» (1985) [407, s. 120].

Домініканці багато досягли у бібліотечній та архівній справі. Бажан Пій Марія (1860 – 1959) видав рукопис із каталогом справ, що стосуються отців домініканців (1891 р.), та «Каталог справ теологічних у польській мові» (1897). Метою видавництва було не лише дотримання історичної спадщини домініканського ордену, але й популяризація культу святих. Вище згаданий

отець львівського монастиря у 1935 р. видав книгу, присвячену шануванню Євфенії П'ястунни [463, s. 133].

Серед науковців можна виділити пріора монастиря в Золотому Потоці Лангаву Єроніма. Він вступив у орден після закінчення гімназії (1894 або 1895 р.) і, будучи членом ордену, завершив навчання філософії та теології у Львівському університеті. Умови для науки створювали монастирі в цілому: у 1872 р. на науку львівський монастир пожертвував близько 190 золотих ринських [67, арк. 2].

Стан освіти домініканського ордену частково залежав від позиції світської влади. На розвиток домініканського шкільництва впливало законодавство Австро-Угорської монархії. Воно встановлювало порядок викладання, мережу навчальних закладів, реформування в освітній сфері, забезпечення інтересів вчителів та учнів [330, с. 89].

Австро-Угорська монархія проводила вигідну їй освітню політику щодо ордену. Держава одержала доступ до контролю шкіл чернечих орденів. Шкільництво Австро-Угорщини ділилося на 10 «диструкцій». Шостий та сьомий відділи шкільництва контролювали діяльність домініканських шкіл. При допомозі чернечих орденів можна було розвивати шкільництво без великих витрат, і навчальні заклади могли протидіяти релігійним школам інших конфесій у державі [458, с. 229].

Постанови австро-угорської влади стосувалися призначення та звільнення вчителів, їх переведення в інші школи, здійснення нагляду за навчальними закладами, визначення умов заснування та функціонування шкіл, призначення управителів, відповідальних за їх стан [327, с. 56].

У період Західно-Української Республіки існувало компромісне бачення щодо мовного питання в освітніх закладах. 23 лютого 1919 р. було видано «Зарядження Державного секретаріату освіти про зміну навчальних планів», згідно з яким в усіх школах навіть із українською мовою викладання запроваджувалася польська мова. Це свідчило про врахування ліберальних засад у ставленні до національних меншин у ЗУНР та можливість вільного

використання конфесіями іноземних мов в освітніх установах, зокрема, польської мови домініканським орденом [234, с. 258].

Польська влада у міжвоєнний період також намагалася створити умови контролю над школами домініканців. У 1924 р. вийшов кресовий закон, який передбачав заснування утравістичних (двомовних) шкіл, але фактично ліквідовувалося вживання мов національних меншин. У 1932 р. вийшов новий закон про устрій шкільництва. У ньому висвітлено головне завдання навчальних закладів – забезпечення морального та духовного виховання [326, с. 44].

Від початку врегулювання правової ситуації римо-католицької церкви у Другій Речі Посполитій, що завершилося підписанням у 1925 р. конкордату, провінціал домініканців у Польщі звернувся до Міністерства релігійних віросповідань і народної освіти з приводу надання домініканським студіям у Львові статусу університетських. Вимагалася також організація філософських студій, підготовка професорів у Римі, розширення програми студій до 7 років, запровадження екзаменів раз на три роки. Головною метою було підвищення рівня навчання [328, с. 43].

Освіта була важливим напрямом діяльності домініканського ордену. Для управління діяльністю шкіл було створено округові шкільні ради у Львові та Кракові і крайові відділи. Ці світські установи повинні були забезпечувати адміністративний контроль над діяльністю навчальних закладів, призначення та звільнення персоналу, проведення урочистостей, відкриття та закриття шкіл, їх ремонт за необхідності. Вони організовували конференції вчителів та інспекторський нагляд за функціонуванням шкіл [142, к. 206].

Домініканські школи відповідали вимогам світської влади завдяки високому рівню вчительської кваліфікації, позитивній моральній поведінці та відповідності вимог наукового плану вимогам для публічних шкіл. Там були створені сприятливі умови для навчання дітей. Дирекція шкіл повинна була доповідати про зміни. Для діяльності навчальні заклади мали одержати дозвіл шкільної влади [329, с. 157].

Над школами домініканців було встановлено нагляд з боку вищих органів церковної влади. Митрополича консисторія здійснювала опіку над школами. Вона здійснювала видачу коштів в разі недостатнього самофінансування навчальних закладів, призначення вчителів із числа духовенства та облік статистичних даних. У Додатку О вказується, що в шематизмі народних шкіл 1865 р. є дані про наявність 7 вчителів у львівській домініканській школі без урахування директора, існування парафіяльної школи у Костейові, тривіальної школи у Давидові [249, s. 33].

Домініканська система навчання та виховання дітей виникла у Речі Посполитої до її поділів. Деякі прийоми навчання та виховання домініканців є нерозривними в історичному процесі, їх принципи використовуються в наш час [464, с. 4].

Домініканські школи склали свою навчальну програму на 4 роки. Там навчалися діти віком 8 – 14 років. Школи були приватними і утримувалися коштом конвентів ордену [142, к. 207].

У домініканській тривіальній школі в Давидові навчалися 67 дітей, з них 38 хлопців та 29 дівчат. Там учителював Себастьян Россек, якому платили 136 золотих ринських за місяць та виділено помешкання. У Кротошині вчитель Ян Белінський навчав 24 хлопців та 23 дівчат. У селі Гологури біля Підкаменя вчитель Ян Тверд навчав 55 хлопців та 12 дівчат. У Львові також існувала домініканська школа, директором якої був священик Антоній Заак. Вона була найбільшою на території Східної Галичини. Кількість дітей там становила 105. Як вказано в Додатку О, діяла й головна школа отців домініканців у Жовкві. Усього існували 6 домініканських шкіл на території Львівської архієпископії в 1865 р. за даними шематизмів [249, s. 34].

Монастир Золотого Потoku у міжвоєнний період утримував 2 денні школи. Старанням пріора та місцевих осадників вони реорганізувалися у польські. При допомозі директора школи Лукашевича у селі Скоморохи були організовані читальні [67, арк. 2].

Не виключено, що підготовка дітей була розрахована на вступ учнів шкіл до ордену у майбутньому. Вони одержували початкову освіту та вивчали основи релігійних знань. Учні вивчали такі предмети: німецьку, польську, українську (русинську) мови, правопис, арифметику, катехизис, розповідь невеликих історій, читання, біблійну історію та вчення. Діти походили із місця знаходження монастиря та навколишніх населених пунктів, де знаходилися фільварки та парафіяни [142, к. 208].

У школах, крім успішності та особистості учнів, вчителі особливо в інтернатах, піклувалися про здоров'я учнів. Домініканці були зацікавлені у хорошому здоров'ї і відповідально ставилися до лікування хворих учнів, адже вони вважали це критерієм рівня розвитку дітей. Досить ознайомитися зі справою учня Станіслава Саяна, який протягом цілого року (1930) досить рідко хворів і мав відмінний апетит. У справах учнів вказана кількість пропущених занять через хворобу. Відома лікарська довідка 6 червня 1931 р. доктора Россовського, у якій підкреслена неможливість відвідання занять учнем Яном Галкою через стан здоров'я [209, к. 153].

Навчання в домініканських школах було платним. За один рік навчання за дитину витрати становили 30 золотих ринських. Батьки деяких із них, очевидно, здійснювали додаткові доплати. Дохід домініканської школи у Львові лише за рахунок коштів 3 – 4-их класів становив 136 золотих ринських 50 грошей щорічно [54, арк. 18]. З 1824 р. в Чорткові існувала перша публічна школа в монастирі домініканців, першим вчителем якої був Микола Левицький [458, с. 335].

Призначення вчителів відбувалися із урахуванням подання кандидатів на цю посаду. У 1884 р. учителем до львівської школи було призначено Вавжинця Кремповського на період до візитації її шкільним округовим інспектором. Йому було призначено місячну зарплату. У разі негативної оцінки роботи округовим інспектором учителів звільняли з роботи. Іноді на тимчасову роботу призначався вчитель-практикант. Маріан Шнейдр мав за рік роботи одержати зарплату у розмірі 300 золотих ринських [54, арк. 30].

У липні та серпні вчителі та учні перебували на канікулах. Заняття в новіціаті скасовувалися у зв'язку із реколекціями та урочистостями. 25 лютого 1906 р. відбулася цілоденна реколекція в Бірках Домініканських. У хресні дні домініканці Львова організовували процесії у костели бернардинів та єзуїтів. На честь іменин організовувалися святі комунії [146, к. 130]. У новіціаті в Львові в 1934 р. Зелені свята зустрічали процесією на чолі із провінціалом. Промову виголошував отець Антонін. Зелені гілки прикрашали будівлю монастиря [152, к. 5].

Двічі на рік, у лютому та травні учні здавали екзамени з предметів, що передбачалися курсом навчання. Для здачі іспитів скликалися екзаменаційні комісії на чолі із директором школи або його заступником. Складався протокол здачі та оцінювання екзаменів. Джерела не висвітлюють фактів відрахування учнів зі школи, звідки можна зробити припущення про достатній рівень підготовки більшості учнів [54, арк. 3].

У домініканських школах мали можливість навчатися учні некатолицьких конфесій. Можна припустити про зміну конфесії таких дітей до закінчення школи для полегшення адаптації в колективі [54, арк. 9]. 2% учнів домініканських шкіл походили зі спольщених українських родів. Серед прізвищ за 1853 – 1888 рр. знаходимо в архівних документах імена: Юзеф Станкевич, Владислав Макаревич, Мар'ян Стехович тощо. Серед учнів Жовківського інтернату був 1% українців, що походили із родин римо-католицької інтелігенції [142, к. 225].

Вчительський персонал складався із директора школи, двох катехитів (один для римо-католицької, другий для греко-католицької молоді), у львівській домініканській школі працювало 9 вчителів. В 1860 – 70-х рр. директором львівської школи був Ян Гатковський, що викладав найважливіші предмети. Навчальне навантаження всіх вчителів на тиждень дорівнювало 32 години. У школі відбувалася й підготовка органістів, навчальне навантаження дорівнювало 8 годин на тиждень. Практиканти шкіл працювали безкоштовно [143, к. 24].

Дирекція шкіл складала статистичні дані успішності учнів. Станом на 1885 р. у другому півріччі оцінку «дуже добре» отримали 7 учнів із класу 40 учнів, «добре» – 14, «достатньо» – 7, «середній рівень» – 8, «недостатній рівень» не мав жоден учень [142, к. 226].

На шкільних урочистостях на початку та наприкінці шкільного року відбувалося богослужіння, роздача нагород, співи з декламаціями та оголошення результатів конкурсів дитячої творчості. Вчителі повинні були доповідати про хворобу учнів директору школи [142, к. 227].

Найнижча зарплата директора школи домініканців у Львові за 1872 – 1888 рр. в середньому становила 1300 золотих ринських, катехети – 500 золотих ринських, вчителя – 800 золотих ринських, мінімум двоє вчителів, для помічників школи – 200 золотих ринських щороку, шкільного слуги – 60 золотих ринських. На наукові прилади витрачалося 1850 золотих ринських щорічно. Рада шкільна крайова дозволяла францисканцям призначати третього вчителя в домініканську школу у Львові. Видатки на школу у Львові становили 4000 золотих ринських. На 1875 р. шкільний податок становив 120 золотих ринських. 16 листопада 1861 р. видано указ, згідно з яким з 5 квітня 1862 р. у домініканських школах науки релігії могли навчатися греко-католицькі парафіяни [142, к. 228].

Зарплата вчителів залежала від кількості годин та предмета викладання. За 1928 р. вчителі одержали гонорар 1008 злотих. Найбільше одержав В. Урбан, викладач математики, 99 злотих за 9 годин за вересень 1928 р. та вчителі іноземних мов – за 10 годин 110 злотих [147, к. 243].

Вчителі призначалися з числа як домініканців, так і світських людей. Більшість з них були німцями та поляками. Зустрічалися випадки прийняття вчителів іноземного походження: Єнджей Ярош, будучи італійцем, викладав у тривіальній школі у Давидові. Колектив учителів залежно від кількості дітей сягав від 3 до 7 чоловік, тому нечисленність могла компенсуватися лише освіченістю та наполегливістю працівників шкіл [54, арк. 16].

Іноді скликалися конференції вчителів домініканських шкіл. Там розглядалися питання внесення змін до шкільних програм, призначення чи звільнення вчителів, відкриття та закриття шкіл тощо. Кожен вчитель міг внести пропозиції щодо адміністративних питань [54, арк. 24].

Для зменшення кількості незаможних дітей оголошувалися конкурси, де перевірялися знання учнів. Для явки на таких конкурсах діти повинні були мати метрики про шкільний вік, свідоцтво про достатню успішність для участі на цих конкурсах, лікарське свідоцтво про стан здоров'я та щеплення від віспи, свідоцтво про майновий стан. У 1879 р. видано відозву про підвищення стипендії для переможців конкурсів з фундації Даміана Бжеського до розміру 150 злотих за рік. Створено також фонд Агенора Голуховського для виділення на це коштів [54, арк. 16].

У школах вивчали музику як предмет, що готував учнів до літургійного співу. Магістр вибирав кліриків або братів, що мали розвинений музичний слух, для читання лекцій, гри на органах. Однак організованої системи навчання органістів не було. Підготовка органістів відбувалася в домашніх умовах і в умовах взаємопідготовки. За весь час існування органних музикантів ордену майже ніхто з них не виїжджав за кордон [378, s. 119].

Кращому сприянню інтеграції церковної музики допомогло створення хорових примонастирських капел. Спеціальна музична освіта здобувалася у прикляшторних музичних бурсах у Львові, Борку Старому та Підкамені. У деяких монастирях вона здобувалася за умови продовження вчительської музичної роботи. Загалом навчання гри на органах тривало 4 – 7 років. Невипадково вміння музикантів мав оцінити сам пріор. У розрахункових книгах є інформація про плату за послугу органіста. Ретельно стежили за якістю роботи музичного інструмента [378, s. 120].

Одним із завдань освітньої діяльності домініканського ордену було поповнення ордену за рахунок випускників навчальних закладів. Для припинення зниження кількості вступів до ордену після 1892 р. почався пошук способів набору нових кандидатів. Для цього під час провінційного капітулу в

Підкамені в 1911 р. зібрані на ній дефінітори постановили заснувати інтернат для хлопців, які могли в подальшому вступити до ордену. Таким же закладом стала гімназія св. Яцека при кляшторі св. Трійці у Кракові. Дуже важко відповісти, наскільки такі заходи допомогли у подальшому зростанні кількості вступів до ордену. Після незначного зростання кількість вступів знову знизилася. Вже у незалежній Польщі в 1918 р. влада провінції постановила утворити інтернат у Жовкві Львівського повіту, який мав бути осередком вступів до домініканського ордену [351, s. 40].

Здобуття Польщею незалежності в 1918 р. мало позитивний вплив на розвиток освіти домініканського ордену. З метою популяризації студій на місцях було засновано інтернат у Жовкві. Тут мала відбуватися підготовка до членства в ордені св. Домініка [209, k. 112].

Інтернат був платним закладом замкнутого типу. Щомісяця учні зобов'язувалися виплачувати за навчання 20 злотих, оплату здійснювали батьки. Існував строгий режим дня для вихованців інтернату: в будні дні пробудження о 07.00, до 07.30 організація для навчального процесу, до 07.50 прихід до школи, ополудні обід та відпочинок, 17 – 18 година – наука, 18.00 – богослужіння для інтернатівців, 19.20 – вечеря, до 20.30 – наука, 20.50 – початок сонного часу. В інтернаті у Львові приймали тільки тих хлопців, які хотіли стати капеланами [189, k. 250].

У навчальних закладах домініканського ордену існувала клявзура. За винятком часу під час богослужіння вранці від 08.00 до 11.30 брама студентату була замкнена. Для присутності на конвенті брати мали спитати дозволу магістра студентату і ввійти туди в товаристві іншого брата [148, k. 245].

У кожному класі інтернату в Жовкві навчалися 20 – 30 учнів. Перед вступом до новіціату після завершення 6 класу інтернату необхідно було пройти 2 роки студій (семінарію), згодом як студії зараховувалися 4 – 6 класи інтернату чи гімназії. Відповідно до розпорядження Міністерства освіти після студій відбувалася здача державних іспитів. Семінарією керував пріор конвенту або префект чи віце-префект, яких вибирав провінціал у погодженні з

провінційними зборами. Шкільний рік починався гімном «Прийшов Творець» та богослужінням, а завершувався богослужінням та гімном «Тобі, Господи» [186, к. 324].

В інтернатах існувала чотирибальна система оцінювання: «добре», «достатньо», «задовільно» та «незадовільно». У школах вона була більш всебічною, оскільки оцінювалися не лише успіхи в навчанні, а й поведінка [210, к. 215].

У семінарії діяло самообслуговування в плані гігієни та вживання їжі. Було заборонено двом семінаристам спати в одному ліжку та виручати в роботі когось. Регламентувався повсякденний та святковий одяг, певна кількість білизни. Листуватися з родичами можна було два рази на тиждень, відвідувати протягом шкільного року в разі потреби або обов'язково на Святвечір та Різдво. Двічі на місяць родичі могли приходити до розмовниці, найчастіше в неділю чи свято. Семінаристам не дозволялося ходити по монастирі, перебувати в закрестії та знаходитися поза семінарією без дозволу префекта. Кошти утримання студентів-теологів виплачували на 2/3 родичі, на 1/3 конвент отців домініканців [187, к. 216].

Вносилася плата за вступні екзамени до інтернату в сумі 40 злотих. Перед прийняттям до закладу дитина мала пройти обстеження у лікаря закладу або повіту. Доходи інтернату в Жовкві за 1928/1929 навчальний рік становив 9722 злотих. Приймали до інтернату осіб віком від 11 до 19 років. В 1923 – 1937 рр. на посаді префекта інтернату в Жовкві перебували 358 осіб [192, к. 254].

Статутами визначалося завдання інтернату – школа мала надати учням певний рівень культурного розвитку, готувати до участі їх у суспільному житті, підготовка до студій у ліцях та вищих школах, університетах. Інтернати були призначені тільки для навчання поляків-католиків. Чотирирічний курс школи був поділений на вісім семестрів. Організація інтернату відповідала організації гімназії. Вчительський колектив та шкільний лікар становили педагогічну раду, яка ухвалювала рішення про прийняття нових учнів та видавала свідоцтва, оцінювала учнів. На вчителя лягала відповідальність за учнів [191, к. 132].

В інтернатах існували гігієнічні вимоги щодо білизни, постілі та одягу. Вчителі повинні стежити за перебігом епідемій і в разі перевищення порогу захворювань оголосити карантин. Учням заборонялося входити в кімнати до хворих. У шкільних статутах існували положення про дезінфекцію приміщень [191, к. 133].

З 1829 р. у Львові працювали генеральні студії для всіх католицьких орденів Галичини: 2 роки вивчалася філософія, 3 роки – теологія. На початку ХХ ст. домініканці заснували у Львові власні студії. Вони забезпечували рівень вищої освіти представників ордену до або після новіціату. Конституції домініканського ордену вказували на студії як на «форми аскези». Це пов'язано із самою працею та проведенням більшості часу наодинці. Студії формували релігійну свідомість [458, с. 335].

Іноді на домініканські наукові студії набиралися брати інших орденів. У 1885/1886 та 1886/1887 академічних роках заняття домініканців відвідували 3 францисканці та 2 бернардини. У 1908/09 академічному році навчалися 7 кармелітів босих [404, с. 45].

Генерал ордену о. Л. Тейслінг та о. Яцек ухвалили на проміжній капітулі рішення про завершення впровадження студій у провінції св. Яцека (1922 р.). Через брак кваліфікованих професорських кадрів студентів висилали до Франції та Бельгії. Провінція офіційно була позбавлена власних вищих студій до 1930 р., коли генерал о. Станіслав Гіллет іменував о. Афанасія Фіца лектором примаріушем. Візитація провінції в 1933 р. генералом о. Гіллетом була важливою подією для студій Польської провінції. Генерал проаналізував недоліки в плані навчання, звільнив з роботи не дуже видатних професорів [394, с. 422].

Галицькі домініканці засновували студії в Королівстві Польському. В 1920-х рр. були засновані три кафедри в Люблінському університеті. У 1934 р. було прийнято рішення провінційної капітули побудувати в Служеві колегіум студій на західний зразок, який фінансувала провінція св. Яцека. У вересні 1936

р. Рада провінції іменувала о. Яцека Воронецького лектором примаріушем цих студій. Заснованій бібліотеці він передав власну колекцію книг [394, s. 423].

У міжвоєнний період серед домініканців у Львівській архідієцезії стало популярним наукове стажування за кордоном. У 1919 р. 1 домініканець стажувався у Фрибурзі. В наступних роках – по кілька студіюючих (Фрибург, Рим, Єрусалим). З 1933 р. налічувалося від 5 до 8 домініканців, що стажувалися за кордоном. Головним осередком здобуття освіти домініканцями за кордоном став університет Angelicum у Римі. Домініканці студіювали нетеологічні дисципліни в державних університетах у Польщі. У 1938 р. студенти останнього року теології були зобов'язані записатися у Львівський університет для написання магістерської роботи [423, s. 154].

Отже, наука та освіта були невід'ємними аспектами діяльності домініканського ордену. У дослідженнях стверджується, що згромадження св. Домініка було орденом інтелектуалів. Наука була формою аскези та покути в розумінні способу життя та духовного очищення. Цьому напрямку діяльності проповідники приділяли багато уваги та часу, оскільки авторитет науковця був дуже важливим для пересічної людини. Для багатьох членів ордену важливість наукової діяльності перевищувала необхідність душпастирської. Зважаючи на домінування в згромадженні вивчення релігійних дисциплін, внесок домініканців у наукову діяльність полягав у спробі пояснень явищ у суспільстві з морально-етичного погляду. Тому значення науки для домініканців характерне не тільки для повсякденного життя домініканців, а й вдосконалення інших внаслідок праці над собою. Тим самим пояснюється внесок ордену проповідників у громадсько-культурне життя Галичини в плані актуалізації морально-етичних питань та духовного саморозвитку серед широкого загалу.

Завданням освіти домініканців було формування релігійної свідомості в учнів та, по можливості, забезпечення зростання кількості прихильників та членів ордену в подальшому. Достатній рівень знань у навчальних закладах ордену проповідників дозволяв також поповнити лави науковців. Частково на систему початкової освіти домініканців впливали вказівки світської та духовної

влади. Якщо в австро-угорський період вони стосувалися лише адміністративних та міжконфесійних питань, то в Другій Речі Посполитій утравізація шкіл вела до загострення національного питання в Східній Галичині. У навчальних закладах панував принцип рівності між учнями та вчителем, організовувалися виховні заходи етичного характеру. Організаційні моменти в середніх навчальних закладах проводилися за статутними нормами, а їх завданням було виховання учнів у дусі моральної дисципліни. Загалом досягненням науково-освітньої діяльності було становлення всебічно розвиненої особистості в навчальних закладах.

Загальний висновок до розділу 5

Отже, науково-освітня праця домініканців мала значні досягнення в культурному житті ордену.

Ідейною засадою науково-освітньої діяльності стала педагогіка Яцека Воронецького. У вченні домініканця присутня теологізація педагогічних проблем навчання й виховання. Отець у своїх ідейних поглядах намагався пристосувати традиції освіти домініканців до вимог часу. Завданням католицької педагогіки вченого було поєднання кращих досягнень світської та релігійної освіти.

У вченні Яцека Воронецького існували принципи, які мають місце в сучасному світі. Педагог розглядав питання ідеологізації навчання та виховання. На перший план виходило вчення про індивідуальний підхід до учня. Знання вихователем рис характеру та здібностей дитини визначало ставлення та оцінювання. Не існувало шаблонних закономірностей у ставленні до учнів, нав'язаних ідеологією: навчання та виховання проводилося шляхом діалогу «вчитель – учень».

На перше місце ставилася особистість. Тому Яцек Воронецький віддавав перевагу вихованню над навчанням. Ще однією рисою його вчення стала христоцентричність навчання та виховання. Вони відбувалися згідно з традиціями Святого Письма. На другий план відходили вимоги світського суспільства. Навчанню та вихованню, згідно з вченням Яцека Воронецького,

повинна бути притаманна універсальність. Для учня вимагалось поєднання інтелекту та суспільної активності. Новизна педагогічних прийомів проявлялася в наслідуванні учнями вчителів у процесі виховання.

Науково-освітня діяльність домініканців була спрямована на передачу власних знань учням. Для цього вони самовдосконалювалися і на власному прикладі навчали інших. Наукова діяльність потребувала самовіддачі, її монахи сприймали як покуту в плані способу життя. Заняття наукою розглядалось як один зі шляхів спілкування з Богом та засіб досягнення вищого ступеня досконалості. Найбільша кількість аскетів була саме серед науковців. Багаж знань домініканських науковців у плані багатьох гуманітарних наук не поступався світським, у деяких дисциплінах вдалося здійснити вагомі внески. Домініканці намагалися не поступатися знаннями з теології нікому: вони вважали ганьбою для себе вищий рівень знань із релігійних питань світських людей.

Домініканський орден мав систему освіти, що відповідала вимогам часу та мала досить високий рівень навчання та виховання. Завданням освітньої діяльності ордену проповідників було поширення релігійної свідомості серед молоді та, наскільки це було можливо, забезпечити якнайбільшу кількість прихильників та членів ордену в майбутньому; також підготувати до участі в суспільному житті, здобуття вищої освіти та набуття певного рівня культурного розвитку. З переліку предметів домініканських середніх навчальних закладів можна зробити висновок про універсальність базової підготовки учнів. Необхідним пунктом було вдосконалення вчителів та відносини в колективі. Повага до праці вчителя в домініканському ордені проявлялася в гідній на той час заробітній платі працівників навчальних закладів, що говорить про достатнє фінансування навчальних закладів. Орден проповідників не міг масштабами освітньої діяльності бути помітним на фоні державних структур, однак допомога виховання справам ордену була відчутною: кожен домініканець в освітній сфері відзначався ентузіазмом та відданістю своїй справі.

[54, 67, 142, 143, 146, 147, 148, 152, 186, 187, 189, 191, 192, 209, 210, 249, 234, 318, 319, 320, 326, 327, 328, 329, 330, 349, 351, 353, 370, 371, 373, 375, 377, 378, 379, 382, 383, 386, 390, 392, 394, 404, 407, 412, 413, 419, 421, 423, 430, 434, 435, 438, 440, 441, 442, 444, 449, 458, 459, 463, 464, 465]

ВИСНОВКИ

Отже, домініканський орден у другій половині XIX – середині 40-х рр. XX ст. зазнав якісних змін практично у всіх сферах життя. На домініканців вплинула модернізація, що передбачала осучаснення всіх аспектів діяльності та збереження традицій водночас. Орден проповідників продовжував відігравати репрезентативну роль щодо Римо-католицької церкви.

Аналіз стану наукової розробки теми свідчить, що попри певні здобутки у висвітленні окремих аспектів історії домініканського ордену на українських землях, історичного минулого конкретних домініканських монастирів, загалом у сучасній історіографії, як вітчизняній, так і зарубіжній, відсутнє цілісне, спеціальне дослідження, яке б комплексно й усебічно висвітлювало обрану нами тему.

У дисертаційній роботі використано значний масив неопублікованих архівних джерел та опублікованих матеріалів, які розкривають усі основні аспекти життя та діяльності домініканців. Аналіз першоджерел допоміг сформувати бачення господарства домініканців у Львівській архідієцезії, виявити деякі складові основ духовності, монастирського життя та міжконфесійних відносин, показати процес ліквідації домініканських монастирів після Другої світової війни.

На основі загальнонаукових і спеціально-історичних методів дослідження, відповідного понятійно-категоріального апарату здійснено аналіз найважливіших складових життя домініканців у окреслений період. Принципи науковості та історизму дозволили в результаті залучення й співставлення різних груп джерел наблизитися до якомога об'єктивнішого погляду на вплив модернізації на господарство та науково-освітню працю чернечого згромадження, а також сформувати цілісну картину досліджуваної проблеми. Здійснюючи періодизацію дослідження, враховано найважливіші напрями функціонування ордену домініканців у визначених територіальних і хронологічних межах.

Важливою складовою частиною теми є дослідження історії появи домініканського ордену на Русі, особливостей його духовності та формування мережі згромадження на українських землях. Проникнення туди домініканського ордену зумовило формування контактної зони західноєвропейського цивілізаційного простору з православним світом. Складна геополітична ситуація та сильні позиції православної церкви зумовили особливості діяльності домініканців у порівнянні з їх життям у Західній Європі.

Занепад домініканського ордену збігся в часі з поділами Речі Посполитої та несприятливою для нього політикою йосифізму, яка передбачала підпорядкування Церкви Австрійській імперії та антагонізм Ватикану. Значення реформ В. Жанделя у духовній сфері домініканського ордену в досліджуваній період полягало в пристосуванні до умов модернізації суспільства.

Формуванню основ духовності ордену проповідників передувала давня монастирська традиція, тому більшість традиційних елементів духовності збереглася. Модернізація ордену в сфері духовності та монастирського повсякдення полягала у відкиданні обов'язковості аскетизму.

Розвиток мережі монастирів OFP тривав протягом усього часу існування домініканського ордену на території Львівської архієпископії. Кількість монастирів на території Східної Галичини в складі Австро-Угорської монархії та Другої Речі Посполитої залишалася незмінною до середини 1930-х рр., зазнали змін лише кордони адміністративних структур Римо-католицької церкви. Ліквідація домініканських монастирів у Галичині стала результатом політики радянської влади.

Релігійне життя домініканців у Східній Галичині в другій половині XIX – середині 40-х рр. XX ст. мало внутрішні та зовнішні вияви. У структурі ордену проповідників спостерігалось вдосконалення організації монастирського життя, пристосуванні його до умов часу.

На основі інформації архівних документів та історіографії можна припустити рідкість порушень статутних норм домініканцями з огляду на

добровільність та серйозність намірів щодо вступу в орден. Найбільшу кількість відхилень від норм зафіксовано на початковому етапі проведення реформ (1860-і рр.), хоча акти візитацій підтверджують задовільний стан монастирів у Східній Галичині.

Душпастирська та місіонерська діяльність осередків домініканського ордену і надалі залишалася важливим чинником підтримки місцевих римо-католиків. На перешкоді успішної праці ордену стали складні міжконфесійні відносини, воєнні дії в роки Першої та Другої світових воєн, скрутне матеріальне становище окремих монастирів, витрати на організацію місій в Російську імперію та Китай.

Домініканці не стали посередниками в міжконфесійних відносинах, а репрезентували Римо-католицьку церкву, що спричинило напруженість в українсько-польських відносинах. Фактично в очах українців орден проповідників був уособленням впровадження польської панівної етнокофесійної політики. Особливо це спостерігалось в суспільному житті, зокрема в царині збереження історико-архітектурної спадщини сакральних пам'яток як домініканців, так і греко-католиків, а також і в деяких напрямках господарювання. Перебіг подій Української революції в Галичині спричинив ускладнення відносин між орденом та українською громадськістю краю.

У середині XIX ст. господарське життя домініканців перебувало в стані занепаду, яке було змінене піднесенням завдяки осучасненню ордену в результаті реформ В. Жанделя. Мікроекономіка ордену проповідників стала об'єктом формування ринкових відносин та промислового перевороту. Для домініканців відкрилися нові можливості зростання грошового капіталу.

Модернізація торкнулася науково-освітньої праці домініканців. Відповідно до реалій цього періоду відбувалася трансформація філософського вчення томізму в неотомізм, яке стало офіційною доктриною Римо-католицької церкви. Її базовою основою стали засади науково-освітньої діяльності домініканців у викладі отця Яцека Воронецького, який здійснив спробу поєднання кращих ідей релігійної та світської освіти для створення моделі

ідеальної школи. Ідеї домініканця виявилися передовими на той час та мають актуальність і сьогодні.

Власне науково-освітня діяльність домініканців мала за завдання виховати потенційних членів ордену. Заняття наукою вважалося справою, на яку благословив Бог, а також покутою в царині повсякденного життя. Тому серед домініканців-науковців була найбільша кількість аскетів. Згромадження володіло значним науковим потенціалом, оскільки виховувало інтелектуалів, що розуміли необхідність вирішення суспільних проблем.

Освітня діяльність домініканців також частково зазнала впливу модернізації. Це виявилось у сформованості системи освіти, ступені якої почасти відповідали світській. У другій половині XIX – середині 40-х рр. XX ст. була заповнена прогалина середньої освіти. Було організовано нові види навчальної роботи для вчителів та учнів домініканських шкіл. Враховано й значення матеріального забезпечення навчальних закладів ордену проповідників. У домініканських школах вивчалися як світські, так і релігійні предмети для збільшення рівня загального розвитку учнів, підкреслювалася увага щодо догляду за дітьми та стану їхнього здоров'я. Реформи освіти, що проводилися лідерами домініканського ордену в міжвоєнний період, мали на меті сформувати колектив досвідчених працівників із високим рівнем знань для заснування нових студій та вдосконалення навчального процесу. Освітня сфера залишалася об'єктом політики світської влади в період існування Австро-Угорської монархії та Другої Речі Посполитої, що в регіональному вимірі негативно впливало на міжнаціональні відносини.

Діяльність домініканського ордену в Східній Галичині в другій половині XIX – середині 40-х рр. XX ст. мала багатолітню історичну традицію, що сприяла реалізації основних цілей і напрямів його праці. Здобутками домініканців були: модернізація ідейних засад та основ духовності, плоди душпастирського та місіонерського напрямів роботи, досягнення в розвитку аграрного сектору та промислів, праця на науковій ниві. Змістом діяльності домініканців був захист католицької віри. Перешкодами функціонування

ордену були чисельна перевага греко-католиків над римо-католиками в Східній Галичині, а також порівняно невелика кількість осередків. Піднесення ордену в другій половині XIX – середині 40-х рр. XX ст. було результатом модернізації згромадження та пристосування до нових умов у всіх сферах життя. Загалом орден проповідників у зазначений період мав певний вплив на духовне життя населення Східної Галичини та став помітним фактором в історії регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

І. Архівні матеріали

Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАЛ України)

Фонд 146. Галицьке намісництво. 1448 – 1939 рр.

Оп. 13

1. Спр. 1506. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римо-католицької парафії м. Жовква. Том VI. 1865 – 1872 рр. 116 арк.
2. Спр. 1507. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римо-католицької парафії м. Жовква. Том VII. 1873 – 1880 рр. 160 арк.
3. Спр. 1508. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римо-католицької парафії м. Жовква. Том VIII. 1882 – 1887 рр. 129 арк.
4. Спр. 2148. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римо-католицької парафії м. Тернопіль. том XI. 1870 – 1873 рр. 132 арк.
5. Спр. 2150. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римо-католицької парафії м. Тернопіль. том XIII. 1878 – 1894 рр. 155 арк.
6. Спр. 2151. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римо-католицької парафії м. Тернопіль. том XIV. 1885 – 1893 рр. 146 арк.
7. Спр. 2152. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римо-католицької парафії м. Тернопіль. том XV і ост. 1894– 1906 рр. 127 арк.
8. Спр. 4806. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римо-католицької парафії с. Давидів Львівського округу, том VII. 1866 – 1877 рр. 109 арк.
9. Спр. 4807. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римо-католицької парафії с. Давидів Львівського округу. том VIII. 1878 – 1893 рр. 123 арк.
10. Спр. 4808. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римо-католицької парафії с. Давидів Львівського округу. том IX і останній. 1894 – 1906 рр. 106 арк.

11. Спр. 5255. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римокатолицької парафії с. Жовтанці Жовківського округу. том VII. 1880 – 1892 рр. 105 арк.
12. Спр. 5256. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римокатолицької парафії с. Жовтанці Жовківського округу. том VIII. 1893 – 1895 рр. 121 арк.
13. Спр. 5257. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римокатолицької парафії с. Жовтанці Жовківського округу. том IX. 1895 – 1896 рр. 106 арк.
14. Спр. 5258. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римокатолицької парафії с. Жовтанці Жовківського округу. том X. 1897 – 1898 рр. 133 арк.
15. Спр. 5259. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римокатолицької парафії с. Жовтанці Жовківського округу. том XI і останній. 1899 – 1909 рр. 133 арк.
16. Спр. 5584. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римокатолицької парафії м-ко Єзупіль Станіславівського округу. Том I. 1804 – 1891 рр. 100 арк.
17. Спр. 5585. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римокатолицької парафії м-ко Єзупіль Станіславівського округу. Том II. 1892 – 1896 рр. 84 арк.
18. Спр. 5586. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римокатолицької парафії м-ко Єзупіль Станіславівського округу. Том III і останній. 1905 – 1907 рр. 24 арк.
19. Спр. 7035. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римокатолицької парафії м. Тисьмениця Станіславського округу. 1860 – 1867 рр. 68 арк.
20. Спр. 7737. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римокатолицької парафії костьола Божого Тіла при монастирі Домініканів м. Львова. Т. III. 1873 – 1876 рр. 104 арк.

21. Спр. 7738. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римо-католицької парафії костьола Божого Тіла при монастирі Домініканів м. Львова. Т. IV. 1877 – 1880 pp. 134 арк.
22. Спр. 7739. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римо-католицької парафії костьола Божого Тіла при монастирі Домініканів м. Львова. Т. V. 1881 – 1884 pp. 167 арк.
23. Спр. 7740. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римо-католицької парафії костьола Божого Тіла при монастирі Домініканів м. Львова. Т. VI. 1885 – 1886 pp. 142 арк.
24. Спр. 7741. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римо-католицької парафії костьола Божого Тіла при монастирі Домініканів м. Львова. Т. VII. 1887 – 1888 pp. 110 арк.
25. Спр. 7742. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римо-католицької парафії костьола Божого Тіла при монастирі Домініканів м. Львова. Т. VIII. 1888 – 1889 pp. 122 арк.
26. Спр. 7743. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римо-католицької парафії костьола Божого Тіла при монастирі Домініканів м. Львова. Т. IX. 1890 – 1891 pp. 137 арк.
27. Спр. 7744. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римо-католицької парафії костьола Божого Тіла при монастирі Домініканів м. Львова. Т. X. 1892 – 1893 pp. 121 арк.
28. Спр. 7745. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римо-католицької парафії костьола Божого Тіла при монастирі Домініканів м. Львова. Т. XI. 1893 – 1894 pp. 147 арк.
29. Спр. 7746. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римо-католицької парафії костьола Божого Тіла при монастирі Домініканів м. Львова. Т. XII. 1894 – 1895 pp. 119 арк.
30. Спр. 7747. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римо-католицької парафії костьола Божого Тіла при монастирі Домініканів м. Львова. Т. XIII. 1896 – 1898 pp. 120 арк.

31. Спр. 7748. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римо-католицької парафії костьолу Божого Тіла при монастирі Домініканів м. Львова. Т. XIV. 1899 – 1899 рр. 111 арк.
32. Спр. 7749. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римо-католицької парафії костьолу Божого Тіла при монастирі Домініканів м. Львова. Т. XV. 1900 – 1904 рр. 104 арк.
33. Спр. 7750. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римо-католицької парафії костьолу Божого Тіла при монастирі Домініканів м. Львова. Т. XVI. 1905 – 1907 рр. 131 арк.
34. Спр. 7752. Звіти, списки, листування та інші документи про стан римо-католицької парафії костьолу Божого Тіла при монастирі Домініканів м. Львова. Т. XVIII і ост. 1908 – 1909 рр. 56 арк.

Оп. 20

35. Спр. 409. Церковные инвентари. Инвентарные описи имущества церкви в с. Жольтанце Жовковского округа. 1833 – 1914 гг. 66 арк.
36. Спр. 961. Церковные инвентари. Инвентарные описи имущества церкви в с. Зарудцы Львовского округа. 1835 – 1908 гг. 57 арк.
37. Спр. 2435. Церковные инвентари. Инвентарные описи имущества церкви в с. Стехниковцы Тернопольского округа. 1842 – 1905 гг. 78 арк.
38. Спр. 2474. Церковные инвентари. Инвентарные описи имущества церкви в г. Тернополь Тернопольского округа. 1781 – 1892 гг. 129 арк.

Фонд 418. Монастир домініканців, м. Львів. 1545 – 1939 рр.

Оп. 1.

39. Спр. 622. Дело о сдачи в аренду мельницы и пруды в с. Жолтанцы Ижировскому Станиславу. 1844 – 1871 гг. 262 арк.
40. Спр. 753. Сведения об эксплуатации лесных участков в с. Лесеницы за 1867 год. 1867 р. 14 арк.

41. Спр. 762. Монастырь доминиканцев в г. Львове. Сведения об взыскании крестьянских повинностей с подданных с. Волкув. 1870 г. 33 арк.
42. Спр. 770. Отчетные сведения о состоянии хозяйства монастыря за 1872 г. 1872 р. 9 арк.
43. Спр. 774. Монастырь доминиканцев в г. Львове. Исторические сведения о монастыре. 1878 г. 16 арк.
44. Спр. 775. Дело о расследовании жалобы крестьян с. Зарудце на эконома за нанесение им материального ущерба. 1882 г. 25 арк.
45. Спр. 776. Сообщение магистрата г. Львова о постройке железной дороги Львов – Жолкев – Рава с просьбой об оказании на эту цель денежной помощи. 1883 г. 4 арк.
46. Спр. 784. Монастырь доминиканцев в г. Львове. Циркуляры и распоряжения по вопросу проведения ремонта и строительства дорог в с. Зарудцы, а также представление отчетности. 1891 г. 48 арк.
47. Спр. 788. Монастырь доминиканцев в г. Львове. Список крестьян с. Заруды и сведения о выполнении ими повинностей за 1894 – 1895 гг. 1894 – 1895 рр. 11 арк.
48. Спр. 793. Монастырь доминиканцев в г. Львове. Список рабочих имения с. Борки Доминиканские и сведения. 1917 – 1931 гг. 97 арк.
49. Спр. 794. Распоряжение перемышльского епископа в связи с установлением в Польши аграрной реформы. 1920 г. 2 арк.
50. Спр. 798. Книга учета удоя молока в фольварку Борки Доминиканские. 1932 – 1934 гг. 14 арк.
51. Спр. 805. Монастырь доминиканцев в г. Львове. Журнал учета расходов монастыря. 1932 – 1934 гг. 25 арк.
52. Спр. 806. Монастырь доминиканцев в г. Львове. Сведения о записях пожертвований денежных сумм в пользу монастыря. 1932 – 1934 гг. 6 арк.
53. Спр. 807. Монастир домініканців, м. Львів. Чернетки церковних проповідей, 1932 – 1934 рр. 138 арк.

54. Спр. 828. Монастырь доминиканцев в г. Львове. Школа. Переписка Окружного Городского Школьного Совета в г. Львове, Краевого Отдела и других учреждений с дирекцией школы при доминиканском монастыре о назначении лиц на должность учителей и по другим школьным вопросам. 1836 – 1884 гг. 85 арк.
55. Спр. 860. Жалоба монаха ордена доминикан на нечеловеческое обращение с ним монастырского начальства. 1920 г. 1 арк.

Фонд 851. Римо-католицький монастир домініканців та парафіяльний уряд при ньому в містечку Золотий Потік. 1609 – 1935 рр.

Оп. 1.

56. Спр. 1. Патенти і розпорядження імператорів Австрії та намісників Галичини за 1775 – 1810 рр. 1775 – 1810 рр. 187 арк.
57. Спр. 2. Розпорядження, обіжники, вказівки та інші директивні документи духовних та світських властей за 1774 – 1883 рр. 1774 – 1883 рр. 105 арк.
58. Спр. 4. Обіжники староства в Бучачі урядами поміщицьких маєтків, гмін тощо в господарських питаннях. 1919 р. 6 арк.
59. Спр. 11. Книга записів обіжників, виданих Львівською римо-католицькою консисторією для монастирів домініканців на території Галичини та подій, знаменних для монастиря домініканців у містечку Золотий Потік. 1830 – 1851 рр. 23 арк.
60. Спр. 14. Книга запису обіжників та розпоряджень, виданих вищими духовними владами для монастирів домініканців на території Галичини. 1830 – 1851 рр. 41 арк.
61. Спр. 15. Книга запису розпоряджень і обіжників духовних і світських властей за 1850 – 1879 рр. 1850 – 1879 рр. 54 арк.
62. Спр. 16. Книга запису розпоряджень і вказівок духовних і світських властей монастирям домініканців і римо-католицькому духовенству на території Галичини. 1851 – 1893 рр. 73 арк.

63. Спр. 19. Римо-католицький монастир домініканців та парафіяльний уряд при ньому в містечку Золотий Потік. Зошити невстановленого автора з описом внутрішнього вигляду костелу в містечку Золотий Потік та історія виникнення маєтків монастиря. поч. XX ст. 40 арк.
64. Спр. 27. Розпорядження, вказівки, дозволи представників духовних властей про відправу богослужень, релігійні обряди, зміну віросповідань та інші релігійні питання. 1725 – 1911 рр. 44 арк.
65. Спр. 66. Римо-католицький монастир домініканців та парафіяльний уряд при ньому в містечку Золотий Потік. Книга обліку прибутків римо-католицької парафії при монастирі домініканців в містечку Золотий Потік. 1871 – 1891 рр. 45 арк.
66. Спр. 67. Римо-католицький монастир домініканців та парафіяльний уряд при ньому в містечку Золотий Потік. Книга обліку прибутків і видатків римо-католицької парафії та монастиря домініканців в містечку Золотий Потік. 1879 – 1897 рр. 95 арк.
67. Спр. 108. Римо-католицький монастир домініканців та парафіяльний уряд при ньому в містечку Золотий Потік. Автобіографічні дані монаха Лангави Єроніма з зазначенням його діяльності як пріора і духовника монастиря домініканців у містечку Золотий Потік. 2 арк.

Державний архів Івано-Франківської області

(Держархів Івано-Франківської обл.)

Фонд 631. Колекція метричних книг церков, костелів, синагог Станіславського воєводства.

Оп. 4.

68. Спр. 60. м. Тисмениця. Метрична книга костелу реєстрації народження, шлюбу та смерті. м. Тисмениця (костел), народження. 1883 – 1924 рр. 227 арк.

Фонд Р-388. Уполномоченный Совета по делам религиозных культов при исполкоме Ивано-Франковского совета депутатов трудящихся (1945 – 1983 годы).

Оп. 1.

69. Спр. 1. Директивы Совета по делам религиозных культов по вопросу усиления контроля за работой религиозных культов. Информации, докладные записки уполномоченного по делам религиозных культов по вопросам деятельности церквей в Станиславской области. 18 января – 5 сентября 1945 года. 117 арк.
70. Спр. 2. Информации уполномоченного по делам религиозных культов по вопросу объединения греко-католической церкви с православной церковью. Сведения о действующих и не действующих молитвенных домов в Станиславской области. 5 сентября – 7 декабря 1945 года. 121 арк.
71. Спр. 3. Сведения райисполкомов о действующих и не действующих молитвенных домах и о наличии служителей религиозных культов. 18 сентября – 30 декабря 1945 года. 117 арк.
72. Спр. 4. Директивы Совета по делам религиозных культов при Совете Министров СССР по вопросу деятельности религиозных культов. Информационные доклады о работе и состоянии религиозных культов по Станиславской области. Сведения райисполкомов о служителях и молитвенных домах. 9 января – 30 декабря 1946 года. 344 арк.

Державний архів Львівської області

(Держархів Львівської обл.)

Фонд 1. Львовское воеводское управление. Отдел по делам вероисповеданий (1921 – 1939 гг.).

Оп. 14.

73. Спр. 394. Дело о продаже земельных участков доминиканским монастырем во Львове. 1921 – 1922 гг. 8 арк.

74. Спр. 395. Дело о продаже земельных участков Львовского римско-католического монастыря доминиканов в Жовтанцах. 1921 – 1922 гг. 21 арк.
75. Спр. 437. Дело о сдачи в аренду мельницы Львовского доминиканского римско-католического монастыря в Завадове Львовского повета. 1921 – 1923 гг. 12 арк.
76. Спр. 966. Дело о сдачи в аренду фольварка Львовского монастыря доминиканов в Жовтанцах Жолковского повета. 1922 – 1923 гг. 15 арк.
77. Спр. 968. Дело о сдачи в аренду фольварку Львовского монастыря в Кроточинке. 1922 – 1925 гг. 27 арк.
78. Спр. 1310. Дело о продаже земельных участков римско-католическим монастырем доминиканов в Давидове Львовского повета. 1923 – 1924 гг. 25 арк.
79. Спр. 1326. Дело о продаже земельных участков доминиканским римско-католическим монастырем в Стали Тарнобжегского повета. 1923 г. 6 арк.
80. Спр. 1331. Переписка с Краковским воеводским управлением в связи с продажей земельных участков монастыря сестер доминиканок в Велевсах и Белой Вижне. 1923 г. 8 арк.
81. Спр. 1342. Дело об освобождении имения Львовского доминиканского монастыря в Давыдове Львовского повета от обязанностей по содержанию римско-католического костела. 1923 г. 7 арк.
82. Спр. 1512. Дело о сдачи в аренду Фангору имения конвента доминиканов в Зарудцах Львовского повета. 1924 г. 15 арк.
83. Спр. 1533. Переписка с Краковским воеводским управлением о начислении ссуды доминиканскому монастырю в Белой Нижней Бгембовского повета. 1924 г. 8 арк.
84. Спр. 1934. Дело о продаже земельной собственности «Когутувка» Вельховским римско-католическим женским монастырем «сестер доминиканок» в Белой Нижней Краковского воеводства. 1923 – 1926 гг. 81 арк.

85. Спр. 1984. Львовское воеводское управление. Отдел по делам вероисповеданий. Переписка с поветовым староством в Тарнобжеге о пожертвовании земли графом Тарнавским Здиславом доминиканскому монастырю в Тарнобжеге. 1922– 1923 гг. 31 арк.

Фонд Р-1332. Уполномоченный Совета по делам религий при СМ СССР по Львовской области 1944 – 1970 гг.

Оп. 2.

86. Спр. 2. Документы Уполномоченного Совета по делам религиозных культов при СМ СССР по Львовской области (переписка, доклад, информационные отчеты о работе и др.). январь – декабрь 1945 г. 29 арк.
87. Спр. 6. Документы Уполномоченного Совета по делам религиозных культов при СМ СССР по Львовской области (переписка, инструктивные письма, докладные записки, отчеты о работе и др.). 5 января – 19 декабря 1946 г. 122 арк.

Державний архів Тернопільської області

(Держархів Тернопільської обл.)

Фонд 146. Министерство Сельского Хозяйства УССР. Управление землеустройства Тернопольского облсельхозуправления. 1944 – 1980 гг.

Оп. 1.

88. Спр. 383. План земельных участков по селу Пеньковцы Новосельского района Тернопольской области за 1829 – 1862 годы. 1829 – 1862 pp. 4 арк.
89. Спр. 481. Планово-кадастральные материалы по селу Майдан Копичанского района Тернопольской области за 1828 – 1862 гг. 1828 – 1862 pp. 4 арк.
90. Спр. 499. Планово-кадастральные материалы по селу Тудорів Копичинского района Тернопольской области за 1828 – 1862 гг. 1828 – 1862 pp. 7 арк.

Фонд 231. Тернопільське воєводське управління. 1921 – 1939 рр.

Оп. 6.

91. Спр. 1728. Планы деления земельных участков сел: Дитковцы, Черница, Носовцы и другие Бродского повета. 1921 – 1933 гг. 31 арк.
92. Спр. 2109. Планы деления земельных участков сел: Ковалевка, Прибуховцы, Сороки, Золотой Поток Буцацкого повета. 1933 – 1935 гг. 67 арк.
93. Спр. 2803. Планы деления земельных участков сел: Подкамень, Поповцы, Вежбовчик, Пониква и другие Золочевского повета. 1933 – 1939 гг. 53 арк.

Фонд Р-3239. Уповноважений Ради у справах релігійних культів при Раді Міністрів УРСР по Тернопільській області, м. Тернопіль. 1945 – 1965 рр.

Оп. 1.

94. Спр. 2. Переписка с Советом по делам религиозных культов при СМ СССР, обисполкомом и райисполкомами по учету недействующих молитвенных зданий за 1945 – 1946 годы. 25 июня 1945 г. – 30 ноября 1946 г. 42 арк.
95. Спр. 3. Отчетный доклад Уполномоченного Совета на совещании в г. Киеве от 12 – 14 сентября 1946 года. 12 – 14 сентября 1946 года. 5 арк.

Оп. 2.

96. Спр. 1. Информационные отчеты о состоянии религиозных культов в области за 1945 год. 41 арк.
97. Спр. 2. Переписка с Советом по делам религиозных культов при СНК СССР за 1945 год. 26 июня – 6 декабря 1945 г. 10 арк.
98. Спр. 3. Информационные отчеты о состоянии религиозных культов в области за 1946 год. 1946 г. 49 арк.

99. Спр. 4. Переписка с Советом по делам религиозных культов при СНК СССР за 1946 год. 14 января – 27 мая 1946 г. 7 арк.

Archiwum Akt Nowych w Warszawie
(AAN w Warszawie)

Zespół 14. Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie. 1917 – 1939 rr.

100. Sygn. 904. Zakony – sprawy ogólne – statystyka klasztorna nadsyłana przez kurię do budżetu. 1922 – 1927 rr. 184 k.
101. Sygn. 905. Zakony – sprawy ogólne – przyłączenie klasztorów na Górnym Śląsku do prowincji polskich w 1923 r., sprawa ulg kolejowych dla zakładów oraz opinię o ich działalności wykazy 1920 – 1921, wypłata pogłównego zakonom jałmużniczym. Wydzielenie gruntów zgromadzeniem religijnym na cele społeczne. 1920 – 1930 rr. 358 k.
102. Sygn. 906. Zakony – sprawy ogólne – wykazy zakonów i informacje o działalności nadsyłane przez urzędy wojewodskie. 1922 – 1938 rr. 678 k.
103. Sygn. 908. Zakony męskie – Cystercki, Dominikanie, Franciszkanie (t. II). 1919 – 1937 rr. 450 k.
104. Sygn. 914. Zakony żeńskie – Bernardynki, Beromenszki, Dominikanki, Elżbietanki, Felicjanki, Honoratki, Kongregacja Sióstr św. Jadwigi, Józefitki (t. III), 1919 – 1938 rr. 450 k.

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie
(AGAD w Warszawie)

Zespół 303. Akta parafii wyznania rzymskokatolickiego z archidiecezji lwowskiej z lat 1601 – 1685, 1740 – 1951 rr.

105. Sygn. 191. Parafia Tarnopol, dekanat Tarnopol; Książka zapowiedzi od roku 1913. 1913 – 1931 r. 397 k.

106. Sygn. 222. Parafia Tarnopol, dekanat Tarnopol; [Akta urzędu parafialnego dotyczące zmiany wyznania]. 1901, 1903, 1920 – 1921, 1925 – 1926 rr. 89 k.
107. Sygn. 238. Parafia Tarnopol, dekanat Tarnopol; [Akta dotyczące działalności urzędu parafialnego w Tarnopolu]. 1817, 1831, 1851, 1856, 1860, 1863, 1869, 1890, 1899, 1901 – 1904, 1918, 1920 – 1921, 1932 – 1934, 1939 rr. 207 k.
108. Sygn. 239. Akta różnych urzędów parafialnych z terenu archidiecezji lwowskiej. 1837 – 1939 rr. 121 k.

Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie (APPDK)

Bochorodczany. Klasztor OO. Dominikanów

109. Bo 2. Relacje o stanie majątkowym klasztoru OO. Dominikanów w Bochorodczanach. 1820 – 1886 rr. 98 k.
110. Bo 4. Akta procesu klasztoru OO. Dominikanów w Bochorodczanach ze Spółką Naftową wydobywającą ropę w dobrach Starunia. 1884 – 1913 rr. 31 k.
111. Bo 6. Sprawa intabulacji sumy 3500 Fr. przez Katarzyny Karpf. 1846 – 1899 rr. 21 k.
112. Bo 7. Rachunki za różne prace w klasztorze OO. Dominikanów w Bochorodczanach za przeorstwa o. Alberta Mizery. 1907 – 1909 rr. 203 k.
113. Bo 8. Wykazy dochodów klasztoru OO. Dominikanów w Bohorodczanach za przeorstwa o. Alberta Mizery. 1907 – 1909 rr. 36 k.
114. Bo 13. Sprawa Ojców: Jakuba Patlewicza i Franciszka Rożyckiego. 1895 – 1897 rr. 24 k.
115. Bo 14. Sprawa Mszy św. fundacyjnych ciążanych na klasztorze OO. Dominikanów w Bochorodczanach. 1933 r. 230 k.
116. Bo 15. Łużne akty dotyczące klasztoru OO. Dominikanów w Bochorodczanach, 1732 – 1940 rr. 300 k.

117. Bo 16. Dokumentacja fotograficzna klasztoru OO. Dominikanów w Bochorodczanach. 40 k.

Czortków. Klasztor OO. Dominikanów

118. Cz 4. Akta bieżące kancelarii klasztoru czartkowskiego. 1683 – 1943 rr. 230 k.
119. Cz 7. Inwentarze klasztoru OO. Dominikanów w Czartkowie z lat 1895 – 1946. 1895 – 1946 rr. 100 k.
120. Cz 9. Akta wsi Szańkowce i Szańkowczyk z lat 1828 – 1937. 1828 – 1937 – 1938 rr. 187 k.
121. Cz 10. Parcelacja majątków klasztoru OO. Dominikanów w Czartkowie. 1932 – 1938 rr. 202 k.

Jezupol. Klasztor OO. Dominikanów

122. Jz 1. Pisma władz zakonnych do klasztoru OO. Dominikanów w Jezupolu z lat 1926 – 1943. 1926 – 1943 rr. 32 k.
123. Jz 3. O. Klemens Kołwa OP “Kronika parafialna i klasztorna oo. Dominikanów w Jezupolu”. 1600 – 1943 rr. 350 k.
124. Jz 5. Akta odnoszące się do dzwonów, zakrystii i wnętrza kościoła OO. Dominikanów w Jezupolu. 1842 – 1942 rr. 18 k.
125. Jz 9. Akta fundacji budowy ochronki w Jezupolu za uzyskanie pieniędzy ze sprzedaży gruntu klasztoru jezupolskiego w Tyśminiecy. 1927 – 1942 rr. 26 k.
126. Jz 10. Inwentarze zestawienie budżetowe i sprawozdania rachunkowe klasztoru OO. Dominikanów w Jezupolu z lat 1830 – 1930 rr. 1830 – 1930 rr. 27 k.
127. Jz 11. Administracja konwentu i folwarku OO. Dominikanów w Jezupolu z lat 1833 – 1942 rr. 1833 – 1942 rr. 184 k.
128. Jz 12. Księga dochodów i rozchodów konwentu OO. Dominikanów w Jezupolu od r. 1908 do 1929. 1908 – 1929 rr. 374 k.

129. Jz 15. Księga kasowa klasztoru OO. Dominikanów w Jezupolu z lat 1931 – 1936, 1931 – 1936 rr. 158 k.
130. Jz 17. Akta administracji majątku Uzin z lat 1825 – 1943. 1825 – 1943 rr. 116 k.
131. Jz 35. Kaplica parafii jezupolskiej w Kozinie. 1935 – 1938 rr. 8k.
132. Jz 37. Kaplica w Strychańcach. Książka kasowa od 1 stycznia 1934 do 31 grudnia 1939. Własność kościoła OO. Dominikanów w Jezupolu. 1934 – 1939 rr. 16 k.
133. Jz 38. Książka przychodów i rozchodów Konwentu OO. Dominikanów w Jezupolu od roku 1896 do 1907. 1896 – 1907 rr. 300k.
134. Jz 48. Pisma Akcji Katolickiej. 1931r. 267 k.
135. Jz 49. Pisma dotyczące kultu Najśw. Serca Pana Jezusa. 1934 r. 147 k.
136. Jz 50. Dokumentacja fotograficzna kościoła i klasztoru OO. Dominikanów w Jezupolu. 35 k.
137. Jz 51. Łużne akta dotyczące klasztoru OO. Dominikanów w Jezupolu. 34 k.

Klasztor Bożego Ciała OO. Dominikanów we Lwowie

138. Lw. 137. Parcelacja z roku 1923 majątku Żółtańce przez Bank Ziemski Kredytowy. 1923 r. 108 k.
139. Lw. 157. Kronika Internatu OO. Dominikanów we Lwowie w latach 1938 – 1939 pod kierownictwem o. Jacka Misiuty OP. 1938 – 1939 rr. 309 k.
140. Lw. 163. Kronika studentatu Kolegium OO. Dominikanów we Lwowie z lat 1937 – 1939. 1937 – 1939 rr. 367 k.
141. Lw. 179. Rewersy dla Braci Aspirantów. Konwent lwowski. OO. Dominikanie. 33 k.
142. Lw. 182. Protokoł czynności szkoły głównej OO. Dominikanów we Lwowie, od 19.IX.1872 r. do 31.VIII.1888. 1872 – 1888 rr. 321 k.

143. Lw. 293. Wykaz nauczycieli gimnazjalnych i poborów, wypłacanych im za nauczanie prywatne kleryków klasztoru Bożego Ciała we Lwowie w latach 1927 – 1930. 1927 – 1930 rr. 33 k.
144. Lw. 326. Rachunki misyjne III Zakonu św. Dominika we Lwowie, pod kierownictwem o. Czesława Kaniaka OP. 1928 – 1934. Na odwr. katalog książek. 1928 – 1934 rr. 101 k.
145. Lw. 396. Kronika nowicyatu lwowskiego Zakonu kaznodziejskiego. 1901 – 1912. Tom II. 1901 – 1912 rr. 379 k.
146. Lw. 398. Kronika nowiciatu lwowskiego. Tom V. 1923 – 1928 rr. 299 k.
147. Lw. 399. «Kronika studentatu lwowskiego. Tom VI. 1928 – 1930 włącznie». 1928 – 1930 rr. 342 k.
148. Lw. 401. Kronika Studentatu Kolegium OO. Dominikanów we Lwowie z lat 1937 – 1939 rr. 1937 – 1939 rr. 321 k.
149. Lw. 453. Klasztor Bożego Ciała we Lwowie. Działalność III Zakonu św. Dominika we Lwowie na rzecz katolickich misji zagranicznych, 1925 – 1935. (Listy, ulotki, afisze, pokwitowania). 1925 – 1935 rr. 140 k.
150. Lw. 507. Klasztor Bożego Ciała oo. Dominikanów we Lwowie. Kosztorysy odnowienia (1908 – 1912) i elektryfikacji (1914) kościoła Bożego Ciała we Lwowie. 1908 – 1914 rr. 44 k.
151. Lw. 614. Przedsiębiorstwa klasztoru Bożego Ciała:
 - a. Kopalniarudy żelaznej w Rudzie Stanisławeckiej (1751 – 1752);
 - b. gipsownia (1752 – 1852);
 - c. kamieniołom w Borkach Dominikanskich (1786 – 1933);
 - d. browary w Zarudcach i Koscejowie (1743 – 1824);
 - e. papiernia w Zawadowie (1779 – 1829). 1743 – 1933 rr. 159 k.
152. Lw. 697. Kilka wspomnień z wakacji r. 1934 lwowskiego studentatu oo. Dominikanów. 1934 r. 8 k.
153. Lw. 745. Dokumentacja ikonograficzna i fotograficzna kościoła i klasztoru Bożego Ciała OO. Dominikanów we Lwowie. 20 k.

Klasztor Dominikanów w Jarosławiu

154. Js 108. Księga dochodów i rozchodów klasztoru OO. Dominikanów w Jarosławiu z lat 1907 – 1916. 1907 – 1917 rr. 233 k.

Klasztor OO. Dominikanów w Borku Starym

155. BSt. 18. Dochody i wydatki kościoła OO. Dominikanów w Borku Starym w latach 1922 – 1933. 1922 – 1933 rr. 205 k.
156. BSt. 19. Dochody i wydatki kościoła OO. Dominikanów w Borku Starym w latach 1867 – 1920. 1867 – 1920 rr. 243 k.
157. BSt. 65. Akta dotyczące folwarku OO. Dominikanów w Borku Starym. 1708 – 1920 rr. 215 k.
158. BSt. 88. Akta dotyczące kapitałów klasztoru OO. Dominikanów w Borku Starym, zabezpieczonych na kluczu Tyczyn, Lubenia, Siedliska i in. 1821 – 1869 rr. 201 k.

Klasztor OO. Dominikanów w Podkamieniu

159. Pk 3. Klasztor dominikanów w Podkamieniu. Kronika klasztoru WW. OO. Dominikanów w Podkamieniu od roku 1800 rozpoczęta przez Księdza Sadoka Barącza i doprowadzona przez jego następców do 1943 r. 1800 – 1943 rr. 345 k.
160. Pk 4. Kronika na Ś. Górze Różańcowej w Podkamieniu, napisana przez o. Jędrzeja Górnisiewicza 1897 – 1900. Naodwr. Szkody w czasie wojny bolszewickiej, 1920. 1897 – 1900, 1920 rr. 288 k.
161. Pk 14. Wyszczególnienie przychodu i wydatków klasztoru OO. Dominikanów w Podkamieniu w latach 1868 – 1881. 1868 – 1881 rr. 268 k.
162. Pk 15. Dochody i wydatki klasztoru OO. Dominikanów w Podkamieniu. 1883 – 1904 rr. 290 k.
163. Pk 24. Wykaz gruntu w gminie Ponikowica, czyli Protokoł parcelowy gminy Ponikowica Mała samt den Ortschoften 1876 Gaje Holoskowice, Hluszyn und Kolpin. 1876 r. 198 k.

164. Pk 40. Akta wizytacji prowincjalskich w klasztorze OO. Dominikanów w Podkamieniu z lat 1838 – 1936. 1838 – 1936 rr. 168 k.
165. Pk 42. Akta odnoszące się do naprawy i konserwacji kościoła, klasztoru i budynków folwarcznych konwentu OO. Dominikanów w Podkamieniu. 1835 – 1938 rr. 254 k.
166. Pk 51. Świadczenia klasztoru OO. Dominikanów w Podkamieniu na rzecz cerkwi ob. gr.-kat. w Ponikowicy, Ściance, Woli Gołogórskiej, Zarudziu, Jezierzanachi, Zborowie. 1846 – 1892 rr. 270 k.
167. Pk 54. Akta dotyczące stawów i gospodarki rybnej w Gołogórach własności klasztoru OO. Dominikanów w Podkamieniu. 1913 – 1937. 177 k.
168. Pk 57. Akta sprzedaży gruntów należących do klasztoru OO. Dominikanów w Podkamieniu t.j. w Ponikowicy, Zarudziu, Gołogórach, Gołogórkach, Majdanie, Ściance, Korzyłowie, Presowcach i Trawoślukach – na upłacenie daniny państwowej w 1922 roku. 1922 – 1938 rr. 160 k.
169. Pk 67. Sprawa uwolnienia klasztoru OO. Dominikanów w Podkamieniu od obowiązku służebności przydziału drewna dla plebanii ob. gr.-kat. w Ponikowicy. 1923 – 1930 rr. 196 k.
170. Pk 89. Kronika klasztoru OO. Dominikanów w Podkamieniu z czasów inwazji bolszewickiej w 1920 r., napisana przez o. Angelika Maturę, OP. 1920 r. 54 k.
171. Pk 90. “Szkic dziejów miasta Podkamienia, opracował w 1931 r. o. Gundysław Unik OP. 981 – 1890”. 981 – 1890 rr. 220 k.
172. Pk 96. Klasztor dominikanów w Podkamieniu. Materiały dotyczące kultu cudownego obrazu Matki Bożej Podkamienieckiej. 32 k.
173. Pk 97. Klasztor OO. Dominikanów w Podkamieniu. Dokumentacja ikonograficzna i fotograficzna kościoła i klasztoru OO. Dominikanów w Podkamieniu. 27 k.
174. Pk 108. Parcelacja majątków klasztoru żółkiewskiego w Dzibułkach, Stechlikowcach oraz Zwertowie. 1930 – 1939 rr. 158 k.

Klasztor OO. Dominikanów w Tarnopolu

175. Tp. 3. Kronika Konwentu OO. Dominikanów w Tarnopolu. 1903 – 1914 rr. 349 k.
176. Tp. 4. Pisma Urzędu Prowincjańskiego do Klasztoru OO. Dominikanów w Tarnopolu z lat 1843 – 1938. 1843 – 1938 rr. 88 k.
177. Tp. 5. Pisma Kurii Biskupiej Lwowskiej ob. łac. do Klasztoru OO. Dominikanów w Tarnopolu z lat 1903 – 1939. 1903 – 1939 rr. 98 k.
178. Tp. 22. Dzierżawa folwarku Stechlikowce w latach 1929 – 1939. 1929 – 1939 rr. 276 k.
179. Tp. 32. Parcelacja dóbr Stechlikowce. 1917 – 1938 rr. 257 k.

Klasztor OO. Dominikanów w Żółkwi

180. Ż 1. Liber ordinationum Officii Decanalisi Żółkewiensis Curiae Archiepiscopalis Leopoliensis necnon Provincialis Ordinis Praedicatorum in Galicia. 1827 – 1867 rr. 115 k.
181. Ż 2. Kronika klasztoru OO. Dominikanów w Żółkwi. 1652 – 1946 rr. 400 k.
182. Ż 4. Księga kasowa Biblioteki OO. Dominikanów w Żółkwi. 1934 – 1946 rr. 184 k.
183. Ż 14. Książka Dochodu Bractwa Różańca Św. w Żółkwi, 1822 – 1896. R. 1855 oprawiona. Na odwrocie: Książka Wydatków Bractwa Różańca Św. 1822 – 1892. 1822 – 1896 rr. 321 k.
184. Ż 15. Bractwo Paska Sw. Tomasza z Akwinu czyli Milicja Anielska w Żółkwi. 1899 – 1943 rr. 248 k.
185. Ż 19. Protokół czynności Internatu OO. Dominikanów w Żółkwi 1931 – 1938 oraz we Lwowie 1938 – 1939. 1931 – 1939 rr. 188 k.
186. Ż 20. Kronika internatu OO. Dominikanów w Żółkwi. 1929 – 1938 rr. 425 k.

187. Ż 21. Spis Prefektów i Wychowanków Internatu OO. Dominikanów w Żółkwi od r. 1933 – do r. 1938 oraz we Lwowie 1938 – 1940. 1933 – 1940 rr. 282 k.
188. Ż 22. Zakład wychowawczy OO. Dominikanów w Żółkwi a następnie we Lwowie. Księga Kasowa od września 1927 do 1939 r. 1927 – 1939 rr. 253 k.
189. Ż 23. Dziennik Internatu OO. Dominikanów w Żółkwi i Lwowie. 1932 – 1938 rr. 364 k.
190. Ż 24. Liber consiliorum Conventus Żółkiewiensis Ord. Praed. ab anno 1843 ad 1883 et 1888 – 1904. 1843 – 1904 rr. 219 k.
191. Ż 25. Księga personalna tom I Internatu OO. Dominikanów w Żółkwi, 1930 – 1934 rr. 296 k.
192. Ż 26. Księga personalna tom II Internatu OO. Dominikanów w Żółkwi. 1934 – 1937 rr. 300 k.
193. Ż 27. Korespondencja klasztoru OO. Dominikanów w Żółkwi z Urzędem Prowincjalnym. 1765 – 1939 rr. 314 k.
194. Ż 28. Acta visitationum in Conventu Żółkiewiensi Ord. Praed. 1821 – 1969 rr. 236 k.
195. Ż 35. Konwent OO. Dominikanów w Żółkwi. Plany i akta remontu kościoła i klasztoru. 1661 – 1943 rr. 311 k.
196. Ż 36. Akta, odnoszące się do dzwonów i dzwonnicy kościoła OO. Dominikanów w Żółkwi. 1736 – 1942 rr. 276 k.
197. Ż 37. Inwentarze kościoła i akta zakrystii OO. Dominikanów w Żółkwi. 1740 – 1944 rr. 154 k.
198. Ż 38. “Proces z Magistratem Żółkiewskim względem kanału przy klasztorze (1843 – 1854) oraz Kosztorys na kanalizację, wystawienie kłogotów i łazienki w klasztorze OO. Dominikanów w Żółkwi (1914)”. 1843 – 1914 rr. 341 k.
199. Ż 39. Akta dotyczące organów i organistów w klasztorze OO. Dominikanów w Żółkwi, 1788 – 1911 rr. 198 k.

200. Ż 40. Consignatio Missarum absolvendarum in Conventu Żółkiewiensi Ordinis Praedicatorum vi obligatione perpetuae per Fundatores interpositae. 1841 – 1895 rr. 251 k.
201. Ż 42. Akta dotyczące szkoły podstawowej (normalschule) OO. Dominikanów w Żółkwi. 1785 – 1885 rr. 300 k.
202. Ż 44. Sprawy cerkwi grecko-katolickiej w Dzibułkach i Dominikanów Żółkiewskich, jako jej kolatorów. 1737 – 1911 rr. 150 k.
203. Ż 45. Sprawy związane z prawem kolatury Dominikanów Żółkiewskich w stosunku do kościoła grecko-katolickiego w Zywiertowie. 1736 – 1918 rr. 176 k.
204. Ż 46. Akta podatkowe klasztoru OO. Dominikanów w Żółkwi z lat 1662 – 1944. 1662 – 1944 rr. 187 k.
205. Ż 53. Klasztor dominikanów w Żółkwi. Polisy ubezpieczone od ognia budynków klasztoru i folwarków OO. Dominikanów w Żółkwie. 1867 – 1920 rr. 132 k.
206. Ż 58. Akta dotyczące karczem, trowarów, gorzelni, młynów i stawów klasztoru żółkiewskiego. Ord. Praed. – majątki w Dzibułkach i inne. 1654 – 1890 rr. 99 k.
207. Ż 59. Akta gospodarcze klucza Dzibułeckiego: Lipina, Wola Wysocka, Zwertów, Winniki, Stechlikowce z lat 1662 – 1914. 1662 – 1914 rr. 149 k.
208. Ż 94. Akta gospodarczo-administracyjne majątku Zwertów. 1773 – 1928 rr. 143 k.
209. Ż 101. Internat OO. Dominikanów w Żółkwi. Korespondencja z Urzędem Prowincjalnym i Władzami Państwowymi. 1921 – 1934 rr. 212 k.
210. Ż 105. Domowa książka meldunkowa Internatu OO. Dominikanów w Żółkwi. 1935 – 1938 rr. 304 k.
211. Ż 107. Materiały, dotyczące kultu Matki Bożej Żółkiewskiej – tekst oraz fotografię. 31 k.
212. Ż 111. Klasztor OO. Dominikanów w Żółkwi. Korespondencja klasztoru z Kuriami Biskupimi. XIX – 1929 r. 189 k.

213. Ż 112. Dokumentacja fotograficzna konwentu i kościoła. XIX – 1992 r. 34 k.

Potok Złoty. Klasztor OO. Dominikanów

214. Pzł. 11. Inwentarze kościoła i klasztoru potockiego z lat 1799 – XIX w. 1799 – XIX w. 75 k.
215. Pzł. 12. Akta łązne inwentarzu oraz sprawozdania finansowe klasztoru oo. Dominikanów w Potoku Złotym z lat 1634 – 1919. 1634 – 1919 rr. 88 k.
216. Pzł. 13. Akta łązne. Materiały dotyczące mszy świętych fundacyjnych, głównie za rodzinę Potockich ciążanych na klasztorze dominikanów w Potoku Złotym. Korespondencje, sprawozdania, tablice, odpisymszy św. fundacyjnych, wykazy zobowjazań mzsalnych i zaległych mszy oraz sprawą ich redukcji, XVIII w. – 1934 r. 95 k.
217. Pzł. 17. Akta łązne dotyczące parafian w Potoku Złotym, wypisy z metryk kościelnych dotyczące Jana Cen kara i Władysława Pokornego. XX w. 76 k.
218. Pzł. 18. Wykaz prowizoryczny ksiągi aktów archiwum konwentu oo. Dominikanów w Potoku Złotym zestawil Tadeusz Lutman, Lwow. 1933 r. 63 k.

Prowincja Galicji i Lodomerii. Urząd Prowincjal ski

219. Pg 2. Listy pastyrskie biskupów. 101 k.
220. Pg 4. Listy generalów i Kurii generalskiej do Prowincji galicyjskiej OP z lat 1851 – 1926. 1851 – 1926 rr. 209 k.
221. Pg 9. Encykliki prowincjałów Prowincji Galicji i Lodomerii OP. 1786 – 1926 rr. 143 k.
222. Pg 12. Kopiariusz akt wystawianych przez Urząd Prowincjal ski Galicji z lat 1849 – 1850 i 1857 r. 1849 – 1857 rr. 87 k.
223. Pg 15. Protokoł spraw zakonnych Prowincyi Ś. Jacka w Galicyi ojców Dominikanów. 1865 – 1875 rr. 97 k.

224. Pg 16. Protokoł czynności Urzędu Prowincjańskiego Prowincji Galicyjskiej OP z lat 1876 – 1883 oraz z lat 1886 – 1888. 1876 – 1888 rr. 108 k.

Tarnobrzeg – klasztor OO. Dominikanów

225. Tb 48. Zestawienia budżetowe i sprawozdania rachunkowe klasztoru OO. Dominikanów w Tarnobrzegu z lat 1821 – 1930. 1821 – 1930 rr. 300 k.
226. Tb 119. Akta dotyczące posiadłości gruntowej i funduszków klasztoru OO. Dominikanów w Tarnobrzegu. 1885 – 1945 rr. 289 k.

Tyśmienica. Klasztor OO. Dominikanów

227. Tś 1. «Protokoł spisany w kancelarji urzędu parafialnego ob. łac. w Tyśmienicy przy odbiorze – oddania parafii kościoła i probostwa łac. w Tyśmienicy, dnia 7 października 1936». 1936 r. 75 k.
228. Tś 4. Listy urzędowe do klasztoru OO. Dominikanów w Tyśmienicy. 1830 – 1931 rr. 20 k.
229. Tś 6. Encykliki Prowincjałów Prowincji Galicji i Lodomerii. 1908 – 1922 rr. 53 k.
230. Tś 7. Łużne akta dotyczące klasztoru i Parafii OO. Dominikanów w Tyśmienicy. 1800 – 1935 rr. 36 k.
231. Tś 8. Rachunki, pokwitowania. 1793 – 1925 rr. 22 k.
232. Tś 9. Dokumentacja ikonograficzna i fotograficzna klasztoru i kościoła OO. Dominikanów w Tyśmienicy. 25 k.

II. Оpubліковані документи і матеріали

233. Західно-Українська народна республіка 1918 – 1923. Документи і матеріали у 5-ти томах / Кер. роботи і відповідальний редактор професор О. Карпенко. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. Том 2. 712 с.

234. Brewiarzyk braci i siostr Trzeciego Zakonu Św. O. Dominika czyli Zakonu Kaznodziejskiego. Kraków: Nakładem OO. Dominikanów, 1921. 186 s.
235. Brewiarzyk braci i siostr Trzeciego Zakonu Św. Ojca Dominika czyli Zakonu Kaznodziejskiego. Zebrał i wydał Ks. Wincenty Maria Podlęwski. Kraków: Nakład OO. Dominikanów w Jarosławiu, 1897. 495 s.
236. Catalogus Universi Venerabilis Cleri Saeculariset Regularis Archidioecesis Leopoliensis Rit. Lat. Pro Anno Domini MCMV. Leopoli: Impressum in Typographia Catholica Josephi Checinski, 1905. 428 s.
237. Kaniak, C. Podręcznik Trzeciego Zakonu Św. Dominika [Електронний pecypc]. Lwów, 1931. URL: http://imelda.swieccy.dominikanie.pl/index.php?p=podrecznik_III_Zakonu (дата звернення: 03.06.2016)
238. Korona Maryi czyli książka Rożancowa Najslodszeo imienia Jezus i Najswietszej Maryi Panny, według zwyczaju Arcy-Bractwa Lwowskiego zostającego przy kościele Bożego Ciała WW. OO. Dominikanów. Z różnych Autorów approbowanych zebrał i ulozyl ks. Donat Piątkowski, Zakonu Kaznodziejskiego. Lwów: Drukiem Michała Fr. Poremby, 1851. 374 s.
239. Księga zmarłych członków Polskiej Prowincji Dominikanów [od roku 1900] / księga zmarłych za okres od roku 1900 do roku 1974 oprac. Emanuel Działą; całość przejrzał, poprawił i następnie lata uzupełniła Ałojzy Barwacz. Wyd. 2. Warszawa: Kurja Prowincjalna, 1987. 156 s.
240. Kunasiewicz, S. Przewodnik po kościele Bożego Ciała OO. Dominikanów we Lwowie / S. Kunasiewicz. Lwów, 1876. 116 s.
241. Manual of the brothers and sisters of the Third Order of Penance of St. Dominik. London, 1852. 146 p.
242. Markiewicz, C. Moje wspomnienia z życia zakonnego. R. 1893 – 1947. Kraków: Święta Anna, 1957. 268 s.
243. Reguła i ustawy Zakonu Kaznodziejskiego dla Braci Konwersów / wyd. z połączenia Czesława Mączki. Lwów: OO. Dominikanie, 1913. 82 s.

244. Reguła Trzeciego Zakonu Św. Ojca Dominika / Przełożył z łacinskiego Czesław Kaniak Z. K. Lwów: Wydawn. i własność Trzeciego Zak. Św. Dominika, 1926. 73 s.
245. Regulamin służbowy dla administracji lasów Prowincji OO. Dominikanów w Polsce. Lwów: nakł. i wł. Urzędu Prowincjalnego OO. Dominikanów, 1932. 210 s.
246. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1900. Lwów: Nakładem C.K. Namieśnictwa, 1900. 824 s.
247. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1905. Lwów: Nakładem C.K. Namieśnictwa, 1905. 1291 s.
248. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1913. Lwów: Nakładem C.K. Namieśnictwa, 1913. 1444 s.
249. Szematyzm szkół ludowych zostających pod nadzorem lwowskiego konsystorza metropolitalnego obrządku łacinskiego na rok 1865. Lwów: Drukarnia Zakładu Narodowego im. Ossolinski, 1865. 68 s.
250. Ustawy Zakonu Kaznodziejskiego do użytku braci konwersów. Lwów, 1933. – 148 s.
251. Zakon dominikanów w Galicji / przez X. Y. Z. Nowacki Augustyn. Berlin: Księgarnia B. Behra (E. Book), 1879. 32 s.

III. Матеріали періодичних видань

252. В обороні народнього майна *Діло*.1926. № 141. 29 червня. С. 2.
253. «Громадські промисловці» *Діло*.1926. № 99. 08 травня. С. 1.
254. З минулого міста Чорткова. Пишім історію рідних міст і сіл *Чортківська думка*. 1942. №7. 04 жовтня. С. 6.
255. Комісар пос. Бачиньські продає церкву СС. Василянком ОО. Домініканам *Діло*.1932. № 266. 01 грудня. С. 2.

256. Місійна діяльність католицьких чинів і конгрегацій *Нива. Місячник посвячений церковним і суспільним справам* / відп. ред.: о. Д-р Гавриїл Костельник. Львів: Видавництво товариства св. Апостола Павла, 1923. С. 117 – 120.
257. Надзвичайна подія. Чин ОО. Домініканів покидає місто Львів? *Діло*. 1937. №2. 16.02.10. С. 4.
258. Новинки *Діло*. 1936. № 244. 29.10. С. 6.
259. О.О. Домінікани нагло вибралися зі Львова *Як на долоні*. 1937. №2. 06.10. С. 2.
260. Переговори у справі продажі церкви СС. Василянок *Діло*. 1932. № 287. 25.12. С. 3.
261. Святотатство *Діло*. 1926. № 100. 09.05. С. 2.
262. Чи це по католицьки і по християнськи? Як оо. Домінікани парцелюють землю? *Діло*. 1936. № 91. 26.04. С. 3.
263. Co to jest miłość? *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własności Nakład Dominikanów Lwowskich, 1908. R. 11, n. 1 – 12. S. 13 – 14.
264. Dr. Benedykt Faliński. Dziecko Lwowskie (Autentyczne) *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1919. R. 22, n. 1 – 12 – 21/41. S. 89 - 92.
265. Intronizacja Serca Jezusowego *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1933. R. 32, n. 1 – 12. S. 120 – 124.
266. Kartuz, D. O modlitwie *Szkoła Chrystusowa: czasopismo poświęcone zagadnieniom życia wewnętrznego*. Lwów: Wydawnictwo OO. Dominikanów, 1931. R. 2, T. 2. S. 225 – 248.
267. Klasztor OO. Dominikanów w Tarnopolu *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1904. R. 7, n. 1 – 12. S. 52 – 57.

268. Kościół a wolność *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1912. R. 15, n. 1 – 12. S. 10–20.
269. Kronika Lwowska *Lwowski ewiadosci parafialne*. 1936. № 35.30.08. S. 16.
270. Kronika Zakonu dominikańskiego z roku 1930 *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1931. R. 30, n. 1–12. S. 30 – 32.
271. Krótka historia założenia i działalności Sióstr Dominikanek czynnych w Białej Niżnej *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1934. R. 33, n. 1–12. S. 263–265.
272. Krótka wiadomość o cudownym Obrazie N. P. we Lwowie *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1901. R. 4, n. 1 – 12. S. 159 – 165.
273. Krzyszkowski, Józef T. j. Międzynarodowy Akad. Zjazd Misyjny w Poznaniu *Misje katolickie*. 1927. zeszyt 11. listopad. S. 489 – 512.
274. List O. Bouregois misyon. Z Chin *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1900. R. 3, n. 1 – 12. S. 211–216.
275. Misye katolickie w czasie wojny światowej r. 1916 *Misye katolickie. Czasopismo ilustrowane miesięczne. Rocznik trzydziesty szósty /* Odpowiedzialny redaktor i wydawca X. Marein Czermiński T.j. Kraków, 1917. S. 5 – 45.
276. Myślio św. Dominiku (tryptyk) *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów:

- Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1926. R. 25, n. 1 – 12. S. 229 – 236.
277. O miłości bliźniego *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1909. R. 12, n. 1 – 12. S. 119 – 122.
278. O misjonarzach i misjach *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1927. R. 26, n. 1–12. S. 259 – 276.
279. O Regule III. Zak. św. Dominika *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1899. R. 2, n. 1 – 12. S. 68 – 71.
280. O. Rom. Z jakim usposobieniem należy odprawiać rekolekcje *Szkoła Chrystusowa: czasopismo poświęcone zagadnieniom życia wewnętrznego.* Lwów: Wydawnictwo OO. Dominikanów, 1934. R. 5, T. 8. S. 56 – 76.
281. O samotności duchowej *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1906. R. 9, n. 1 – 12. S. 240 – 246.
282. Papież Leon XIII. i Polacy *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1902. R. 5, n. 1 – 12. S. 124 – 129.
283. Parafia w Krotoszynie *Gazeta Lwowska.* 1943. № 294. 15.12. C. 2.
284. Pismo O. Św. Benedykta XV. do Generała Zakonu św. O. Dominika O. Ludwika Theisslinga z powodu 700-letniej rocznicy potwierdzenia tego Zakonu przez Stolicę Świętą *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1915 / 1916. R. 18 / 19. S. 1–6.
285. Rolewski, K. Parafia ośrodkiem życia wewnętrznego *Szkoła Chrystusowa: czasopismo poświęcone zagadnieniom życia wewnętrznego.* Lwów: Wydawnictwo OO. Dominikanów, 1932. R. 3, T. 5. S. 81 – 100.

286. Różaniec i Msza św. *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1911. R. 14, n. 1 – 12. S. 7 – 12.
287. Różaniec w Chinach *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Wydawnictwo OO. Dominikanów, 1938. R. 37, n. 1 – 12. S. 310 – 312.
288. S.M.R. Matka Dominika-Klara od Krzyża i Odrodzenie Zakonu Kazn. w XIX wieku *Szkoła Chrystusowa: czasopismo poświęcone zagadnieniom życia wewnętrznego.* Lwów: Wydawnictwo OO. Dominikanów, 1933. R. 4, T. 7. S. 54 – 68.
289. Siła modlitwy *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1919. R. 22, n. 1–12. S. 141 – 144.
290. Siostry Dominikanki *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1925. R. 24, n. 1–12. S. 24 – 25.
291. Skwarczyńska, K. Laicyzm, jego istota i cel *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1936. R. 35, n. 1 – 12. S. 147 – 153.
292. Statuta bractwa *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własności Nakład Dominikanów Lwowskich, 1920. R. 23, n. 1 – 12. S. 41 – 45.
293. Św. Tomasza Leon XIII. *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1914. R. 17, n. 1 – 9. S. 84 – 89.
294. Tajemnice Różańca w życiu św. Dominika *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1903. R. 6, n. 1 – 12. S. 189 – 193.

295. Trzeci Zakon św. Dominika a działalność misyjna *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca* św. Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1932. R. 31, n. 1 – 12. S. 216 – 225.
296. W. Z. «Początki Bractwa Imienia Jezus» *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca* św. Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1913. R. 16, n. 1 – 12. S. 22 – 25.
297. Wiadomość historyczna o III. Zakonie św. Dominika *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca* św. Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1898. R. 1, n. 1 – 12. S. 19 – 22.
298. Z dzieł św. Nila: O dobrowolnem ubóstwie *Szkoła Chrystusowa: czasopismo poświęcone zagadnieniom życia wewnętrznego*. Lwów: Wydawnictwo OO. Dominikanów, 1930. R. 1, T. 1. S. 85 – 97.
299. Z życia Piusa X. *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca* św. Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1905. R. 8, n. 1 – 12. S. 242 – 246.
300. Zakon Kaznodziejski *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca* św. Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1928. R. 27, n. 1–12. S. 270 – 279.
301. Zakon św. Dom. a część Euchar. *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca* św. Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1918. R. 21, n. 1 – 12. S. 139 – 150.
302. Złote gody kapłaństwa Czcig. O. Piotra Żaczka Zakonu Kaznodziejskiego *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca* św. Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1939. R. 38, n. 1 – 12. S. 300 – 303.

303. *Źródło miłości Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1907. R. 10, n. 1 – 12. S. 145 – 151.
304. *Żukiewicz, K.M. Różaniec w Polsce w ostatnim pięćdziesięcioleciu Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1935. R. 34, n. 1–12. S. 207 – 215.
305. *Życie dla Boga Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1910. R. 13, n. 1 – 12. S. 108 – 117.
306. *III Zakon św. O. Dominika – Lwów Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1937. R. 36, n. 1 – 12. S. 95 – 105.

IV. Монографії, наукові статті

307. Андреев А.Р. Монашеские ордена / А.Р. Андреев, М.А. Андреев. Ростов-на-Дону: Феникс, 2009. 86 с.
308. Бандрівський М. З Рима на Руські землі: [Про проникнення домініканського ордену на Русь-Україну в XIII ст. та про храм Пресвятої Євхаристії на пл. Музейній у Львові (колиш. домінікан. костел Божого Тіла)] *Ратуша*. 1999. 20 лист. С. 4.
309. Булгаков Макарий. История Русской Церкви. В 7 кн. М.: Издательство Спасо-Преображенского Валаамского монастыря, 1994 – 1996. 6577 с.
310. Великий А.Г. З літопису християнської України. Церковно-історичні радіоколекції з Ватикану. Том II. Рим: Видавництво оо. Василян, 1968. 277 с.
311. Дроздов О. Домініканський собор чи домініканський музей? [Про долю храму Пресвятої Євхаристії у Львові] *Поступ*. 2001. 4 трав. С. 4.

312. Жерноклеєв О.С. Регулярні треті ордени в підавстрійській Східній Галичині на початку XX ст. *Історія релігій в Україні. Науковий щорічник*. Львів: Логос, 2017. Випуск 27. С. 183 - 189.
313. Жерноклеєв О.С. Третій чин. Миряни у католицьких чернечих спільнотах: нариси історії. Івано-Франківськ: Фоліант, 2014. 232 с.
314. Кирюшко М. Терціарії в Україні / М. Кирюшко, І. Єрмак *Історія релігій в Україні. Науковий щорічник. Кн. 1*. Львів: Логос, 2004. С. 283 – 288.
315. Лузан О. Про чудотворну ікону оо. Домініканів у Львові *Вісник Львівського музею історії релігії*. 2007. Число 2. С. 59 – 63.
316. Матлашенко Н. Короновані ікони Львова *Історія релігій в Україні. Науковий щорічник. Книга II*. Львів: Логос, 2010. С. 1034 – 1040.
317. Мащакевич А. Руська провінція святого Яцка *Історія релігій в Україні. Праці XIII-ї Міжнар. наук. конф.* Львів, 2003. Т.1. С. 335 – 339.
318. Невмержицька О. Формування цінностей особистості у філософії томізму *Людинознавчі студії. Збірник наукових праць ДДПУ*. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2011. С. 266 – 276.
319. Омэнн, Дж. Христианская духовность в католической традиции. Рим – Люблин: Издательство Святого Креста, 1994. 416 с.
320. Паславський І. Гисихія і Рацио. Філософський світ української культури середніх віків і ранньомодерного часу / Національна Академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2015. 616 с.
321. Пеньковська М. Домініканський водогін XVII–XIX ст. Археологічна знахідка. Дослідження. Консервація *Історія релігій в Україні. Науковий щорічник. Книга II*. Львів: Логос, 2010. С. 1041 – 1045.
322. Рожко В. Підкамінь – забута святиня [Електронний ресурс] *Свобода*. 2003. 31 січ. URL:

- http://istvolyn.info/index.php?option=com_content&view=article&id=436:----&catid=15&Itemid=17 (дата звернення: 23.10.2017).
323. Романюк В. Богородчанам – 575. На цю річницю з Польщі привезуть копію чудотворного образу Матері Божої Богородчанської, вивезеного звідси 1944-го[Електронний ресурс]*Галичина*. 20 вересня 2016 року. URL: <http://www.galychyna.if.ua/publication/society/bogorodchanam-575/>(дата звернення: 23.10.2017).
 324. Садова О. Стінопис Кароля Політинського у монастирській залі домініканського монастиря у Львові *Львів: Вісник Львів. ун-ту. Серія мист-во*. 2009. Вип. 9. С. 183 – 193.
 325. Сінкевич Н. Laudare, benedicere, praedicare. Домініканський орден на Волині в кінці XVI – на початку XIX ст. К.: Кайрос, 2009. 404 с.
 326. Стинська В.В. Становлення і розвиток системи шкільництва в Галичині як історико-педагогічна проблема *Стинська, Вікторія Володимирівна. Система шкільництва в Галичині (кінець XX ст.) [Текст]: монографія*. Івано-Франківськ, 2007. С. 6 –51.
 327. Ступарик Б.М., Мацюк В.Д. Ідея національної школи та національне виховання в педагогічній думці Галичини (1772 – 1939 рр.). Коломия: Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 1995. 173 с.
 328. Ступарик Б.М. Шкільництво Галичини (1772 – 1939 рр.). Івано-Франківськ, 1994. 144 с.
 329. Урсу Н.О. Архітектори домініканських костелів на галицьких землях *Вісн. Харк. держ. акад. дизайну і мистец.* Харків, 2007. № 1. С. 111 –118.
 330. Урсу Н.О. Діяльність майстрів декоративно-прикладного мистецтва в осередках домініканського ордену XVII – XIX століть на землях України *Мистецтвознавчі записки: Зб. Наукових праць*. К.: Міленіум, 2010. Вип. 18. С. 191 – 198.

331. Урсу Н.О. Живопис як візуальна складова інтер'єру домініканських храмів на українських землях XVII – XIX ст. *Вісн. Харк. держ. акад. дизайну і мистец.* Харків, 2007. № 1. С. 111 – 118.
332. Урсу Н.О. Мистецька спадщина домініканського ордену на території України XVII – XIX ст. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2006. 368 с.
333. Урсу Н.О. Роль митців – творців сакрального простору домініканських храмів XVI – XIX століть на землях Галичини *Вісник ХДАДМ.* Харків, 2007. №2. С. 140 – 151.
334. Урсу Н.О. Стилiстика архiтектурних об'єктiв домініканського ордену в українському полікультурному просторі XVI – XIX століть *Вісник державної академії керівних кадрів культури і мистецтв: Наук. журнал.* К.: Міленіум, 2009. №4. С. 161 – 167.
335. Урсу Н.О. Стилiстичні iнспiрації в архiтектурі домініканців на землях України XVI – XIX ст. *Вісн. Харк. держ. акад. дизайну і мистец.* Харків, 2006. № 7. С. 133 – 152.
336. Чорний М. Дослідження історії домініканського ордену в державах Центральної та Східної Європи *Вісник Львівського університету. Серія історична. Випуск 35 – 36.* Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. С. 124 – 133.
337. Щавелева Н.И. Киевская миссия польских доминиканцев *Древнейшие государства на территории СССР: Материалы и исследования 1984 г. М., 1984.* С. 139 – 151.
338. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – XVII ст. К.: Критика, 2002. 416 с.
339. Ярош О. Сходінками посвяченого життя: монаші ордени в католицькій традиції *Відомості.* 1999. Ч. 3. С. 26.
340. Barącz, S. Archiwum WW. OO. Dominikanów w Jarosławiu / S. Barącz. Lwów, 1884. 280 s.

341. Barącz, S. Dzieje klasztoru WW. OO. Dominikanów w Podkamieniu / S. Barącz. Tarnopol, 1870. 348 s.
342. Barącz, S. Klasztor WW. OO. Dominikanów w Starym Borku / S. Barącz. Lwów, 1878. 116 s.
343. Barącz, S. Rys dziejów zakonu kaznodziejskiego w Polsce / S. Barącz. Tom 1. Lwów: Drukarnia Zakładu Narodowego imienia Ossolinskich, 1861. 402 s.
344. Barącz, S. Rys dziejów zakonu kaznodziejskiego w Polsce / S. Barącz. Tom 2. Lwów: Drukarnia Zakładu Narodowego imienia Ossolinskich, 1861. 530 s.
345. Barącz, S. Wiadomość o klasztorze WW. OO. Dominikanów w Podkamieniu / S. Barącz. Lwów: Drukarnia Zakładu Narod. im. Ossolinskich, 1858. 32 s.
346. Bedouelle, G. Dominik czyli łaska Słowa. Poznań: W drodze, 1987. 189 s.
347. Benedykt XVI. Mistrzowie franciszkańscy i dominikańscy. Poznań: Wydawnictwo Polskiej Prowincji Dominikanów «W drodze», 2012. 107 s.
348. Benedykt XVI. Zakony żebracze – Franciszkanie i Dominikanie *Niedziela. Tygodnik katolicki*. 24 stycznia 2010. Nr. 4. S. 3 – 4.
349. Błęszyńska, Imelda Zofia. O. Jacek Woroniecki. Dominikanin – wychowawca – patriota. 1878 – 1949. Lublin: Fundacja Servire Veritati Instytut Edukacji Narodowej, 2006. 269 s.
350. Bocheński, I. Udział wyobrażeń w życiu duchownym *Szkoła Chrystusowa: czasopismo poświęcone zagadnieniom życia wewnętrznego*. Lwów: Wydawnictwo OO. Dominikanów, 1931. R. 2, T. 3. S. 229 – 239.
351. Boespflug, Francois-Dominique. Życie zakonne Braci Kaznodziejów *Dominikanie: Szkice z dziejów zakonu*. Poznań: “Wdrodze”, 1986. S. 35 – 62.
352. Bonniwell, W. Historia liturgii dominikańskiej 1215–1945 [Електронний ресурс]. Wydanie drugie poprawione i powiększone. NewYork, 1945. URL: <http://rytdominikanski.pl/historia-liturgii->

- dominikanskiej/historia-liturgii-dominikanskiej-1215-1945-o-william-bonniwell-op/ (data звернення: 19.02.2016).
353. Boużyk, Maria M. Myśl pedagogiczna Adama (Jacka) Woronieckiego w wybranych publikacjach z okresu 1903 – 1918 *Polska myśl pedagogiczna*. Krakow: Uniwersytet Jagielloński, 2015. Nr. 1. S. 221 – 241.
 354. Brzeziński, M. Życie i męczeńska śmierć bł. Michała Czartoryskiego OP. Poznań: W drodze, 2015. 232 s.
 355. Brzozecki, S. Historiografia dominikanska w czasach nowożytnych (XVII – XIX w.) *Kościół w Polsce: dzieje i kultura*. Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski, 2007. Nr. 6. S. 15 – 24.
 356. Budka, W. Dzieje piarni oo. Dominikanów w Zaskowie-Zawadowie *Roczniki Biblioteczne*. Wrocław – Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1988. R. 32, z. 2. S. 29 – 55.
 357. Buziewicz, K. Moralność i etyka w ujęciu Jacka Woronieckiego *Ratio in christianitate*. Ełk: Wydawnictwo Adalbertinum, 2013. S. 85 – 98.
 358. Ceremoniał misji i rekolekcji dominikańskich / oprac. Alojzy Barwacz; popr. i uzup. Jan Nowacki. Warszawa: Dominikański Ośrodek Kaznodziejski, 2001. 402 s.
 359. Czartoryski, W. O powołaniu kapłańskim *Szkoła Chrystusowa: czasopismo poświęcone zagadnieniom życia wewnętrznego*. Lwów: Wydawnictwo OO. Dominikanów, 1938. R. 9, T. 17. S. 95 – 100.
 360. Drużbacka, D. O życiu kontemplacji *Szkoła Chrystusowa: czasopismo poświęcone zagadnieniom życia wewnętrznego*. Lwów: Wydawnictwo OO. Dominikanów, 1932. R. 3, T. 4. S. 53 – 63.
 361. Duval, A. Ojciec Lacordaire *Dominikanie: Szkice z dziejów zakonu*. Poznań: “Wdrodze”, 1986. S. 411 – 416.
 362. Estreicherowa, E. Droga doskonałości O. Jacka Cormier *Szkoła Chrystusowa: czasopismo poświęcone zagadnieniom życia wewnętrznego*. Lwów: Wydawnictwo OO. Dominikanów, 1938. R. 9, T. 16. S. 200 – 218.

363. Feliks Wojciech Bednarski OP (ze wspomnień i refleksji) *Summarium*. Lublin: Towarzystwo naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2006. R. 35 (55). S. 179 – 181.
364. Filozof moralności – wychowawca – patriota prof. dr hab. Feliks Wojciech Bednarski OP (1911 – 2006) *Summarium*. Lublin: Towarzystwo naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2006. R. 35 (55). S. 181 – 192.
365. Frączek, W. Ojciec Paweł Władysław Kiełar OP – historyk Zakonu Dominikańskiego. Kraków: Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Kolegium Filozoficzno-Teologiczne Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie, 2015. 69 s.
366. Gach, P.P. Zakony w Europie Śródkowo-Wschodniej (1773 – 1914) *Zakony i klasztory w Europie Śródkowo-Wschodniej X – XX wiek: Materiały z międzynarodowego seminarium. Lublin, 25 – 27 listopada 1993 / red. Henryk Gapski, Jerzy Kłoczowski*. Lublin: In-t Europy Śródkowo-Wschodniej, 1999. S. 27 – 49.
367. Gałuszka, T. Nota do artykułu Raymonda J. Loenetrza *Święty Jacek Odrowąż. Studia i źródła. Skarby dominikańskie / redakcja Marin Zdanek*. Kraków: Wydawnictwo Esprit, 2007. S. 69 – 79.
368. Giertych, W. Dominikańskie harcerzyki *W drodze. Miesięcznik poświęcony życiu chrześcijańskiemu*. Poznań: Wydawnictwo Polskiej Prowincji Dominikanów «W drodze», 1997. Nr. 11 (291). S. 51 – 63.
369. Grochowski, L. Zniszczenie klasztoru i kościoła oo. Dominikanów w Podkamieniu. Kijów, 1917. 47 s.
370. Grzybowski, J. Filozoficzne skutki kontrkultury – profetyczne diagnozy o. Jacka Woronieckiego OP *Universitas Gedanensis*. Gdańsk: Pomorskie Towarzystwo Filozoficzno-Teologiczne, 2010. T. 40. S. 17 – 37.
371. Grzybowski, J. O. Jacek Woroniecki OP – prekursor myśli tomistycznej w Polsce *Studia Płockie*. Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2007. Tom XXXV. S. 151 – 158.

372. Grzybowski, J. Ojczyzna i naród w myśli J. M. Bocheńskiego – Polaka i emigranta *Filozofia na Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie* / red. M. Płotka, J. Pylat, A. Andrzejuk. Warszawa; Londyn: Wydawnictwo «Von Borowiecky», 2014. S. 113 – 126.
373. Grzybowski, J. Źródła współczesnych przemian kulturowych. Społeczno-religijne intuicje o. Jacka Woronieckiego OP *Warszawskie Studia Teologiczne*. Warszawa: Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej, 2010. Nr. XXIII / 2. S. 295 – 308.
374. Hinnebusch, W.A. Dominikanie – krótki zarys dziejów *Dominikanie: Szkice z dziejów zakonu*. Poznań: W drodze, 1986. S. 83– 268.
375. Horowski, J. Pedagogika tomistyczna a pedagogika wartości *Paedagogia Christiana*. Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, 2008. Vol 21, No 1. S. 241 – 255.
376. Jabłonowski, K. Działalność wydawnicza polskich dominikanów *Społeczeństwo i polityka*. Pułtusk: Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, 2008. Nr. 3 (16). S. 159 – 173.
377. Kantypowicz, D. Michał Czartoryski: błogosławiony dominikanin. Warszawa: Klasztor św. Józefa, Zakon Kaznodziejski, 2014. 44 s.
378. Kapeć, W. Organy i organiści w polskich klasztorach dominikańskich od XIII do XX w. Lublin –Warszawa: Kuria Polskiej Prowincji Dominikanow, 1998. 264 s.
379. Kiełar, P. O. Jacek Woroniecki jakiego mało znamy *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1959. Nr 6, z. 1–2. S. 39–47.
380. Klein, F. Kościół OO. Dominikanów w Tarnopolu i jego restauracja. Kraków: Nakładem Towarzystwa Opieki nad Polskimi Zabytkami Sztuki i Kultury, 1910. 47 s.
381. Kłoczowski, J. Zakon Braci Kaznodziejow w Polsce 1222 –1972. Zarys dziejów *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222 – 1972 / pod redakcją*

- Jerzego Kłoczowskiego, tom 1.* Warszawa: Wydawnictwo Polskiej Prowincji Dominikanów, 1975. S. 19 – 158.
382. Knutel, D.G. Sadok Barącz (1814–1892) *Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku. Tom 2; pod redakcją naukową J. Maternickiego, P. Sierzeży, L. Zaskilniaka.* Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2014. S. 34 – 40.
383. Kostkiewicz, J. Kierunki i koncepcje pedagogiki katolickiej w Polsce 1918 – 1939 / Janina Kostkiewicz. Kraków: Oficyna Wydawnicza «Impuls», 2013. 733 s.
384. Kowalski, K. Duch św. «sercem» naszego życia duchownego *Szkoła Chrystusowa: czasopismo poświęcone zagadnieniom życia wewnętrznego.* Lwów: Wydawnictwo OO. Dominikanów, 1933. R. 4, T. 6. S. 67 – 77.
385. Kowalski, K. O pokorze *Szkoła Chrystusowa: czasopismo poświęcone zagadnieniom życia wewnętrznego.* Lwów: Wydawnictwo OO. Dominikanów, 1936. R. 7, T. 13. S. 257 – 279.
386. Krasnodębski, M. Pedagogika Jacka Woronieckiego i Feliksa Wojciecha Bednarskiego jako egzemplifikacja etyki tomizmu tradycyjnego / Mikołaj Krasnodębski *Studia Elckie.* Ełk: Wydawnictwo Diecezjalne Adalbertinum, 2009. Nr 11. S. 29 – 58.
387. Krasny, Piotr. Kościół parafialny p.w. Narodzenia Najśw. Panny Marii i klasztor OO. Dominikanów w Bochorodczanach *Materiały do dziejów sztuki sakralnej. Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego.* Kraków: Wydawnictwo Antykwa, 2009. Tom 14. S. 27 – 42.
388. Krasny, Piotr. Kościół parafialny p.w. Sw. Mikołaja i św. Zofii oraz klasztor OO. Dominikanów w Tyśmienicy *Materiały do dziejów sztuki sakralnej. Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego. Tom 14.* Kraków: Wydawnictwo Antykwa, 2009. S. 449 – 463.
389. Ks. Kowalski. O posłuszeństwie *Szkoła Chrystusowa: czasopismo poświęcone zagadnieniom życia wewnętrznego.* Lwów: Wydawnictwo OO. Dominikanów, 1936. R. 7, T. 12. S. 72 – 85.

390. Lietz, N. Posłuszeństwo w koncepcji pedagogicznej Jacka Woronieckiego OP *Rozprawy z dziejów oświaty*. Warszawa: Instytut Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk, 2005. T. XLIV. S. 151 – 171.
391. Listkowska, B. O “bełkocie” sfabrykowanego świątopoglądu, czyli Józefa M. Bocheńskiego polemika z filozofią dialogu *Filo-Sofija. Czasopismo Komisji Filozofii Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego; Bydgoskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Filozoficznego*. Bydgoszcz, 2013. Vol 13, No 21. S. 171 – 186.
392. Maliszewski, R. Ojciec Jacek Woroniecki *Cywilizacja. O nauce, moralności, sztuce i religii*. Warszawa: Instytut Edukacji Narodowej, 2002. Nr. 2. S. 37 – 44.
393. Mandonett, O. Duch dominikański *Szkoła Chrystusowa: czasopismo poświęcone zagadnieniom życia wewnętrznego*. Lwów: Wydawnictwo OO. Dominikanów, 1934. R. 5, T. 9. S. 85 – 99.
394. Mazur, Z. Udział ojca Jaceka Woronieckiego w reformie polskiej prowincji dominikanów (1909 – 1945) *Dominikanie: Szkice z dziejów zakonu*. Poznań: “W drodze”, 1986. S. 417 – 424.
395. Miławicki, M. Być prorokiem – dominikanie czortkowscy *Prorocy Europy Śródkowo-Wschodniej XX wieku. Materiały III i IV Forum Teologów Europy Śródkowo-Wschodniej*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2009. S. 901 – 935.
396. Miławicki, M. Józefińskie kasaty klasztorów dominikańskich w Królestwie Galicji i Lodomerii. Przyczynek do badań nad zmianą topografii sakralnej miast galicyjskich na przełomie XVIII i XIX wieku *Sacrum w mieście. Epoka nowożytna i czasy współczesne. Wymiar religijny, kulturowy i społeczny*. Kraków: Akademia Ignatianum w Krakowie, Wydawnictwo WAM, 2016. S. 157 – 188.
397. Miławicki, M. Duszpasterstwo parafialne OO. Dominikanów w archidiecezji Lwowskiej w okresie międzywojennym. Rekonesans badawczy

- Studium Pastoralne*. Katowice: Wydawnictwo „Księgarnia Świętego Jacka”, 2014. nr. 10. S. 112 – 132.
398. Miławicki, M. Działania rewindykacyjne polskich dominikanów w pierwszej połowie XX w. jako konsekwencje antyzakonnej polityki władz zaborczych *Kasaty klasztorów na obszarze dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i na Śląsku na tle procesów sekularyzacyjnych w Europie*. Wrocław, 2014. Tom III. S. 381– 416.
399. Miławicki, M. Dzieje i symbolika habitu męskich zakonów mendykanckich *Symbolika stroju: symbol – znak – przesłanie / pod red. Józefa Mareckiego i Lucyny Rotter*. Kraków: Wydawnictwo Unum, 2011. S. 87 – 106.
400. Miławicki, M. Klasztor jako instytucja gospodarcza. Działalność gospodarcza dominikańskiego klasztoru Bożego Ciała we Lwowie w okresie międzywojennym (Na podstawie «Memoriału gospodarczego za lata 1930 - 1933») *Lwów: miasto, społeczeństwo, kultura. Tom VII. Urzędy, urzędnicy, instytucje. Studia z dziejów Lwowa / pod redakcją Kazimierza Karolczaka i Łukasza T. Sroki*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2010. S. 485 – 505.
401. Miławicki, M. Polscy dominikanie na misjach w Chinach w latach 1937 – 1952. Krakow, 2007. 233 s.
402. Miławicki, M. Polscy dominikanie w międzywojennej prasie polskiej na przykładzie «Ilustrowanego Kuriera Codziennego» *Kraków – Lwów: książki – czasopisma – biblioteki XIX i XX wieku. / pod redakcją Haliny Kosętki, Barbary Góry, Ewy Wójcik*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2009. Tom IX, Część 2. S. 237 – 253.
403. Miławicki, M. Stan i perspektywy badań nad dziejami męskich wspólnot zakonnych Kościoła rzymskokatolickiego w Galicji w latach 1772 – 1918 *Galicja 1772 – 1918. Problemy metodologiczne, stan i potrzeby badań / Praca zbiorowa pod redakcją Agnieszki Kawalec, Wacława Wierzbieńca, Leonida*

- Zaszkilniaka*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2011. Tom 2. S. 147 – 195.
404. Miławicki, M. Studia zakonne w dominikańskim klasztorze Bożego Ciała we Lwowie. Przyczynek do dziejów kultury duchowieństwa lwowskiego *Львів (1256 – 2006): Церква і суспільство: Статті й матеріали* / Red. кол.: В. Гаюк, О. Гринів, Я. Дашкевич, Л. Моравська, І. Паславський, О. Сидір. Львів: Вид-во Львівського музею історії релігії «Логос», 2006. S. 39 – 50.
405. Miławicki, M. «Świat ode mnie zawsze rzeczy nadzwyczajnych wymagał, a ponadto niesłusznie». O. Sadok Barącz OP (1814 – 1892) w świetle źródeł *Lehahajer. Czasopismo poświęcone dziejom Ormian polskich*. 2013. nr 2. S. 153 – 198.
406. Miławicki, M. Wydarzenia roku 1918 widziane zza klasztornej muru. Kroniki klasztorów dominikańskich jako źródło do badań wydarzeń wojennych *Rok 1918 w Europie Śródkowo-Wschodniej / pod redakcją Daniela Grinberga, Jana Snopko, Grzegorza Zackiewicza*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2010. S. 642 – 659.
407. Miławicki, M. Wydawnictwo OO. Dominikanów w międzywojennym Lwowie *Краків – Львів: книги, часописи, бібліотеки XIX – XX ст. Т. 10*. Львів, 2011. S. 118–129.
408. Murray, P. Młode wino dominikańskiej duchowości. Poznań: W drodze, 2007. 168 s.
409. Naleśniak, T. Obowiązki członków (w stowarzyszeni uróżańca wiecznego) *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1930. R. 29, n. 1–12. S. 9–13.
410. Naleśniak, T. Zalety przełożonych w różańcu wiecznym *Róża Duchowna: czasopismo miesięczne, poświęcone czci N. P. Maryi Królowej Różańca św.* Lwów: Własność i Nakład Dominikanów Lwowskich, 1929. R. 28, n. 1 – 12. S. 372 – 382.

411. Niedziela, M.L. Błogosławiony ojciec Michał Czartoryski. Włocławek: Wydawnictwo Duszpasterstwa Rolników, 2001. 79 s.
412. Niedziela, M.L. Szkolnictwo dominikańskie: podstawy wychowania człowieka według o. Jacka Woronieckiego *Kultura edukacyjna na Górnym Śląsku* / red. nauk. Antoni Barcik. Katowice, 2002. S. 181 – 190.
413. Niepsuj, J. Etyka wojskowa w ujęciu o pttk. prof. Jozefa Marii (Innocentego) Bocheńskiego OP *Filozofia na Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie* / red. nauk. Magdalena Płotka, Joanna Pyłat, Artur Andrzejuk. Warszawa – Londyn: Wydawnictwo «Von borowiecky», 2014. S. 89 – 112.
414. Nowak, J.T. Skarby krakowskich klasztorów. Zbiory oo. Dominikanów: 750 rocznica śmierci Jacka Odrowąża. Kraków: Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, 2007. 52 s.
415. O kapłaństwie, celibacie i małżeństwie z rozsądku / z ojcem Joachimem Badenim OP rozmawia Alina Petrowa-Wasilewicz. Kraków: Wydawnictwo “M”, 2008. 172 s.
416. O. Woroniecki. Miłosierdzie i nasza na nie odpowiedź *Szkoła Chrystusowa: czasopismo poświęcone zagadnieniom życia wewnętrznego*. Lwów: Wydawnictwo OO. Dominikanów, 1935. R. 6, T. 11. S. 193–211.
417. Ostrowski, Jan K. Kościół p.w. Sw. Stanisława Biskupa i Męczennika oraz klasztor Dominikanów w Czortkowie *Materiały do dziejów sztuki sakralnej. Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*. Kraków: Wydawnictwo Antykwa, 2009. Tom 17. S. 91 – 117.
418. Pałys, K. Zapach pomarańczy: życie dominikańskie z innej perspektywy / K. Pałys, Sz. Popławski. Poznań: Wydawnictwo Polskiej Prowincji Dominikanów “W drodze”, 2015. 236 s.
419. Polak, R. Jacek Woroniecki – życie i twórczość naukowa *Człowiek w kulturze*. Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1999. Nr. 12. S. 219 – 240.
420. Polskie teksty ascetyczne. Tom XII. Wybor pism dominikańskich / Przygotował do wydania o. Joachim Roman Bar OFMConv, o. Zygmunt Mazur OP. Warszawa: Akademia teologii katolickiej, 1989. 286 s.

421. Potocki, A. Problemy wychowawcze w publicystyce Jacka Woronieckiego OP *Człowiek – moralność – wychowanie: życie i myśl Jacka Woronieckiego OP* / red. Jerzy Gałkowski i Maurycy Lucjan Niedziela. – Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2000. S. 119 – 135.
422. Prawdota, B. O liturgii dominikańskiej. Lwów: Wydawnictwo OO. Dominikanów, 1930. 52 s.
423. Proba biografii Jacka Woronieckiego OP i jego wyznania / red. nauk. Maurycy Lucjan Niedziela. Lublin: Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej Gaudium, 2011. 261 s.
424. Rawski, J. Tarnobrzskie chory kościelne / J. Rawski, Z. Piątkowski *Dzikovia. Pismo społeczno-kulturalne*. Tarnobrzeg: Towarzystwo Przyjaciół Tarnobrzega, 2007. Nr. 32. X – XII. S. 18 – 21.
425. Raymund Devas, Fr. The Dominican Revival in the Nineteenth Century. London, New York, Bombay, Calcutta, 1913. 204 p.
426. Rok, B. Kościół dominikanów lwowskich – prychynek do badań nad sanktuariami dawnej Rzeczypospolitej *Історія релігій в Україні. Науковий щорічник*. Львів: Логос, 2010. Книга II. С. 804 – 811.
427. Salij, J. Duchowość dominikańska *Dominikanie: Szkice z dziejów zakonu*. Poznań: “W drodze”, 1986. S. 11 – 35.
428. Sanak, M. Prowincja galicyjska Zakonu Kaznodziejskiego pw. św. Jacka w 1886 r. Analiza statystyczna *Biblioteka Kolegium oo. Dominikanów w Krakowie*. Kraków, 2015. 18 s.
429. Sander, M. Kwestia męczeństwa ojca Cyryła Szlachetowskiego OP (1899 – 1944), misjonarza chińskiego. – Kraków: Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie. Wydział Teologiczny; Kolegium Filozoficzno-Teologiczne OO. Dominikanów w Krakowie, 2006. 160 s.
430. Schrade, U. Ojciec Innocenty Maria (Józef) Bocheński OP / Ulrich Schrade *Edukacja Filozoficzna*. Warszawa: Uniwersytet Warszawski, 1998. Nr. 26. S. 243 – 263.

431. Spieź, J.A. Dominikanie w Polsce *Dominikanie: Szkice z dziejów zakonu*. Poznań: "W drodze", 1986. S. 268 – 316.
432. Spieź, J.A. Przyczynek do dziejów współpracy dominikanów polskich i czeskich. Ojciec Piotr Żaczek – odnowiciel prowincji czeskiej i polskiej zakonu *Święty Jacek Odrowąż i dominikanie na Śląsku / Redakcja naukowa Antoni Barciak*. Katowice: Polska Akademia Nauk Oddział w Katowicach; Urząd Miejski w Zabrzu; Komisja Historyczna Polskiej Akademii Nauk Oddział w Katowicach; Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Katowicach, 2008. S. 211 – 227.
433. Staniak, B. Józef Maria Bocheński OP – portret i oblicza erudyty *Człowiek w Kulturze*. Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski, 2006. Nr. 18. S. 249 – 258.
434. Szczęsny, M. Patriotyzm w pismach o. Jacka Woronieckiego OP *Studia Elbląskie*. Elbląg: Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Elbląskiej, 2002. Nr. 4. S. 309 – 334.
435. Szydłowski, P. Teologizacja pedagogiki w twórczości Jacka Woronieckiego (1878 – 1949) *Filozofia i czasp rzeszły*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2005. Nr. 2368. S. 210 – 217.
436. Ścrabski, Józef. Kościół p.w. Św. Wincentego Ferreriusza i klasztor OO. Dominikanów z przynależnymi zabudowaniami w Tarnopolu *Materiały do dziejów sztuki sakralnej. Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*. Kraków: Wydawnictwo Antykwa, 2008. Tom 16. S. 271 – 305.
437. Ślusarek, K. Rola gospodarcza lasów w dobrach ziemskich w Galicji w XIX wieku *Stud. Mater. Osr. Kult. Lesn.* Gołuchów: Ośrodek Kultury Leśnej w Gołuchowie, 2014. Nr. 13. S. 357 – 374.
438. Świętochowski, R. Dzieje parafii w Borku Starym k. Rzeszowa 1465 – 1965 *Kronika Diecezji Przemyskiej*. Przemyśl: Kuria Biskupia, 1965. Nr. 51, z. 4. S. 93–96.
439. Świętochowski, R. O. Gundysław Junik (1880 – 1956) *Prawo*

- kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, 1971. Nr. 14 / 1 – 2. S. 330 – 331.
440. Świętochowski, R. O. Tadeusz Staśica (1909 – 1966) *Prawo kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, 1971. Nr 14 / 1 – 2. S. 331 – 332.
441. Świętochowski, R. Słownik biograficzny OO. Dominikanów w Polsce. Kraków, 1979. 329 s.
442. Tarasiewicz, P. Sylwetki wielkich Polaków: Jacek Woroniecki OP *Studia Elckie*. Ełk: Wydawnictwo Diecezjalne Adalbertinum, 2007. Nr 9. S. 363 – 368.
443. Tugwell, S. Modlitwa w bliskości Boga. Poznań: W drodze, 1988. 190 s.
444. Vicaire, Marie Humbert OP. Dominik i jego Bracia Kaznodzieje / Marie Humbert Vicaire OP; przedmowa Marie-Dominique Chenu OP. Poznań: W drodze, 1985. 368 s.
445. Wichrowicz, Cyprian Jan. O. Feliks Wojciech Bednarski OP *Studia Theologica Varsaviensia*. Warszawa: Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 1994. Nr 1. S. 169 – 192.
446. Wichrowicz, Cyprian Jan. Słownik polskich pisarzy dominikańskich. Wydanie II uzupełnione. Kraków 2012. 631 s.
447. Winowska, M. Tajemnica jedności *Szkoła Chrystusowa: czasopismo poświęcone zagadnieniom życia wewnętrznego*. Lwów: Wydawnictwo OO. Dominikanów, 1935. R. 6, T. 10. S. 177 – 199.
448. Wistuba, G. Chrześcijańskie zobowiązanie przemieniania świata. Zadania wynikające z funkcji pasterskiej pośrednictwa zbawczego w ujęciu o. Jacka Woronieckiego OP *Warszawskie Studia Pastoralne*. Warszawa: Sekcja Teologii Pastoralnej «Kontrast», 2009. Nr 10. S. 47 – 56.
449. Wistuba, G. Prowadzić ku zbawcy: duszpasterstwo w nauczaniu i

- posłudze o. Jacka Woronieckiego OP. Sandomierz: Wydawnictwo diecezjalne i Drukarnia, 2011. 429 s.
450. Wojtycza, J. Wojciech Bednarski, w zakonie Feliks *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia de Securitate et Educatione Civili*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe UP, 2010. Z.1.S. 190 – 192.
451. Woroniecki, J. Moc modlitwy wspólnej *Szkoła Chrystusowa: czasopismo poświęcone zagadnieniom życia wewnętrznego*. Lwów: Wydawnictwo OO. Dominikanów, 1937. R. 8, T. 14. S. 369 – 377.
452. Wójcik-Łużycki, A. Tajemnice klasztoru: z dziejów klasztoru Dominikanów w Tarnobrzegu. Tarnobrzeg: Muzeum Historyczne Miasta Tarnobrzega, 2004. 87 s.
453. Zaucha, T. Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia Najśw. Panny Marii i klasztor OO. Dominikanów w Jezupolu *Materialy do dziejów sztuki sakralnej. Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego. Tom 14*. Kraków: Wydawnictwo Antykwa, 2009. S. 97 – 121.
454. Zmaczyński, L. Odrodzenie Zakonu Dominikańskiego w XIX wieku. Poznań: Sekretariat Komisji Powołań Dominikańskich, 1957. 27 s.
455. Żyła, W. Kościół i klasztor dominikanów we Lwowie. Lwów: Nakładem Towarzystwa «Biblioteka Religijna» Plac Kapitulny 7, 1923. 77 s.
456. Żychliński, A. O. Jacek Woroniecki O. P., Katolickość tomizmu, Warszawa, Nakł. Archid. Inst. Akcji Kat. 1938, str. 115 *Polski Przegląd Tomistyczny: kwartalnik*. Lwów: Z Drukarni Dominikańskiej, 1939. S. 182 – 185.

V. Енциклопедичні і довідкові видання

457. Енциклопедія Львова. Т. 2 / За ред. А. Козицького. Львів: Літопис, 2008. 608 с.
458. Історія релігій в Україні: у 10-ти т. Т. 4. Католицизм / За ред. А.М. Колодного, П.Л. Яроцького. К., 2001. 598 с.

459. Рассел, Б. История западной философии. Новосибирск: Издательство Новосибирского университета, 2001. 540 с.
460. Ульяновський В.І. Історія церкви та релігійної думки в Україні: Навч. посібник: У 3-х кн. Кн. 2. Середина XV– кінець XVI століття. К.: Либідь, 1994. 256 с.
461. Benedykt XVI. Mistrzowie Franciszkańscy i Dominikańscy. Poznań: Wydawnictwo Polskiej Prowincji Dominikanów “W drodze”, 2012. 34 s.
462. Encyklopedia katolicka. Tom IV. Decent – ezzo / pod redakcją Romualda Łukaszyka, Ludowika Bieńkowskiego, Feliksa Gryglewicza. Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1983. 1486 s.
463. Marecki, J. Zakony męskie w Polsce: instytuty życia konsekrowanego, instytuty i zgromadzenia zakonne, instytuty świeckie, wspólnoty życia apostołskiego: [słownik] / Józef Marecki. Wyd. I. Kraków: Universitas, 1997. 130 s.
464. Zakony żeńskie w Polsce / Marjan Pirożyński. Lublin: Uniwersytet. Towarzystwo Wiedzy Chrześcijańskiej, 1935. 250 s.
465. Wichrowicz, Cyprian Jan. Słownik polskich pisarzy dominikańskich. Wydanie II uzupełnione. Kraków, 2012. 441 s.

VI. Автореферати і дисертації

466. Данилюк О. Я. Римо-католицькі чернечі ордени: їх сутність і діяльність в українській історії та культурі: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філософ. наук: спец. 09.00.11 «Релігієзнавство». Житомир, 2014. 18 с.
467. Сінкевич Н. О. Домініканські монастирі Волині кінця XVI – початку XIX ст.: інституційні засади, соціосередовище та основні напрями діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. іст. наук: спец. 07.00.01 – історія України. К., 2007. 408 с.
468. Урсу Н. О. Сакральне мистецтво домініканського ордену на землях України (XVII – XIX ст.): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. доктора

мистецтвознавства: спец. 26.00.05 «Музеєзнавство. Пам'яткознавство». Харків, 2008. 37 с.

469. Чорний М.І. Домініканський орден у Центрально-Східній Європі в XIII – першій половині XV ст. Автореф. дис. ... на здоб. наук. ступ. канд. іст. наук. Спец. 07.00.02 – всесвітня історія. Львів, 2002. 16 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Гуменяк А. Основні аспекти освітньої діяльності домініканського ордену в Галичині у другій половині XIX – на початку XX ст. *Мандрівець*. Тернопіль, 2015. № 5 (119). С. 14–19.
2. Гуменяк А. Основні аспекти церковно-релігійного життя домініканського ордену Східної Галичини в другій половині XIX – 30-х рр. XX ст. *Часопис української історії*. Київ, 2016. Випуск 33. С. 33–40.
3. Гуменяк А. Місіонерська діяльність домініканців Львівської архідієцезії в другій половині XIX – 30-х рр. XX ст. *Український історичний збірник*. Київ, 2017. Випуск 19. С. 136–148.
4. Гуменяк А. Неотомізм у викладі ЯцекаВоронецького як ідейна засада освітньої діяльності домініканського ордену в другій половині XIX – 30-і роки XX століття *Карпатський край*. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2017. № 1 (9). С. 78–86.
5. Гуменяк А. Центри діяльності домініканців у Львівській архідієцезії *Гілея: науковий вісник*. Київ: Видавництво «Гілея», 2019. Вип. 149 (№ 10). Ч. 1. Історичні науки. С. 51–58.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

6. Гуменяк А. Зміни у забудовах домініканських монастирів у другій половині XIX століття на території Галичини *Актуальні тенденції сучасної науки: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 25 жовтня 2015 р.)*. Київ: ГО «Наукове товариство «Атенеум», 2015. С. 14–22.

7. Гуменяк А. Повсякденність літургійного обряду домініканського ордену в Галичині в кінці XIX – на початку XX ст. *Матеріали XXXIII-ї Міжнародної краєзнавчої наукової конференції молодих вчених, присвяченої 100-річчю з дня народження Героя України, академіка П.Т. Тронька (1915–2011)*. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. С. 46–49.
8. Гуменяк А. Реформи домініканського ордену в Галичині в другій половині XIX – 30-і рр. XX ст. *Особистість, суспільство, політика: Матер. III Міжнар.наук.-практ. конф. / За ред. С. Терещицюго, Ю. Будник, В. Гарасимовича, О. Познія. Ч. 1.* Люблін: WSEI, 2016. С. 39–40.
9. Гуменяк А. Зміни в забудовах домініканських храмів у Станіславівському повіті в другій половині XIX ст. – 1939 р. *Галич і Галицька земля: досвід і проблеми збереження історико-архітектурної спадщини середньовічних міст в Україні та Європі. Матеріали Міжнародної наукової конференції (Галич, 27–28 жовтня 2016 року)*. Галич: Інформаційно-видавничий відділ Національного заповідника «Давній Галич», 2016. С. 138–144.
10. Гуменяк А. Ставлення домініканців до греко-католиків у другій половині XIX – 30-х рр. XX ст. *Матеріали XXXIV-ї Міжнародної краєзнавчої конференції молодих вчених, присвяченої 50-річчю охорони пам'яток історії і культури*. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. С. 31–34.
11. Гуменяк А. Історія формування осередків домініканського ордену в Галичині. *Церква – наука – суспільство: питання взаємодії. Матеріали П'ятнадцятої Міжнародної наукової конференції (29 травня – 3 червня 2017 р.)*. Київ, 2017. С. 102–106.
12. Гуменяк А.Р. Ліквідація кляшторів домініканського ордену в Галичині після Другої світової війни. *Одіссос. Актуальні проблеми всесвітньої*

історії. Матеріали VI-ї міжнародної конференції «Одеські читання – 2017». Одеса: Поліграфічна фірма «ТОВ Удача», 2017. С. 150–153.

Праці, які додатково відображають результати дослідження:

13. Гуменяк А. Господарство домініканців у Станиславівському повіті в другій половині XIX – 30-х роках XX ст.: статистичний аналіз. *Науковий журнал «ScienceRise»*. Харків: НВП ПП «Технологічний Центр», 2017. № 6 (35). С. 19–24.
14. Гуменяк А. Господарство домініканських монастирів у Львові та Золотому Потоці у другій половині XIX – 30-х роках XX ст. *Історія релігій в Україні: науковий збірник світлій пам'яті професора Ярослава Дашкевича (1926–2010)* / За заг. ред. М. Капралю, О. Киричук, І. Орлевич. Львів: Інститут релігієзнавства філія Львівського музею історії релігії, «Логос», 2016. Частина 1: Церковна історія. С. 619–625.
15. Гуменяк А. Монастирське життя першого чину ордену домініканців Львівській архідієцезії в другій половині XIX – 30-х рр. XX ст. *Науковий щорічник «Історія релігій в Україні»* / За заг. ред. М. Капралю, О. Киричук, І. Орлевич / Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського; Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди; КЗ ЛОР «Львівський музей історії релігії». Львів: «Логос», 2017. Вип. 27. С. 190–199.

Термінологічний словник

Адаптація – ідея, згідно з якою виховання полягає у пристосуванні до зміни умов існування.

Альбігойці – представники єретичного руху на півдні Франції, що діяв у першій чверті XIII ст.

Амбона – підвищення в церкві, звідки ведеться проповідь.

Апостольська духовність – аспект духовності, що передбачав поширення віри апостолів.

Архідієцезія – територіально-адміністративна одиниця римо-католицької церкви.

Асигнація – надання статусу члена капітули та права голосу при участі в ній.

Аскетизм – релігійно-етичне вчення, що полягає в проповіді зречення радощів життя, відлюдництва для досягнення моральної досконалості.

Аскетика – вчення про досягнення ступенів досконалості.

Афіліція – належність особи до ордену.

Бароко («химерний») – архітектурний стиль у XVI – XVII ст., для якого характерна пишність форм будівлі.

Беатифікація – причислення до лику блаженних.

Бернардини – римо-католицький чернечий орден.

Брат – особа, що прислуговує в церкві, але спеціально на це не посвячена.

Василіани – греко-католицький чернечий орден, заснований у 1617 р.

Вексель – офіційний акт позики; борговий документ встановленого законом зразка про обов'язкову сплату боржником певної суми грошей у вказаний строк.

Вівтар – відокремлене іконостасом підвищення в церкві, де розташований престол.

Відпуст – обряд, під час якого організовується відпущення гріхів.

Візитація – відвідування вищими церковними та орденськими ієрархами окремих осередків з метою перевірки стану духовного, господарського та культурно-освітнього життя.

Вінчання – обряд організації шлюбів.

Габіт – одяг ченців домініканців у вигляді білого плаща.

Генеральна курія – сукупність центральних установ, через які провадиться управління католицькою церквою.

Гетероцентризм – ідейна засада, що проголошує метою виховання певних цінностей.

Деканат – нижча церковно-адміністративна одиниця.

Депозитаріуш – член ордену, який здійснював депозити від імені монастиря.

Депутація – призначення членів ордену до іншої провінції терміном до чотирьох місяців.

Дефінітори – члени ордену, що визначали необхідність прийому кандидатів до ордену.

Диструкція – відділ шкільництва в Австро-Угорській монархії.

Доктринальна духовність – аспект духовності, що передбачав виконання церковних канонів та статутів ордену.

Домініканці – чернечий орден, що був створений святим Домініком у Франції в 1216 – 1217 рр. для боротьби з єретиками.

Душпастирство – організація релігійного життя в межах парафій, метою якого є збереження моральності парафіян.

Етика – наука про мораль, її походження, розвиток і роль у суспільному та особистому житті людей; норми поведінки, сукупність моральних правил якого-небудь класу, суспільної організації, професії і т. ін.

Єзуїти – чернечий орден, заснований Ігнатієм Лойолою в 1540 р.

Єпископ – керівник єпископства (єпархії) – територіально-адміністративної одиниці римо-католицької церкви.

Жебручість – форма благодійної діяльності Домініканського ордену, яка характеризувалася зібранням коштів або натуральних продуктів у спеціальну торбу (жебру) та роздаванням отриманого бідним.

Закристія – приміщення в церкві для зберігання речей, необхідних для богослужінь.

Захристіан – член ордену, який відповідав за збереження церковного інвентаря в захристії.

Згромадження – чернеча спільнота.

Земське управління – орган місцевої влади в Австро-Угорській монархії та Другій Речі Посполитій.

Злотий – грошова одиниця Другої Речі Посполитої.

Золотий ринський – грошова одиниця Австро-Угорської монархії до 1892 р.

Інфірмієр – член ордену, що опікувався хворими.

Іпотечний кредит – позика, що видається під заставу нерухомого майна, а також застава нерухомого майна під таку позику.

Йосифізм – політика Австрійської монархії, що передбачала підпорядкування Церкви державі.

Йозефітки – жіночий римо-католицький чернечий орден, францисканське згромадження, що займалося освітньою та благодійною діяльністю.

Кадастрові карти – історичне джерело, в якому відображено земельні наділи. Земельний кадастр – сукупність даних щодо обліку та економічної оцінки землі для планомірного та найефективнішого її використання.

Канон – релігійні правила католицької церкви.

Канонізація – причислення до лику святих.

Канонічна година – графік відправлення богослужінь.

Капелан – отець, завданням якого була проповідь серед парафіян.

Капітула – зібрання вищих ієрархів ордену загалом або певних його територіально-адміністративних одиниць.

Катехизація – організація релігійної науки домініканцями серед парафіян.

Катехизм – релігійна книга з питань теології.

Клірик – особа, обов'язком якої є проведення богослужінь.

Клявзура – обмеження у монастирі для гостей.

Конвент – збори при монастирі, очолювані пріором для вирішення питань.

Конвентуалісти – гілка, що протиставлялася чернечій обсервації. Термін «конвентуальний» первісно означав усе те, що було пов'язане з конвентом (лат. conventus – зібрання, монастир). У XV ст. цим терміном почали називати чернецтво, яке на противагу обсервантам впроваджувало спільну монастирську власність – земельні наділи, нерухомість та іншу власність, що приносила постійні прибутки.

Конверс – брат, обов'язком якого була господарська діяльність та виконання правил ордену.

Консиліарій – член консиліуму (зборів членів ордену).

Консиліум – рада згромадження.

Контрибуція – плата домініканцями певної частки коштів, одержаних від продажу парцельованих ділянок.

Кооперативний рух – організація кооперації, що передбачає спільні грошові внески на господарські потреби.

Копа – стіжок із 60 снопів хліба, складених колоссям усередину й прикритих одним снопом зверху.

Крона – грошова одиниця Австро-Угорської монархії з 1892 р. до ліквідації монархії.

Літургія – богослужіння, під час якого відбувається Тайна Євхаристії.

Магістр новіціату – монах, який був наставником учнів у новіціаті.

Марійний культ - шанування і поклоніння Діві Марії.

Медитація – роздум, міркування.

Меса – урочисте богослужіння в римо-католицькій церкві.

Метрична книга – книга, в якій вміщені відомості про хрещення, вінчання та похорон парафіян.

Митрополича консисторія – нарада церковних ієрархів з участю митрополита в римо-католицькій церкві.

Місіонерство – напрям діяльності домініканців з метою поширення католицької віри.

Молебень – коротке богослужіння за щасливе закінчення справи, за здоров'я, благополуччя кого-небудь.

Морг – одиниця площі земельної ділянки в Австро-Угорській монархії та Другій Речі Посполитій, що дорівнювала приблизно 0,56 га.

Нава – поздовжня або поперечна частина храму між колонами.

Настоятель – керівник монастиря.

Неоготика – архітектурний стиль, що з'явився в 40-і рр. XVIII ст. в Англії, для якого характерне відродження рис готичного стилю.

Новик – учень у новіціаті.

Новіціат – спеціальна підготовка для набуття членства в ордені.

Нормальна школа – навчальний заклад в Австро-Угорській монархії для підготовки вчителів початкових шкіл.

Обітниця послуху – обітниця виконувати положення церковних канонів та статутів.

Обітниця убогості – обітниця відсутності власності.

Обітниця чистоти – обітниця відсутності гріхів.

Облечини – обряд одягання кандидата до ордену в габіт.

Облігація – цінний папір, що дає його власникові прибуток у вигляді процентів або виграшу.

Обсерванти (лат. *observare* – дотримуватись) – течія, що правильно, але буквально інтерпретувала статут, піддавала себе аскезі й праці, була байдужою до головування в чині.

Отець – елемент титулування дияконів та ієреїв усіх санів, звань та посад чорного та білого духовництва.

Офіціалісти – члени ордену, що займали вищі керівні посади при монастирі.

Офіціум – здійснення молитви певної кількості разів.

Пайдоцентризм – ідея, що проголошує метою виховання формування внутрішнього світу в самій дитині.

Паломництво – подорож у релігійні місця.

Парафія – нижча церковно-адміністративна організація, що об'єднує віруючих, яких обслуговують церковнослужителі одного храму; парохія, приходство, округа.

Парафіяльні місії – організація місіонерства при парафіях.

Парцеляція – поділ великих земельних господарств на дрібні.

Патристика – вчення Отців Церкви.

Пілігримське душпастирство – душпастирство серед мандрівників до святих місць.

Піст – період, призначений для духовного очищення людини за допомогою молитв, а також обмеження в їжі.

Повіт – територіально-адміністративна одиниця Австро-Угорської монархії та Другої Речі Посполитої.

Покута – визнання своєї провини, вияв жалю з приводу неї; каяття, покаєння; релігійний спосіб життя, який вели монахи.

Постулат – форма студій у новіціаті.

Постулятор канонізації – член ордену, який керував перебігом канонізації.

Право сервітутів – виняткове право монастирів користування лісами та пасовищами.

Пресвітерій – простір між навою і вівтарем у східній частині храму.

Префект – інспектор духовної семінарії.

Пріор – монах, який керував монастирем.

Провінціал – керівник провінції.

Прокуратор – член ордену, який стежив за порядком у конвенті.

Промотор місії – церковний ієрарх, який керував організацією та здійсненням місії.

Псалми – релігійні хвалебні пісні, молитви.

Раціоналізм – ідея, що проголошує метою виховання є створення всебічних зацікавлень дитини.

Реколекції – організація духовної віднови в римо-католицькій церкві.

Рекреації – організація форм дозвілля у домініканських навчальних закладах, що передбачала святкування релігійних дат, днів народжень тощо.

Ризниця – місце у вівтарі або окремому приміщенні для зберігання одягу.

Салезіани (Товариство святого Франциска Салезького) – римо-католицьке згромадження, засноване св. Іваном Боско в 1859 р., метою якого була допомога убогим та місіонерська діяльність.

Святі комунії – організація обговорень на релігійні теми.

Секретар консиліуму – член ордену, що здійснював записи ходу консиліуму.

Секуляризація – конфіскація монастирського майна на користь держави.

Секулярний третій орден – третій орден, члени якого отримали можливість окремого проживання та одруження.

Синдик – член ордену, який допомагав пріорові в організації господарського життя монастиря.

Спеціалізація – домінування в господарстві однієї або кількох галузей.

Спіритуалісти – прихильники радикального та дослівного тлумачення статуту ордену, пропагували убогість та мандрівне життя. Пілігрими – гілка домініканців-спіритуалістів, що виникла у XIV ст. та ліквідована у 1456 р.

Сповідь – Свята Тайна, що передбачає покаяння.

Статут – сукупність правил, що регулювали внутрішнє церковно-релігійне життя в монастирі.

Студія – найвищий рівень організації навчання теології, філософії та історії в домініканському ордені.

Схоластика – панівний напрям у середньовічній ідеалістичній філософії, представники якого за допомогою філософських положень намагалися обґрунтувати богослов'я.

Терціарії – представники Третього чину.

Трансфіліція – переведення членів ордену з одної провінції в іншу.

Трансцендентність – в ідеалістичній філософії – перебування поза досвідом, неприступність для людського пізнання.

Третій чин – світське відгалуження чернечого ордену.

Тривіальна школа – початкова домініканська школа.

Фасад – передня частина даху над входом будівлі.

Фірта – головна брама монастиря.

Фіртяний – світська особа, яка контролювала вхід і вихід монахів та гостей; сторож монастиря.

Францисканці – чернечий орден, створений св. Франциском Ассізьким у 1209 р. для місіонерської діяльності.

Хор – колектив, який виконував релігійні пісні.

Хор – приміщення в церкві, яке знаходилося над її входом.

Хрещення – Свята Тайна, яка полягає в занурюванні в освячену воду або поливанні освяченою водою охрещуваного, що її супроводжують виконанням молитов.

Християнський геоцентризм – ідеологія досягнення певної досконалості вихованця, що проголошує розумність людської природи.

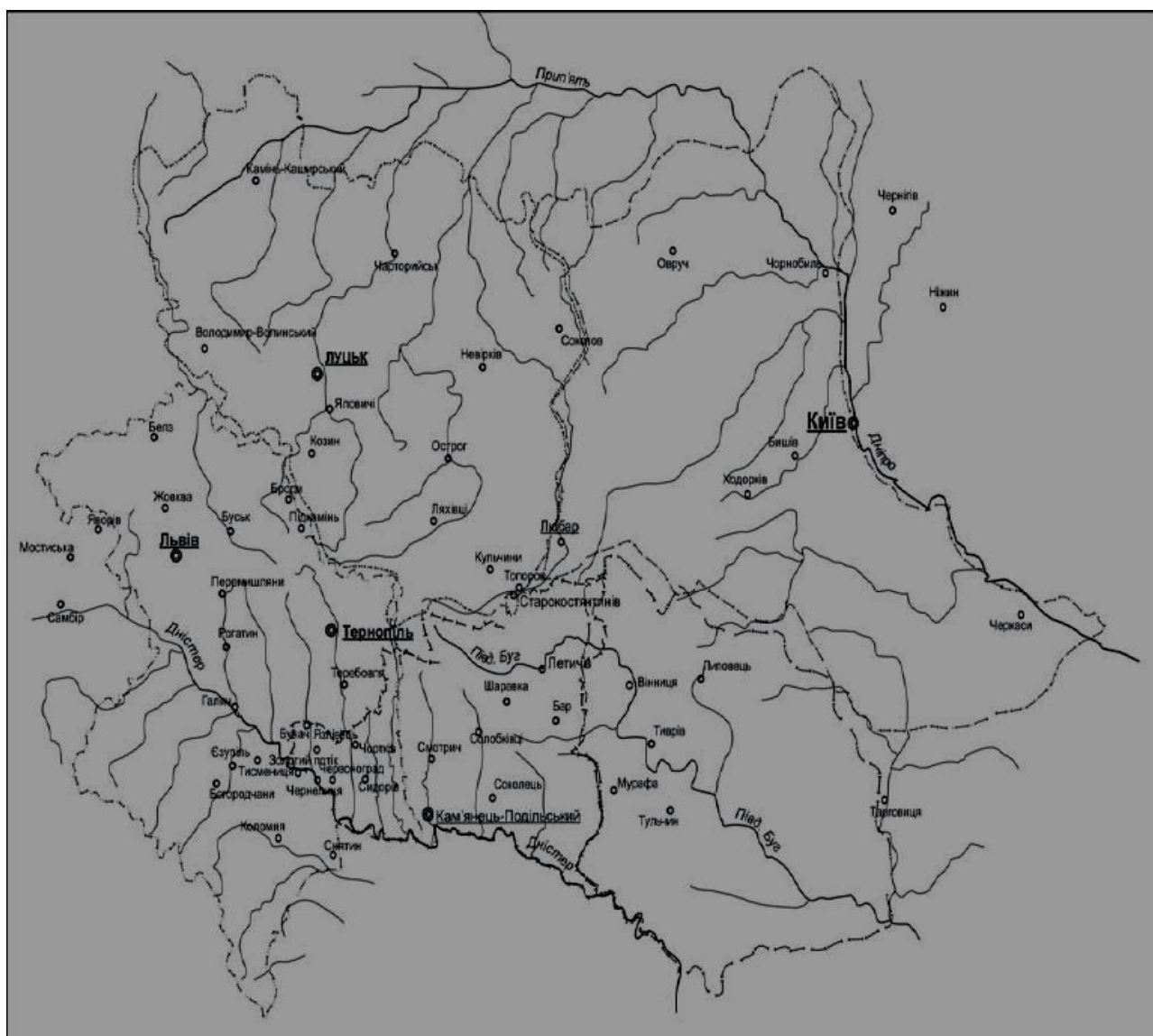
Целібат – обітниця чистоти і безшлюбності.

Чернечий орден – організація монахів, для якої характерна наявність спільних ідейних поглядів.

Шематизм – історичне джерело; церковний документ, у якому зареєстровані релігійні товариства певної церковно-адміністративної території.

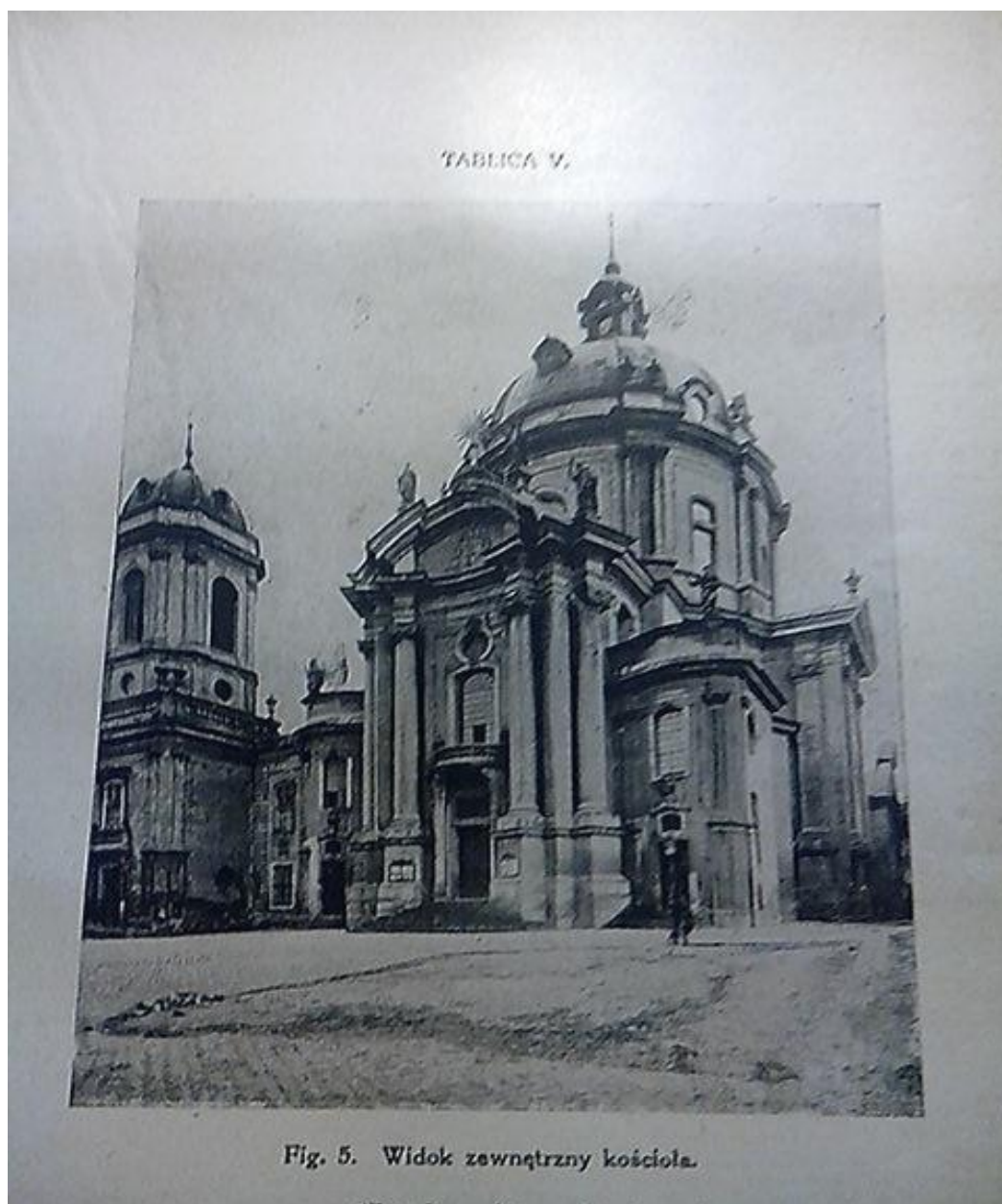
Додаток В

Мережа домініканських монастирів на українських територіях у другій половині XVII ст.

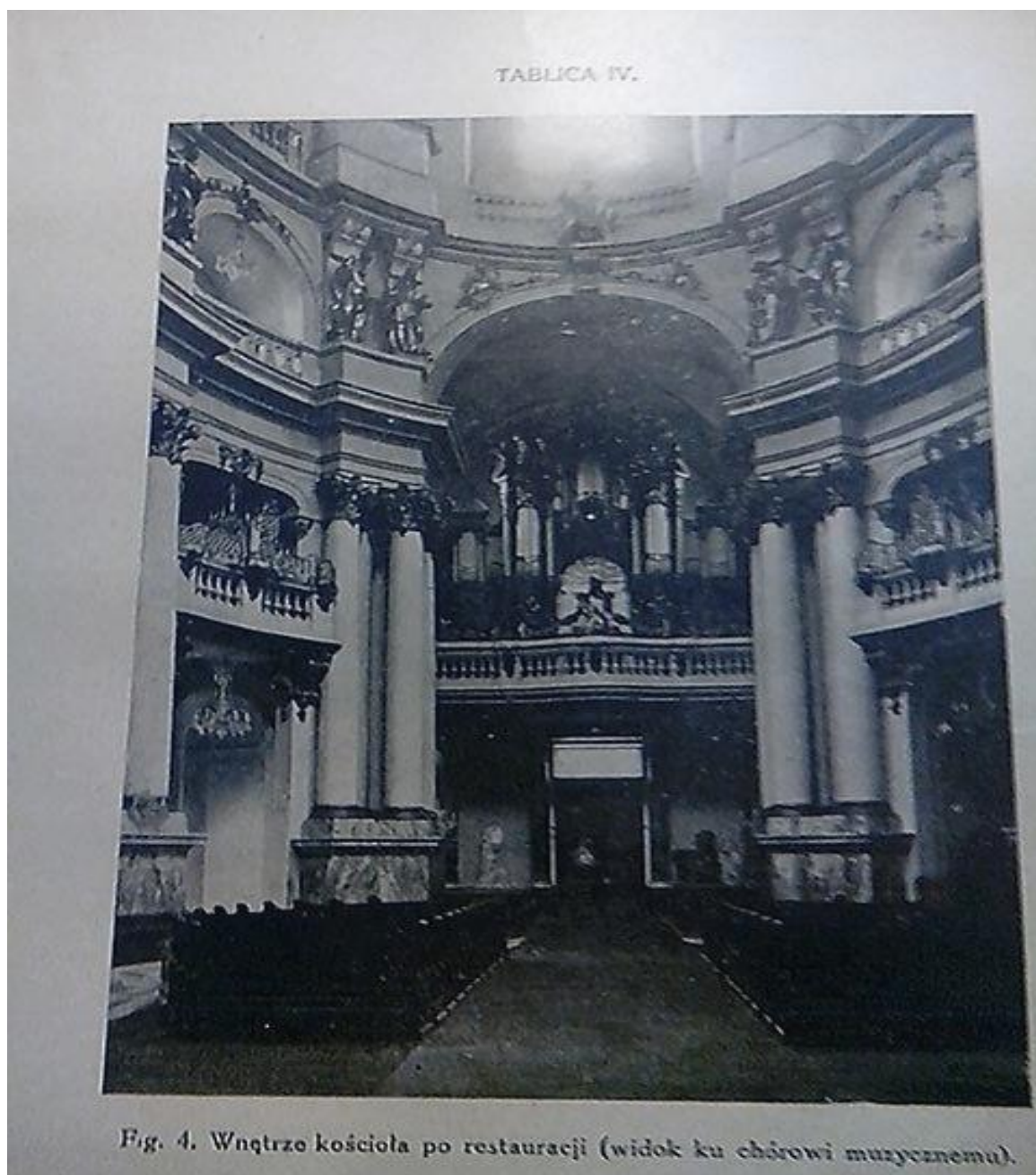
Джерело: Урсу Н.О. Мистецька спадщина домініканського ордену на території України XVII – XIX ст. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2006. 368 с. С. 53.

Антураж львівського домініканського монастиря

Джерело: Żyła, W. Kościół i klasztor dominikanów we Lwowie /Władysław Żyła. Lwów: Nakładem Towarzystwa «Biblioteka Religijna» Plac Kapitulny 7, 1923. 77s. S. 73.

Інтер'єр львівського домініканського монастиря

Джерело: Жула, W. Kościół i klasztor dominikanów we Lwowie. Lwów: Nakładem Towarzystwa «Biblioteka Religijna» Plac Kapitulny 7, 1923. 77 s. S. 72.

Додаток Е

Антураж костелу домініканців у Жовкві

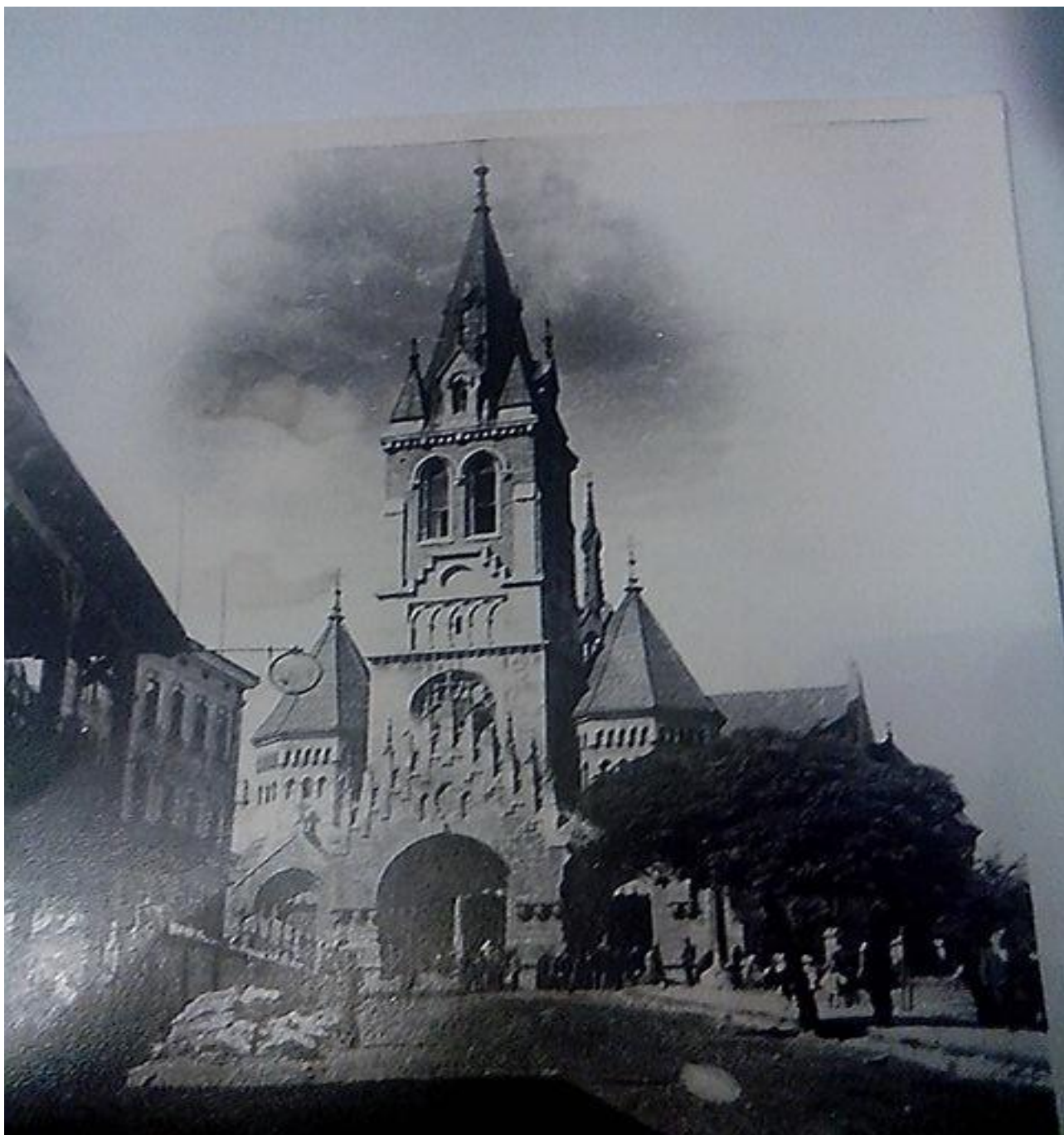
Джерело: Dokumentacja fotograficzna konwentu i kościoła. XIX – 1992 r. APPDK (Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie). Klasztor OO. Dominikanów w Żółkwi. Ż 112. 34 k. K. 15.

Інтер'єр костелу домініканців у Жовкві

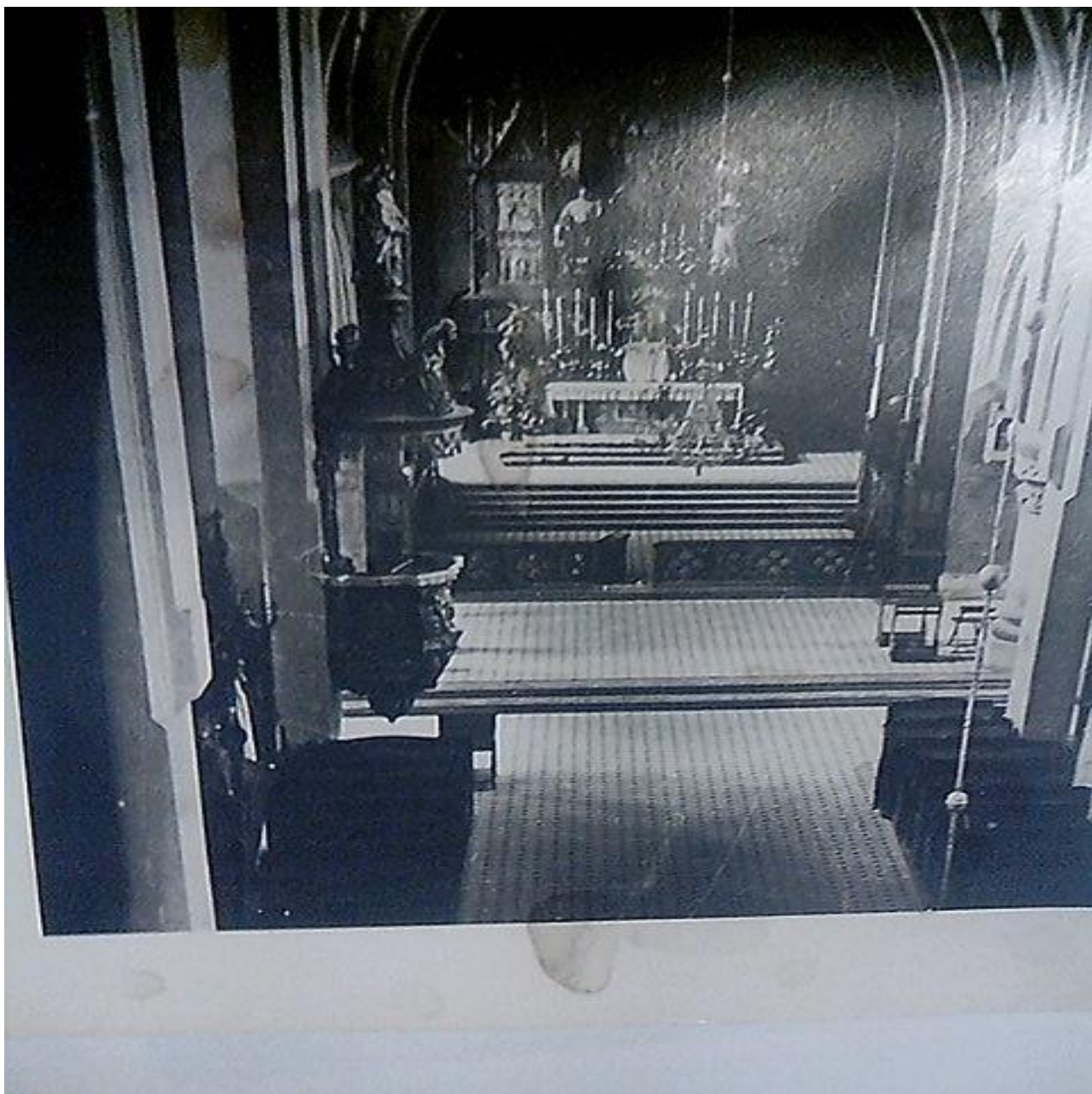
Джерело: Dokumentacja fotograficzna konwentu i kościoła. XIX – 1992 r. APPDK (Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie). Klasztor OO. Dominikanów w Żółkwi. Ż 112. 34 k. K. 12.

Антураж костелу домініканців у Чорткові

Джерело: Czortków. Klasztor OO. Dominikanów. Cz 4. Akta bieżące kancelarii klasztoru czartkowskiego. 1683 – 1943rr. APPDK (Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie). 30 k. K. 12.

Інтер'єр костелу домініканців у Чорткові

Джерело: Czortków. Klasztor OO. Dominikanów. Akta bieżące kancelarii klasztoru czartkowskiego. 1683 – 1943rr. APPDK (Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie). Cz 4. 30 k. K. 11.

Додаток Й

Кількість домініканців і стан мережі ордену проповідників у Львівській архідієцезії на початку XX ст.

	1905 р.			1913 р.		
	Отці	Брати	Клірики	Отці	Брати	Клірики
Львів	11	12	8	11	8	20
Підкамінь	6	5	-	-	6	6
Жовква	4	6	-	-	6	2
Чортків	5	3	-	-	4	6
Тернопіль	2	1	-	-	1	2
Єзупіль	2	2	-	-	2	2
Богородчани	3	1	-	-	2	2
Тисмениця	2	2	-	-	1	2
Золотий Потік	2	1	-	-	1	2
Разом	37	33	8	11	31	44

Джерела: Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1905. Lwów: Nakładem C.K. Namieśnictwa, 1905. 1291 s. S. 451.

Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1913. Lwów: Nakładem C.K. Namieśnictwa, 1913. 1444 s. S. 452.

Додаток К

**Доходи найактивніших монастирів у період реформування ордену
В.А. Жанделем (1861 - 1879)**

Монастир	Доходи (у середньому щорічно)
Львів	60 тис. золотих ринських
Жовква	22 тис. золотих ринських
Підкамінь	30 тис. золотих ринських
Чортків	8 тис. золотих ринських
Єзупіль	7 тис. золотих ринських
Разом	127 тис. золотих ринських

Джерело: Kłoczowski, J. Zakon Braci Kaznodziejów w Polsce 1222 – 1972. Zarys dziejów *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222 – 1972 / pod redakcją Jerzego Kłoczowskiego, tom 1.* Warszawa: Wydawnictwo Polskiej Prowincji Dominikanów, 1975. S. 19 – 158. S. 47.

Додаток Л

Щорічні прибутки домініканців конвенту Богородчани (в середньому) у 1867 - 1918 рр.

Пункт прибутків	Середня вартість щорічно
Маєтки	170 золотих ринських
Оренда	150 крон
Деревина	1200 золотих ринських
Кредити у Банку Крайовому	59500 крон
Грошові повинності зі слуг	2267 золотих ринських
Натуральні повинності зі слуг	850 золотих ринських
Продаж картоплі	200 золотих ринських
Пожертви	750 золотих ринських
Разом	5587 золотих ринських 59500 крон

Джерело: Relacje o stanie majątkowym klasztoru OO. Dominikanów w Bochorodczanach. 1820 – 1886 rr. APPDK (Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie). Bochorodczany. Klasztor OO. Dominikanów. Bo 2. 98 k. K. 32.

Додаток М

Щорічні витрати домініканців конвенту Богородчани (в середньому)
у 1867 - 1918 рр.

Пункт витрат	Середня вартість щорічно
Земельна ділянка	200 крон
Слуги	200 золотих ринських
Податки з фільварків у Старуні та Жураках	72 золотих ринських
Податки із власності	320 золотих ринських
Податки з монастиря	100 золотих ринських
Оренда	600 золотих ринських
Разом	1292 золотих ринських 200 крон (без урахування витрат кредиту)

Джерело: Relacje o stanie majątkowym klasztoru OO. Dominikanów w Bochorodczanach. 1820 – 1886 rr. APPDK (Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie). Bochorodczany. Klasztor OO. Dominikanów. Bo 2. 98 k. K. 67.

Додаток Н

**Щорічні доходи та витрати (в середньому) монастиря домініканців у
Єзуполі у 1867 - 1918 рр.**

Щорічні витрати домініканців конвенту Єзупіль

Пункт витрат	Вартість витрат
Плата зі слуг	1 золотий ринський
Земельні податки	3463 золотих ринських
Оплата за користування дорогами	788 золотих ринських
Річні комунальні платежі	100 золотих ринських
Переробка сировини	7248 золотих ринських
Маєтковий податок	15000 золотих ринських
Разом	26600 золотих ринських

Щорічні доходи домініканців конвенту Єзупіль

Пункт доходів	Щорічна вартість
Продаж земельних ділянок	5000 золотих ринських
Урожайність	410 золотих ринських
Продаж рослинних сільськогосподарських культур	2000 золотих ринських
Бджільництво	130 золотих ринських
Страхування майна	32000 золотих ринських
Разом	39540 золотих ринських

Джерело: Administracja konwentu i folwarku OO. Dominikanów w Jezupolu z lat 1833 – 1942 rr. 1833 – 1942 rr. APPDK (Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie). Jezupol. Klasztor OO. Dominikanów. Jz 11. 184 k. K. 87.

Додаток О

Дані шематизму народних шкіл про домініканські початкові навчальні заклади
(станом на 1865 р.)

Школа	Кількість вчителів	Монастир, який мав право патронату над школою	Кількість учнів
Головна школа отців домініканців у Львові	8	львівський	не вказано
Парафіяльна школа отців домініканців у Костейові	1 (вчитель органної музики Ян Жуковський)	львівський	29
Тривіальна школа отців домініканців у Давидові	1 (Себастьян Россек)	львівський	67
Тривіальна школа отців домініканців у Кротошині	1 (Ян Белінський)	львівський	47
Головна школа отців домініканців у Жовкві	5	підпорядкована уряду	не вказано
Тривіальна школа отців домініканців у Гологурах	1 (Ян Тверд)	підкамінський	67

Джерело: Szematyzm szkół ludowych zostających pod nadzorem lwowskiego konsystorza metropolitalnego obrządku łacinskiego na rok 1865. Lwów: Drukarnia Zakładu Narodowego im. Ossolinskiх, 1865. 68 s. S. 3 – 12.